

**“Загалом кажучи, влада не
псує людей, зате дурні, коли
вони при владі, псують владу”**

Бернард Шоу (Сарі Бернар)

Олександр Атаман

***ЗАНУРЕННЯ
У ВЛАДУ***

Суми - 2010

ПРО АВТОРА

Атаман Олександр Васильович народився 1 січня 1954 року в м. Луцьку Волинської області. Освіта повна вища, у 1977 році закінчив лікувальний факультет Київського медичного інституту ім. акад. О.О.Богомольця. Доктор медичних наук, професор, лауреат Премії ім. О.О.Богомольця Національної академії наук України. Автор понад 100 наукових публікацій, у тому числі 3 монографій і 3 підручників для студентів вищих навчальних закладів. 31 березня 2002 року обраний депутатом Сумської міської ради IV скликання. Одружений, має сина й дочку.

Трудова діяльність:

1977 – 1993 рр. – аспірант, асистент, професор кафедри патологічної фізіології Київського медичного інституту ім. акад. О.О.Богомольця (нині Національний медичний університет ім. О.О.Богомольця);

1993 – 2010 рр. – завідувач кафедри нормальної і патологічної фізіології Сумського державного університету;

з 28 травня 2003 р. по 17 січня 2005 р. – секретар Сумської міської ради.

Атаман О.В.

Занурення у владу. – Суми, 2010. 242 с; іл. 4.

Розповідаючи про своє перебування в депутатському корпусі Сумської міської ради і роботу її секретарем, автор ділиться своїми роздумами про місцеве самоврядування і “велику політику” в Україні.

У книзі подано матеріали, які ілюструють різні грані діяльності автора на виборчому окрузі і в міській раді.

Від автора

У вересні 2005 року я поставив крапку в рукописі цієї книжки, а отже, і крапку в своїй активній політичній діяльності, яка припала на гарячу пору "революційних" змін у нашій державі.

Видавати книжку в той час не було жодного сенсу, оскільки нова демократична влада, яка змінила "кучмівський режим" у центрі і на місцях, насправді не дуже переймалася демократією і місцевим самоврядуванням, натомість її набагато більше цікавили власне благополуччя і боротьба за ще більшу владу. Народ з насолодою спостерігав, як спочатку помаранчеві "мочили" біло-голубих, а потім вже самі переможці – побратими по майдану - "мочили" один одного. Кому тоді могли бути цікавими мої спогляди і роздуми про місцеве самоврядування? Звісно, нікому: ні владі, ні "маленьким українцям", захопленим політичними спектаклями.

Деградація і розпад "помаранчевої" влади, її безславний кінець були для мене настільки прогнозованими, що спостерігати за політикою стало не цікаво. Цікавило лише, коли пересічні українці прозріють і зрозуміють, що в принципі не може бути доброї влади, вона за суттю завжди однакова і відрізняється лише своїми кольорами та відтінками, риторикою та ступенем популізму.

Пройшло п'ять років. Чи засвоїла "ця нація" який-небудь урок? Не знаю ..., час покаже. Але тішу себе надією, що якась частка моїх співгромадян дійшла все ж таки висновку: не сподівайся на "месію", а надійся тільки на себе. Ну її, подалі цю політику, залишмо її пройдисвітам, які не злязять з наших телеекранів.

Але повернуся до своєї книжки. Не тішу себе надією, що вона сьогодні може бути цікава широкому загалу. Хіба що окремим людям, хто мене знав і працював зі мною. То чому, зрештою, я вирішив її видавати?

Маю один ґандж: усе, що починаю робити, намагаюся доводити до кінця. Протягом п'яти років рукопис цієї книжки муляв

мені очі. І врешті-решт я не витримав – нехай виходить у світ. Цим, власне, і здаю в архів протоколи експерименту із "занурення у владу".

Можливо, згодом ще раз повернуся до цієї проблеми, бо короткотривале "занурення" дало настільки багатий матеріал, якого цілком вистачило б для ґрунтовної праці на кшталт "*Фізіологія і патофізіологія влади*". У кожному разі я за фахом патофізіолог і кому, як не мені, ставити медичний діагноз владі.

6 березня 2010 року

Передмова

Майже рік тому отримав від доньки на день народження в подарунок книжку депутата Німецького Бундестагу Вольфганга Бьорнзена *“Взірець з маленькими недоліками. Депутати між ідеалом і реальністю”*. Задум автора полягав у тому, щоб показати читачам “кухню” німецького парламенту, приховану від людей діяльність депутатів, обраних народом; справжні і декларовані цілі їхнього приходу до найвищого представницького органу Німеччини.

У передмові до українського видання відомі наші парламентарі різної політичної орієнтації - Роман Безсмертний, Раїса Богатирьова, Степан Гавриш, Олександр Мороз і Юлія Тимошенко - високо оцінили вихід в Україні книги пана Бьорнзена, майже в один голос зазначаючи, що вона буде корисною, бо дасть уявлення нашим читачам про роботу і проблеми парламентів інших країн, особливо країн з усталеною демократією.

Отоді то й спало на думку, а чому, власне кажучи, ніхто з вас, панове, не візьме в руки ручку й не напише правду про те, що відбувається в нашій Верховній Раді, які закулісні ігри там ведуться, що роблять наші народні обранці за лаштунками парламенту, а не тоді, коли ми їх бачимо в сесійній залі по телевізору. Невже пересічним громадянам України не цікаво з перших вуст дізнатися про “кухню” свого найвищого законодавчого органу? А ми кажемо про Німеччину!

Такі думки знову відвідали мене навесні 2005 року, коли остаточно переконався в безперспективності своєї конструктивної діяльності в міській раді, депутатом якої я був упродовж останніх трьох років. Тоді й запитав себе, а чому б на своєму прикладі не показати, що собою являють у нас народні обранці, яка вона влада (нехай не Верховна, а місцева!) зсередини, що там відбувається. Може, комусь це буде цікаво?

Мені здавалося, що маю чудову нагоду глянути на владу не просто зсередини, а неупередженими очима людини, яка за браком часу ще не зрослася з нею, не втратила зв'язків з наро-

дом, ще не досягла тієї середини, про яку говорить Роман Безсмертний: *“До кожного, хто бере на себе тягар відповідальності за представництво чужих інтересів, рано чи пізно приходить розуміння того, що до Бога все ще високо, а до людей уже дуже далеко”*.

Отже, ідея поділитися своїми враженнями про “занурення у владу” видалася мені вартою того, щоб присвятити їй останній “бездіяльний” відтинок часу свого перебування в міській раді.

Не знаю, чи досягнув своєї основної мети, але хотів би, щоб книжка, яку візьме в руки читач, сприймалася ним принаймні у чотирьох площинах.

По-перше, вона є свосвідною формою мого звіту перед міською громадою (виборцями) про свою діяльність як депутата і секретаря міської ради.

По-друге, з позиції історії Сумського краю її можна розглядати як невелику хроніку подій, що відбувалися в нашому місті в період з 2002 по 2005 рік. Період цей, як відомо, був насичений політичними змінами в нашій державі, які, безперечно, не могли не відбитися на житті Сум.

По-третє, працюючи над книжкою, не міг утриматися від власного аналізу і оцінки подій, свідком яких я був. Звісна річ, що оцінки ці є суб’єктивними, можливо, надто емоційними, але вони віддзеркалюють стан моїх думок і моєї душі.

І насамкінець, незабаром розпочнуться нові виборчі перегони. Практика свідчить про те, що багато людей, балотуючись кандидатами в депутати рад різних рівнів, узагалі не уявляють, що це таке. Можливо, ця книжка допоможе одним позбавитися надто райдужного бачення перспектив, що їх дає влада, а інших, навпаки, спонукає до участі у виборах.

Щоб з того не вийшло, буду безмежно радий, якщо ця скромна робота знайде свого читача і хоч якось сприятиме розвитку демократичних засад нашого суспільства, стане внеском у розбудову місцевого самоврядування в Україні, сином і громадянином якої я маю честь бути.

Частина перша

**ВЛАДА:
ТУДИ Й НАЗАД
СТОРІНКИ ЩОДЕННИКА**

Шлях у народні обранці

*28 січня 2002 р. Пропозиція балотуватися в депутати
Сумської міської ради*

У цей день ніщо не віщувало можливих змін у моєму далекому від політики житті. Як завжди, щопонеділка о 16.00 декан збирав керівництво факультету і завідувачів кафедр на традиційні виробничі наради. До початку засідання до мене підсів один із заступників декана, на той час чинний депутат міської ради, і звернувся з пропозицією, суть якої полягала в тому, що вже розпочалася виборча кампанія, він не буде йти в депутати на наступний строк і хотів би, щоб я балотувався на його виборчому окрузі на Басах. Проблем з моїм обранням не буде: мене підтримають студенти-медики – і депутатство майже забезпечено. Я здивувався і запитав, а навіщо мені це все потрібно. Він відповів, що, знаючи мене як мудру і авторитетну людину, як патріота, вважає, що я можу бути дуже корисним для міської громади, адже там таких людей сьогодні дуже бракує. Водночас він запевнив, що в разі моєї ствердної відповіді всі організаційні питання щодо мого висування кандидатом в депутати візьме на себе Народний Рух. Я пообіцяв усе зважити, добре подумати і дати відповідь на його несподівану пропозицію через кілька днів.

Далі став собі думати: з одного боку – депутатство в міській раді не таке вже й почесне, у кожному разі в радянські (або як тепер стало модним писати “совіцькі”) часи людей в місцеві ради просто заганяли та й нині вже в нашій Україні щось не чув, щоб поважні люди рвалися туди. З другого боку – а чому б і не спробувати, тим паче, що обіцяють легке проходження. Цікаво подивитися зсередини, а що ж собою являє міська влада. Принаймні в цій пропозиції щось є привабливе, зрештою не святі горщики ліплять.

Одного з наступних днів під'їхав до свого знайомого – депутата міськради кількох скликань і попросив розповісти, а що власне являє собою ця міська рада і чи варто мені йти в депутати. Він порадив – ідіть.

1 лютого 2002 р. Згода балотуватися

Після триденних не дуже напружених роздумів зателефонував до свого колеги по роботі й повідомив: “Згоден!”. Того ж дня увечері підписав у штабі Народного Руху якісь папери. Виявляється, що саме Рух висуває мою кандидатуру.

Мене така обставина цілком влаштувала, тому що ставлення моє до цієї політичної організації було завжди прихильним, адже я, ще працюючи в Києві, був свідком того, як зароджувався наприкінці 80-х років Рух, мав змогу наживо чути запальні промови провідників національно-визвольних змагань в Україні Левка Лук'яненка, В'ячеслава Чорновола, Степана Хмари, братів Горинів, які разом з найкращими на той час представниками вітчизняної еліти Іваном Драчем, Дмитром Павличком, Володимиром Яворівським стояли у витоків незалежної України. Чого тільки були варті акції, в “масовках” яких я цілком добровільно брав участь! Навіть сьогодні можу приблизно назвати дату – здається, 2 березня 1989 року - з якої розпочалося відродження української національної самосвідомості і рух до незалежності України. Саме в цей день у палаці “Україна” відбулося свято рідної мови (там, до речі, Іван Драч уперше поділив наш народ на “москалів, хохлів і українців”), на якому після закликів поетів і письменників рятувати українську мову заповнена вщерть зала, стоячи, співала “Ребе та стогне Дніпр широкий ...”. А далі були жовто-блакитний прапор, що його вперше підняли з тисячного натовпу біля пам'ятника Шевченкові під час урочистостей з нагоди Шевченківських днів 22 травня, хор Яценка “Гомін” з його “Ще не вмерла Україна ...” та “Ой, у лузі червона калина ...”, установчі збори Народного Руху України за перебудову, що в жовтні відбувалися в Київській політехніці і транслювалися на майдан, славнозвісний і неповторний “живий ланцюг” з Києва до Львова і т.д. Одно слово, є що згадати - найновітніша історія!!!

Подальші події вже за часів незалежної України показали, що політичний прагматизм узяв гору над національним романтизмом і від того Руху, що був не тільки неформальним об'єднанням патріотичних сил, а й локомотивом національного відродження нічого по суті їй не залишилося. Спочатку він розколовся навпіл, а потім після трагічної й загадкової смерті Чорновола став прихистком для звільнених міністрів іноземних справ та партійних функціонерів. Народний Рух втратив своє народне підґрунтя. Але це так ..., між іншим.

Одначе повернімося назад до теми обговорення. У цей день мене прикро вразила та обставина, що партійна організація вносить моє прізвище у свій список кандидатів у депутати просто так – навіть без будь-якого формального знайомства. Дивувало, чому місцевий партійний керівник не запросив мене хоча б на хвилину до себе, не подивився мені у вічі, зрештою, хотілося б якоїсь більшої поваги до своєї персони. Я ж начебто буду представляти партію! Чи не так? До речі, і до цього часу я особисто не знайомий з керівниками партійного осередку, у кожному разі такої ініціативи з їхнього боку не було ніколи.

2 лютого 2002 р. Офіційне висування кандидатом у депутати Сумської міської ради

У зимовий вихідний день відбулася конференція виборчого блоку “Наша Україна” (Народний Рух + Християнсько-Демократичний Союз). На ній було ухвалено рішення про висунення 75 кандидатів у депутати міської ради, у тому числі й мене по виборчому округу №75 (Баси).

Що стосується “Нашої України”, то в Сумах пересічному громадянину, власне як і мені, важко було щось зрозуміти. Я-то думав, що мене висуває справжній блок Віктора Ющенка, а виявилось, що не зовсім так. Бо в нашому місті, як з'ясувалося пізніше, є щонайменше три “Наших України”: одна - справжня (обласний штаб очолює Марк Берфман, в її партійних списках кандидатів у нардепи Володимир Щербань, вона підтримує Анатолія Бондаря на посаду міського голови), друга – це та, що під орудою Анатолія Єпіфанова, який балотується в народні

обранці по мажоритарному округу, і нарешті третя - така собі містечкова (обласного штабу не має, лідер її, здається, Володимир Лаврик, вона висуває своїх кандидатів у депутати тільки на рівні міста, підтримує на виборах Андріанова, Білолюбську (кандидата в народні депутати) і Братушку (кандидата в депутати обласної ради).

Така меншовартісність нашої "Нашої України", звісно, не надихала. Хотілося б відчувати себе повноцінним, а не самозваним представником великої загальнонаціональної команди Віктора Ющенка, тим паче, що його гасло "Не словом, а ділом!" було мені дуже близьким, більше того - моїм життєвим кредо.

4 лютого 2002 р. Загальні збори колективу Сумського державного університету. Анатолій Бондар - кандидат на посаду міського голови

На зборах, які розпочалися о 12 годині кандидатуру Анатолія Бондаря представляла його довірена особа - проректорка з виховної роботи. Хтось із поінформованих колег між іншим зауважив, що вона буде балотуватися кандидатом в депутати міської ради по виборчому округу, що на Басах.

- Оце так! Це ж мій округ! А як же гарантована мені підтримка студентів-медиків - одразу промайнуло в голові.

Що ж стосується зустрічі з Бондарем, то його виступ і наступні відповіді на численні запитання сподобались, а сам він справив враження обізнаної в справах міського господарства та проблем міста людини.

10 лютого 2002 р. Обхід території свого виборчого округу №75

Разом із чинним депутатом, що вивів мене на орбіту виборчих перегонів, вирішили обійти свій округ. Водночас я мав ознайомитися із за давними проблемами, що протягом років не розв'язуються місцевою владою на Басах.

Територія виборчого округу №75 по виборах депутатів Сумської міської ради охоплювала вулиці Санаторну, Ювілейну, Низівську, 1-шу і 2-гу Червоносільські, Олеко Дундича, Карбишева, Басівську, провулки Санаторний, Карбишева, обласний пологовий будинок.

Експедиція по округу показала, що Баси – це, по суті, занедбане село в місті: дороги, по яких після дощу чи у відлигу не те що проїхати, а й пройти не можна; сміття, що його хто куди хоче виносить і висипає; темні, без освітлення вулиці увечері та вночі; відсутність дешевого громадського транспорту, неналежна допомога інвалідам та самотнім людям похилого віку, домашнє виробництво і споживання людей самотнім, майже ворожі стосунків між сусідами – одне слово, далеко не європейські проблеми, притаманні сучасному українському селу.

Відверто кажучи, таке знайомство з округом та його людьми не додавало наснаги. Але з другого боку, здавалося, що багато з проблем можна було б, якщо не розв'язати, то якось пом'якшити, якби міська влада приділяла б хоча би крихітку уваги цій “периферійній” території міста та її мешканцям. Можливо мені щось вдасться зробити? Хоча оптимізму, з огляду на реальні можливості депутата, небагато.

13 лютого 2002 р. Виклик до декана

Декан факультету “довірчо” повідомив, що мене “розробляють” правоохоронні органи – у них начебто є інформація, що я беру хабарі. На моє запитання, де, як і скільки, почув, що у своєму кабінеті, у конвертах, по 100 і 200 доларів.

Звичайно, це була нісенітниця, тому що такого не було в моєму житті ніколи. Водночас поставали й питання: чому саме до моєї персони (з розмови випливало, що на факультеті претензії є тільки до двох професорів – до мене і ще когось) така посиленна увага, чому таку активність органи виявляють в період між екзаменаційними сесіями, коли й підстав для “корупційної діяльності” нема ніяких тощо.

Висновок був один: невже розпочався тиск на мене, пов'язаний з майбутніми виборами? Таке собі залякування у сподіванні на справжні "гріхи".

13 березня 2002 р. Виклик до ректора

Після "першого дзвіночка" місяць пройшов дуже спокійно, усе плавно йшло до виборів, ніхто мене не чіпав та і я власне нічого не робив як кандидат у депутати.

Та спокій скінчився. На 16.30 мене викликають до ректора. Рівно у призначений час заходжу в кабінет першої особи, де за приставним столиком уже сидить пані проректорка з виховної роботи, сідаю навпроти неї. Ректор з гарячо-червоним обличчям (видно йому ця розмова також неприємна) майже в ультимативній формі пропонує мені зняти свою кандидатуру на користь моєї візаві. Аргументує це тим, що в разі обрання для університету буде значно більше користі від неї, аніж від мене. На моє запитання, чому він вважає, що я такий нездатний представляти інтереси університету в міській раді, відповіді не почув. Те ж саме і на моє зауваження, що шансів перемогти на окрузі в мене більше, бо мене там краще знають.

Звичайно, пропозицію ректора не можна було вважати дуже несподіваною – десь глибоко у підсвідомості чекав на неї. Але з морального погляду неприйнятною була для мене форма, у якій вона була подана. Адже я прекрасно розумів, що на ректора, мабуть, "тиснуть згори", і він мав би неформально зустрітись зі мною віч-на-віч і пояснити ситуацію так, як вона є. У такому разі якось можна було б порозумітись. Я ж не дурень іти на конфлікт зі своїм могутнім керівником, тим паче, що депутатство аж ніяк не було для мене самометою.

Але ж ні, так не сталося. Натомість була офіційна зустріч у присутності третьої зацікавленої особи, демагогія, чіпляння на вуха локшини і по суті приниження моєї гідності. Адже я, на відміну від пані проректорки, працюю в університеті не один рік, а майже десять, стояв у витоків медичного факультету, маю, як на мене, непогану репутацію серед студентів і колег ... Невже я заслужив такого обходження з собою?

З цією думкою, зціпивши зуби, сказав, що дати відповіді нехайно не можу, бо мене висувала політична організація, і, аби бути чесним і порядним перед нею, я маю порадитися зі своїми товаришами.

Ідучи додому і “перетравлюючи” в голові все, що сталося, врешті-решт вирішив плюнути на ці вибори, бо вони мені за такого розвитку подій будуть коштувати морального, а може й фізичного здоров’я. Зрештою, чого я досягну своєю впертістю, а різних неприємностей може бути багато (така вже вона наша українська психологія!).

Увечері відбулася сімейна рада. Розповів усе, як було, і виголосив своє рішення – знімаюся з виборів і нехай вони йдуть під всі три чорти! Але несподівано для себе підтримки ні від кого не почув. Спочатку дружина, а потім і син з дочкою-школяркою дружно стали мене переконувати, що не можна у такий спосіб здаватися. Адже йдеться про мою честь і гідність, про зазіхання на моральні засади, що їх сповідує наша сім’я. З урахуванням усіх “за” і “проти” рішення було одностайним – триматися і вистояти!

Наступного дня поїхав у передвиборчий штаб і повідомив про тиск на мене з боку адміністрації. Одначе, конкретних порад, як діяти в цій ситуації, і хоча би якоїсь моральної допомоги не отримав.

Через день після зустрічі з ректором мене запросив до себе декан. Посилаючись на завдання керівництва університету, він знову запропонував мені зняти свою кандидатуру. На це я відповів, що бажано було б почути від самого ректора справжню мотивацію його дій.

Після цього мені повідомили, що пан ректор чекає на мене о 16 годині. Рівно у зазначений час був на місці, але двері у приймальню були зачинені (п’ятниця). Потинявся по коридору хвилин 10, плюнув і пішов додому. Цим і закінчилось триденне моє протистояння з так званим адміністративним ресурсом.

16 березня 2002 р. Негайний від’їзд до Луцька

Це був дуже важкий день. Рано-вранці телефонувала мама з Луцька: бачила поганий сон і дуже хвилюється за мене. Вона не

була посвячена в мої останні проблеми, а тому я її заспокоїв, сказавши, що в мене все гаразд. Сам, хоча це й був вихідний день – субота, поїхав на кафедру працювати над розділом нового підручника.

По обіді зателефонувала сусідка з Луцька і повідомила, що з мамою дуже погано – мабуть інсульт.

Усе полишив і, написавши заяву на відпустку, увечері поїхав до Луцька.

У мами дійсно трапився інсульт, її паралізувало, відібрало мову, і я всі дні проводив біля неї. Через тиждень стало поволи відпускати, з'явилися перші ознаки поліпшення.

Але настало 26 березня. У цей день із Сум у Луцьк подзвонив ректор (через дружину вивідали мій луцький номер телефону). Розмова була проста – якийсь штаб вимагає від нього, щоб я зняв свою кандидатуру. На мою відповідь, що цього зробити не можу фізично, адже, перебуваючи далеко від Сум, не в змозі подати відповідну заяву в територіальну виборчу комісію, почув, що мені треба всього й тільки направити телеграму з відмовою в університет, а там все без мене зроблять.

Мама чула цю емоційну розмову і мій розгніваний тон (телефонний апарат стояв поруч з її ліжком), і одразу після дзвінка стала махати руками, ніби кажучи, щоб я їхав у Суми. Але вже через кілька годин, коли я став збиратися в магазин, вона, мабуть думаючи, що я готуюся до від'їзду в Суми, мене не пускала – хотіла, аби я нікуди не їхав. Увечері вона ослабла, погано тримала чашку, відмовлялася від їжі, жестами давала, як виявилось, останні розпорядження. Наступного дня її стан ще більше погіршився, а через день вона увійшла в кому, з якої не виходила три дні. 30 березня в 20 хвилин по десятій вечора мами не стало, а наступного дня (в день виборів) маму поховали.

Пишу тут про це, бо вважаю, що саме мама спричинилася до кардинальної зміни мого життєвого шляху, її остання воля була – іти мені в політику. Мабуть у природі існує щось таке, що веде нас по життю і не залежить від нас. По-різному це можна називати: Бог, доля, випадок... У кожному разі вибір за мене було зроблено десь там ... на небі.

*31 березня 2002 р. Вибори народних депутатів України,
депутатів місцевих рад, міських, селищних і сільсь-
ких голів*

З огляду на ті обставини, що склалися, ніякої передвиборчої роботи я не проводив, з виборцями не зустрічався, не мав жодної довіреної особи. Ще до від'їзду в Луцьк видрукував дозволений законом наклад листівок зі своєю передвиборчою програмою такого змісту.

Передвиборча програма кандидата в депутати Сумської міської ради по виборчому округу №75

АТАМАНА Олександра Васильовича

НІ!

Ні безробіттю! Першочерговим завданням міської влади має бути турбота про збереження і створення нових робочих місць.

Ні підлітковій злочинності! Сумські "збори" – це ганьба нашого міста.

Ні свавілля місцевих чиновників! Не ми для них, а вони для нас, бо живуть за наші гроші.

Ні спробам ошукати нас! Маємо платити за дійсно спожиті комунальні послуги.

Ні поганим дорогам! Куди йдуть податки від власників транспортних засобів?

ТАК!

Так команді реформаторів! Міській владі потрібні нові люди: не політики, а фахівці-професіонали.

Так розвиткові самоврядування! Не чекайте на доброго пана, об'єднуйтеся в громади. Тільки так можна вести діалог із владою, захищати свої інтереси, відстоювати свої права.

Так усім благодійникам! Багаті, допоможіть інвалідам, пенсіонерам, ветеранам воєн!

Так програмам підтримки учнівської і студентської молоді! Допоможімо учням Басів дістатися до школи, а студентам заробити хоча б якісь "кишенькові" гроші!

Так оновленим зеленим затишним Басам, де приємно жити, працювати й відпочивати! Приватний сектор – це теж Суми, а не забуте міською владою глухе село.

Розносили і розклеювали ці листівки двоє студентів-п'ятикурсників (він і вона), які, не перебуваючи в жодній залежності від мене, зголосилися допомагати мені ще на початку виборчої кампанії. За кілька днів до виборів до них приєднався і мій син-студент. За цю допомогу я їм дуже вдячний.

Разом з тим мені розповідали, як проводили передвиборчу роботу мої “конкуренти”. Студентів збирали в гуртожитках, і ректор роз'яснював, за кого треба і не треба голосувати. Стосовно моєї персони студентам розповідали, що я загалом непоганий професор, але нічого не тямлю в політиці і пішов не тим шляхом. І, як завжди, були листівки за проректорку, її зустрічі з виборцями, обходи студентськими агітаційними бригадами домівок виборців - одно слово, повна програма.

Згодом студенти (на той час першокурсники, які мене ще не знали, бо я їм не викладав) розповідали, як відбувався сам процес голосування 31 березня. Передовсім заборонили студентам на вихідні роз'їжджатися додому. З самого ранку комендант гуртожитку безпардонно піднімала з ліжок молодих людей і зі словами: “Ви ж знаєте, за кого голосувати? За Атамана не голосуйте!” – відправляла їх на виборчу дільницю на голосування. Злі невиспані студенти в пику комендантові стали голосувати за Атамана (у нас усе ж таки цей процес ще таємний!). По обіді під вечір все повторилося спочатку, тільки тепер треба було йти голосувати вдруге - за тих, хто не голосував. І знову настанови: “За Атамана в жодному разі!”. Змушені сидіти цілий день і нудитися в гуртожитку студенти із соковитою в кишені ще раз сходили на дільницю і повіддавали свої голоси за мене.

При підрахунку голосів виявилось, що стопка бюлетенів з голосами за мене значно товстіша від інших. Я переміг. Моя головна конкурентка посіла почесне третє місце.

Депутатство

7 квітня 2002 р. Повернення в Суми

Повернувшись у Суми депутатом міської ради, довідався, що перша її сесія вже відбулася – без мене.

Як писала газета “Суми і сумчани”, після оприлюднення результатів виборів міського голови і депутатів міськради у порядку денний сесії було внесено три питання: 1) про регламент; 2) обрання секретаря міської ради; 3) затвердження виконавчого комітету. Розгляд першого питання відклали, натомість створили депутатську групу з підготовки питань регламенту, постійних комісій, їх голів та напрямів роботи. Секретарем міської ради таємним голосуванням обрано Сергія Ключка – за нього віддали свої голоси 55 депутатів. Також таємним голосуванням (у цьому разі таємне голосування не було вимогою закону, а провадилося за рішенням депутатів) рада затвердила заступниками міського голови і відповідно членами виконавчого комітету міської ради Володимира Баранова, Миколу Бірченка, Петра Гученка, Анатолія Кисиленка, Костянтина Помазана, Миколу Рябенка. Ще одну кандидатуру заступника – Костянтина Макаренка – було забалотовано.

Перші коментарі, почуті від деяких колег, полягали в тому, що вже з наступного після виборів дня серед новообраних депутатів розпочалася велика “закулісна” робота, яку проводили, з одного боку, міський голова Олександр Андронов з приближеними до нього депутатами, а з другого – депутат Володимир Омельченко, що був на той час помічником голови облдержадміністрації Володимира Щербаня. Суть зазначеної обробки зводилася до того, щоб перетягнути на свій бік кожного окремо депутата.

На цьому етапі протистояння між міським головою і “донецькими” безперечно перемогу здобув Андронов. Як показали

результати таємного голосування щодо кандидатури Сергія Ключка на посаду секретаря міськради, на боці Андронова було 55 депутатів – це понад дві третини депутатського корпусу, тобто “конституційна” більшість з гаком. Водночас за альтернативну кандидатуру Володимира Омельченка віддали свої голоси трохи більше десяти депутатів.

Таким чином, було зрозуміло, що Андронов, здобувши переконливу перемогу на виборах, і тут з “сухим рахунком” тактично переграє “донецьких”, скликавши першу сесію вже на п’ятий день після виборів і значно випередивши своїх опонентів в обробці депутатів. Йому це зробити було значно легше, бо багато з народних обранців стали депутатами всупереч волі можновладців, на своїй шкурі відчули адміністративний тиск і “рівність умов” під час виборів, а отже підсвідомо підтримували свого “брата по щастю” Андронова.

Психологічним знуцанням з боку міського голови, як на мій погляд, було висування ним на посаду свого заступника Костянтина Макаренка з одночасною підкилимовою роботою, спрямованою на те, щоб “провалити” цю кандидатуру – але переможців, як мовиться, не судять ...

Отже, нове – третє входження Андронова у владу було майже тріумфальним. “Конституційна” депутатська більшість у міській раді – що ще треба міському голові для повного щастя? Ніщо не віщувало близького кінця...

12 квітня 2002 р. Перша зустріч з виборцями

Настав час зустрітися зі своїми виборцями, бо у передвиборчий період таких зустрічей не було. Підготував був оголошення і розклеїв їх у різних видних місцях, повідомив про це обох своїх квартальних.

У призначений час під вечір на майдані зібралося кілька десятків виборців. В основному слухав їх і записував те, що вони хочуть від міської влади. Основні проблеми виборчого округу мені, звісно, були вже відомі, але додалося багато дрібніших, що торкаються окремих мешканців.

За підсумками зустрічі підготував листа під назвою "Накази мешканців виборчого округу №75 голові Сумської міської ради О.М.Андронову". Тепер-то я знаю, що не має такої посади "голова Сумської міської ради", а є "Сумський міський голова". Але ж тоді я був ще "молодим" депутатом і, як багато інших, не розрізняв ці поняття. До речі, деякі мої колеги і до нині, завершуючи свою депутатську каденцію, їх не розрізняють.

17 квітня 2002 р. Друге пленарне засідання I сесії міської ради

Це було перше засідання міської ради, в якому я взяв участь. Основне враження – поділ депутатського корпусу на дві нерівні частини. Від більшої до мікрофону постійно виходить Володимир Лаврик, від значно меншої – Володимир Омельченко і Юрій Дяченко. Діалог між ними напружений, часто звучать взаємні звинувачення, образи. Мене – людину, що звикла брати участь у різних наукових дискусіях, - це спочатку дивувало, але потім зник, бо знав, що й у Верховній Раді така "культура" дискусій є радше нормою, ніж винятком.

На сесії було ухвалено Регламент роботи Сумської міської ради XXIV скликання з кількома моїми поправками і створено 13 постійних комісій, обрано їх голів і членів.

Я увійшов до планово-бюджетної комісії. Такий мій вибір було зумовлено тим, що на заваді виконанню владою своїх обіцянок і обов'язків, як правило, лежить брак бюджетних коштів. У кожному разі саме цим завжди пояснювали керівники Сум свою неспроможність подолати основні проблеми міста. Представляючи інтереси своїх виборців, я міг сподіватися на виконання їхніх доручень тільки в тому разі, якщо на це будуть виділятися відповідні кошти. Ясна річ, що бути в планово-бюджетній комісії – значить бути ближче до бюджету і мати змогу до певної міри втручатись у нього і його контролювати. Принаймні такою думкою я тішився, коли подавав заяву на участь в роботі цієї постійної комісії.

Дальший досвід роботи в міській раді показав, що мати кошти – це ще півсправи, а чи будуть вони використані як слід, чи

не підуть вони як вода в пісок – це вже інше питання, на жаль, часто риторичне.

29 квітня 2002 р. Помста ректора?

Запрошував до себе декан факультету: ректор доручив йому перевірити, як проходив навчальний процес на кафедрі за моєї відсутності. Дивно, але майже 10 років моєї роботи в університеті ректора ніколи не цікавив поточний навчальний процес не те що на кафедрі, а й на факультеті. Чому така прискіплива увага до моєї персони? Невже вибори?

Відповідь на це отримав наступного дня, коли довідався, що ректор не підписав мені заяву на чотири дні відпустки з приводу сороковин по матері. Що ж дрібна помста буває у декого вищою за норми християнської моралі. Але хай простить йому Господь.

7 червня 2002 р. Виїзд депутатів на “Олдиш”

У цей день було організовано захід під назвою знайомство депутатів міськради між собою та з керівниками виконавчих органів. Відбувся він на базі відпочинку “Сумихімпрому”. Спочатку пройшла офіційна частина, на якій представили заступників міського голови і керівників управлінь та відділів міської ради, а потім – те, що в народі називають “застіллям”. У заході брали участь міський голова Олександр Андронов і народний депутат Євген Лапін. Приємно вразило те, що, незважаючи на створені можливості, ніхто з присутніх не перейшов норм культури поведінки. Усе пройшло чемно, шляхетно, як і належить у добірному товаристві.

Загалом така “застільна” форма співпраці депутатів з керівництвом міста, а також у депутатських групах і фракціях була традиційною. Вона, як ніяка інша, об'єднувала депутатів за переконаннями і політичними поглядами, за ставленням до своїх лідерів, дарма що ці чинники, як показала історія, могли змінюватися радикально і досить часто.

В основному використовувалися три форми “чарочної” консолідації депутатського корпусу, його груп та фракцій: а ля фуршет, виїзди на природу і великі ресторанні форми. Основними приводами для таких зібрань були звичайні дні народження і ювілеї, свята (Новий рік, 23 лютого, 8 Березня, День міста, День місцевого самоврядування), відзначення політичних перемог і поразок (призначення на посади, зняття з посад, вдале голосування, невдале голосування тощо), або ж просто “підготовування” депутатів напередодні доленосних подій.

Наскільки ефективною була така робота з погляду на кінцевий результат, важко сказати. Але очевидним є те, що не стіл, а вищі чинники визначали політичну поведінку кожного депутата у кожний історичний момент діяльності міської ради.

19 червня 2002 р. II сесія міської ради

Відбулася перша, як на мене, повноцінна робоча сесія міської ради. З 10-ї до 19-ї години розглянули понад 50 питань порядку денного.

Типовий порядок денний сесії міської ради звичайно охоплює кілька основних груп питань: організаційні (затвердження штатів і керівних посад, питання діяльності окремих депутатів, постійних комісій та міської ради в цілому тощо), питання бюджету (його прийняття, затвердження змін та звітів про виконання), питання комунальної власності, земельні питання і галузеві питання (зокрема затвердження програм у галузях освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, житлово-комунального господарства, транспорту тощо).

На сесії, що відбулася, особливу мою увагу привернуло питання про виділення додаткових бюджетних коштів на утримання закладів освіти та проведення невідкладних ремонтних робіт. Після виступу начальника управління освіти Л.Пшеничної, незважаючи на аргументи начальника фінансового управління С.Липової, депутати прийняли рішення про виділення освітянам додатково понад 2,5 млн. грн.

Мене вразило те, що у своєму рішенні депутати не вказали, а звідки взяти ці додаткові кошти. Адже бюджет – це збалансова-

ний документ, і для того, щоб виконати прийняте рішення, треба було або відповідно збільшити дохідну частину бюджету, або перерозподілити видатки, забравши для галузі освіти кошти в інших розпорядників бюджету (житлово-комунального господарства, охорони здоров'я тощо). Окрім того, рішення було прийнято зі значними порушеннями норм Бюджетного кодексу України. З урахуванням зазначеного мені здавалося, що міський голова має скористатися наданим йому законом правом вето, тобто не підписувати рішення, прийняте з явним порушенням чинного законодавства. Бо ж він, міський голова, не має права на угоду популістам чинити не по закону. Однак, рішення було підписано.

Подальші події в міській раді показали, що інструмент “вето” усе ж таки двічі використовувався міським головою, але не для захисту законності прийнятих міською радою рішень чи інтересів міської громади, а для збереження власних політичних позицій з питань дуже далеких до актуальних проблем міста.

24 липня 2002 р. Позачергова сесія міськради

Перебуваючи у відпустці, отримав запрошення на позачергову сесію міської ради. Яка ж нагальна необхідність спонукала міського голову скликати цю сесію, адже депутатів у розпал літа в місті мало? У розмові із секретарем міськради з'ясував, що є два питання, задля розв'язання яких і скликається сесія. Перше – це будівництво стадіону для хокею на траві: начебто з-за кордону нам подарували якесь синтетичне покриття, яке не може довго зберігатися в рулонах. Отже, для використання цього “дармового” (але не нового) покриття потрібно виділити землю під стадіон і 1,5 млн. грн. бюджетних коштів, щоб за 5 місяців побудувати першу чергу спортивної споруди. Судячи з усього, в такому будівництві зацікавлена й обласна влада, бо обіцяє виділити половину зазначеної суми із своїх джерел, та й головним підрядником робіт будуть, з великою імовірністю, будівельні організації, близькі до обласного керівництва. Другим мало бути питання про обрання Почесними громадянами міста Суми Анатолія Єпіфанова і Володимира Стельмаха. На моє запитан-

ня, чому з таким успіхом ми маємо обирати почесних громадян, секретар відповів, що міський голова сподівається на значну фінансову допомогу (зокрема до Дня міста), яку можуть надати ректор банківської академії і голова правління Національного банку України.

Зваживши на отриману інформацію, вирішив на сесію не йти. Бо вже надто виразними і неприхованими були економічні й політичні інтереси певних кіл, для задоволення яких і скликалася ця позачергова сесія.

Зрештою, із стадіоном для хокею на траві так нічого і не вишло. Маю підозру, що в цій історії “секедхендне” покриття мало відігравати роль не більшу за роль славнозвісної сокири, з якої при наявності інших продуктів можна наварити гарного борщу.

30 серпня 2002 р. Запрошення до фракції

Судячи з усього, влітку деякі депутати та їхні лідери не відпочивали, а дуже добре попрацювали. Не встиг вийти з відпустки на роботу, як телефонують і запрошують до себе – на засідання вже створеної депутатської фракції.

Річ у тім, що якраз увійшов був у дію Закон України “Про статус депутатів місцевих рад”. Він передбачав можливість створення в міських радах депутатських груп і фракцій. Ця обставина давала широкі можливості працювати з депутатами, об’єднувати їх, структурувати депутатський корпус на більшість і опозицію. Загалом це був для різних політичних сил непоганий інструмент проведення в життя своєї тактики і стратегії.

Отже, на кінець літа в міській раді утворилося два депутатських об’єднання: депутатська група “За майбутнє. Економіку. Розвиток” (“За МЕРа”) на чолі з Володимиром Омельченком і депутатська фракція “За виборців”, яку офіційно представляв Олег Соколов. Безумовно, це був проект створення більшості, стратегічна мета якого полягала в усуненні з посади Андронова (звідси й доволі цинічна назва “За МЕРа”) із застосуванням тактики нав’язування своїх рішень і перебирання у руки міської

ради реальної влади у місті (по суті створення конфлікту між міською радою і міським головою).

У відповідь і на протигагу створеним “антимерівським” об’єднанням на початку вересня виникає ціла низка “проандронівських” депутатських фракцій, а саме: Віктора Юценка “Наша Україна” (Володимир Лаврик), КПУ “За соціальну справедливість і народовладдя” (Ігор Шапошник), “Наше місто” (Володимир Шамрай), СДПУ(о) “За економічний розвиток, соціальні ініціативи” (Борис Коган).

Звісно, отримавши запрошення відвідати засідання фракції “За виборців”, я всього цього ще не знав. Відмовити в мене не було підстав, а тому погодився. У приміщенні, що на вулиці Фрунзе (тепер Воскресенській), збиралися депутати різних політичних уподобань (рухівці і комуністи), різного матеріального статусу (від робітників та “трудової інтелігенції” до вдалих бізнесменів). Предметом обговорення були здебільшого питання діяльності виконавчих органів: невдоволення їхньою роботою, зверхність посадових осіб, недоступність і небажання дослуховуватись до потреб виборців і депутатів. Одне слово, стояло питання “поставити на місце”, якщо не самого міського голову, то його заступників. Задля цього вирішили на початок утворити власні робочі депутатські групи, які б перевірили діяльність виконавчих структур у різних галузях життя міста. Вражало те, з яким ентузіазмом депутати обговорювали ці питання, пропонували себе до складу груп. Водночас впадала у вічі слабка організованість засідань, їхня сумбурність і надто велика (на грані анархії) демократичність.

На одному із зібрань відбулася зустріч депутатської фракції з Володимиром Омельченком і представниками його депутатської групи. Було вирішено ініціювати скликання позачергової сесії міської ради.

Яким було моє ставлення до всього того, що відбувалося? Перше, в умовах, що склалися, мав чітко визначитися, як себе поводити в міській раді. Було два варіанти: пасивний - нікуди не вступати, а тихо сидіти і збоку спостерігати за тим, що відбувається, або ж активний - визначитися щодо своєї участі в тій чи тій фракції. Перший варіант (“ви мене не чіпайте”) був неприйнятний – хіба для цього я йшов на вибори? Отже, залишав-

ся другим – вступати. Але в яку фракцію? Було дві пропозиції з протилежних таборів. Мав для себе визначитися, чи підтримую я чинну виконавчу владу в місті. З одного боку, особисто ще не мав жодних стосунків з її представниками, та й працювали вони начебто замало, щоб робити якісь висновки. З огляду на це не міг сказати про них нічого поганого, але й нічого доброго. З другого ж боку, уже не стільки як депутат, а як простий мешканець, міг висловити своє обурення тим, що місто упродовж літа було вкрай занедбане – навколо Чешки товстий шар сміття, трава не кошена. Одне слово, як депутату було соромно за міську владу, представником якої я теж є. Останнє й визначило мій вибір – усередині вересня написав заяву про вступ до фракції “За виборців”. Думав, що в такий спосіб, використовуючи вплив на колег по фракції, можу бути кориснішим для громади. У кожному разі цей шлях має бути значно ефективнішим, аніж діяти самотужки. Та й політика, якщо ти вже наважився хоч якось долучитися до неї (дарма, що вона місцева) – це командна гра.

24 вересня 2002 р. Позачергова сесія міськради

На вимогу більш ніж третини депутатів міський голова відповідно до закону скликав позачергову сесію міської ради. Терміновість проведення сесії, на думку її ініціаторів, була зумовлена нагальними питаннями підготовки міста до зими і звітом виконавчого комітету міської ради.

Тривало пленарне засідання, як ніколи довго, з 10-ї до 23-ї години, що пояснюється нескінченними дебатами з процедурних питань, заявами, взаємними звинуваченнями сторін тощо. Розглядали ж по суті одне питання – звіт виконавчого комітету міськради, а власне, трьох заступників міського голови: М.Рябенка, В.Кузнецова і К.Помазана. Поставлено було на голосування рішення: визнати роботу всього виконкому незадовільною. “За” проголосувало 42 депутати (для прийняття рішення потрібно не менше 38 голосів). Звіт секретаря міськради взяли “до відома”. Невже відбулася “оксамитова революція”?

З цього приводу Олександр Андронов, виступаючи на пленарному засіданні, сказав: *“Шановні депутати! Мене не подивувала*

ситуація в сесійній залі. Але я не хочу йти сьогодні на конфронтацію з депутатським корпусом. Буду з вами відвертим. Ще 28 січня 2002 року – напередодні виборів – у мене була невзначна розмова з В.П.Щербанем. Відкритим текстом він зажадав від мене піти з посади мера і не висувати свою кандидатуру на наступні вибори. Я висловив упевненість: місто мене обере! “Хай навіть тебе й оберуть – у нас є закон: якщо на сесії 2/3 депутатів проголосують проти, ми – замінимо міського голову” – безапеляційно заявив тоді губернатор.

Так ось, говорю усім – і тим, хто “за”, і тим, хто “проти”: зараз ми відіграли перший тайм. Якщо вас залякали, а я маю таку інформацію, – піднімайте руки догори. Це справа вашої совісті. Я ж, як міський голова, стоятиму на позиції, за яку мене обрали сумчани, – обстоюватиму принципи місцевого самоврядування” (“Суми і сумчани”, №39 від 26.09.2002 р.).

Окрім цього міська рада прийняла рішення ліквідувати дві постійні комісії: з питань законності, контролю за використанням комунальної власності та приватизацією (голова – В.Лаврик) і з питань розвитку місцевого самоврядування, депутатської діяльності, етики та регламенту (голова – І.Войтенко), маючи, очевидно, на меті згодом утворити аналогічні комісії, але з новим складом і керівництвом.

9 жовтня 2002 р. Неподолане вето

Стало відомо, що міський голова, скориставшись своїм законним правом, не підписав прийняті 24 вересня 2002 року рішення міської ради – іншими словами, наклав на них вето. Водночас, як того вимагає закон, він скликав 9 жовтня 2002 року позачергову сесію, на якій мали бути повторно розглянуті не підписані міським головою рішення.

Проведенню сесії передувала надзвичайно інтенсивна робота обох сторін з кожним депутатом. Розуміючи вкрай важливе значення наступного голосування, керівники міста, з одного боку, і лідери опозиційних фракцій – з другого, намагалися перетягнути на свій бік народних обранців, підбираючи до кожного з них свій ключик. Кожен з депутатів, як ніколи, відчував величезну увагу до себе, усвідомлював непересічне значення своєї персони,

а дехто, розуміючи ціну кожного голосу на наступній сесії, безпідставно вважав себе тримачем так званої “золотої акції”, а отже сподівався на певні “дивіденди”. На разі обіцянок з обох сторін було, певна річ, багато.

Отже, настала нова кульмінаційна точка протистояння між міським головою і опозицією. На таємне голосування було поставлено питання про підтвердження рішень попередньої сесії. Лічильна комісія з представників усіх депутатських груп і фракцій стежила за чесністю голосування. “За” проголосувало 44 депутати (у цьому випадку для прийняття рішення потрібно не менше 2/3 голосів депутатів, себто не менше 50). Таким чином, міська рада не пододала вето міського голови – це означало, що “революція” в міському “парламенті” не пройшла.

З цього приводу одні святкували свою перемогу, а другі – свою поразку.

16 жовтня 2002 р. III сесія міської ради

Після напружених двобоїв у міській раді нарешті розпочалася чергова сесія з “нормальним” порядком денним, до якого ввійшло понад 120 питань.

Одне з питань привернуло до себе мою особливу увагу. Ішлося про виділення великої суми (близько 3 млн. грн.) з вільного залишку бюджетних коштів на потреби житлово-комунальної галузі, капітального будівництва та ін. Ось тут я і згадав про невиконане рішення міськради, прийняте на II сесії, - про виділення додаткових бюджетних коштів на утримання закладів освіти та проведення невідкладних ремонтних робіт. Власне, це рішення передбачало передати освітянам 2 млн. 664 тис. грн., не зазначаючи, звідки взяти ці кошти.

Узявши слово в обговоренні, я сказав, що серед нас, мабуть, немає жодного депутата, хто би сумнівався, що прийняті міською радою рішення треба неодмінно виконувати. Безумовного виконання вимагає й рішення, що стосується освітянських проблем. Сьогодні у нас є можливість спрямувати бюджетні кошти вільного залишку не на запропоновані керівниками міста потреби, а саме на проведення невідкладних ремонтних робіт в за-

кладах освіти. А тому я вношу на голосування пропозицію про спрямування 2 млн. 664 тис. грн. вільного залишку бюджетних коштів на виконання прийнятого нами раніше рішення щодо фінансування освітянської галузі.

Моя пропозиція не набрала необхідної кількості голосів, але цим я показав, що депутати, якщо їх буде більшість, можуть робити з бюджетом усе, що їм заманеться, використовуючи дуже простий прийом – подання пропозицій від мікрофону. Тому до бюджетних питань, оскільки вони дуже делікатні, потрібна особлива увага з боку міського голови: не можна приймати і підписувати рішення з бюджетних питань, якщо при цьому порушується не тільки Бюджетний кодекс, а навіть визначена регламентом процедура їх прийняття.

Після невдалого для мене, але вдалого для міського голови голосування Олександр Андронов відзначив, що я дав йому повчальний урок на майбутнє.

18 жовтня 2002 р. Похорони депутата Юрія Граділя

Цього дня депутатський корпус та власне і все наше місто прощалося з Юрієм Граділем – депутатом міської ради, що трагічно загинув у автокатастрофі.

Особисто знав цю непересічну людину дуже мало, хіба що кілька разів спілкувався на засіданнях фракції “За виборців”. Але судячи з того, як відгукнулася в місті ця трагічна подія, скільки людей прийшло проводити Юрія в останню путь, міська громада втратила не тільки свого депутата, талановитого архітектора, християнина, палкого патріота України, а й одного з найяскравіших представників своєї еліти. Такі втрати непоправні...

23 жовтня 2002 р. Друге пленарне засідання III сесії міської ради

На другому пленарному засіданні III сесії міської ради основна дискусія розгорілася навколо питань про надання в 2005 ро-

ці безповоротної фінансової допомоги з міського бюджету різними категоріям населення за користування телефоном, по сплаті за житлово-комунальні послуги та електроенергію.

Річ у тім, що ця проблема стала нагальною, оскільки на кожну сесію вноситься по кілька десятків питань про надання тих чи тих пільг конкретним фізичним і юридичним особам. За яким принципом має надаватися така допомога, чи відповідає вона чинному законодавству і чи, зрештою, є на це кошти в міському бюджеті – для депутатів було незрозумілим.

В обговоренні проблеми виступив і я. Депутати підтримали мою пропозицію не розглядати на цій сесії питання про надання безповоротної фінансової допомоги юридичним і фізичним особам.

29 жовтня 2002 р. Лист Андронову

Підготував і направив міському голові листа з аналізом правових помилок і недоречностей, що я їх виявив у матеріалах III сесії міської ради.

До цього звернення мене спонукала та недбалість, з якою ставились до виконання своїх обов'язків розробники проектів рішень міськради та юридичний її відділ. Мовиться про те, що кожне рішення містить преамбулу, в якій даються обґрунтування, зокрема юридичні, з посиланням на конкретні глави, статті, пункти тощо нормативно-правових актів (Конституції і законів України, актів Президента і Кабінету Міністрів та ін.).

Як сумлінний депутат, працюючи з матеріалами до кожної сесії, я через неповність або й неправильність посилань часто не міг знайти, які ж законодавчі норми дозволяють нам ухвалювати те чи те рішення. Виявилося, що розробники проектів рішень цим не переймаються і “штампують” преамбули, особливо не вникаючи у їхню суть. Це мене “дістало”, і я написав листа.

До слова слід сказати, що й основний текст проектів рішень не завжди вирізнявся довершеністю, особливо з погляду ділової української мови. Типовими мовними огріхами були “приймати участь”, “прийняти до відома”, “згідно закону” замість правильних “брати участь”, “узяти до відома”, “згідно із законом” то-

що. Уже працюючи секретарем міської ради, поставив за мету запросити на роботу досвідченого філолога, який серед своїх функціональних обов'язків мав би і літературне редагування проектів рішень міської ради і виконавчого її комітету. Бо був і є переконаний, що мова офіційних документів міської влади – це важлива її характеристика, зрештою, свідчення колективного її інтелекту.

9 листопада 2002 р. Початок роботи над новим Регламентом роботи Сумської міської ради

Цього дня розпочав роботу над новою редакцією регламенту міської ради. До такого рішення спонукало те, що не міг спокійно спостерігати, як організовано підготовку до сесій, як постійно від мікрофону вносяться в порядок денний сесій без попереднього вивчення в комісіях важливі питання діяльності міськради та життя міста, як інколи штучно затягується розгляд питань на пленарних засіданнях, як постійно порушуються норми депутатської етики ... Чому так відбувалося? З одного боку, це пояснювалося суб'єктивними чинниками, зокрема браком досвіду і політичної культури багатьох депутатів, а з другого – недосконалістю основного документу ради – регламенту, який і має визначати чіткість та злагодженість роботи народних обранців, прозорість процедур внесення на розгляд міськради питань, їхнього вивчення та прийняття відповідних рішень тощо.

Не маючи інших можливостей направити діяльність міської ради в цивілізоване русло, вирішив узятися за написання нового регламенту. Працюючи над цим документом щодня, завершив роботу всередині грудня і офіційно передав проект регламенту міському голові Олександрові Андронову та постійній комісії з питань розвитку місцевого самоврядування. Остаточний же варіант документа було затверджено міською радою 26 лютого 2003 року.

15 листопада 2002 р. Повернення Володимира Щербаня

Із засобів масової інформації дізнався, що головою Сумської обласної державної адміністрації призначено Володимира Щербаня.

Загалом я і багато моїх колег сприйняли цю звістку добре, бо в області, а може через це і в місті, відчувалося безвладдя і безладдя. Виявлялося воно, зокрема, й тим, що в місті, незважаючи на низькі температури, ніяк не могли розпочати опалювальний сезон. Комунальні служби начебто для цього зробили все, добре підготувалися до зими, але газ в місто не подавався в належній кількості через якісь неузгодженості вгорі. Справа стала ускладнюватися ще й тим, що мешканці, відчувши на своїй шкурі “гарну” роботу комунальників відмовлялися платити за тепло, якогони не отримували. Це в свою чергу спричинилося до стрімкого зростання боргів населення теплопостачальникам. Іншими словами, склалося “зачароване коло”, яке негайно треба було розірвати. Зробити це міг тільки сильний керівник, яким, як би хто не казав, був Володимир Щербань. З його поверненням у багатьох з’явилася надія, що місто, нарешті, буде з теплом.

23 листопада 2002 р. Зустріч з виборцями

У суботу зранку в аудиторії медичного факультету мала відбутися зустріч з виборцями мого округу. Про це сповіщали оголошення, завчасно розклеєні в людних місцях. Готувався до неї ретельно: хотів поінформувати громадян про долю їхніх наказів і доручень, про діяльність міської ради та керівництва міста, про рішення, що їх прийняла міськрада. Одне слово, зробити так, як цього вимагає закон і сумління.

На жаль, на цю зустріч прийшло тільки три особи, щоправда потім почали підходити по одному – кожний зі своїми конкретними питаннями. Загалом протягом трьох годин було не більше десяти чоловік. Звісно, такої розмови, на яку я сподівався, не вишло, але й те спілкування, що мав, пішло на користь. Зрозумів, що не з усіх питань я в змозі допомогти, особливо з тих, що стосуються поліпшення житлових умов моїх виборців, повернення

їхнього здоров'я, підвищення пенсій, зменшення цін на продукти тощо. Але людям важливо, мабуть, не стільки розв'язати свої проблеми (самі ж бо вони розуміють, що це не під силу депутатові міськради!), скільки розповісти комусь про наболіле і хоча б у такий спосіб полегшити своє життя. "Поганий той лікар, від спілкування з яким хворому не стане легше" – цей відомий вислів у повній мірі можна застосувати й до депутата, бо він, на моє переконання, крім представницьких функцій виконує ще й важливу роль соціального психотерапевта. А тому поганий той депутат, після спілкування з яким його виборцеві не стане краще. Такі "психотерапевтичні сеанси" (офіційно вони називаються депутатськими прийомами) доводилося проводити щотижня або раз на два тижні. Однак не раз траплялися випадки, коли я міг допомогти людям у конкретних справах, і від цього, звісно, отримував, якщо не насолоду, то приємне відчуття виконаного обов'язку.

27 листопада 2002 р. IV сесія міськради

З поверненням Володимира Щербаня в Суми розпочалася нова хвиля протистояння. До порядку денного IV сесії крім 121 питання було внесено від мікрофону опозиційними фракціями ще 7 питань – усі з політичним підтекстом.

Тривале, у край емоційне пленарне засідання закінчилося під вечір прийняттям рішень тільки з трьох перших додаткових питань. А саме, ліквідували одну постійну комісію (з питань законності, контролю за використанням комунальної власності та приватизацією) і замість неї створили дві нові (згодом міський голова не підпише ці рішення, тобто накладе вето). Ось якою високою була продуктивність депутатського корпусу! Зрозуміло, що це – не що інше, як вияв місцевих "політичних ігор", і ніякого стосунку до інтересів міської громади не має. Політика – це завжди політика, хоча й масштаби її різні.

На цьому ж засіданні Олександр Андронов запропонував створити депутатську комісію для ознайомлення з результатами перевірки КРУ про дотримання вимог Закону України "Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти" тендерним

комітетом Сумської міської ради та законність використання бюджетних коштів при реконструкції Червоної площі в м. Суми.

4 грудня 2002 р. Друге пленарне засідання IV сесії міськради

Розпочалося засідання питанням про теплопостачання міста – у помешканнях сумчан холодно. З цього приводу виступив запрошений депутат обласної ради від нашого міста, заступник голови облдержадміністрації Олександр Верещага. Він повідомив, що в “Суми-ТЕКО” з вини іншої організації “Сумиобленерго” нема газу, та й населення стало погано платити за нього. За виникнення такої критичної ситуації губернатор області Володимир Щербань зняв з посади свого першого заступника пана Жаркова і оголосив догани своїм заступникам А.Бондарю і О.Верещазі.

На цей раз пленарне засідання проходило без скандалів та ексцесів, по-діловому і після закінчення його міський голова організував фуршет з приводу Дня місцевого самоврядування. Керівники міста і депутати на ньому побраталися і начебто настав нестійкий мир.

8 грудня 2002 р. Виступ на телебаченні керівників області

На обласному телебаченні відбувся прямий ефір за участю обласних керівників – першого заступника голови ОДА М.Соколова, заступника обласної ради Ю.Добровольського та помічника голови ОДА, депутата міськради В.Омельченка. Ішлося в передачі про незадовільний стан міста, бездіяльність міської влади, неспроможність її розв’язувати нагальні проблеми городян – поза всякими сумнівами розпочався новий раунд “пресування” О.Андропова.

11 грудня 2002 р. Третє пленарне засідання IV сесії міськради

У першій половині дня ніщо не віщувало “боротьби”. Тільки о 17-й годині на сесії стався “вибух”: прокурор міста зробив подання міському голові на його дії щодо непідписання ним рішень міської ради про постійні комісії. У відповідь на це Андронов уніс на розгляд питання про подолання вето, але людей від опозиційної більшості в залі було мало (кінець дня!), і питання це не внесли навіть до порядку денного. Ще одна маленька перемога Андропова, яка свідчила про віртуозність, з якою він проводив сесії!

12 грудня 2002 р. Зустрічі з Омельченком і Андроновим

Нарешті й моя персона зацікавила “сильних цього світу”. Майже одночасно отримав через посередників запрошення зустрітися з Володимиром Омельченком і Олександром Андроновим.

Першою відбулася зустріч з В.Омельченком. Уранці після 1,5-годинного чекання мав з ним розмову про депутатські справи, передав йому проект завершеного регламенту, просив, щоб він з ним ознайомився і дав свої зауваження та пропозиції. У свою чергу лідер депутатської групи “За МЕРА” сказав, що уважно стежить за моєю конструктивною роботою в міській раді, дуже зацікавлений у співпраці, у майбутньому він і його фракція бачать мене на чолі планово-бюджетної комісії. Я подякував за оцінку своєї роботи, власне на цьому й закінчилося наше знайомство.

О 15-ій приїхало з міської ради авто і повезло мене на зустріч з Андроновим. І тут довелося досить довго чекати в кабінеті секретаря міськради, попиваючи з ним каву і ведучи “світські” розмови. Нарешті мене запросили до міського голови. Відбулася двогодинна, як на мене, відверта розмова, у якій Андронов повідав про свої непрості стосунки з обласною владою, про непорядність багатьох депутатів та своїх колишніх колег, про розвиток місцевого самоврядування, про своє ставлення до управління

районами в місті, про ситуацію, яка склалася в міській раді. На завершення розмови після низки доброзичливих слів про мою роботу в міськраді мені було запропоновано очолити об'єднані в одну депутатські фракції, що підтримують міського голову, а також місце у складі виконавчого комітету (хоча дивно, бо я як депутат не міг бути членом цього виконавчого органу). Я, в свою чергу, щиро подякував за виявлену до мене довіру і делікатно відмовив. Водночас передав міському голові примірник підготовленого проекту регламенту міської ради. Ось такою була перша і остання моя розмова віч-на-віч з непересічною людиною, що нею безсумнівно був і є Олександр Андронов.

13 грудня 2002 р. Маленькі політичні ігри

Опівдні мене запросили на засідання депутатських фракцій СДПУ(о) і "Наше місто". Після певних роздумів погодився. На зустрічі, що відбулася, отримав пропозицію очолити об'єднання цих двох фракцій. Відмовився. Тоді надійшла ще одна пропозиція про створення узгоджувальної групи для ведення переговорів між Андроновим і Омельченком. Сенс у цьому безумовно був, бо те протистояння, що відбувалося в міській раді, не могло влаштовувати багатьох депутатів, які працювали у сфері бізнесу та керівниками бюджетних організацій і комунальних підприємств. Звісна річ, постійно бути між молотом і наковальнею – мало приємна для них реальність. Багатьом, як мені здавалося, через невизначеність ситуації та втому від безперспективної боротьби потрібно було примирення, і пошук його мав велике значення. Висловивши підтримку такої ідеї, я дав згоду взяти участь у перемовинах з лідерами сторін, але за умови, що мене на це уповноважить моя фракція. На жаль, таких повноважень я не отримав, і шанс нормалізувати стосунки між міською і обласною владою було втрачено.

Аналізуючи події, що відбулися, дійшов висновку, що на той момент у мене була так звана "золота акція". Очевидно, що задум Андронова полягав у тому, щоб я, очоливши об'єднані "промерівські" сили, прихопив із собою 5-9 депутатів зі своєї фракції "За виборців". У такому разі в Омельченка не стало б не

те, що “конституційної”, а й простої більшості в міській раді, і реальна влада знову перейшла б до міського голови.

18 грудня 2002 р. Четверте пленарне засідання IV сесії міськради

Кінець кінцем IV сесію вдалося закрити, хоча не розглянутими залишилося 50 питань порядку денного.

Цілий день “ялозили” одне й те ж питання – про постійну комісію з питань комунальної власності, ніби нічого важливішого не було. Опозиційна до міського голови більшість дає “тріщини”: при голосуванні принципових питань 6 членів нашої фракції утримуються або не голосують.

25 грудня 2002 р. Святкування Нового року

У кав'ярні, що в банківській академії, було влаштовано для депутатів передноворічний вечір. Пропозиція міського голови проголосувати прямо тут за столами деякі питання, щоб закрити поточний бюджет, не пройшла.

Побачивши мене в перерві, Андронов сказав, що я написав гарний регламент - саме такий, якого він завжди хотів.

11 січня 2003 р. Початок роботи над новим міським бюджетом

Восени і в грудні минулого року Андронову вдалося відбити дві “атаки” депутатської більшості, використовуючи механізм накладання вето. Тепер очевидно настав час підготовки третьої “атаки” - нею мало стати прийняття без сумніву найважливішого документа міської ради – бюджету на 2003 рік.

На зібранні представників двох депутатських угруповань – “За МЕРа” та “За виборців”, що відбулося 11 січня, мені як членові планово-бюджетної комісії було запропоновано розробити

альтернативний проект міського бюджету, забезпечивши його соціальну спрямованість (збільшення видатків на освіту і охорону здоров'я), відмову від безповоротної фінансової допомоги і пільг фізичним та юридичним особам за рахунок бюджету, можливість фінансування депутатських програм, спрямованих на виконання доручень виборців; раціональне використання інших видатків. Погодився.

Три дні роботи – і 14 січня на засіданні представників фракцій більшості представив свій варіант проекту бюджету. В його обговоренні і доопрацюванні деталей активну участь узяли й інші депутати більшості.

16 січня власноруч роздрукував нові таблиці додатків до бюджету, підготував проект рішення з цього питання і пропозиції щодо процедури розгляду міського бюджету на наступній сесії міськради.

Дізнався, що цього ж дня відбулося засідання виконавчого комітету, на якому прийнято остаточний варіант “офіційного” проекту. Таким чином, на нас чекає ще одне протистояння – боротьба двох бюджетів. Чий бюджет переможе, у того й буде реальна влада в місті.

19 січня 2003 р. Посилення тиску на Андронова

Цього дня від одного з депутатів довідався, що останнім часом відбулася низка подій, яка по суті свідчить про значне посилення тиску на Андронова з боку обласної (чи може навіть і центральної) влади.

Ішлося, власне, про те, що: 1) заарештовано заступника міського голови К.Помазана у справі незаконної діяльності очолюваного ним тендерного комітету; 2) знято А.Єпіфанова з посади ректора банківської академії; 3) у суді визнано розпорядження міського голови щодо накладання ним вето на рішення міської ради незаконним; 4) депутати стали масово переходити з “про-андронівських” фракцій у фракції депутатської більшості.

Андронова по-справжньому жаль. Чи витримає на цей раз?

21 січня 2003 р. Засідання фракції

Спочатку в цей день о 15-й годині відбулися традиційні передсесійні депутатські збори, які проводив Андронов. На них я поінформував депутатів про пропозиції, що їх вносять наші фракції до міського бюджету та до процедури його прийняття. Одразу після виступу почув на свою адресу від депутатки-директриси школи: “Фашист!”. З дискусії, яка розгорілася після цього, стало ясно, що завтра буде дуже гарячий день.

Увечері на спільне засідання зібралися фракції більшості – обговорювали бюджет і завтрашню сесію. Я на такому “повномасштабному” зібранні був уперше, а тому, можливо, і враження склалися просто-таки гнітюче: кілька годин поспіль говорили майже всі і ні про що, повний хаос, кожен “гне” своє питання (бо ж майже всі керівники!) і не вміє слухати інших. Омельченку і Соколову явно не вдається тримати зібрання у своїх руках. Сиджу собі і думаю, що ж це за бедлам такий! Я підготував проект бюджету, а мені ніхто не надає з цього питання навіть слова. Одні балачки, не те щоб з самого початку заслухати проект і посправжньому обговорити сценарій завтрашньої дуже відповідальної сесії. Для себе вирішив: ідіть ви всі до біса, завтра я навіть не прийду на сесію – робіть, як знаєте!

Тільки під кінець багатогодинного засідання згадали, що хтось конкретно має завтра виголосити пропозиції від фракцій. На погляди, спрямовані в мій бік, я відповів, що цього робити не стану – з мене досить того, що я вже зробив. Урешті-решт вмовили сказати завтра хоча б кілька слів, бо охочих, як з’ясувалося, не було.

Водночас фракції не підтримали моєї пропозиції провести затвердження бюджету якомога демократичніше - у два етапи зі створенням узгоджувальної комісії, з розглядом усіх зауважень і доповнень тощо. Вирішили приймати бюджет без “першого і другого читання” одразу в остаточному варіанті в один день.

22 січня 2003 р. V сесія міської ради. Бюджет. Відставка Андронова

Цього дня, у День соборності України, відкрилася V сесія міської ради, основним питанням якої було прийняття міського бюджету на 2003 рік. Обговорення йшло звичайним порядком, як того вимагає регламент. Після доповіді начальника фінансового управління С.Липової зі співповіддю виступила голова планово-бюджетної комісії С.Дронік, а потім від депутатської фракції "За виборців" та групи "За МЕРА" слово надали мені. Виступ, як на мене, удався: принаймні в залі протягом 10-15 хвилин стояла напружена тиша, і слухали всі, що на пленарних засіданнях бувало дуже рідко.

По перерві довелося довго не відходити від мікрофону, щоб затвердити саме наш розподіл видатків загального фонду бюджету. Це означало по суті, що за основу прийнято не "офіційний" проект бюджету, а наш - усе інше не мало принципового значення.

Сьогодні могу без перебільшення сказати, що бюджет 2003 року виявився найсоціальнішим з-поміж тих бюджетів, що ми їх приймали впродовж нашої депутатської каденції. Це передовсім відчули на собі освітяни і медики. Уперше за роки незалежності у кілька разів було збільшено видатки на медикаменти і харчування в лікарнях, передбачено хоча й невеликі, але кошти на ремонт шкіл, їхню повну комп'ютеризацію; депутати одержали можливість спрямовувати по 20 тис. грн. бюджетних коштів на розв'язання нагальних проблем мешканців своїх виборчих округів, на надання їм конкретної допомоги.

Після затвердження міською радою бюджету о 17-й годині слово взяв Олександр Андронов. Він оголосив заяву про свою відставку і одразу після цього вийшов із зали.

З цього приводу наведу цитату з газети "Панорама", яка опублікувала останні слова міського голови: *"Хорошо, что есть большинство. В такой атмосфере работать сложно: когда депутаты запугивают друг друга; когда один депутат показывает другому, что скоро тот будет за решеткой; когда депутаты из-за этого льют слезы. Считаю, что для людей самое важное – здоровье, жизнь и свобода. После принятия бюджета (когда не учитываются знания специа-*

листов, которые проработали не один день и знают, как составлять бюджет и как трудно работать с принятым популистским бюджетом) не вижу другого выхода. Хочу поблагодарить избирателей за то, что они 31 марта 2002 года поддержали меня, и весь депутатский корпус, с которым работал. Считаю, что общий язык в депутатском корпусе будет найден. Извиняюсь перед избирателями и перед сотрудниками. Они должны понять, что ситуация сложная. Официально заявляю и прошу принять соответствующее решение к сведению. Согласно ст. 79 Закона «Про місцеве самоврядування в Україні» слагаю полномочия городского головы. Прошу принять к сведению мое заявление, и еще раз спасибо. Кто «за» - проголосуйте ...».

Александр Андронов вышел из зала. За ним встали и ушли все заместители.

В этот же день распоряжением главы облгосадминистрации Владимира Щербаня Александр Андронов был назначен и.о. заместителя главы ОГА».

Як тільки Андронов зробив свою заяву, пленарне засідання закрили і оголосили, що продовження сесії буде післязавтра.

23 січня 2003 р. Прямий ефір на телебаченні

Уранці другого дня після “історичної” сесії мені телефонували на роботу товариші-депутати, які ділилися своїми враженнями про вчорашні події. Серед цих дзвінків був і такий, що я його й до сьогодні пам’ятаю. Депутат, який удає з себе зразкового християнина і кожен свій другий виступ у міській раді починає словами “Слава Ісусу Христу!”, істеричним, знервованим голосом проволав у слухавку: “Атаман! Со вчорашнього дня у тебе руки залиты кровью!”

Увечері на спільне засідання зібралися наші фракції: обговорювали сценарій завтрашнього дня. Водночас з’ясувалося, що сьогодні на “Відіконі” має відбутися прямий ефір, присвячений ухваленню вчора бюджетові. На цю передачу депутати відрядили мене і трьох колег-депутаток Седу Аветикян, Ірину Гоман, Ольгу Крутушкіну. Довелося без підготовки розповідати про ухвалені міською радою рішення, інформувати громаду про основні засади міського бюджету на 2003 рік.

24 січня 2003 р. Продовження V сесії міської ради. Володимир Омельченко – секретар міськради

На другому пленарному засіданні V сесії міськради депутати задовольнили заяву Андрюнова про складання ним повноважень міського голови і таємним голосуванням достроково припинили повноваження секретаря міської ради Сергія Ключка (“за” – 49 голосів). Також таємним голосуванням обрали секретарем міськради Володимира Омельченка (“за” – 56 голосів).

29 січня 2003 р. VI сесія міської ради. Я – голова планово-бюджетної комісії

Основу порядку денного першого пленарного засідання сесії складала питання про виконавчий комітет міської ради, про персональний склад постійних комісій та обрання їхніх голів.

У зв'язку з тим, що заступники міського голови написали заяву на звільнення, міська рада затвердила нових заступників: Бориса Борисова (перший заступник), Костянтина Макаренка, Аллу Ковтун, Сергія Лугового, Юрія Глуходіда, Людмилу Олександрівну, Миколу Баранова (керуючий справами). Усі вони, а також В.Омельченко, О.Царенко, М.Трофименко, М.Лут і А.Хальзев увійшли до новообраного виконавчого комітету міської ради.

Крім цього на сесії відбувся перший перерозподіл портфельів в постійних комісіях, який у такий спосіб “матеріалізував” перемогу депутатської більшості. З тринадцяти постійних комісій, що існували, було створено десять. На чолі всіх комісій стали депутати – представники більшості. Мене обрали головою планово-бюджетної комісії.

Звісна річ, такий перерозподіл не мав нічого спільного зі справжньою демократією. Як на мене, кілька керівних посад у постійних комісіях слід було віддати депутатам тепер вже опозиційної меншості відповідно до закону, який передбачає пропорційне представництво депутатських груп і фракцій у комісіях місцевих рад.

12 лютого 2003 р. Третє пленарне засідання VI сесії міської ради. Царенко

Напередодні на засіданні депутатських фракцій більшості було представлено Олександра Царенка як кандидата на посаду першого заступника міського голови і найімовірнішого кандидата від влади на посаду мера на наступних виборах. Цьому нібито передував похід деяких наших депутатів до Царенка з пропозицією очолити міську владу.

Наступного дня відбулося офіційне оформлення цього рішення: звільнено Б.Борисова з посади першого заступника мера (він залишився просто заступником) і затверджено на цю посаду О.Царенка (“за” – 52 голоси). Водночас Олександрові Царенку надали повноваження міського голови, які він мав виконувати до обрання нового мера. Вибори призначили на 18 травня 2003 року.

З 12 лютого майже два місяці (до 9 квітня 2003 р.) тривало “царювання” Царенка в Сумах. Чим воно запам’яталося? По-перше, “генеральним прибиранням” міста наприкінці зими, яке головню полягало в “льододовбання” і “льодовивезенні”. Керівникам організацій, установ і підприємств міста було поставлено завдання провести в Сумах з 18 до 25 лютого санітарний тиждень, під час якого повидовбувати на тротуарах і дорогах весь лід та вивезти його за межі міста. Льодовий похід Царенка по Сумах закінчився тим, що сотні працівників різних сфер діяльності, у тому числі й інтелектуальних, опанували нову для себе зимову професію.

Друге за силою свого впливу враження полягало в кадровій політиці Царенка. Майже одразу після приходу цієї людини в міську раду було замінено багатьох досвідчених керівників виконавчих органів на молодих працівників (найчастіше працівниць), які, як мені (і не тільки мені) здавалося, не мали щонайменшого уявлення про характер і суть нової для них роботи. У коридорах і кабінетах міської ради запанувала атмосфера безладу, зверхнього ставлення “молодої порослі” до старших досвідчених працівників. Складалося враження, що адміністративно-господарчий блок аграрного університету в особі його керівників майже повністю перемістився у Сумську міську раду. На по-

чатку березня важливу посаду керуючого справами міськвиконкому замість Миколи Баранова обійняв Олександр Князев – довірена особа Царенка.

19 лютого 2003 р. Четверте пленарне засідання VI сесії міської ради. Прийняття Регламенту

Нарешті моя робота зі створення нового Регламенту завершилася його прийняттям! На попередньому пленарному засіданні 12 лютого я виступив з доповіддю, присвяченою цьому питанню. Тоді було вирішено прийняти проект рішення про Регламент за основу, а голосування поправок і в цілому провести на черговому пленарному засіданні. І ось це засідання відбулося – Регламент роботи Сумської міської ради XXIV скликання затверджено.

Зроблене вважаю своїм вагомим внеском у справу розвитку місцевого самоврядування в нашому місті, адже Регламент - це своєрідна внутрішня конституція міського “парламенту”, що визначає основні норми, правила і процедури його роботи. Принаймні звітуючи про свою депутатську діяльність у цей період, можу на стіл покласти конкретний документ як матеріальне свідчення своєї інтелектуальної роботи, за яку аж ніяк не соромно ні перед собою, ні перед громадою.

На цьому ж пленарному засіданні депутати і присутні довідалися, що в місті існує дуже важлива і гостра фінансова проблема. Річ у тім, що міськвиконком має визнану Верховним Судом України кредиторську заборгованість у 18 млн. грн. перед одним із газопостачальних підприємств, а отже існує постійна загроза арешту банківських рахунків міської ради. Дебіторська ж заборгованість перед містом у 12 млн. грн. майже безнадійна. Висновок: треба негайно шукати вихід із складної ситуації, що склалася не сьогодні, а в минулі роки, слід невідкладно сідати за стіл переговорів з кредитором і домовлятися.

4 березня 2003 р. Зустріч із Царенком

На 17.30 Омельченко зібрав голів постійних комісій. Судячи з усього, нема єдності у його стосунках з Царенком, та й депутати, відчувши зменшення свого впливу на керівництво міста, невдоволені.

О 18.00 пішли гуртом до Царенка і мали з ним досить тривалу, але малопродуктивну розмову. В основному Царенко говорив, а ми всі слухали. Єдине, до чого домовилися, - це систематичні зустрічі голів постійних комісій з виконувачем обов'язків мера, які мають відбуватися щосереди о 8.00.

6 березня 2003 р. Урочистості з нагоди 8 Березня

У театрі ім. Щепкіна відбулося урочисте засідання, присвячене Міжнародному жіночому дню 8 Березня. Після нього депутатів міської ради запросили на святковий вечір, що його організував в аграрному університеті О.Царенко. З-поміж інших на вечорі були присутні і керівники області. У такий спосіб депутати вперше неформально зустрілися з представниками обласної влади, що свідчило про припинення "одвічної" боротьби і налагодження нормальних ділових стосунків між містом і областю.

26 березня 2003 р. VII сесія міської ради. Положення про планово-бюджетну комісію

У березні мені як голові планово-бюджетної комісії нарешті вдалося налагодити її продуктивну роботу: на засіданнях став збиратися кворум, були розподілені обов'язки між членами комісії, почали вимагати від виконавчих органів дотримання визначених Регламентом процедур.

Власне своєрідною "презентацією" роботи комісії мала стати VII сесія міської ради. Готуючись до неї, ми докладно вивчили і обговорили проекти рішень з фінансових питань, підготували і прийняли обґрунтовані висновки з пропозиціями і доповнен-

нями, своєчасно подали їх і надрукували в матеріалах сесії. Окрім того, я власноруч підготував проект нового Положення про планово-бюджетну комісію, в якому в деталях описав процедуру проходження питань через неї. Попереднє положення нас не влаштовувало, бо написане воно було наче під кальку (положення майже про всі комісії в основному однакові), скоріше не для роботи, а так собі для “пташки” (бо треба - цього вимагає закон!), не враховувало особливостей нашої постійної комісії і визначеної Бюджетним кодексом України процедури прийняття рішень з питань бюджету.

Перебіг сесії показав, що висновків наших майже ніхто з депутатів не читає (може це зайва робота?), пропозиції голосуються практично одностайно. Нове Положення про планово-бюджетну комісію теж проголосували, навіть не помітивши, чим же воно відрізняється від попереднього. Відверто кажучи, ентузіазму, з яким я розпочинав головувати в комісії, після цього значно зменшилося. У голову раз по раз приходила біблейська мудрість про розкидання бісеру, але я цю думку відганяв.

27 березня 2003 р. Реконструкція вулиці Фрунзе

Відбулося спільне засідання планово-бюджетної і земельної комісії – розглядали питання про внесення змін у міський бюджет у зв’язку з реконструкцією вул. Фрунзе. Загалом відчувається тиск обласної влади на місто. Чим ще іншим можна пояснити той поспіх, з яким намагаються “вибити” кошти міського бюджету. Цікаво, а хто ж виграє тендер на цю реконструкцію?

Особисто моя позиція однозначна: фінансування такого важливого об’єкта треба закладати у міський бюджет заздалегідь до початку фінансового року, передбачивши його в плані соціально-економічного розвитку міста. Перекроювання ж бюджету ще до закінчення першого кварталу свідчить або про низьку управлінську культуру міської влади, або про існування якогось приватного інтересу. Це по-перше. По-друге, навіть за умови, що реконструкція вулиці швидко окупиться, треба шукати інших джерел коштів, а не забирати їх з не менш важливих об’єктів. Чому не піти шляхом банківських запозичень, інших дозволе-

них законом способів кредитування? Не вмієте? Учїться. І нарешті по-третє, невже реконструкція вулиці Фрунзе така вже нагальна проблема, невже вона не може трохи зачекати?

8 квітня 2003 р. Останній день реєстрації кандидатів на посаду міського голови

Стало відомо, що в цей день зареєстровано кандидатами на посаду мера Миколу Соколова, Юрія Добровольського і Володимира Омельченка (усі пішли на вибори шляхом самовисування). Олександр Царенко, судячи з усього, зняв свою кандидатуру. Крім названих вище осіб на посаду міського голови балотуються Сергій Клочко, Володимир Лаврик і Володимир Михайловський.

9 квітня 2003 р. Позачергова VIII сесія міської ради. Соколов, Добровольський, Омельченко

Зранку мали розпочатися загальні збори депутатів, але вони перейшли у позачергову сесію міської ради. Стало відомо, що Царенко написав заяви про звільнення з посади першого заступника міського голови і про зняття своєї кандидатури на посаду мера. З огляду на це депутати ухвалили рішення про те, щоб на період до виборів міського голови призначити першим заступником мера з повноваженнями виконувача обов'язків міського голови Миколу Соколова, а керуючим справами виконавчого комітету міської ради – Юрія Добровольського.

По обіді відбулося засідання депутатських фракцій більшості, на якому визначилися підтримувати кандидатуру секретаря міськради Володимира Омельченка на посаду міського голови. З цього моменту розпочалася активна передвиборна діяльність депутатів наших фракцій.

17 квітня 2003 р. Підтримка депутатами більшості кандидатури Володимира Омельченка

У цей день поставив свій підпис під зверненням депутатів міської ради до мешканців міста Суми. Зазначений документ, як виявилось, крім мене підписало ще 58 депутатів.

Передвиборча кампанія набирає обертів ... Я – довірена особа Володимира Омельченка на виборах на посаду сумського міського голови. У цій постаті взяв участь разом із Седою Аветикян у прямому ефірі на "Відіконі".

21 квітня 2003 р. Цікава пропозиція

На запрошення Володимира Омельченка прибув у міську раду, де відбулася тривала з ним розмова. Під час неї отримав пропозицію - у разі обрання Омельченка міським головою стати секретарем Сумської міської ради.

Відверто кажучи, на таку пропозицію чекав, бо не бачив в оточенні Володимира Павловича людини, яка могла б обійняти цю посаду. Адже секретарем міськради за законом може бути тільки депутат, а серед депутатів більшості, що підтримувала Омельченка, таких (з різних причин і мотивів) не було.

А тому, отримавши пропозицію, довго не розмірковував, швидко оцінив всі її мінуси й плюси. З одного боку, пересісти в крісло чиновника означало стати рано чи пізно мішенню, якою завжди була і є влада і в яку цілиться опозиція, намагаючись схилити проти влади громадську думку. До того ж суто бюрократична робота мене, як науковця, мало приваблювала. Однак з другого боку – відкривалися нові можливості реалізувати своє бачення місцевого самоврядування, спробувати себе у зовсім новій справі, зробити щось вагоме для територіальної громади, керуючись принципами справжньої демократії, які я сповідував і буду сповідувати, щоб там не було. Зрештою, якщо не я, то хто?

Відмовити Володимирі Павловичу не зміг, але поставив одну умову – буду продовжувати (хоча і за сумісництвом) свою наукову і педагогічну роботу.

24 квітня 2003 р. Робота на виборчому окрузі

Будь-які вибори – це сприятливі умови для розв’язання нагальних питань мешканців міста. Не є винятком і вибори міського голови. Вирішив на всі 100 скористатися з цієї обставини.

Запросив на свій округ, на Баси, начальника управління територією Зарічного району. Організував його зустріч з двома квартальними. Разом об’їздили територію округу, визначили, що можна зробити негайно, щоб поліпшити благоустрій району.

За підсумками зустрічі підготував перелік невідкладних робіт на окрузі і вже ввечері передав його в міську раду, сподіваючись, що до виборів дещо з цього переліку буде все ж таки зроблено. Мав надію, що неповороткі, неохочі до роботи комунальні підприємства в передвиборчий період будуть намагатися довести свою відданість найімовірнішому переможцеві виборчих перегонів, а тому лізтимуть зі шкури, аби щось зробити на округах. Але марними були мої сподівання ... Щось робилося в центрі міста, а до периферії, як кажуть, руки не доходили. Адже, чи побуває майбутній мер на Басах – хто знає, а от через центр він їздить повсякчас. Нічого дивного – така вона психологія виконавців.

9 травня 2003 р. Мітинг та покладання квітів на братській могилі на Басах

Був присутній на мітингу і покладанні квітів до могили радянським воїнам, що поховані на Басах. На урочистому зібранні виступили Володимир Омельченко – як кандидат на посаду міського голови, та Євген Лапін – як народний депутат України. У такий спосіб відбулася “презентація” майбутнього мера мешканцям мого виборчого округу. Організувати інші зустрічі з виборцями на Басах я не радив, бо з власного досвіду знав про їхню низьку ефективність.

10 травня 2003 р. Зустрічі з виборцями

Будучи довіреною особою Володимира Омельченка, провів кілька передвиборчих зустрічей зі своїми виборцями. Перша з них відбулася ще 7 травня зі студентами медичного факультету. Пройшла вона по-діловому, конструктивно, з багатьма запитаннями до мене і відповідями. Був дуже задоволений такою неформальною розмовою.

Десятого ж травня провів дві оголошені завчасно зустрічі з мешканцями приватного сектору свого виборчого округу. Були вони як небо і земля. Перша відбулася о 12-й на кінцевій зупинці маршруток на вул. Ювілейній. Прийшло чимало людей та й перехожих, хто приїхав на дачі і приєднався до нас, було досить багато. Точилася жвава, інколи надто емоційна дискусія про проблеми міста, про шляхи їх подолання, про кандидатів на посаду міського голови. З виборцями пройшлися по кварталу, аби ще раз ознайомитися з проблемами кожного з них. Отримав справжнє задоволення від ділового спілкування.

Друга зустріч у цей день відбулася о 16-й на вул. Карбишева з мешканцями іншого кварталу. Людей було обмаль, всі вони вкрай агресивні, слухати іншу думку не хочуть і не вміють. Плюнув у серцях і пішов геть.

І подумалось, які у нас в Україні різні люди. Що там схід і захід – два квартали поруч, ніби все однакове, аж ні – щось є таке, що робить людей навіть на такій маленькій території, як мій округ, дуже вже різними. Що це? До цього часу не маю відповіді.

15 травня 2003 р. Вручення Премії ім. Олександра Богомольця НАН України

Тиждень тому отримав офіційне запрошення на річні загальні збори Національної академії наук України, де мало відбутися вручення іменних нагород академії. Я вже знав, що Премія ім. Олександра Богомольця, яка присуджується один раз на два роки вченим за значний внесок у розвиток експериментальної і теоретичної медицини, цього року дісталася мені. Власне прямою підставою для її присудження стала монографія “Порівня-

льно-патофізіологічні аспекти енергозабезпечення судинної стінки”, присвячена одній з найактуальніших проблем сучасної медицини – механізмам розвитку склеротичних уражень кровонесних судин і зокрема найпоширенішої хвороби людства – атеросклерозу.

Я – лауреат Премії ім. Олександра Богомольця! Безумовно це велике щастя для мене! Адже вона - одна з найвищих наукових нагород в Україні. Минулого разу два роки тому таку премію отримав сам президент Академії медичних наук України академік Возіанов! А цього разу я! Особливо тішило те, що удостоєний премії імені видатного українського патофізіолога, представником великої наукової школи якого я себе беззастидливо вважаю. Власне кажучи, я є “онуком” Богомольця, якщо дивитися на мій науковий родовід. Бо як ще можу себе назвати, якщо мій нині покійний вчитель Микола Никифорович Зайко був учнем Олександра Олександровича Богомольця!

З таким піднесеним настроєм напередодні подав ректорові університету заяву на відрядження в Київ. Можна уявити мій стан після того, як отримав від ректора письмову відмову з посиланням на брак коштів і необхідність мого перебування в Сумах на передодні виборів міського голови! Сповнений обурення пішов на прийом до першої особи університету – став йому пояснювати досить прості й очевидні речі: що моя нагорода – це й нагорода університету, що мій неприїзд на загальні збори академії буде виявом неповаги до найвищої в Україні наукової спільноти і т.д.

Зрештою в Київ я таки поїхав. Цікавим було те, що на вокзалі і в потязі зустрів чотирьох (!) своїх колег з медичного факультету, які з різних питань були відряджені в Київ (це щодо браку коштів в університеті).

Самі ж річні загальні збори Національної академії наук відбулися урочисто. З великим інтересом слухав доповідь президента НАН України академіка Бориса Патона. Який інтелект, яка світла голова, незважаючи на похилий вік! А почуття гумору!

Під кінець зборів відбулося вручення нагород. Я та мої колеги професор Ю.В.Биць з Національного медичного університету з Києва і ректор Буковинської медичної академії В.П.Пішак

отримали високі нагороди з рук самого Бориса Євгеновича Патона.

18 травня 2003 р. Вибори міського голови

Нарешті день виборів міського голови! Стало відомо, що напередодні суд зняв з виборів Сергія Клочка, про зняття своєї кандидатури оголосив Володимир Михайловський.

Я, як довірена особа Володимира Омельченка, зранку і ввечері був на своїй виборчій дільниці на Басах. О 21.30 стали відомі результати голосування: за Омельченка – 727 голосів, за Лаврика – 258, за Добровольського – 61, проти всіх – 144, недійсних бюлетенів – 44. За інформацією колег, майже на всіх дільницях результати голосування на користь Омельченка.

20 травня 2003 р. Позачергова XI сесія міської ради. Володимир Омельченко – Сумський міський голова

Після обіду депутати зібралися на позачергову сесію міськради. Голова територіальної виборчої комісії оголосила результати виборів міського голови, що відбулися 18 травня 2003 року: загальна кількість виборців – 237013, взяли участь у голосуванні – 110196, за Омельченка – 63653, за Лаврика – 20347, за Добровольського – 5729.

Таким чином, набравши 58% голосів мешканців Сум, що взяли участь у голосуванні, міським головою став В.П.Омельченко.

Після завершення пленарного засідання мав зустріч з Володимиром Павловичем. На ній дав остаточну згоду посісти посаду секретаря Сумської міської ради за умови збереження своєї посади за сумісництвом в університеті.

27 травня 2003 р. Перша зустріч з Володимиром Щербанем

О 12-й годині відбулося засідання колегії обласної державної адміністрації, на якому керівництву області представляли кандидатів у члени виконавчого комітету Сумської міської ради.

На цьому засіданні я вперше побачив і почув (як тепер модно казати “наживо”) Володимира Щербаня. До цього я його бачив і чув тільки по телевізору.

Перше враження – навколо цієї безумовно непересічної людини існує якась енергетична аура, яка викликає суперечливі відчуття: з одного боку, недосяжність і, можливо, пов’язаний з нею нічим не мотивований страх, а з другого – повагу і беззаперечний авторитет у підлеглих. Здавалося, що ця людина може все.

28 травня 2003 р. Продовження позачергової сесії. Я – секретар Сумської міської ради

На початку пленарного засідання позачергової сесії міської ради Володимир Омельченко поздоровив мене з присудженням Премії ім. Олександра Богомольця НАН України, а потім запропонував мою кандидатуру на посаду секретаря міської ради.

Після відповідей на запитання та обговорення, відповідно до закону, відбулося таємне голосування. З 66-ти присутніх на сесії депутатів за мою кандидатуру проголосувало 54. Я – секретар Сумської міської ради.

На тому ж засіданні затверджено заступниками міського голови і членами виконавчого комітету Анатолія Бондаря (першим заступником), Олександра Папуся, Наталію Москаленко, Юрія Глуходіда, Володимира Михайловського, Костянтина Макаренка, Сергія Лугового, Аллу Ковтун (керуючою справами виконкому).

Увечері з приводу обрання мене секретарем міськради виступив у прямому ефірі на “Відіконі”.

Секретарство

29 травня 2003 р. Перший день на новому місці роботи

До обіду влаштував свої справи в університеті. Звісно, отримував від своїх колег привітання (від кого щирі, від кого ні) з приводу обрання на посаду секретаря.

У другій половині дня поїхав у міську раду. Там мені тимчасово надали маленький кабінет на четвертому поверсі з вікном на Воскресенську церкву. Після обіду туди світить сонце, штор нема, сидиш як у духовці. Проте стіл є, телефон є – можна працювати. Але з чого починати? Що, власне, маю робити на новій посаді? Доведеться самому собі відповідати на ці питання.

30 травня 2003 р. Зустріч з працівниками відділу з організації діяльності ради

Перший повноцінний робочий день на новій посаді вирішив розпочати з офіційного знайомства з відділом, що організовує діяльність міської ради. Тепер цей підрозділ безпосередньо підпорядкований мені. Очолює його досвідчений апаратний працівник Надія Григорівна Божко, а всього у відділі 7 чоловік. Перед відділом поставив завдання – налагодити чітку бездоганну роботу, працювати так, як “швейцарський годинник”.

Тепер можу сказати, що особливих претензій до працівників відділу у мене не було, всі вони старалися, вчилися працювати на високому фаховому рівні. За весь час роботи лише одного разу довелося застосувати адміністративні важелі, позбавивши кількох працівників місячної премії за недбалість. Був такий гріх. До “швейцарського годинника” при мені відділ так і не дотягнув, але нічим не поступався у своїй роботі добротному радянському.

2 червня 2003 р. Перша апаратна нарада

Відбулася перша після мого обрання секретарем апаратна нарада в міській раді. Моє місце за столом президії – ліворуч від міського голови.

На нараді я виступив з інформацією про порядок внесення виконавчими органами питань на розгляд міської ради. До цього існувала практика, коли управління і відділи вносили свої питання в порядок денний сесій через постійні комісії, обминаючи виконавчий комітет. Вважав і нині вважаю таку практику хибною, поставив вимогу дотримуватися чинного Регламенту міської ради, який передбачає, що серед виконавчих органів міськради тільки виконавчий її комітет може бути ініціатором розгляду питань представницьким органом територіальної громади міста. Виконавчі органи мають діяти не розрізнено, а виступати однією командою, і відповідальність за діяльність цієї команди має нести виконавчий комітет. Окрім цього оголосив, що від тепер усі підготовлені управліннями і відділами проекти рішень необхідно подавати у відділ з організації роботи міської ради в електронному вигляді – ми переходимо до формування електронного банку рішень міськради, тобто до сучасних методів роботи з документами та інформацією.

6 червня 2003 р. Проблема районних у місті рад

Однією з перших проблем місцевого самоврядування, до розв'язання яких одразу довелося долучитися, було питання про відновлення діяльності районних у місті рад.

Проблема ця виникла ще тоді, коли рішенням міської ради минулого скликання було ліквідовано Зарічну і Ковпаківську районні в місті ради. Це рішення у той час стало продуктом боротьби між Андроновим і "донецькими". Оскільки владу в районах міста поступово захопили продонецькі депутати, то кращого способу позбутися протистояння знизу важко було придумати. Переконали, що інші аргументи щодо доцільності чи недоцільності існування районних рад у той час були другоряд-

ними. Звісна річ, що обласну владу такий перебіг подій не влаштовував, і було започатковано низку судових процесів щодо незаконності рішення міськради про ліквідацію районних рад.

2002 року, незважаючи на вище зазначені обставини, все ж таки відбулися вибори депутатів районних у місті рад, районні ради було сформовано, але жодних повноважень вони не отримали, бо міська рада не передбачила в бюджеті коштів на їхнє функціонування.

І ось після обрання міським головою Володимира Омельченка з'явилася можливість відновити діяльність районних рад. Вивчити це питання і внести відповідні пропозиції було доручено мені.

Кілька днів проводив зустрічі з заступниками міського голови, керівниками управлінь і відділів, депутатами. Після таких бесід ще більше зміцнів у думці, що поновлювати роботу районних рад недоцільно. Як на мене, незалежна районна ланка в управлінні є нераціональною, зайвою, такою, що розмиває відповідальність за стан справ у місті. Для плідної діяльності районної влади необхідно створити належні матеріальні і фінансові умови, без передачі комунального майна і коштів не може бути й мови про якусь ефективність управління. Але на таке міська влада ніколи не піде, бо це і послаблення самої себе (менше ресурсів – менше влади), і створення конкурента (хто справжній хазяїн в районі?), і взагалі ніким не керовані органи місцевого самоврядування (за законом у місцевому самоврядуванні немає владної вертикалі, і районні ради в межах своїх повноважень не є нижчими чи “ручними”). Отже, вважаю, що відновлювати діяльність районних рад недоцільно.

Проте проблеми управління районами в місті безперечно існують - і не тільки в Сумах. Треба запропонувати дійсно дієву і ефективну систему, і її намагаються знайти в інших містах України з районним поділом.

Вивчення досвіду цих міст, а також власне бачення проблеми згодом лягли в основу моїх пропозицій міському голові щодо удосконалення системи управління районами міста.

17 червня 2003 р. Перше засідання виконавчого комітету за мою участь

Я як секретар міської ради за законом є ще й членом виконавчого комітету міської ради. За часів Андропова та й нині у багатьох містах секретар міськради як член виконкому виконує цілу низку додаткових, не передбачених законом функцій, відповідаючи на правах заступника міського голови за певні напрями діяльності виконавчих органів.

У перші ж дні після свого обрання секретарем при підготовці розпорядження міського голови щодо розподілу повноважень між заступниками мера висловив незгоду з тим, щоб брати на себе якісь додаткові виконавчі функції (у тому числі і відповідальне чергування по місту у вихідні дні). Вважав і вважаю, що статус секретаря міськради вищий за статус заступника міського голови (секретар двічі обирається таємним голосуванням: спочатку як депутат міською громадою, а потім як посадовець міською радою, а заступники є найманими працівниками, які призначаються мером і затверджуються міськрадою), його повноваження чітко виписані законом, а сенс участі секретаря в роботі виконавчого комітету полягає в тому, щоб від імені міської ради відстежувати, що відбувається у вищому виконавчому органі, які рішення він приймає, забезпечувати взаємодію між міською радою та виконкомом.

Оскільки виконавчий комітет може бути ініціатором внесення питань на розгляд міської ради, він цим правом часто користується. Нерідко, щоб перекласти відповідальність на представницький орган міської влади або просто перестрахуватися, виконком вносить на сесії питання, які сам спроможний розв'язати без участі депутатів.

Я вирішив покласти край такій практиці, а тому від початку на засіданнях виконкому виступав у ролі "фільтра", не пропускаючи в міську раду питання, розгляд яких не є виключною її компетенцією.

18 червня 2003 р. "День уряду" з питань комунальної електроенергії

Одне з перших нововведень у роботу міської ради полягало в організації і проведенні спільних засідань постійних депутатських комісій під робочою назвою "дні уряду".

Доцільність регулярного (раз на місяць) проведення зазначених заходів я обґрунтовував такими міркуваннями. У місті існує багато проблем, до розв'язання яких так чи інакше причетна міська рада. Але, на жаль, депутати, не будучи відповідними фахівцями, часто не знають суті цих проблем, а тому, не маючи можливості свідомо скласти своє власне ставлення до них, нерідко голосують "за" чи "проти" практично наосліп, довіряючись представникам виконавчих органів чи своїм колегам по депутатському корпусу. Метою "днів уряду" й мало стати докладне ознайомлення депутатів і засобів масової інформації з нагальними проблемами нашого міста для того, щоб, вислухавши представників усіх зацікавлених сторін, знайти оптимальні шляхи їхнього розв'язання.

Перший такий "день уряду" було присвячено надто гарячому для сумчан питанню – так званій комунальній електроенергії. Засідання проводив міський голова, запрошено було практично всіх керівників підприємств, організацій і установ, причетних до зазначеної проблеми. Суть її і шляхи розв'язання з позиції міської громади у своєму виступі виклав я, далі розпочалося жваве, часом емоційне обговорення, яке завершилося прийняттям рекомендацій постійних комісій.

Загалом за рік ми провели ще три "дні уряду", присвячені питанням збору, вивезення та утилізації побутових відходів; ліфтового господарства, розвитку громадського транспорту в місті.

Практика показала, що, незважаючи на важливість порушених проблем, кількість депутатів, що брала участь у цих заходах, ставала все меншою і меншою. Зрештою, довелося відмовитися від цієї форми роботи, бо було соромно перед запрошуваними особами і журналістами, яких приходило на "дні уряду" більше, ніж самих депутатів.

21-22 червня 2003 р. Відрядження в Одесу

Одним з аспектів діяльності секретаря міськради, як, до речі, і всіх посадових осіб місцевого самоврядування, є навчання і знайомство з досвідом здійснення владних повноважень в інших містах України та за кордоном. Відоме ленінське гасло: “учитися, учитися і ще раз учитися” – залишається актуальним і нині. Треба вчитися місцевому самоврядуванню! Як важливому елементові громадянського, демократичного суспільства.

Намагаючись імплантувати в Україну новітні зразки демократії, країни Заходу щороку вкладають великі кошти в розвиток інститутів громадянського суспільства на теренах нашої держави. Цій меті слугують різні не залежні від уряду громадські організації, благодійні фонди, різноманітні гранти на підтримку демократичних засад суспільства. Таких організацій, що фінансуються з-за кордону, та джерел фінансування з-поза меж України існує дуже багато.

Скориставшись одним із запрошень, взяв участь у роботі семінару-тренінгу з питань створення статутів територіальних громад, що його проводили за нідерландські гроші в Одесі.

Можу сказати, що два дні інтенсивної, позбавленої формалізму роботи з висококваліфікованими фахівцями були дуже плідними. У кожному разі здобуті там знання стали дуже потрібними, коли сам став працювати над статутом міста. Ось вам і приклад ефективного використання іноземних коштів!

25 червня 2003 р. XII сесія міської ради

Це була перша сесія міської ради, за підготовку якої я повністю відповідав. Звісно, хвилювався.

З-поміж питань, що розглядалися, резонансним, як виявилось пізніше, стало рішення міськради про виділення земельної ділянки в районі аеропорту футбольному клубові “Спартак-Горобина” для будівництва єдиного оптово-роздрібного супермаркету. Уже наступного дня не задоволені цим рішенням підприємці, що торгують на центральному базарі, організували

пікетування і мітинг на майдані Незалежності під час проведення сесії Сумської обласної ради.

28-29 червня 2003 р. Святкування Дня Конституції України. “Сурми Конституції”

Уперше як посадова особа місцевого самоврядування взяв участь в офіційних святкових заходах.

28 червня о 10.00 відкрився вже традиційний щорічний фестиваль духової музики “Сурми Конституції”. Потім була хода до пам’ятника Шевченку, покладання квітів, парад духових оркестрів.

Наступного дня увечері на стадіоні “Ювілейний” я, як і тисячі сумчан, був свідком без перебільшення грандіозного шоу, що його влаштували військові оркестри України. Знімаю капелюха перед талантом головного диригента Збройних Сил України, генерал-майора Володимира Деркача (до речі нашого земляка!), який, організовуючи це свято, довів ціною своїх голосових зв’язок вишкіл військових музикантів до вершин досконалості.

2 липня 2003 р. Акції протесту підприємців

У місті проходить пікетування будинку міської ради і мітинг на майдані Незалежності. Протестують підприємці, не задоволені рішенням міської ради від 25 червня 2003 р. про виділення землі в районі аеропорту під створення речового ринку. Основна вимога – відмінити це рішення. Акцію очолює депутат міської ради Людмила Чайкіна.

Власне, суть конфлікту полягала в тому, що міська рада задовольнила клопотання футбольного клубу “Спартак-Горобина”, який, аби утримувати команду майстрів і не просити грошей з міського і обласного бюджетів, вирішив створити низку підприємств. Прибутки від їхньої діяльності мали покривати видатки футбольної команди. Законні підстави і можливості для виділення земельної ділянки на околиці міста були, і міська рада прийняла відповідне рішення. З другого боку, підприємців, що

торгують на центральному базарі, не влаштувала перспектива (хоча й не декларована владою, але цілком ймовірна) бути витісненими з центру міста на периферію. Вони вбачали в будівництві нового речового ринку спробу обмежити їхню підприємницьку діяльність, зменшити прибутки і в такий спосіб знищити їх як конкурентів великого торговельного бізнесу.

Зранку, годині о 10-й до мене в кабінет увірвалася (важко підібрати інше слово) група людей, серед яких депутати міськради Людмила Чайкіна, Ігор Шапошник, Михайло Ткаченко, Євген Коваль, Валентин Рохманов з дружиною та інші (усього понад 10 чоловік). Вони досить емоційно, перебиваючи один одного, у стилі героїв булгаківського “Собачого серця” звернулися до мене з вимогою (поставили ультиматум) негайно вийти на майдан до мітингувальників, щось їм пояснити і гарантувати. На їхню думку, це мав зробити я – секретар міської ради, бо міського голови в цей час не було в місті.

Що я мав пояснювати і гарантувати мітингувальникам? Вважав і вважаю, що мітинги – це найнижча форма демократії, яку політичні сили використовували і використовують як знаряддя політичної боротьби і не більше. Що можна обговорювати, пояснювати, розв’язувати в доведеному до найвищої точки “емоційного кипіння” натовпі людей, який сприймає тільки те, що хоче почути, і гасла “Ганьба!” та “Геть!”.

Відповідь моя була за формою класично-бюрократичною, а за суттю досить конструктивною. Я сказав, що зараз перебуваю при виконанні своїх службових обов’язків, передбачених Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні”. Вони, ці обов’язки, не передбачають участі секретаря міськради в робочий час у мітингах та інших несанкціонованих акціях. Виступати ж від імені міської ради чи міського голови, щось обіцяти і таке інше я не уповноважений.

Щодо суті проблеми, то жодна посадова особа, у тому числі і міський голова, не може відмінити рішення міської ради. Але вихід із ситуації, звісно, є, і він не на майдані. Ви, як депутати міськради, що представляєте якусь частину територіальної громади, маєте всі права внести на розгляд чергової сесії міськради питання про відміну рішення, яке вас і підприємців не влаштовує. Якщо ви своїми аргументами переконаєте депутатський ко-

рпус, то і конфліктне рішення буде відмінено – от і весь простий механізм виходу із ситуації, що склалася. Тобто проблема розв'язується не на майдані, а в сесійній залі.

Депутати з моєї поради не скористалися, але проблема якось сама собою “розсмокталася” - до будівництва речового ринку справа так і не дійшла.

З подій, що відбулися, влада мала зробити важливий для себе висновок: приймаючи будь-яке рішення, треба прогнозувати, як воно буде сприйматися громадою. Важливий урок полягав у тому, що без вивчення громадської думки, без цілеспрямованої роботи щодо її формування не може бути й мови про ефективне управління містом.

9-10 липня 2003 р. Лікарняна каса

Система охорони здоров'я – одна з найгостріших соціальних проблем у нашому місті і в Україні в цілому. Неспроможність центральної влади започаткувати страхову медицину в країні спричинилася до пошуку в різних регіонах держави не заборонених законом форм поліпшення медичного обслуговування населення. Однією з них стали лікарняні каси.

Маючи на меті впровадити цю форму у себе, міський голова відрядив мене як людину, що має стосунок до медицини, у Житомир і Луцьк – міста, в яких лікарняні каси, за інформацією преси та Міністерства охорони здоров'я, стали важливим чинником системи охорони здоров'я.

9 і 10 липня вивчив велике коло питань щодо створення, організації діяльності та ефективності роботи лікарняних кас у цих обласних центрах, а 16 липня виступив зі своїм баченням проблеми на нараді, що її організував міський голова. Запропоновані мною принципи з урахуванням досвіду міст, де я побував, було прийнято, і розпочалася робота щодо створення лікарняної каси в Сумах. 19 вересня пройшли установчі збори міської лікарняної каси як громадської організації (до складу засновників увійшов і я), а 1 жовтня відбулося її відкриття із врученням перших членських квитків.

Сьогодні не беруся стверджувати, в якій мірі лікарняна каса за два роки свого існування виправдала себе і поліпшила можливості отримати якісну медичну допомогу. Нехай висновок роблять мешканці міста. Але тоді, у 2003 році, пройшла справжня інформаційна війна довкола цієї організації. З одного боку, розгорталася досить потужна рекламна кампанія (адже треба ж було у якийсь спосіб пропагувати нову форму медичного обслуговування та її можливості), а з другого – преса розпочала боротьбу проти лікарняної каси, узявши за мішень своєї критики не стільки саму ідею, а способи залучення нових членів.

18 липня 2003 р. Робота на виборчому окрузі

Об'їхав територію свого виборчого округу. Пересвідчився, що колоди, які кілька років валялися у дворі бібліотеки, повивозили; освітлення проходу через дачі відновили. Нарешті почали перекривати дах будинку на вул. Карбишева, 30, що в ньому мешкають вчителі. На ці роботи виділено близько 15 тис. грн. бюджетних коштів, використання яких здійснюється за моїм депутатським поданням (так званий “депутатський фонд”).

Історія ж цього питання така. На початку року до мене звернулися виборці, що проживають в будинку старої (ще дореволюційної!) школи з проханням допомогти. Зі сльозами в очах вони розповідали, що протягом багатьох років їхні вчительські сім'ї живуть по суті в будинку без даху, і жодної надії в них вже нема – бо відповідь, куди б вони не звертались, одна – у бюджеті не передбачено на це коштів. Річ у тім, що будинок, про який іде мова, перебуває на балансі управління освіти міської ради, грошей на його ремонт не було і ніколи не буде (нема за що ремонтувати шкільні приміщення, а не те що житло!). Передати ж будинок на баланс управління житлово-комунального господарства з наступною приватизацією квартир у ньому не можна без попереднього капітального ремонту споруди – ось таке “зачароване коло”. На власні очі пересвідчився, що увесь покритий іржею дах у дірках; на горищі, де тільки можна, стоять каструлі, відра, ночви для того, щоб збирати дощову воду. Якщо я не допоможу цим людям, їм ніхто не допоможе - таким був мій ви-

сновок, і я підписав своє депутатське звернення про виділення необхідних коштів на ремонт будинку.

Майже через два роки новоявлені борці за демократію місцевого гатунку звинуватять мене в тому, що я недоцільно використав бюджетні кошти. Але мені байдуже до того: радий, що допоміг конкретним людям конкретною справою.

20 липня 2003 р. Початок роботи над статутом міста

Нарешті зібрався з духом і сів за роботу над статутом міста, яка безперервно тривала до 24 грудня 2003 року, коли міська рада затвердила в остаточній редакції Статут територіальної громади міста Суми.

Для себе обрав таку послідовність дій: 1) визначитися з концепцією статуту і затвердити її на черговій сесії міської ради; 2) створити робочу групу, яка мала б підготувати проект документу (насправді, як показало життя, робоча група – це я); 3) опублікувати проект статуту і винести його на обговорення громади; 4) провести фахову експертизу проекту статуту; 5) доопрацювати проект статуту з урахуванням пропозицій фізичних і юридичних осіб, а також висновків фахівців-експертів; 6) затвердити статут на сесії міської ради. Такою була програма дій на найближчі 5 місяців. Поставив за мету – до Нового року дати місту його статут, зробивши собі таким чином подарунок до свого ж 50-річчя.

2 вересня 2003 р. День визволення міста

У цей день 60 років тому радянські війська визволили наше місто від німецько-фашистських загарбників. Сьогодні мало би бути велике свято! Сьогодні ж - і День міста. Але свято перенесено. Чому - не відомо. На коли – теж.

Про причини можу тільки здогадуватися. Мабуть, не встигли у визначені терміни завершити реконструкцію вулиці Фрунзе, а тому, чекаючи самого Президента в гості, знайшли якийсь привід, щоб відкласти на тиждень-два урочистості. Можу лише ска-

зати, що міська влада жодного стосунку до цього не має, один тільки головний біль. Рішення, певне, приймалося на рівні губернатора і узгоджувалося в Києві.

5 вересня 2003 р. Конотоп

2003 рік був шістдесятою річницею визволення більшої частини України від німецько-фашистських загарбників.

У міську раду та на ім'я міського голови надходила велика кількість запрошень узяти участь в ювілейних урочистостях, присвячених визволенню близьких до нас і дружніх міст: Луганська, Донецька, Харкова, Белгорода, Курська, Полтави, Чернігова, Брянська, Гомеля, Києва, Черкас, Шостки, Ромен, Конотопа та інших. Певна річ, що відмовлятися від цих запрошень не можна було (бо ми й самі чекали гостей до себе на ювілей), а тому міський голова вирішив рівномірно розподілити серед своїх заступників і секретаря міськради обов'язки очолювати офіційні делегації, що представлятимуть Суми на торжествах. Сам міський голова був заклопотаний справами в місті - а тому нікуди не їздив. Мені ж випали поїздки на чолі сумських делегацій у Конотоп, Чернігів і Київ.

Першим був Конотоп. Одноденна поїздка в це місто справила неабияке враження. Чисте, прибране, охайне - такі епітети були незвичними для нього ще кілька років тому. А тепер воно ніби знову народилося. Що значить - є господар у місті.

11-14 вересня 2003 р. Святкування 60-ї річниці визволення Сум від німецько-фашистських загарбників. Янукович

Десь за тиждень стало відомо, що святкування 60-ї річниці визволення Сум і Дня міста відбудеться 13-14 вересня у рамках урочистостей, присвячених 60-й річниці визволення Сумської області від німецько-фашистських загарбників та Дня партизанської слави - таке собі чотирьохедине свято. Усі чекають на приїзд у суботу 13-го вересня Президента України Леоніда Кучми.

Але напередодні початку свят з'ясувалося, по-перше, що приїде не Президент, а Прем'єр-міністр Віктор Янукович, а по-друге, не в суботу 13-го, а в п'ятницю 12-го вересня.

Це означало, що заплановані заходи треба негайно зміщувати на один день, і не тільки зміщувати, а й розтягувати їх, бо ж не можна лишити неділю 14-го вересня зовсім "оголеною". За таких обставин аж ніяк не позаздриш організаторам!

Із усіх заходів, що в них брав участь Прем'єр-міністр, вдалося побувати тільки на двох: на відкритті оновленої вулиці Воскресенської і на святі, що проходило на стадіоні "Ювілейний". Останнє розпочалося о 15-й, а після 17-ї приїхав сам Віктор Янукович у супроводі керівників області. Він виголосив вітальну промову, передав у подарунок обласним і районним медичним закладам 10 машин швидкої допомоги, а сільським радам – 7 легкових автомобілів.

Впадало у вічі, що 20-тисячний стадіон було заповнено трохи більше ніж на половину. Наступного разу таку "організаційну недбалість" буде виправлено.

16 вересня 2003 р. Стосунки з обласною радою

В обласній раді відбувся семінар-навчання заступників голів районних рад та секретарів міських рад. Отримав запрошення взяти в ньому участь і відвідав кілька лекцій, зокрема прочитану головою обласної ради Марком Берфманом.

Після лекції попросив кілька хвилин на аудієнцію. Власне приводом для зустрічі стали не зрозумілі для мене стосунки, що склалися останнім часом між керівництвом обласної ради і міською владою. Річ у тім, що на ім'я міського голови та на моє ім'я стали надходити листи, підписані заступником голови обласної ради, з пропозиціями, вимогами надати ту чи ту інформацію, вчинити ті чи ті дії. У зв'язку з цим я написав чемну відповідь, в якій йшлося про те, що міський голова і я вивчимо надіслані нам пропозиції, а необхідну обласній раді інформацію можна отримати в робочому порядку поперехом вище (кабінети посадовців обласної ради були на 3-му поверсі, а наші – на 4-му).

Через певний час отримую назад свого листа з резолюцією вгорі заступника обласної ради приблизно такого змісту: "Рішення президії обласної ради не вивчають, а виконують!".

Постало питання: що це – незнання і нерозуміння засад місцевого самоврядування в Україні чи свідоме нехтування ними? Адже обласна і міська ради – це абсолютно самостійні і жодним чином не підпорядковані один одному представницькі органи місцевого самоврядування. Міська рада представляє інтереси територіальної громади міста, а обласна – спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст області. Узагалі, який стосунок до нас має президія обласної ради і її рішення? У статті 57 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" читаємо: "... обласна рада може утворити президію (колегію) ради. Президія (колегія) ради є дорадчим органом ради, який попередньо готує узгоджені пропозиції і рекомендації з питань, що передбачається внести на розгляд ради. Президія (колегія) ради може приймати рішення, які мають дорадчий характер". Отже, президія є органом (і то лише дорадчим!) самої обласної ради, і рішення її мають також дорадчий характер (знову ж таки не для нас, а для обласної ради). То чим же зумовлено таку безапеляційну резолюцію на моєму листі? Це я й хотів з'ясувати на зустрічі з Марком Берфманом.

Розмова вийшла ввічливою за формою і відвертою по суті. Марк Абрамович з розумінням сприйняв мої аргументи, просив дуже не перейматись цією проблемою, а те листування, що розпочалося між нами пояснив заангажованістю посадовців старого гарту, які звикли вважати, що область завжди керує районами і містами.

Після цієї розмови більше непорозумінь у стосунках між керівництвом двох рад не виникало.

17 вересня 2003 р. Виїзні збори депутатів міськради

Для того, аби депутати міськради не тільки обговорювали нагальні проблеми життєдіяльності міста в сесійній залі та приміщеннях ради, а на власні очі їх бачили, нами було започатковано форму роботи, яку назвали виїзними зборами депутатів. План роботи ради передбачав, що після кожного "дня уряду"

(друга середа щомісяця) будуть виїзди депутатів на об'єкти, що мають стосунок до обговорюваної проблеми. Такі виїзні збори депутатів мали відбуватися кожної третьої середи місяця.

Перший виїзд депутатів мав ознайомити їх з тим, як у місті організовано збір, вивезення і утилізацію побутових відходів. У супроводі директора підприємства "Сумикомунтранс" Володимира Черткова депутати і запрошені представники засобів масової інформації побували в приватному секторі міста, де побачили спеціально обладнані майданчики для контейнерів зі сміттям; на території самого підприємства, де утримується і ремонтується техніка автопарку; і нарешті, відвідали полігон в районі Верхньої Сироватки, де утилізуються відходи. Як з'ясувалося, на останньому багатому депутатів побувало вперше.

Життя показало, що виїзні збори депутатів, так само як і "дні уряду", не стали формою роботи народних обранців. У жовтні-листопаді ще організували були виїзди на об'єкти "Міськводоканалу" і в тролейбусне управління. На цьому все й закінчилося...

20-21 вересня 2003 р. Чернігів

На чолі делегації, до якої, крім мене, увійшли депутати міськради Седа Аветикян і Борис Афанасьєв, узяв участь у дводенному святкуванні 60-ї річниці визволення Чернігова від німецько-фашистських загарбників.

Загальне враження від міста, в якому я побував уперше, чудове. Чомусь воно мені нагадує Київ, тільки в мініатюрі. Велика кількість храмів - пам'яток сивої давнини, мальовнича річка Десна, багато зелених насаджень, чисто, охайно. З погляду міського господарства вражає велика кількість громадського транспорту (тролейбусів, автобусів) і майже повна відсутність так званих маршруток у центрі міста (порівняймо з Сумами!). Не бачили ми в центрі і жодного кіоску чи намету - таких звичних для нас "малих архітектурних форм" для торгівлі продуктами і промисловими товарами. Якщо бути відвертими, маємо визнати, що Чернігів сьогодні перебуває на вищому, ніж Суми, щаблі цивілі-

зації. Можливо тому, що ближче до Києва? Чи може тому, що Леонід Кучма родом з Чернігівщини?

1 жовтня 2003 р. Друге пленарне засідання XIII сесії міської ради

На друге пленарне засідання, яким завершилася XIII сесія міської ради, було внесено кілька дуже важливих для життєдіяльності міста питань.

Одне з них – про передачу комунального майна в рахунок погашення заборгованості перед ТОВ “Сумигазбуд” за спожитий газ. Суть питання полягала в тому, що нинішній депутатський корпус та виконавчий комітет міської ради стали заручниками ситуації, яка потягла за собою борги в 17 млн. грн. за спожитий містом газ. Верховний Суд України ухвалив, що це борги Сумської міської ради, Отже, рішенням Верховного Суду автоматично арештовуються всі рахунки міської ради, аж до погашення боргу. А 17 млн. грн. – це приблизно 3,5-місячні видатки нашого бюджету, тобто лікарі, вчителі, працівники інших бюджетних організацій протягом цього періоду не отримують грошей. Тому депутати змушені були терміново розв’язати внесене на їхній розгляд питання. За погодженням з кредитором (“Сумигазбуд”) депутати вирішили борг віддати майном, оскільки в цій ситуації диктує умови кредитор – у його власність передано Сумську ТЕЦ і два водозабори – Лучанський та Пришибський.

Ухвалене рішення спричинилося до того, що депутати-опозиціонери стали звертатися у різні правоохоронні органи, Верховну Раду з вимогою визнати це рішення таким, що не відповідає чинному законодавству. Під впливом такого тиску, аби уникнути тривалого розгляду питання в різних судах, міська рада згодом відмінила своє рішення і ухвалила нове – про передачу ТОВ “Сумигазбуд” Сумської ТЕЦ у довготривалу (здається, на 50 років) оренду. Це рішення, безумовно, вже не виходило за межі правового поля.

Ще одним важливим питанням порядку денного було питання про передачу в заставу комунального майна в забезпе-

чення зобов'язань ТОВ "СумиТЕКО" по кредитному договору з Сумською філією ТОВ КБ "Володимирський". З урахуванням швидкого настання опалювального сезону потрібно терміново отримати кредит (як мінімум – 4 млн. грн.), щоб закупити газ для "СумиТЕКО". І це тільки на жовтень, у листопаді-грудні ця сума має зрости до 6 млн. грн. в місяць. Населення має великі борги за спожитий газ, ніхто газ без передоплати не дає – якщо не ухвалимо відповідного рішення, то місто буде без опалення. Альтернативи нема – рішення ухвалено.

10-11 жовтня 2003 р. Алушта

Відповідно до чинного законодавства України органи місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, захисту прав та інтересів територіальних громад можуть об'єднуватися в асоціації та інші форми добровільних об'єднань.

Однією з таких форм є Асоціація міст України (АМУ), до складу якої входить і наше місто. Це об'єднання, яке від початку його створення і до нині очолює Київський міський голова Олександр Омельченко, є дуже поважною і, що особливо важливо, незалежною від центральної влади організацією, що на високому фаховому рівні і наполегливо відстоює інтереси місцевого самоврядування. Зазначена обставина робить АМУ, на відміну від інших "ручних" об'єднань, дуже незручною для керівників країни, а тому навіть просто оком можна спостерігати непрості, натягнуті стосунки між асоціацією і центральними виконавчими органами влади, між Леонідом Кучмою і Олександром Омельченком.

У структурі АМУ створено секції, що в них об'єднуються органи місцевого самоврядування за певними інтересами і напрямками роботи. Одна з них – спілка секретарів місцевих рад, яка збирається на свої засідання, семінари 1-2 рази на рік. Її очолює секретар Київської міської ради Володимир Ялович.

Цього року спілка проводила в Алушті семінар секретарів міських рад великих міст з питань кадрового забезпечення місцевого самоврядування. У семінарі брали участь провідні вчені в

галузі державного будівництва, народні депутати, представники уряду України, працівники апарату Верховної Ради України.

Я вперше був присутній на такому заході, познайомився з паном Яловим та своїми колегами – секретарями міських рад обласних центрів. Зустріч була цікавою і дуже корисною. Адже саме в неформальному спілкуванні зі своїми колегами можна багато дізнатися про досвід їхньої роботи, щось перейняти для себе. Їхав додому з Алушти, сповнений нових планів, з чітким баченням, що треба ще зробити для вдосконалення роботи міської влади і депутатського корпусу зокрема.

20 жовтня 2003 р. Новий кабінет

Завершився ремонт кабінету міського голови, і він перебрався з третього на четвертий поверх.

Від сьогодні звільнений кабінет в ізольованому блоці на третьому поверсі став моїм. Поруч кімната начальника відділу з організації діяльності ради Надії Божко. Для плідної роботи є все, потрібен тільки персональний комп'ютер та Інтернет.

22 жовтня 2003 р. XIV сесія міської ради

Міська рада увійшла, нарешті, у визначений планом ритм своєї роботи. Міський голова скликає сесії систематично один раз на місяць і проводить їх кожної четвертої середи. Така організація сесійної роботи депутатів дозволила значно поліпшити підготовку питань на розгляд депутатського корпусу. Тепер на пленарні засідання виноситься не більше 30-40 питань, це дозволяє ґрунтовно їх обговорювати і ухвалювати відповідні рішення до 15 години (без обідньої перерви), тобто ще до того, як настане фізіологічна втома народних обранців. Хтось із депутатів попередніх скликань розповідав, що чинник такої втоми колись часто використовувався для “проштовхування” потрібних питань – за умов, що депутати на сесії мають розглянути близько сотні питань, під вечір вони вже піднімають руки “за” авто-

матично, підсвідомо, незалежно від того, що ставиться на голосування.

Сьогодні була спроба внести елемент дезорганізації в роботу сесії. Один з голів постійних комісій намагався від мікрофону розширити коло питань порядку денного. Закон не забороняє цього робити, але в такому разі депутати мають розглядати, по суті, непідготовлені питання. Я виступив проти намірів відійти від прийнятих нами норм регламенту і переконав депутатів не голосувати за внесення питань до порядку денного від мікрофону.

31 жовтня 2003 р. Рішення про оприлюднення проекту статуту міста

Нарешті, проект статуту міста у віддрукованому вигляді готовий! Це дало мені змогу зібрати засідання комісії з підготовки статуту, представити цей проект і запропонувати ухвалити рішення про винесення його на обговорення територіальної громади.

Таким чином, робота над статутом іде чітко за планом. Як і передбачалося, проект документу опубліковано в газеті “Суми і сумчани” 6 листопада.

5-6 листопада 2003 р. Святкування 60-річниці визволення Києва від німецько-фашистських загарбників. Олександр Омельченко

На чолі офіційної сумської делегації, до складу якої, крім мене, увійшли заступник міського голови Володимир Жуков, начальник управління освіти Ірина Гоман і начальник управління архітектури Володимир Биков, поїхав у Київ на святкування 60-ї річниці визволення столиці України від німецько-фашистських загарбників.

Першого дня у великій залі Київської міської ради (до речі, у тій самій, де я 1977 року отримав червоний диплом лікаря) відбувся прийом Київського міського голови Олександра Омельче-

нка. Цікавим було те, що на цьому прийомі – жодного мера з України, а на чолі делегацій, як і я, все другі особи. Цю обставину не можна було пояснити нічим іншим, як тим, що стосунки між київським мером і Президентом України якщо не зіпсовані, то вкрай напружені. Імовірно, з Банківської на місця надійшла вказівка першим особам на торжества не їхати (така моя версія).

Другого дня увечері пройшло урочисте засідання в палаці “Україна”. На ньому були присутні Президент України Леонід Кучма, Прем’єр-міністр Віктор Янукович, Голова Верховної Ради Володимир Литвин. З урахуванням великого значення події, можна було сподіватися, що з вітальною промовою виступить хтось із перших осіб держави. Але на сцену піднявся Міністр оборони Євген Марчук у супроводі Олександра Омельченка. Спочатку Марчук з папірців досить невиразно прочитав написане. Одразу ж після цього слово було надано київському меру. Це дало змогу всім без винятку порівняти дві промови. Таке порівняння було явно не на користь пана Міністра. Слід віддати належне Омельченку. Він, певне, кілька тижнів працював над своїм виступом. Було видно, що дуже хвилювався. Але ж виступив без папірця! Стримано емоційно, без помилок і будь-яких “ляпів”. Хвилин десять у залі відчувалася напружена атмосфера – усі переживали за Омельченка. Молодець! Не збився!

13 листопада 2003 р. Київ, Інститут держави і права НАН України

Одним з важливих етапів роботи над Статутом міста була фахова експертиза його проекту. Після певних роздумів вирішили звернутися в один з найповажніших наукових закладів України в галузі юриспруденції – Інститут держави і права ім. В.М.Корецького Національної академії наук України. З відповідним клопотанням, підписаним міським головою, я й поїхав у Київ до директора інституту, академіка НАН України Ю.С.Шемшученка (до речі, нашого земляка із Глухівщини).

Прийом був теплий, доброзичливий; при мені Юрій Сергієвич дав доручення у двотижневий термін підготувати висновки.

Слід віддати належне виконавській дисципліні науковців, бо вже 1 грудня, коли я вдруге приїхав в інститут, отримав на руки висновок, підписаний завідувачем відділу, доктором юридичних наук, професором, членом-кореспондентом НАН України В.Ф.Погорілкою та кандидатом юридичних наук, науковим співробітником О.В.Батановим.

У першій частині висновку було дано загальну характеристику рецензованого проекту. Зокрема, відзначалося, що *“в цілому проект Статуту міста Суми підготовлений на належному рівні, відповідає Конституції та законам України, а також основним вимогам нормотворчої техніки. Вельми важливою рисою проекту цього Статуту є систематизація прав і обов’язків жителів міста Суми – сумчан та посилення гарантій їх прав і свобод. На відміну від статутів інших міст в проекті Статуту міста Суми детально урегульовані взаємовідносини міської ради та її органів з територіальною громадою міста, з підприємствами, установами, організаціями, а також взаємовідносини депутатів з виборцями”*.

Далі йшов перелік десяти зауважень та пропозицій і, на завершення, загальний висновок: *“Проект Статуту територіальної громади міста Суми в цілому відповідає Конституції та законам України і може бути поданий на розгляд Сумської міської ради”*.

Отримавши високу оцінку своєї роби, я з радістю повернувся в Суми і став працювати над зауваженнями і пропозиціями. Усі вони були враховані при підготовці остаточного варіанту проекту Статуту, що розглядався депутатами на грудневій сесії.

4 грудня 2003 р. Урочистості з нагоди Дня місцевого самоврядування

7 грудня в Україні відзначають День місцевого самоврядування. З цієї нагоди 4 грудня в театрі ім. Щепкіна відбулися урочисті збори представників органів місцевого самоврядування Сум і Сумщини.

Оскільки перші керівники області і міста представляли наш край на заходах, що проводилися в Києві, підготувати виступ від міської влади було доручено мені.

Таке завдання на посаді секретаря отримав уперше. А тому, відчуваючи велику відповідальність, думав, що саме і якими словами маю сказати. Звісно, що ні про які папірці, підготовлені в інформаційному відділі міськради, не могло бути й мови. Ніколи не читав чужого і вважав це абсолютно не прийнятним для себе. Щоправда, життя потім внесло певні корективи.

Річ у тім, що інколи, виконуючи представницькі функції за відсутності міського голови, мав виголошувати на урочистостях доповіді чи промови. Не раз так траплялося, що дізнавався про це за кілька годин до заходу. Мені передавали підготовлену для мера доповідь чи промову, і я мав її прочитати. Єдине, що встигав зробити за таких умов, - це докорінно змінити початок і кінець тексту, на інше не вистачало часу. Офіційний виступ - це не просто вітальне слово, а тому експромт тут неприйнятний - отже, як мені цього не хотілося, але доводилося читати, по ходу виправляючи наявні мовні огріхи в тексті.

На урочистому засіданні, що відбулося, мені надали слово після Миколи Соколова і Юрія Добровольського. Одразу після того, як вийшов на сцену, відзначив для себе одну особливість. Читаючи студентам лекції, я звик бачити очі слухачів, а тут на мене спрямовано потужні промені освітлювальної апаратури, і я нікого не бачу в залі, а звертаюся, по суті, в "молоко". Проте виступив, як на мене, непогано. Принаймні з реакції залу та й відгуків своїх колег зрозумів, що слухачі порівнювали промовців і мій виступ поціновано не найнижчим балом.

11 грудня 2003 р. Громадські слухання в Донецьку

Отримав доручення у складі делегації від Сумської області взяти участь у громадських слуханнях з питань реформування місцевого самоврядування, що мали відбутися в Донецьку. Делегацію очолювали голова обласної ради Марк Берфман і заступник голови облдержадміністрації Валерій Толбатов.

Маючи певні власні міркування щодо порушеної на слуханнях проблеми, ретельно готувався до виступу - думав, що центральна влада дійсно хоче почути думки представників місцевого самоврядування з різних куточків України. Та не так ста-

лося як гадалося. Гра, як кажуть, ішла в одні ворота. Керівники Кабінету Міністрів, міністерств та відомств читали нам мінілекції, зовсім не бажаючи слухати людей з регіонів. Особливо ображало те, що багато титулованих промовців, зробивши свій виступ, одразу ж виходили із зали.

Приємним винятком став виступ нашого Марка Берфмана, якому організатори все ж таки надали слово як представникові “периферії”. У своїй промові Марк Абрамович, зокрема, порушив болючу проблему фінансового забезпечення місцевого самоврядування, критично охарактеризував деякі нововведення, що їх планує здійснити центральна влада найближчим часом. Його виступ нікого не залишив байдужим у залі (за рівнем шуму від оплесків він, безперечно, посів перше місце) і став приводом для дискусій, що відбувалися потім у кулуарах між “рядовими” учасниками слухань. Члени нашої делегації були горді тим, що місцеве самоврядування в області очолює мудра, досвідчена, шанована не тільки на Сумщині, а й в Україні людина.

24 грудня 2003 р. XVI сесія міської ради. Прийняття Статуту міста

Ця сесія стала для мене (не знаю, як для інших) історичною. Адже на ній ухвалено (кількістю голосів, що перевищує 2/3 від загального складу міської ради) розроблений мною Статут територіальної громади міста Суми! Нарешті, напружену піврічну роботу над “конституцією” міста завершено.

Сама сесія була непростюю. Опозиційні депутати вирішили і тут додати свою ложку дьогтю в бочку меду. Ну як ще можна оцінювати поведінку того ж Володимира Лаврика, який під час засідання на коліні писав свої зауваження до Статуту, чи Світлани Дронік та Валентина Рохманова, які так просто від мікрофону пропонували кардинальні зміни до цього документу. Де ж ви були, панове, тоді як громада протягом місяця обговорювала Статут, чому ви не надали своїх пропозицій спеціально створеній радою комісії, зрештою, чому ви не виявили свою активність під час розгляду цього питання в постійних комісіях, засідання яких передували сесії. Невже Статут міста не достойний був ва-

шої уваги? Прикро, що навіть такий, далекий від політики, документ не зміг об'єднати депутатів у конструктивній роботі. Звісно, руйнувати – не будувати.

Образливим і нічим не вмотивованим був і лист, поданий в президію під час пленарного засідання. У ньому, зокрема, йшлося про те, що *“Сумская городская (областная) ассоциация предпринимателей обращается к депутатам городского совета не принимать Устав г. Сумы в предложенной редакции, так как предложенный проект противоречит Конституции Украины и закону Украины “О местном самоуправлении”.* Крім того, *предложенный проект Устава представляет плагиат «харьковского» и «днепетровского» вариантов с низкопрофессиональными дополнениями к Уставу, противоречащими Конституции и закону Украины, со стороны так называемых сумских авторов ...».* У кінці листа підпис *“Председатель Сумской городской (областной) ассоциации предпринимателей Ю.В.Комаров».* Ну й ну! А як же тоді бути з висновком Інституту держави і права НАН України щодо відповідності нашого Статуту чинному законодавству? Про плагіат – без коментарів. Видно тільки, що автори листа, не те що не тримали в руках *“харківського”* і *“днепетровського”* статутів, а й не знають, чи існують такі в природі.

27 грудня 2003 р. Урочисте відкриття Новорічної ялинки

Зранку записав був на *“Відіконі”* новорічне вітання сумчанам:

“Шановні сумчани! Ось і стає надбанням історії 2003 рік – рік, на який кожен з нас покладав певні надії і сподівання. Для когось він був щасливим, для когось – ні. Таке вже воно життя – у кожного своє і різне.

Але в цей передноворічний вечір ми всі стаємо, як ніколи, схожими один на одного, бо нас об'єднує одне бажання – ми сподіваємося на краще. Але щоб змінити щось на краще, треба не втратити того, що є. А тому я зичу кожному з Вас, шановні сумчани, в прийдешньому Новому році зберегти те, що маємо – Батьківщину, рідних, друзів, здоров'я, роботу, сімейну злагоду тощо, і додати до цього хоча би крихітку щастя, ознакою якого є усмішка на наших устах. Переконалий, що цю крихітку щастя ми в змозі подарувати один одному. Адже для

цього треба тільки й всього – поважаючи себе, поважати і тих, хто поруч з нами.

Шануймося, бо ми того варті! З Новим роком, з новим щастям!”.

Увечері на майдані Незалежності відбулося урочисте відкриття Новорічної ялинки. На змонтовану сцену піднялися Володимир Щербань, Марк Берфман, Володимир Омельченко і я. Губернатор і міський голова привітали сумчан з початком новорічних свят, і за командою Діда Мороза і Снігуроньки різнобарвними вогнями засяяла ошатна красуня-ялинка. Усе це дійство завершилося багатим феєрверком.

Впадає у вічі, що цієї зими місто, як ніколи, причепурилося до Нового року. Скрізь ялинки, гірлянди, все світиться і радує око. Справжнє свято і святковий настрій!

1 січня 2004 р. Новий рік. Мені 50 років

Настав Новий 2004 рік! Що по-справжньому нового він нам принесе?

Зустрівши настання Нового року у колі сім'ї, поїхав на роботу. Міський голова з 29 грудня у відпустці, а тому о 2-й годині ночі від імені міської влади виголосив зі сцени на майдані Незалежності новорічні вітання сумчанам. Зібралось їх тут чимало. А далі був великий феєрверк, і продовжилися масові гуляння.

Одразу після виступу мої колеги – заступники міського голови привітали мене з днем народження. Мені сьогодні виповнилось 50 років.

2 січня 2004 р. Робота на окрузі

На останній зустрічі з виборцями дав слово одній жінці на початку року побувати у неї вдома і подивитися, в яких умовах вона живе. Вирішив не відкладати обіцяне на потім.

Проблема, з якою пенсіонерка не раз зверталася до мене, дуже складна. Протягом багатьох років жінка стоїть у черзі на поліпшення житлових умов, але ніяких зрушень на краще немає.

Приїхавши до неї додому, побачив дійсно жахливу картину: в одній маленькій кімнатці живе вона, доросла дочка і двоє внуків-школярів. На власні очі переконався, що звернення (прохання, вимоги) мого виборця цілком обґрунтовані. Але чим я можу допомогти? У місті нині будують дуже мало житла, та й черги на нього не зменшуються, а зростають.

Жінка була дуже емоційною, обзивала чинну владу бандитами, причину всіх своїх бід і негараздів бачила в Кучмі і “донецьких”. На це я їй казав, зачекайте трохи - до президентських виборів; може, влада зміниться, і тоді ви одразу отримаєте квартиру. З такою думкою вона жила цілий рік. Але вже давно і президент помінявся, і “донецьких” нема – а житлові умови в неї, як мені відомо, не покращилися. Хто ж тепер винен?

22 січня 2004 р. День соборності України

Сьогодні з нагоди Дня соборності України відбулося покладання квітів до пам'ятника Шевченкові.

Це свято, що його також називають Днем злуки, є особливим для мене. У цей день завжди згадую події, що передували проголошенню 1991 року незалежності України, бо в той час жив і працював у епіцентрі цих подій – в Києві.

Так ось саме в цей день 14 років тому я був учасником грандіозного дійства – стояв у “живому ланцюзі”, що з'єднав Київ і Львів, Схід і Захід України. Десятки, сотні тисяч людей свідомо за власним переконанням вийшли були в цей день на вулиці, дороги, траси, щоб, узявшись за руки, продемонструвати єдність і неподільність України, її прагнення стати вільною, незалежною, демократичною державою. У цей день усі відчували, що ми маємо українську націю, що ще не вмерла Україна, ні слава, ні воля...

Боже! Як актуально все це звучить сьогодні! Невже нашим нинішнім можновладцям байдуже, що Україну знову роз'єднали і не ззовні, а ми самі зсередини останніми президентськими виборами. За рік з боку влади не побачив жодного кроку, аби хоч якось загоїти рану, що утворилась на тілі України, натомість скільки солі посипано на неї. Не хочу бачити “по-

маранчево-блакитну” мапу України! Надто високу ціну ми платимо за трон для чергового “гетьмана”! “Раби, подножки, грязь Москви, варшавське сміття ваші пани, ясновельможнії гетьмани!” – чи не актуальними і нині є слова Великого Тараса?

Не знаю, чи прийде коли-небудь той час, коли ми знову (і не за вказівками згори) зберемося 22 січня і станемо в “живий ланцюг”, який з’єднає Донбас з Галичиною. Хочеться сподіватися, але надій, відверто кажучи, мало. Особливо з огляду на бездарну внутрішню політику нинішньої влади.

23 січня 2004 р. Міська рада та Інтернет

Ось уже півроку, як вийшло розпорядження міського голови про створення веб-сайту міської ради в мережі Інтернету. Але зрушень у цій справі мало. Суми, на жаль, входять до невеликої когорти обласних центрів (Рівне, Житомир, Чернігів, Черкаси), влада яких ще й досі не спромоглася увійти у “всесвітню павутину”.

З цього приводу мав розмову з міським головою. Вона, зрештою, закінчилася тим, що мені було запропоновано очолити проект створення веб-сайту Сумської міської ради. Пропозицію прийняв, бо соромно було дивитися на результати бездіяльності у цій справі.

Робота над сайтом тривала практично увесь 2004 рік. Спочатку в деталях вивчив усі Інтернет-ресурси міст України і деяких закордонних міст. Узявши звідти найкраще, розробив власну концепцію нашого сайту, його карту та змістовне наповнення – іншими словами став головним редактором проекту.

Працюючи над ним, поставив за мету створити такий веб-сайт, щоб він відповідав цілій низці вимог:

1) гідно представляв наше місто у всесвітній мережі. Хотів, щоб людина, яка ніколи не була в Сумах, з будь-якого куточка світу побачила неповторність і мальовничість природи нашого міста, його історичні і культурні пам’ятки, щоб у неї виникло бажання коли-небудь приїхати до нас;

2) знайомив відвідувачів зі структурою міської влади, був засобом діалогу між владою і громадою;

3) забезпечував прозорість і відкритість діяльності міської влади. Цьому мало слугувати розміщення на сайті всіх без винятку рішень міської ради, а також рішень виконавчого її комітету і розпоряджень міського голови, що регулюють суспільні відносини в місті;

4) інформував громаду про діяльність виконавчих органів міської ради у різних сферах життя міста – освіті, охороні здоров'я, культурі, комунальному господарстві, підприємництві тощо;

5) був офіційним джерелом новин для сумчан і засобів масової інформації;

6) давав можливість мешканцям міста отримувати довідки з різних питань, що повсякденно виникають;

7) став інструментом надання громадянам управлінських послуг і в такий спосіб сприяв зменшенню безпосередніх контактів пересічних сумчан з чиновниками.

Для врахування цих вимог довелося створити тимчасовий творчий колектив, що складався з програмістів, дизайнерів, журналістів, фотографів, співробітників управлінь і відділів, відповідальних за наповнення сайту необхідною інформацією.

Спочатку планували завершити роботу до 1 червня, але не все виходило так, як хотілося. Після певних вагань усе ж таки вирішили відкритися (хоча і в тестовому режимі) 1 липня, ні на день не припиняючи роботи над сайтом.

Що з того вийшло, кожен має змогу переконатися на власні очі, відвідавши офіційний сайт Сумської міської ради за адресою www.meria.sumy.ua.

Сьогодні я рідко ходжу на цей сайт, бо прикро дивитись, як він, ще по-справжньому не народившись, скніє і ось-ось загине. Річ у тім, що веб-сайт – це як живий організм, він має постійно без упину розвиватися. Відсутність головного редактора, як і недостатня увага до сайту з боку влади – це рівнозначно смерті. А “мертвий” сайт нікому не потрібний, хіба що як пам'ятник тим, хто в свій час вкладав у нього свою душу.

24 лютого 2004 р. Початок роботи над концепцією удосконалення управління містом

Уже тривалий час працюючи в міській раді, беручи участь у роботі виконавчого її комітету, різних апаратних і робочих нарад, переконався, що сама система управління містом сьогодні є вкрай недосконалою. Багато обіцянок, планів, задумів, що їх генерує міський голова, так і лишаються нереалізованими тільки через неналежне виконання своїх обов'язків посадовими особами міської влади. Амплітуда хвиль (ідей), що їх породжує інтелект міського голови, замість того, щоб зростати під впливом виконавців, навпаки зменшується і дуже швидко досягає нульової позначки. Чому це так? Чи то неналежний рівень фахової підготовки багатьох посадовців? Чи, може, спрацьовує відкритий мною в таких роздумах "закон збереження енергії"? Мабуть, те й інше, але не тільки. Сьогодні міський голова намагається самотужки все контролювати, якомога глибше вникати в усі проблеми міста, працює на виснаження щодня без вихідних до самої ночі. Якщо провести аналогію - намагається бути органістом, бігаючи руками і ногами по всіх клавішах органу. А це, погодьтеся, дуже складно, навіть для досвідчених професіоналів-музикантів, а не те що початківців. На мою думку, міська влада має бути схожою якщо не на симфонічний, то на перших порах на камерний оркестр. Безумовно, диригентом його має бути мер, і кожен музикант зобов'язаний точно і високопрофесійно виконувати свою партію, не допускаючи фальшу і чітко підкорятися найменшим помахам руки диригента. На етапі становлення оркестру не треба брати до виконання надто складних партитур, тобто не будувати не здійсненних через брак виконавців і незіграність команди проєктів.

Міркуючи в такий спосіб, вирішив підготувати свої пропозиції, як змінити систему управління містом, щоб істотно збільшити його ефективність. Працював над цією проблемою впродовж кількох місяців, підготував свої висновки і пропозиції, але втілити їх в життя завадили вибори Президента України, під час яких країна й місто переймалися тільки й тим, хто нами буде керувати з Києва наступних п'ять років.

26-27 лютого 2004 р. Святкування 65-річчя утворення Сумської області. Приїзд Президента України Леоніда Кучми в Суми

Розпочалися дні святкування 65-річчя утворення Сумської області. Програма заходів дуже насичена. Її стрижень – приїзд у Суми Президента України Леоніда Кучми.

27 лютого з 14.00 до 15.20 сидів серед запрошених у великій залі Будинку Рад, аж поки не з'явився сам Президент у супроводі Віктора Медведчука і Володимира Щербаня. Далі було вітальне слово Леоніда Кучми, вручення великої кількості державних нагород і почесних звань, що їх присвоїли з нагоди ювілею області. З-поміж інших високу нагороду Героя України отримав Володимир Лук'яненко.

Увечері торжества завершилися вже традиційним “балом губернатора” в театрі ім. Щепкіна.

3 березня 2004 р. Позачергова сесія міської ради

Минулої сесії, коли розглядали питання про зміни до міського бюджету, депутат Євген Коваль від мікрофону вніс свою пропозицію про перерозподіл коштів. В обговоренні я закликав депутатів не голосувати за цю пропозицію, оскільки вона попередньо не вивчена в планово-бюджетній комісії, як того вимагає наш Регламент, нема висновків управління фінансів щодо її відповідності чинному законодавству. Незважаючи на це, депутати, маючи на меті допомогти виборцям, якими опікується Євген Коваль, проголосували за його пропозицію.

Виступаючи на сесії, я як в воду дивився. виявляється, що поправка Ковалья порушує Бюджетний кодекс України в тій його частині, в якій ідеться про кошти так званих загального і спеціального фондів. Перерозподіливши гроші у спосіб, запропонований депутатом, ми просто порушили закон. Звісно, що, дізнавшись про це, міський голова не мав права підписувати ухвалене міською радою рішення, і він відповідно до закону наклав на нього вето, водночас скликавши позачергову сесію.

Така сесія відбулася 3 березня. Погодившись з аргументами міського голови, депутати на цей раз відхилили поправку Євгена Коваля. На моє прохання до порядку денного внесли питання про зміни до Регламенту роботи Сумської міської ради. Я запропонував доповнити пункт 51 Регламенту абзацом такого змісту: *“Пропозиції до проектів рішень з питань міського бюджету ставляться на голосування тільки після їх попереднього розгляду постійною планово-бюджетною комісією та отримання висновків фінансового управління міської ради”*. Депутати проголосували за цю пропозицію.

Таким чином, відбулося своєрідне позапланове навчання депутатів, вони побачили до чого можуть вести їхні невважені рішення.

21 квітня 2004 р. Створення фракції ЛПУ в міській раді

Відбулися збори депутатської групи *“За майбутнє, економіку, розвиток!”* (За МЕРА). На них було ухвалено рішення розпустити цю групу і утворити депутатську фракцію Ліберальної партії України під тією ж назвою. У складі фракції 45 депутатів міської ради, що становить її більшість.

28 квітня 2004 р. XIX сесія міської ради

Після затвердження Статуту територіальної громади міста відповідно до ухваленої міською радою концепції одразу розпочався був другий етап - створення і систематизація нормативної бази місцевого самоврядування в Сумах. Він передбачав розробку і ухвалення півсотні так званих *“підзаконних”* актів, необхідних для втілення в життя положень Статуту.

На сесії, що відбулася, ухвалили більше десяти таких актів. А загалом цю роботу передбачалося завершити до 1 липня поточного року.

Маю сказати, що міська рада в основному виконала в 2004 році поставлені перед нею завдання - нову нормативну базу місцевого самоврядування було створено.

До кінця року планував видати повне зведення нормативних актів, що регламентують життя в місті. Але цей заключний етап нормотворчої роботи, на жаль, так і залишився незавершеним.

9 травня 2004 р. Урочистості з нагоди Дня Перемоги

Після підняття прапорів біля Будинку Рад у центрі міста було сформовано святкову колону. Попереду бронетранспортер, за ним військовий оркестр, далі керівники області і міста на чолі з Володимиром Щербанем, Марком Берфманом і Володимиром Омельченком, а потім ветерани, представники численних трудових колективів, навчальних закладів, політичних партій і громадських організацій. По обидва боки Петропавлівської святково одягнені школярі, студенти вітають ветеранів.

Біля скверу, що в ньому пам'ятник Федьку, колона раптом зупинилася. Це соціалісти і комуністи, очолювані відомими місцевими лідерами, у притаманному їм стилі здійснюють чергову провокацію. Вони, щоб заглушити звуки військового маршу, вмикають на всю потужність свою музику і з засідки вклинюються в колону, відрізаючи її "тіло" від військового оркестру. Видовище бридке, аж згадувати болісно. Чого домагалися професіональні "провокатори"? Бійки між ветеранами і пенсіонерами, крові? Невже вони готові на все заради своїх політичних амбіцій?

Проте, на щастя, у них нічого не вийшло, хіба що на певний час іпсували багатьом святковий настрій. Порядок у колоні було швидко поновлено, вона рушила далі, зупиняючись біля пам'ятника Скорботній Матері для покладання квітів. Кінцевим пунктом святкової ходи був Меморіал Слави, де відбувся мітинг з покладанням квітів і військовим парадом.

30 травня – 3 червня 2004 р. Болгарія. Враца

12 травня на ім'я міського голови надійшов лист з болгарського міста Враца з офіційним запрошенням відвідати містопобратим 30 травня – 3 червня з нагоди урочистих святкувань

128-ї річниці подвигу Христо Ботева. За розпорядженням мера до складу сумської делегації увійшли я, як керівник делегації, і депутати міської ради Валентина Опара та Юрій Недбайло.

День перший. Поселилися у готелі, розташованому на центральній площі міста. З вікон добре видно величний пам'ятник Христо Ботеву на тлі гірського хребта. Вражаюча картина! Потім знайомилися з містом у супроводі наших гідів і перекладача. Впадає у вічі, що центр Враци дуже чистий, охайний, затишний. На вулицях велика кількість столиків, за якими можна побачити врачан у будь-який час доби – від самого ранку до пізнього вечора. Дуже люблять у такий спосіб за філіжанкою кави чи за пляшкою кока-коли спілкуватися і люди похилого віку, і молоді. Судячи з усього, живуть врачани без розкоші, одягаються скромніше, ніж у нас в Сумах. Одна з основних проблем – безробіття. Хімічний комбінат (приблизно такий, як наш “Суміхімпром”) після приватизації тривалий час не працює, і ніхто не знає, хто його власник і що буде далі. На стінах будинків можна бачити велику кількість наклеєних траурних оголошень: у Болгарії в такий, незвичний для нас спосіб сповіщають про смерть рідних і близьких. Побачили й споруду універмагу “Суми”, але цей найбільший колись у Враці торговельний заклад не працює і подальша його доля, зі слів наших гідів, невідома. Ціни в крамницях “кусаються”. Дивно, що болгарські парфуми, креми для гоління, зубні пастки коштують навіть більше, ніж у нас. Усі продавці розуміють російську мову. Ставлення до нас з боку болгар (на відміну від румунів) привітне, як до братів-слов'ян. Це, зокрема, яскраво ілюструє такий приклад: по дорозі в Болгарію уночі нас двічі зупиняли поліцейські: перший раз румунські - ні за що, спеціально, побачивши наші українські номери, а другий раз болгарські - за перевищення швидкості. Румунам довелося давати “на лапу”, щоб відчепились; болгар ж, дізнавшись, що ми з України, одразу відпустили нас, побажавши щасливої дороги.

День другий. Розпочалися офіційні заходи. Уранці здійснили покладання квітів до розташованого на прилеглій до міста горі пам'ятника воїнові (українцеві за походженням), що першим сповістив про визволення Враци від турків. Після цього в мерії відбулася зустріч керівників міста з нашою делегацією. Позна-

йомилися з кметом громади (по-нашому, міським головою) інженером Войславом Бубевим. Разом з кметом та іншими керівниками побували в історично-етнографічному музеї, де взяли участь у нагородженні школярів, що стали переможцями загальнодержавних предметних олімпіад. Незвичним для нас було те, що діти поприходили на цей урочистий захід хто в чому: у футболках, шортах, кросівках, мабуть, демонструючи у такий спосіб повну свою свободу.

По обіді відбулася робоча зустріч у мерії з питань підготовки угоди про дружбу і ефективне співробітництво між містами Враца і Суми. Під час переговорів ми дійшли спільної думки щодо необхідності пожавити насамперед економічні зв'язки між нашими містами. Провідну роль у цьому мають відігравати торгові палати Враци і Сум.

Потім ми побували на комунальному тролейбусному підприємстві Враци і на двох швейних фабриках. У тролейбусників такі ж проблеми, як і в нас. Щодо швейників, то їхні підприємства перебувають нині у власності іноземців. Швейні фабрики працюють на сировині, що завозиться із Західної Європи, і вся без винятку готова продукція відправляється туди. На внутрішній ринок нічого не потрапляє, а якби щось і йшло, то ціна товарів була б не по кишені болгарам. Економічна доцільність такого господарювання диктується лише одним – дуже низькою, якщо порівняти із Західною Європою, ціною робочої сили в Болгарії. По суті, це організований вид остарбайтерства, тільки без виїзду за межі своєї країни. Чи не цим пояснюється бажання “справжніх” європейців бачити Болгарію і подібні їй країни в Європейському Союзі? У кожному разі, спілкуючись з врачанами, не бачив в їхніх очах ентузіазму і захоплення, коли мова заходила про членство Болгарії в НАТО та майбутнє приєднання країни до ЄС.

День третій. Уранці розпочалося урочисте засідання Ради громади міста Враца. У президії – кмет Враци, голова Ради громади, губернатор (його статус і роль значно нижчі, ніж у нас), молодіжний мер міста. Після офіційних виступів і вручення врачанам нагород та почесних звань слово надали мені. Ще напередодні дізнавшись, що маю виступати, вирішив робити свою промову українською мовою. Але як бути з перекладом на бол-

гарську? Наша перекладачка, хоча вона й родом з Харкова, синхронно перекладати з української на болгарську не зможе. Щоб подолати ці труднощі, мусив зранку написати текст російською і обіцяти, що у своїй промові істотно не буду відхилитися від нього. І ось настав момент мого виходу на трибуну.

У цьому місці хотів би зупинитися на ще одній особливості болгар, яка мене приємно вразила. Ідеться про високу повагу до професії і звань людини. Кмета міста представляють не інакше як інженер Войслав Бубев, на табличках посадових осіб перед прізвиськом читаємо лікар такий-то, учитель такий-то. Що ж стосується моєї персони, то, де б я не був у Враці, до мене зверталися, про мене писали в місцевій пресі, мене представляли завжди як професора Олександра Атамана. При цьому ніхто, з ким я спілкувався, не приховував великої шани до мого звання. Це тільки в нас останнім часом стало начебто нескромним, перебуваючи на державній службі чи в органах місцевого самоврядування, афішувати свої наукові ступені та вчені звання. Чи не тому, що багатьом колишнім і нинішнім можновладцям вони дістались неправедним, нечесним шляхом як “природний” додаток до займаної високої посади? Може, совість мучить?

Але повернімося до Враці. Піднявшись на трибуну, я виголосив своє коротке вітальне слово. Судячи з реакції залу, виступ удався. Досвідченим оком лектора бачив, що всі слухають уважно, абсолютна тиша (увагу слухачів, мабуть, привернув не стільки зміст, скільки незвичність для них української мови), а потім, як колись писали в газетах, були бурхливі і тривалі оплески.

Після урочистого засідання відвідали обласний онкологічний диспансер, де ознайомилися з програмою надання онкологічної допомоги населенню міста і області, побували в різних відділеннях цього медичного закладу.

Під вечір були на відкриття пам’ятника видатному болгарському діячеві Миколі Войводіну. На урочистій церемонії мене як керівника сумської делегації запросили до групи почесних гостей, серед яких був і Президент Болгарії Георгій Пирванов. Він після своєї промови на мітингу разом із кметом міста відкрив пам’ятник.

Привернуло до себе увагу те, що ні до, ні під час перебування Президента у Враці ніщо не свідчило про якісь обов’язкові і зви-

чні для нас заходи безпеки. Принаймні рух транспорту ніде не перекривався, Президент вільно пересовувався по місту, якихось кордонів з поліціантів не було, кожен міг підійти до першої особи держави і поспілкуватися. Але було видно, що мешканці цим не зловживають, очевидно виявляючи великий такт до Президента, візит якого до Враці явно був не першим і не останнім. У кожному разі приїзд Президента аж ніяк не вважався подією якоюсь надзвичайною.

По завершенні мітингу у драматичному театрі відбувся годинний святковий концерт, витриманий у строго класичному стилі. Звучали твори Верді і Вагнера у виконанні місцевого симфонічного оркестру, і, звісно, вірші Христо Ботева. При вході в театр і на балкон, де сиділи майже поруч Президент і наша делегація, ніяких “рамок” і металошукачів.

Одним із найсильніших вражень від перебування у Враці став великий симфонічний оркестр міської філармонії. До цього часу не можу збагнути, як місто, більш ніж утричі менше за Суми, може утримувати такий високопрофесіональний колектив, здатний виконувати твори будь-якої складності. Залишається тільки позаздрити врачанам, які мають змогу долучатися до найкращих зразків симфонічної музики. Мабуть, планка загальної рівня культури у них поставлена значно вище, ніж у нас. А звідси і порівняння абсолютно не на нашу користь.

Рівно о 21-й годині на центральній площі перед пам'ятником Христо Ботеву розпочалося святкове дійство. Георгій Пирванов з трибуни (на яку було запрошено й мене) виголосив промову, привітав вишикуваних на майдані військових і студентську молодь. Відбулося покладання квітів до підніжжя пам'ятника. Апофеозом свята став салют з гармат і неповторний феєрверк.

Після цього нас запросили на урочистий прийом (коктейль) на честь Президента Болгарії. Під час прийому ми одні з перших були представлені Президентові, після вітань і кількох хвилин спілкування сфотографувалися на пам'ять. Георгій Пирванов подарував нам своє фото з автографом.

День четвертий. Сьогодні 2 червня національне свято Болгарії – День Христо Ботева і всіх, хто загинув за національне і соціальне визволення Болгарії. 128 років тому легендарний поет Христо Ботев, зібравши загін однодумців, що прагнули звільни-

ти Болгарію від османського ярма, переправився через Дунай і пройшов кривавий шлях безсмертя до вершини Околчиця у Врачанських горах. Там 28-річний поет загинув смертю хоробрих у нерівному бою з турками менш ніж за два роки до звільнення Болгарії. Щороку 2 червня о 12-й годині по всій Болгарії лунають дзвони і звуки сирен, які зупиняють рух транспорту і піднімають на ноги кожного. Настає хвилина мовчання.

У цей день наша делегація взяла участь у традиційному всенародному заході – сходженні на гору Околчиця. У складі офіційного кортежу нас привезли на вершину цієї гори, де зібралися тисячі людей. Відбувся мітинг за участю віце-прем'єр-міністра Болгарії, богослужіння, покладання квітів до пам'ятника загиблим, зробленого у формі великого хреста на самісінській вершині гори. Після офіційної частини ми побували у музеї Христо Ботева, помилувалися мальовничими краєвидами, що відкривалися з Околчиці. Повертаючись в автобус, ми потрапили під зливу. Болгари кажуть, що великий дощ опівдні 2 червня на Околчиці буває щороку: у такий спосіб природа виявляє свою скорботу і береже пам'ять про національного героя Болгарії Христо Ботева.

19 червня 2004 р. Обласний випускний вечір на стадіоні "Ювілейний"

У цей червневий день з ініціативи Володимира Щербаня вперше було організовано велике (якщо не сказати грандіозне) обласне свято випускників середніх шкіл. О 13-й годині на стадіоні "Ювілейний" зібралися з усіх районів та міст області учні, що закінчили свої навчальні заклади з золотою і срібною медалями.

На прикрашене поле стадіону колонами виходили по святковому одягнені випускники - і керівники області, районів та міст вручали їм нагороди за сумлінну працю і високі здобутки в навчанні. Це все відбувалося на тлі музики, співів, танців, які заповнювали час між виходами на поле чергових колон випускників.

Мені випала честь вручати нагороди випускникам шкіл нашого міста разом з Володимиром Лук'яненком та керівниками області.

Враження про захід, що відбувся, було неоднозначним. З одного боку, здавалося, що цей день має запам'ятатися усім, хто приїхав з різних куточків області в Суми на церемонію нагородження. Адже нагода отримати медалі від перших керівників області та ще й у такій урочистій обстановці, погодьтеся, випадає не часто. З другого боку, неприємний осад залишився від того, що звикли називати адмінресурсом. Для заповнення великого стадіону в примусовому порядку звели учнів та студентів усіх навчальних закладів міста. Багатьом з них урочистості видалися нецікавими і задовгими, а тому в місті серед дітей, батьків і вчителів відчувалося незадоволення тим, у який спосіб було організовано дійство.

28 червня 2004 р. Святкування Дня Конституції України. Початок студентських акцій

Розпочалося “друге коло” заходів, у яких мені доводиться брати участь як секретареві міської ради. Відтепер, починаючи з Дня Конституції, усе повторюється.

28 червня – уже звичний сценарій: підняття прапорів біля Будинку рад, невеликий мітинг, презентація військових духових оркестрів, що приїхали на традиційний фестиваль “Сурми Конституції”, хода керівників області й міста по вул. Соборній, покладання квітів до пам'ятника Шевченку, парад духових оркестрів.

Особливістю було те, що у сквері біля пам'ятника стояли студенти з плакатами проти об'єднання сумських університетів і новопризначеного ректора Царенка. Як стало відомо, у цей день вони на знак протесту поставили там намети.

Після закінчення офіційних заходів мене запросив до себе Володимир Щербань. Думав, може відбудеться зустріч тет-а-тет, і я, як досвідчений працівник вищої школи, зможу відверто висловити свою думку щодо методів, якими проводиться об'єднання, і що слід зробити в цій ситуації, щоб уникнути не-

потрібного протистояння. Така зустріч, на жаль, не відбулася, а натомість було запропоновано взяти участь у записі на телебаченні круглого столу. Його учасниками, крім мене, були Микола Соколов, Геннадій Панок, Олександр Царенко, Володимир Омельченко і заступник керівника обласного КРУ.

Коли черга дійшла до мене, то я висловив дві основні думки. По-перше, треба рішуче відмовитися від поняття “об’єднання” університетів. Мова має йти не про їхнє механічне злиття, а про створення якісно нового навчального закладу на засадах, що відповідають найвищим світовим зразкам. І друге. Будемо відвертими, сьогодні наші сумські університети є не стільки навчальними закладами (мета яких підготувати для суспільства і держави висококваліфікованих фахівців), скільки підприємствами з надання освітніх послуг (основна мета діяльності яких, як і будь-якого підприємства взагалі, отримати якомога більший прибуток). Іншими словами, прибуток – первинне, а якість підготовки – вторинна. Якщо ми перенесемо цей принцип на новостворений Національний університет, то отримаємо не новітній навчальний заклад, а всього лише потужніше підприємство на кшталт товариства з обмеженою відповідальністю. Тільки за умов, що ми докорінно змінимо пріоритети діяльності новоствореного університету, проект Сумського національного університету матиме успіх. Це дуже складна і тривала робота, вона потребує великої допомоги з боку держави (і в цьому наша перевага над іншими, бо ми перші!). Я як доктор медичних наук, професор хотів би працювати в такому університеті і, якщо від мене буде щось залежати, докладу всіх зусиль для становлення саме такого навчального закладу.

У телевізійних передачах, що наступними днями вийшли в ефір, ці мої основні думки, на жаль, не прозвучали.

29 червня 2004 р. Мітинг-протест в Сумському державному університеті

О 12-й годині в міську раду зателефонували з університету: Микола Соколов просить мене негайно прибути на збори, що відбуваються в актовій залі СумДУ.

Пройшовши на сцену, побачив таку картину. За столом президії Микола Соколов, Анатолій Васильєв, Олександр Царенко, Володимир Чирва, керівники профкому і ще хтось. Поруч з трибуною стоять професор Мельник і кілька студентів з плакатами в руках.

Зала заповнена вшент, у всіх проходах стоять люди. Серед них знайомі обличчя депутатів міської ради, без яких не обходиться жоден мітинг у місті.

Виявляється, що з самого ранку тривають не то збори трудового колективу, не то мітинг. У формі, притаманній саме останньому, виступають викладачі і студенти, хто за, а хто проти об'єднання. Перших зал освистує, а другим бурхливо аплодує.

Ось в такій атмосфері мені надають слово. Що маю сказати, кого і в чому переконати? Це ж мітинг! А на ньому не сприймають жодних інших аргументів, крім тих, що хочуть самі чути.

З трибуни став казати перше, що лізло в голову. Почав з того, що 11 років тому я, відгукнувшись на запрошення, приїхав з Києва в Сумський фізико-технологічний інститут організувати і очолити кафедру на медичному факультеті. Мої колеги з різних міст України не вірили, як це може бути, щоб в суто технічному навчальному закладі готували майбутніх лікарів, як можна поєднати під одним дахом інженерні спеціальності і медицину (це я до того, що, на думку попередніх промовців, аграрний напрям підготовки не поєднується з технічним і гуманітарним). Потім був свідком, як наш інститут набув статусу державного університету, як у ньому поступово стали відкриватися нові нетехнічні спеціальності. Чи пам'ятають у залі, що саме в цих стінах ми, усвідомлюючи неповноцінність класичного університету без потужного природничо-гуманітарного крила, вперше порушили питання про об'єднання нашого університету з педагогічним інститутом? Тоді всі ми були за - тільки ж педагоги проти. На жаль, з цього нічого не вийшло. Але ж першими ініціаторами об'єднання вищих навчальних закладів у Сумах були саме ми! Якщо стати на позицію, що ми завжди праві, то ця ідея не є хибною в своїй основі.

Що маємо сьогодні? Незважаючи на великі зусилля ректорату, розвиток нетехнічних напрямів в університеті все ще відстає. І однією з основних причин цього є брак висококваліфікованих

викладачів, розпорошування їх по навчальних закладах міста. У свідомості мешканців Сум ми все ще залишаємося "політехом". Про це, зокрема, свідчать і написи на маршрутках із зазначенням кінцевого пункту "Політехнічний інститут". Сьогодні наш університет нагадує птаха, в якого одне крило, технічне, є розвинене, потужне, а друге, природничо-гуманітарне, - значно менше за об'ємом і слабкіше. Звісно, з такими крилами далеко і високо не полетиш. А тому, якщо ми хочемо бачити наш навчальний заклад сучасним університетом європейського зразка, треба щось робити. І один з таких варіантів - створити на базі трьох різних університетів міста один потужний новітній університет зі статусом національного. Що поганого в такій ідеї? Це ж по суті наша з вами ідея! Але, мабуть, справа не в цьому. А справа в тому, що ми не хочемо "лягати" під когось. Ми звикли і хочемо бути "зверху". Скажіть, будь-ласка, чи ви згодні на те, щоб створення Сумського національного університету все ж таки відбулося, але ректором його став Ігор Ковальов?"

Зал на це відповів дружним "Згодні!".

На цьому, власне, я й завершив. Яка ж реакція залу? Є оплески, але тихі. Добре вже те, що нема свисту й вигуків "Ганьба!".

Після закінчення зборів у СумДУ одразу пішов на прийом до Володимира Омельченка. Просив його донести до губернатора думку, що основна причина протистояння, не в площині ідеї створення Національного університету, а в призначеному на посаду ректора керівникові. Якщо негайно не врахувати цю обставину, то конфлікт може мати непередбачувані наслідки. Щоб це зрозуміти, треба відчувати зсередини атмосферу, яка панує сьогодні в колективі. Якщо невідкладно не виправити допущеної кадрової помилки, настане ескалація конфлікту. Саме в такому розвитку подій зацікавлено сьогодні багато політичних сил.

Подальші події показали, що думку мою не було враховано.

4 липня 2004 р. ІХ з'їзд Ліберальної партії України

У Києві в Президент-холі відбувся ІХ з'їзд Ліберальної партії України, у якому взяла участь представницька делегація з Сум

на чолі з Володимиром Омельченком – секретарем міської організації партії. Заслухавши доповідь голови партії Володимира Щербаня, делегати з'їзду ухвалили рішення про вихід ЛПУ з виборчого блоку Віктора Ющенка “Наша Україна” і підтримку кандидатури Віктора Януковича на пост Президента України на майбутніх виборах. Перший заступник голови партії Микола Жулинський на знак незгоди з ухваленим рішенням подав заяву про вихід з ЛПУ.

На з'їздах ЛПУ я був уперше. Ще раз переконався, що сьогодні ЛПУ – це партія Щербаня і ще раз Щербаня. Тільки з ним – безперечним харизматичним лідером – вона являє собою якусь політичну силу, без нього – вона ніщо. Подальший перебіг подій тільки підтвердив цю точку зору.

7 липня 2004 р. Приїзд на Сумщину Віктора Януковича

Виборчі перегони в Україні розпочалися. Кілька днів тому на Співочому полі в Києві Віктор Ющенко заявив, що він іде в Президенти.

Сьогодні ж Сумщина зустрічає ще одного потенційного кандидата в Президенти - Прем'єр-міністра України Віктора Януковича. Основне дійство має відбутися в селі Нова Слобода Путивльського району, куди приїде Янукович, щоб відкрити пам'ятник мешканцям села, загиблим від рук німецько-фашистських загарбників. Кожен район області і місто отримали свою “рознарядку” і мали забезпечити масовість заходу.

О 13-ій виїхав у Нову Слободу. По дорозі – велика кількість автобусів, що прямували туди ж. У самому селі стільки приїжджих людей і транспорту, що голці ніде впасти. Сільська крамниця напевно матиме сьогодні рекордний виторг.

Коли розпочнеться мітинг, ніхто не знає. Одні люди без діла вештаються по центру села, інші обідають, “понакривавши галлявини” як годиться – одне слово, відпочивають від буденних справ. До самого пам'ятника від місця, де зупинився транспорт, іти чимало.

Десь приблизно о пів на сьому вечора приїхав кортеж, і Віктор Янукович у супроводі Володимира Щербаня відкрив мітинг,

а потім і пам'ятник. Людей навколо було дуже багато, і певен, що не всі з них мали змогу побачити Прем'єр-міністра не те що зблизька, а й здалеку.

Після мітингу всі потягнулися до своїх автобусів, утомлені за день, і з надією швидко дістатися своїх домівок. Але не так сталося як гадалося. Оскільки Віктора Федоровича повезли ще й у монастир, розташований неподалік від села, то ДАІ заблокувала увесь транспорт, не дозволяючи йому виїзд з Нової Слободи. Ця затримка тривала щонайменше 2 години, аж поки через село не промчався кортеж з Прем'єр-міністром у зворотному напрямку. Звісно, що всі, хто приїхав, були знервовані, незадоволені і десь у душі кляли чинну владу. Я на службовому авто, будучи в перших рядах, приїхав додому після 22-ї, а що вже казати про тих, хто їхав автобусами та не в Суми, а далі – у Велику Писарівку, Тростянець, Охтирку.

Після цього мимоволі порівняв дві події: віче на Співочому полі в Києві і мітинг у Новій Слободі. У першому випадку діями людей керували позитивні мотивації (ідея, просто цікавість, нехай навіть і гроші), і вони самі йшли, їхали на цю акцію, стаючи палкими прихильниками Ющенка. У другому ж – діяв звичайнісінький тупий адмінресурс, людей по суті “заганяли” (звозили) на мітинг, у них спрацьовували негативні мотивації (страх). Перекоаний, що після такого “виснажливого” заходу кількість можливих прихильників Януковича зменшилася на досить велику частку людей, що приїхали сюди. Навіщо така позірна ілюстрація народної підтримки? Невже в області не знайшлося б тих, хто з власної ініціативи згодився б поїхати на цей непересічний захід, хоча б для того, щоб просто подивитися на живого Прем'єр-міністра? Не маю жодного сумніву, що такі були б, їх могли для поїздки в Нову Слободу організувати численні політичні партії і громадські організації. Певно і влада б допомогла. Звісно, людей приїхало б значно менше. Але це були б справжні прихильники Януковича!

Ось так вишпеканий владою адмінресурс почав з перших днів виборчої кампанії працювати проти Віктора Федоровича.

27 липня 2004 р. Робота на окрузі

Приходив до мене злий, агресивно налаштований виборець з вулиці Ювілейної. Його приватний будинок розташований біля кінцевої зупинки маршрутних таксі. Проблема мені відома: водії маршруток справляють свої біологічні потреби під тиним його та сусідніх дворів. Не раз обговорював це питання з керівниками виконавчих органів міської ради. Побудувати громадський туалет чи поставити біотуалет – теоретично можна, але, по-перше, хто буде його утримувати і за який кошт, а по-друге, хто з мешканців дасть згоду, щоб такий туалет облаштувати біля їхньої оселі.

Виборець, погоджуючись з цими аргументами, в категоричній формі запропонував свій варіант: перенести кінцеву зупинку в інше місце – в район автодрому. Я заперечив, що таке перенесення, по-перше, значно збільшить відстань до кінцевої зупинки мешканцям кількох великих вулиць (і вони, певна річ, будуть цим обурені), а по-друге - не є можливим через недостатню ширину під'їзної дороги і пов'язану з цим заборону ДАІ на рух громадського транспорту в таких місцях. Мої пояснення на нього не подіяли. Він пішов явно незадоволений, мабуть, проклинаючи в душі свого депутата, міську владу і Кучму.

Ось і ще один привід для роздумів про єдність і суперечливість приватного і громадського в нашому житті.

2 серпня 2004 р. Позачергове засідання виконавчого комітету міської ради

Студентська акція протесту проти об'єднання сумських вищих навчальних закладів в один національний університет набирає обертів. У сквері біля пам'ятника Шевченку вже кілька тижнів стоїть наметове містечко, яке привертає до Сум увагу всієї України. Виявляється, що на тлі повного спокою в країні тільки в Сумах негаразд. Штучно створений конфлікт розгортається швидко і з великою силою. З одного боку, радикально налаштовані політичні сили намагаються вповні використати ситуацію на свою користь, направляючи до нас своїх емісарів, спе-

ціально навчених молодих людей. А з другого – місцева влада, розуміючи, що конфлікт сприймається в центрі на Банковій як нездатність контролювати події, робить усе, аби взяти ситуацію в свої руки, при цьому припускаючись однієї помилки за другою.

Свідченням цього є діяльність обласної ради. Спочатку вона ухвалює звернення депутатів обласної ради до виборців Сумської області на підтримку Віктора Януковича, що є прямим і незаконним втручанням у виборчий процес. А потім скликає позачергову сесію з одним питанням “Про порушення громадського порядку в м. Суми” (ідеться про студентське наметове містечко). Знову ж таки незаконно, бо розгляд питань дотримання громадського порядку в місті є прерогативою міської (а не обласної!) ради.

Слід віддати належне міському голові Володимирові Омельченку. Було видно, що на нього тиснуть згори, вимагаючи підтримати ініціативи обласної влади. Але він, виявляючи мудрість і, мабуть, дослуховуючись до розумних порад, не скликає сесію міської ради, щоб, як і обласна рада, підтримати кандидатуру Януковича і засудити дії сумських студентів.

Єдине, на що він пішов, - це проведення позачергового засідання виконавчого комітету. На ньому розглядалося тільки одне питання “Про ситуацію щодо наметового містечка у сквері ім. Шевченка”. Ураховуючи необхідність дотримання санітарно-гігієнічних норм, громадського спокою і тиші в історичному центрі міста, виконком запропонував Сумській обласній організації “Спілка молодих соціалістів” демонтувати до 6 серпня 2004 року наметове містечко з подальшим проведенням рекультивациі і відновлення газону за власні кошти.

7-10 серпня 2004 р. Студентські акції на Сумщині

За подальшим розгортанням подій у Сумах спостерігав, перебуваючи на відпочинку в Криму. Із засобів масової інформації дізнався про нове загострення конфлікту, про намір студентів іти походом на Київ, про зупинку колони на межі Сумської і Полтавської областей і, врешті-решт, про відміну указу Прези-

дента щодо створення Сумського національного університету. Це безперечно політична поразка Володимира Щербаня. Поразка, якої, на моє тверде переконання, хотіли і яку планували в Києві.

22 серпня 2004 р. Харків. 350-річчя міста

У цей день узяв участь в урочистостях, присвячених 350-річчю Харкова. О 8-й ранку разом з Володимиром Омельченком були на прийомі у Харківського мера Володимира Шумілкіна. Від імені сумчан побажали нашим сусідам процвітання і подарували височенну вазу, виготовлену нашими майстрами.

Загалом свято у Харкові було грандіозним і до певної міри помпезним. Про це, зокрема, свідчила велика програма різноманітних заходів, розрахована на три дні.

Через рік і на нас чекає святкування свого ювілею – 350-річчя Сум. Готуємося до нього не покладаючи рук. Планів багато. Є сподівання на те, що держава допоможе з фінансуванням. Принаймні Верховна Рада прийняла постанову, в якій дано доручення Кабінету Міністрів передбачити спеціальним рядком Державного бюджету на 2005 рік 100 млн. грн. на соціально-економічний розвиток міста.

24 серпня 2004 р. День незалежності України

Офіційні урочисті заходи з нагоди свята розпочали об 11-й годині, а не о 9-й, як завжди. Мабуть, боялися провокацій або ще якихось несанкціонованих заходів з боку опозиції. Усе інше – заведеною традицією: підняття прапорів, невеликий мітинг, покладання квітів до пам'ятника Шевченку.

Після цих урочистостей телефоную з роботи додому і чую в слухавці неймовірний шум. Запитую у дружини, що це. Відповідає: сусід над нами вже три години поспіль довбе бетонні стіни.

Прийшовши додому, одразу піднімаюся до нього і пояснюю. По-перше, сьогодні вихідний день, по-друге, не просто вихідний

день, а велике свято – День незалежності нашої України, і нарешті, по-третє, у мене та й в інших сусідів є маленькі діти та хворі люди, і треба було б, якщо не отримати від них дозвіл на такі ремонтні роботи, то хоча би попередити їх про це. Зрештою, існує відповідний закон України та й Статут нашого міста, які забороняють проводити такі роботи у вихідні та святкові дні. Бачу, що плювати йому на нашу Україну та й на нас. Проте припинив це знущання, можливо тому, що я був уже надто розгніваний і готовий до кінця боротися за свої конституційні права людини. Цікаво, яким він став через кілька місяців: “помаранчевим” чи “біло-голубим”?

25 серпня 2004 р. Друге пленарне засідання XXI сесії міської ради

Після тривалої (більше двох місяців) перерви відбулося друге пленарне засідання XXI сесії міської ради. Проходило воно важко, напружено. З-поміж іншого ухвалили слова і музику гімну міста Суми.

Останнім питанням порядку денного було запропоноване депутатською більшістю звернення до сумчан, політичних партій та громадських організацій щодо соціально-політичної ситуації в місті. Тільки через брак елементарної дисципліни серед депутатів більшості звернення не ухвалили – не вистачило трьох голосів.

“Провал” із зверненням став першою поразкою провладних депутатів за часів міського голови Володимира Омельченка.

28-29 серпня 2004 р. Донецьк

У складі офіційної делегації Сум, що її очолював міський голова Володимир Омельченко, узяв участь у святкуванні Дня міста.

Дводенне перебування в Донецьку для мене було дуже цікавим - особливо з погляду тих змін, що в ньому відбулися (я понад десять років не був у цьому шахтарському місті).

Вражало все: чистота і порядок, сучасні великі і малі архітектурні форми, вуличне освітлення, транспорт, зовнішня реклама – одне слово, справжня Європа! А головне – це люди: спокійні, привітні, абсолютно толерантні до моєї української (западенської) мови. І дивно було чути від очевидців, що вже через кілька місяців після нашого візиту - у часи “помаранчевої революції” донеччани змінилися: за українське слово на вулиці можна було отримати в кращому разі ненависний погляд або ж по шиї чи потилиці.

4 вересня 2004 р. День міста

Статутом територіальної громади міста Суми передбачено два свята. У статті 13 “Міські свята” сказано: “*Виявляючи повагу до історичних традицій міста, турбуючись про їх збереження і збагачення, про самобутній розвиток сумчан, устанавлюються міські свята:*

а) День визволення міста Суми від фашистських загарбників – 2 вересня;

б) День міста – перша субота вересня.”

Розробляючи це положення Статуту, я вніс пропозицію розвести в часі два свята, оскільки раніше святкування двох подій відбувалося в один день – 2 вересня. Аргументи: 2 вересня – це передовсім свято наших ветеранів, а тому саме вони в цей день мають бути в центрі уваги сумчан. День міста – це насамперед свято нашої молоді, що само собою передбачає дещо інший формат святкових заходів. Окрім того, бажано, щоб День міста завжди був вихідним днем. І останнє, але теж важливе – два свята стоятимуть в календарі поруч, що значно зменшить видатки міського бюджету на їхню підготовку.

16 вересня 2004 р. Мітинги на майдані Незалежності

Тепер майже щотижня на майдані Незалежності проходять мітинги опозиційних сил. Обличчя мітингувальників і ораторів майже одні й ті самі. Інколи приїде хтось із народних депутатів:

то Луценко, то Томенко, то ще хтось. Слід віддати їм належне: вміють розігрівати публіку. З вікна кабінету бачу, з якою насолодою бабусі й дідусі, розбавлені молодими соціалістами, з насолодою кричать: "Щербань, геть!". Цікаво, що поганого особисто кожному з них зробив Щербань? Ніяк не можу збагнути. Як-ась генетична, природна ненависть до чужаків? Невже з іншим губернатором жилося б краще?

На протигагу опозиційним стали проводитися і провладні мітинги. Зокрема, 21 вересня відбувся годинний мітинг, присвячений Міжнародному дню миру, а 25-го – мітинг на підтримку Віктора Януковича, в якого днем раніше в Івано-Франківську поцілили якимось твердим предметом (яйцем?). Ясна річ, що ці заходи проходили під знаком адмінресурсу – підприємства, організації й установи виконували спущені згори "рознарядки".

19 жовтня 2004 р. Зустріч міського голови з колективом СумДУ

Нині міський голова і його заступники щодня проводять зустрічі з трудовими колективами міста.

У цей день Володимир Омельченко відвідав "бунтівний" Сумський держуніверситет. На зустрічі зі студентами та викладачами побував і я – як член команди мера і як викладач університету.

Відверто кажучи, щирого, неупередженого діалогу не вийшло. Напруженість атмосфери, що панувала в залі, емоції присутніх часом переходили межі дозволеного. Складалося враження, що керівник міста і слухачі розмовляють різними мовами, не розуміють один одного. Нікого ні в чому не вдалося переконати, обидві сторони залишали залу явно невдоволеними.

20 жовтня 2004 р. Приїзд Віктора Януковича в Суми

Відбувся візит Віктора Януковича в Суми як кандидата в Президенти України. Основна передвиборча акція пройшла на стадіоні "Ювілейний". Там о 17-ій годині розпочався концерт май-

стрів мистецтв та художніх колективів Сумщини, а о 18-й прибув сам Прем'єр-міністр України у супроводі губернатора та міністрів. Після коротенького виступу, виголошеного дуже охриплим голосом, Віктор Янукович вручив сумчанам державні нагороди і відзнаки та подарував лікувальним закладам області автомобілі швидкої медичної допомоги. На відміну від попереднього приїзду Януковича в Суми стадіон на цей раз було заповнено майже вщент – знову безвідмовно спрацював адмінресурс. Очікуваних провокацій з боку опозиції не було.

22 жовтня 2004 р. Робота на окрузі

Разом з Анатолієм Бондарем, Сергієм Луговим та начальником управління капітального будівництва побували на Басах. Привід – незавершені роботи з водовідведення на перехресті вул. Олеко Дундича та провулку Ювілейного. Рік тому на виконання доручень виборців за бюджетні кошти там прокладено труби, що мають відводити дощові і талі води. Але до цього часу, незважаючи на багаторазові мої звернення і чуті обіцянки, справу не завершено до кінця – власне не облаштовано територію навколо каналізаційного люка, іде замулення труб, і через деякий час сама система може вийти з ладу. Як можна оцінити такий стан? Однозначно як повну безгосподарність!

Вражало ще й інше. Якщо мені – секретареві міськради, по суті другій посадовій особі в міській владі, тривалий час (протягом року) не вдається розв'язати доволі простого питання на своєму виборчому окрузі, то як бути звичайним депутатам, а то й просто мешканцям міста. Куди їм іти, до кого звертатись? Воістину бюрократична машина, яку важко заставити запрацювати як слід!

27 жовтня 2004 р. Виступ на "Відіконі"

Відгукнувся на запрошення "Відікону" взяти участь у прямому ефірі. Про що говорити з глядачами за 4 дні до президентських виборів? Після тривалих роздумів обрав тему: "Народ і вла-

да". Намагався провести дві головні думки. Перша – основні наші біди не від влади, а від нас самих. Кого б ми не обрали, ми ніколи не будемо задоволені владою. Не захоплюйтеся обіцянками, якими так щедрі претенденти. Що більше ми віримо їм сьогодні, то більшою буде ненависть до них у разі, коли вони стануть переможцями. Адже очевидним є той факт, що більшість обіцянок претендентів є ні що інше як голий популізм, і вони не будуть реалізовані ніколи. Друга думка – мене непокоять численні заклики до силового варіанту зміни влади, зокрема заклики "Пори" прийти всім увечері 31 жовтня до виборчих дільниць і блокувати їх, аж до отримання необхідних і бажаних результатів. Я бачу в цьому небезпеку провокацій, крові, а тому закликаю співгромадян зберігати спокій, реалізувати надане нам конституційне право – проголосувати за свого обранця і утриматися від участі в акціях, до яких закликають радикально налаштовані політичні сили. Адже сьогодні важко передбачити, чим вони можуть закінчитися.

Якщо сказати відверто, то ніякого задоволення від участі в прямому ефірі не отримав – надто вже електризованою стала атмосфера в суспільстві. Явно переважають емоції, а не здоровий глузд і прагматизм. Враження таке, що на нас чекає не політична подія, а спортивне змагання – фінальний бій боксерів-важковаговиків. Байдуже, що буде після бою, важливо, хто його виграє.

29 жовтня 2004 р. Приїзд Віктора Ющенка в Суми

З самого ранку центр Сум змінив свій колір, став помаранчевим: дівчата і хлопці де тільки можна – на гілках дерев, стовпах і кущах – понав'язували помаранчевих стрічок. Спочатку комунальники намагалися з цим боротися, а потім махнули рукою.

Після обіду до майдану Незалежності стали сходитися люди і на 17-ту склалося враження, що всі Суми зібралися, щоб побачити і почути живого Ющенка. Певно такої кількості людей цей майдан ще ніколи не бачив. "Розігрівання" громади тривало півтори години, і ось, нарешті, о 18.30 прибув на мітинг сам Ющенко.

Протягом наступних півтори години мав змогу зі свого кабінету прослухати його лекцію (саме стільки триває класична лекція для студентів!) про сьогодні і майбутнє України. Що стосується теперішньої України, то мене вразила теза про те, що існує тільки один поділ українців - а саме, на чесних і бандитів. Звідси випливав дуже важливий висновок: усі чесні люди мають голосувати за Ющенка, а той, хто проголосує за Януковича - або сам бандит, або ж є його посібником - одне слово, злочинець. Відверто кажучи, дуже сумнівна теза з далеко не найкращими перспективами для єднання нашого розмаїтого суспільства.

Що ж до майбутнього України, то запам'яталось, що ми будемо жити в правовій державі, де перед законом усі рівні, що влада у нас буде прозорою і відділеною від бізнесу, корупція і хабарництво зникне як явище, що нас уже давно чекають в Європі і через кілька років ми будемо справжніми заможними європейцями і таке інше. Сьогодні дуже легко порівняти, що тоді обцялося і що сталося.

Уся публіка була в захваті від почутого. Ще б пак, наш земляк з Хоружівки, як Ісус з Назарету, усіх нагодує, усіх зігріє, усіх зробить щасливими. Ось тільки в одному відходить він від Божих заповідей - обцяє не прощення, а помсту усім бандитам, усім своїм кривдникам, одне слово, зуб за зуб, око за око. Показує рукою на моє вікно в "пентагоні" і каже: "Я знаю, що ви мене слухаєте! Знайте ж і ви - ваше місце не в цьому будинку, а в тюрмах біля параші!". Тюремна тема, видно, дуже болить Віктору Андрійовичу. Бо й починав він свою проповідь словами: "Подивіться, у мене чисті руки, які ніколи не крали! Я не сидів у тюрмі!". І згадалися мудрі слова - від суми і тюрми не зарікайся.

Після такого ідейного єднання Віктора Андрійовича з сумчанами ні в кого не залишилося сумнівів у тому, хто переможе на виборах у нашому місті.

31 жовтня 2004 р. Перший тур виборів Президента України

День виборів провів удома в колі сім'ї. Як годиться, пішов проголосував. За кого? Нікому й ніколи не скажу, бо маю конституційне право на таємницю свого волевиявлення.

О 4-ій ночі отримав інформацію, що на моєму виборчому окрузі за Ющенка проголосувало 1680 виборців, за Януковича – 168. За даними, що надходять на FM-станцію “Всесвіт” від учасників “Ночного дозора”, у Сумах повна і беззаперечна перемога Ющенка майже на всіх виборчих округах.

15 листопада 2004 р. Робота над проблемою вдосконалення системи міської влади

Період між першим і другим турами президентських виборів повністю присвятив роботі над концепцією вдосконалення системи міської влади.

У перші дні після першого туру виборчих перегонів мене запросив до себе міський голова і, пригадавши, що я не раз порушував питання про необхідність змін владного механізму, запропонував підготувати конкретні пропозиції і 22 листопада – на другий день після другого туру виборів – обговорити їх, щоб розпочати роботу у цьому напрямі.

22 листопада, як і домовлялися, був готовий покласти на стіл міського голови аналітичну записку з конкретними пропозиціями.

Однак події, що потім відбулися, унеможливили здійснення наших планів.

21 листопада 2004 р. Другий тур виборів Президента України

Віддавши зранку голос за свого кандидата, цілий день до самого вечора працював над завершенням аналітичної записки.

Уночі дізнався, що на моєму виборчому окрузі за Ющенка проголосувало 2010 (88%) виборців, за Януковича – 212 (9%). У Сумах загалом результати такі: за Ющенка – близько 80%, за Януковича – приблизно 15%.

22 листопада 2004 р. Початок безстрокового мітингу на майдані Незалежності в Сумах

Зранку увійшов в Інтернет і побачив, що, за даними ЦВК, перемагає Віктор Янукович.

З вікна видно, як на майдан Незалежності поволі сходяться люди – розпочинається безстроковий мітинг на підтримку Ющенка. На майдані багато студентів, молоді.

23 листопада 2004 р. Пропозиція очолити СумДУ

У першій половині дня мене запросив до себе Володимир Щербань. Запропонував стати ректором Сумського державного університету. Я подякував за високу оцінку моїх можливостей, але чемно відмовив. З урахуванням того, що відбувається довкола, така пропозиція здалася мені явно відірваною від реального життя.

24 листопада 2004 р. Вимоги зібрати позачергову сесію міської ради

Стало відомо, що ще вчора Володимир Лаврик почав збирати підписи опозиційних депутатів за скликання позачергової сесії міської ради.

На 15-ту годину мене запросили на засідання депутатської більшості. На ньому мова йшла про загострення соціально-політичної ситуації в місті, про те, що слід провести негайно сесію міської ради. Я зачитав підготовлений проект рішення, і всі зійшлися на думці, що він виважений, не виходить за межі правового поля, відповідає політичному моменту. Під час нашого обговорення тексту звернення по телебаченню пішла пряма трансляція із засідання ЦВК. На цьому засіданні було оголошено результати виборів та ім'я нового Президента України – Вік-

тора Януковича. Усі присутні зустріли новину оплесками, випили по келиху шампанського і вирішили внести прізвище Януковича до тексту проекту звернення.

Депутати більшості погодилися з тим, щоб міський голова скликав позачергову сесію міської ради завтра о 8-ій годині ранку.

25 листопада 2004 р. Позачергова сесія міської ради. Перший день блокування Будинку рад

У порядку денному позачергової сесії Сумської міської ради одне питання: “Про політичну ситуацію в місті Суми”.

Подано два проекти рішення: один підготовлений мною, другий – Володимиром Лавриком.

Мій проект передбачає звернення Сумської міської ради такого змісту:

“21 листопада 2004 року громадяни України відповідно до Конституції та закону України „Про вибори Президента України” на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування обрали Президента України, ім’я якого – Янукович Віктор Федорович – оголосила 24 листопада 2004 року Центральна виборча комісія.

Сумська міська рада виступає проти намагань розв’язувати питання підсумків виборів поза правовим полем - усупереч Конституції і законам України. Тільки Центральній виборчій комісії, як того вимагає закон, надано право підводити підсумки волевиявлення Українського народу, і всі - незалежно від уподобань - мають прийняти вибір більшості громадян країни – адже цього вимагають закони демократії.

Вибори, які відбулися в Сумах, засвідчили, що всі сумчани мали змогу в повній мірі реалізувати своє конституційне право на вільне волевиявлення і віддати свій голос за свого кандидата. Результати цих виборів показали, що вибір більшості сумчан не збігся з вибором більшості громадян України.

Міська рада вважає, що ця обставина жодним чином не може бути приводом для протиправних дій, порушення прав і свобод співвітчизників, які зробили інший вибір.

Міська рада вважає антигуманним залучення до масових політичних акцій школярів, учнів профтехучилищ, студентів, які ще не набули за віком гарантованих Конституцією виборчих прав і не можуть, у зв'язку з цим усвідомлювати наслідки своїх вчинків.

Звертаємося до батьків із закликом зрозуміти, що участь у таких акціях неповнолітньої молоді може завдати великої шкоди фізичному і моральному здоров'ю їхніх дітей. Вимагаємо від педагогів міста належним чином здійснювати повноцінний навчальний процес, створити всі необхідні умови для безпечного перебування наших дітей у своїх навчальних закладах.

Ми вимагаємо від міського голови і виконавчих органів міської ради забезпечити виконання на території міста Конституції, законів України і Статуту територіальної громади, підтримувати на належному рівні правопорядок і життєдіяльність міста, безперебійну роботу комунальних підприємств, закладів охорони здоров'я і освіти.

Ми закликаємо чинного Президента України як гаранта Конституції вжити всіх необхідних законних заходів, щоб зберегти конституційний лад, єдність України, забезпечити правопорядок, відновити громадський спокій в державі.

Закликаємо всіх мешканців міста до виваженості і спокою заради миру і злагоди в суспільстві, заради збереження вільної, незалежної, соборної України.

Переконані, що розум, праця і здоровий глузд, а не емоції є запорукою розвитку нашої держави, побудови в ній справжнього громадянського суспільства”.

Запропонований Володимиром Лавриком проект рішення містив такі пункти:

- 1) висловити недовіру ЦВК;
- 2) визнати обраним Президентом України Ющенка Віктора Андрійовича;
- 3) звернутись до прокурора міста Суми з вимогою негайного розслідування фактів масових порушень виборчого законодавства України керівництвом та співробітниками Сумського національного аграрного університету на виборчій дільниці №68;
- 4) зобов'язати народних депутатів України Лапіна Є.В. та Царенка О.М. терміново прозвітувати перед територіальною громадою міста Суми за свою діяльність;

5) зобов'язати начальника Сумського міського управління внутрішніх справ України в Сумській області посилити забезпечення громадського порядку в місті Суми під час політичного страйку.

В обговоренні питання виступило 20 депутатів міськради: С.Дронік, С.Пак, П.Дяченко, Є.Коваль, О.Коновалов, О.Ткаченко, В.Рохманов, О.Соколов, Є.Гайворонський, В.Ілляшенко, В.Лаврик, Б.Богодушко, А.Хорольський, С.Клочко, Б.Коган, Г.Гречаниченко, В.Азаренков, А.Акуленко, О.Жданов і я.

У своєму виступі я торкнувся двох тем: ситуації в Сумах і небезпеки розколу України.

Що стосується нашого міста, то всі визнають, що в Сумах чесні вибори відбулися, усі мешканці мали змогу вільно проголосувати за свого кандидата. До такого висновку дійшли й учасники "Ночного дозора" та журналісти "Панорами". Результати волевиявлення сумчан ні в кого не викликають сумніву: на теренах Сум беззаперечну перемогу здобув Віктор Ющенко. Але скільки б ми не мітингували, доля виборів вирішується не тут у Сумах, а в Києві. Мене дивує, що до акцій протесту на майдані Незалежності долучені неповнолітні – школярі і учні профтехучилищ. Молоді люди, які ще не набули виборчого права, беруть участь у політичних акціях, наражаючись на небезпеку і не усвідомлюючи своєї відповідальності перед законом. Багато хто з них, вигукуючи "ЦВК", навіть не знає, що означає ця аббревіатура.

А тепер щодо України. Мені сьогодні боляче дивитися на мапу нашої держави, навпіл поділену двома кольорами – помаранчевим і блакитним. Боляче від того, що мені однаково дорогий кожен куточок української землі – і на Заході, і на Сході, на Півночі і Півдні. Бо батько мій родом з Галичини, з Карпатського краю, а мати – з Роменщини, сам я народився і провів своє дитинство в Луцьку, здобув вищу освіту і працював в Києві, а нині я сумчанин. Могили мого дідуся й бабусі, тіток і дядьків по материнській лінії – на Донеччині, дехто з членів батькової родини і досі живе в Криму. Я не хочу бути свідком, як на моїх очах розпадається Україна!

Україна, яку ми мали вчора і маємо сьогодні, звісно, хвора. Хвора вона передовсім тому, що її незалежність народилася в

передчасних пологах. Адже згадаймо, як ми цю незалежність здобули – без жодної краплинки крові, без перейм і потуг; на тарілочці ми її отримали - одного прекрасного дня прокинулися і дізналися, що вільні й незалежні. Ясна річ, що до недоношеної Незалежної України, як і до людського організму, легко пристає всяка нечисть, інфекції тощо. Звідси і корупція, і наші злидні, і наш совковий менталітет і т.д. Україну, безумовно, треба лікувати. Але як? Наші радикали запропонували хірургічний спосіб. І взяли вони для цього скальпель, що ним є вибори – дуже гострий інструмент демократичного суспільства. Але скальпель цей у нас ще тупий, не відточений історією демократичного розвитку держави та й використовувала його попередня влада як звичайнісінького ножа (різала хліб, чистила картоплю, заточувала олівці). Це з одного боку. А з другого – узяли цей тупий, шербатий скальпель у свої тремтячі, невпевнені, ненавчені руки – адже таку операцію мали здійснити вперше (цікаво, хто б з нас погодився лягти під ніж хірурга-аматора на першу в його житті операцію?). І що з того вийшло? Провели розтин по тілу України, розділивши його на дві половини. Тепер маємо велику й глибоку рану, яка, якщо й загоїться, то після неї обов'язково залишиться шрам на все життя. Але що роблять нині наші хірурги? Замість того, щоб створити сприятливі умови для загоєння, вони починають сипати сіль на цю рану – і від болю виникає явище, що його в медицині називають післятравматичним шоком. На початку настає збудження – і ми є свідками цього в нашому суспільстві і державі - варто подивитися через вікно на майдан. Але за ним обов'язково настане гальмівна фаза шоку, яка поставить державу на межу життя і смерті. Якщо в організмі людини у цю фазу пригнічуються життєво важливі функції кровообігу і дихання, то в державі – насамперед економіка. Провівши розтин по Україні, ми фактично відділили її економічне тіло (адже Схід і Південь дають 80% ВВП) від душі, зосередженої в основному у Центрі та Заході. Усі ми знаємо, що буде, коли відділити душу від тіла. Так, це буде смерть. І я дуже боюся, щоб, лікуючи нашу хворобу в такий радикальний спосіб, ми не загнали в землю єдину, соборну, омріяну багатьма поколіннями України. Адже відомо, що хворий може померти не тільки від своєї недуги, а й від рук хірурга.

Я абсолютно переконаний, що обрано хибний спосіб лікування. Бо, насамперед, поставлено неправильний діагноз. Наша хвороба – це не гнійник, якого треба розкрити, щоб вийшов гній. Вона є, безсумнівно, системною хворобою, що вразила кожну комірку нашого суспільства і держави. Її можна порівняти хіба що з цукровим діабетом. А цукровий діабет ніхто хірургічно не лікує. Є багато інших терапевтичних засобів. Жаль, що після того, що відбулося, доведеться докладати зусилля не на лікування самої хвороби, а на боротьбу з важкими наслідками та ускладненнями невдалого хірургічного втручання. Але як би там не було, невід'ємною умовою одужання є спокій, спокій і ще раз спокій. А тому закликаю всіх до спокою в суспільстві і державі.

На цьому я закінчив свій виступ.

Відбулося поіменне голосування. За проект рішення і звернення, що я їх підготував, проголосував 41 депутат.

Депутати підтримали й одне з доповнень Володимира Лаврика: зобов'язати начальника Сумського міського Управління внутрішніх справ України в Сумській області забезпечити громадський порядок в місті Суми.

Під час поіменного голосування із сесійної зали стали швидко виходити депутати, які не підтримали звернення. Пізніше стало зрозуміло, що вони були в курсі сценарію, розробленого організаторами акції на майдані. Суть сценарію полягала в тому, щоб спочатку затягнути роботу сесії, привести за цей час на майдан якомога більше людей і заблокувати Будинок рад. А тому, коли сесію міський голова оголосив закритою, депутати більшості не змогли вийти з будинку.

Так розпочався перший день блокування – акції безглуздої, незаконної, інспірованої Київським штабом Ющенка.

На момент блокування у приміщеннях Будинку рад перебувало понад 100 чоловік – крім депутатів, це працівники управління і відділів міської і обласної рад, службовці облдержадміністрації. Тільки пізно ввечері близько 23-ї години випустили жінок – не депутатів, яких удома чекали маленькі діти, стривожені чоловіки, батьки. Потім ці жінки розповідали, з яким приниженням людської гідності відбувалося їхнє звільнення.

Опівночі у приміщеннях міської ради перебувало близько 50 осіб.

26 листопада 2004 р. Другий день блокування. Прямий ефір на "Відіконі"

Листопадова ніч. Через вікна видно, як під стінами Будинку рад з боку майдану Незалежності і з боку Воскресенської вулиці горять численні багаття, навколо металевих діжок з вогнем гріються юрби збуджених підлітків і молодих людей. Періодично до них під'їжджають легкові автомобілі. Щось вивантажують. Практично безперервно, явно не спонтанно, а під орудою спеціально навчених "диригентів", пікетувальники на весь голос викрикують гасла "Ю-щен-ко! Ю-щен-ко!", "Гань-ба ЦВК! Гань-ба ЦВК!", "Щербань, геть! Щербань, геть!" і, нарешті, найцікавіше і нове для слуху "Нас багато, нас не подолати!". І це все без жодної перерви, цілу ніч! Як медик ніяк не збагну, чим можна пояснити відсутність фізіологічної втоми хоча би тих самих голосових зв'язок у людей на майдані. Хіба що надмірним, неприродним збудженням? Десь під шосту годину ранку гасла стали різноманітнішими. До вже відомого репертуару додалися "Падьём! Падьём!", "На работу! На работу!".

Усі хто ночував у міській раді (на диванах, у кріслах, на стільцях, навіть на столах) зібралися вранці в залі засідань, що навпроти кабінету міського голови. Від колег дізнаюся, що вночі до двох наших депутатів двічі викликали швидку медичну допомогу. Перший раз автомобіль швидкої у двір Будинку рад не пропустили, довелося хвору на ношах передавати через високу огорожу. Усе це супроводжувалося свистом пікетувальників і принизливими вигуками. Другий раз "швидку допомогу", яка приїхала за депутатом, що був у стані гіпертонічного кризу, не те що не пропустили у двір, а навіть пробили скати автомобіля.

Після обміну новинами і думками стали обговорювати питання – що робити? Я вніс дві пропозиції. По-перше, усі ми зараз незаконно позбавлені волі; стали, по суті, заручниками; ганебно порушені наші конституційні права і визнані у всьому світі права та свободи людини. Пропоную кожному з присутніх

написати заяву в прокуратуру з вимогою припинити злочини, передбачені цілою низкою статей Кримінального кодексу України. По-друге, на майдані розповсюджується брехлива інформація про суть ухваленого міською радою рішення. А тому є сенс організувати прямий ефір на "Відіконі" – теледебати між представниками двох протилежних сторін. З нашого боку на прямий ефір міг би вийти я – як теперішній секретар міськради і автор звернення, а з другого – пропоную колишнього секретаря міськради, організатора акції Сергія Ключка. Мої пропозиції було підтримано.

Усі, хто бажав, написали відповідні заяви в прокуратуру, і вони були передані адресату. Але ніяких прокурорських дій не настало, факт злочину не задокументовано на місці, до організаторів акції ніяких дій не вжито. З того часу пройшов майже рік, але яка доля наших заяв – не відомо. Однак, ми живемо тепер у демократичній, правовій державі!

Що стосується прямого ефіру, то редакція "Відікону" підтримала нашу ідею. Протилежна сторона виставити на теледебати Ключка не погодилася, аргументуючи це тим, що він як організатор конче потрібен на майдані, натомість запропонувала кандидатуру соціаліста Мордовця. На цей раз вже я не дав згоди, бо який стосунок має пан Мордовець до рішення міської ради. Урешті-решт, з'ясувалося, що на теледебати зі мною вийде депутат Володимир Лаврик. Буде це ввечері під час прямого ефіру. Але як мені вибратися з оточення і потрапити на телестудію?

Дивлюся через вікно на майдан і бачу, як організованими колонами прибувають сюди люди, з прапорами, транспарантами. Ось прийшла колона майже дітей – мабуть, з якогось профтехучилища, а ось іде колона вже дорослих людей – це з заводу ім. Фрунзе. Десь там і наші студенти-медики організовано, пішою ходою йдуть по вулицях міста від самих Басів аж до центру, щоб долучитися до мітингувальників.

Людила Чайкіна і ще кілька депутатів оголошують голодування. Частина наших колег, яких не вдалося вчора заблокувати в міській раді, проводить прес-конференцію, ми теж через телефонний зв'язок беремо в ній участь.

Під вечір стало відомо, що організувати мій виїзд на “Ві-дікон” узявся депутат Сергій Колесников. Близько 20-ї години його авто пропускають через ворота у двір “пентагону”, і я та Людмила Данильченко – прес-секретар міського голови – сідаємо, щоб їхати. Колесников каже, що є домовленість з Ключком – головним командиром майдану – про те, що наш автомобіль безперешкодно пропустять. Ось тут і настала мить, що найбільше запам’яталася мені за часи триденної блокади. Щойно почали виїжджати за ворота двору, як зроблена для нашого проїзду дорога стала швидко звужуватися, і в лічені секунди збуджений натовп узяв у кільце автомобіль. Почулися стуки кулаками по дверцях, вікнах, капоту і корпусу. Що зробить з нами розлючений, нічим і ніким не контрольований натовп? І тут кременний Колесников щосили кричить водієві: “Жми! Вперёд! Вперёд! Не останавливайся!”. І люди стали в різні боки відлітати від автомобіля, який, як криголам, торував собі дорогу в натовпі. Було страшно. Не знаю, чи потрапив хто під колеса, але для нас усе обійшлося тільки зламаним і побитим зовнішнім дзеркалом іномарки.

Їдемо вечірніми Сумами. Картина, м’яко кажучи, не з приємних, гнітюча. Перед ворітьми, через які зазвичай заїжджає у двір “пентагону” губернатор, величезна купа дерев’яних колод, велике багаття і, звісно, розігріті люди. По проїжджій частині проспекту Героїв Сталінграду групами по два-три чоловіки йдуть п’яні підлітки, які ледь-ледь тримаються на ногах. Щось кричать незрозуміле. Виїжджаємо на Харківський проспект – по осьовій лінії одна за одною на повній швидкості (не менше 120 км/год) мчать три іномарки з помаранчевими прапорами, що стирчать з вікон, і увімкнутими звуковими сигналами. Де ми? Невже це ознаки демократії і народження нової нації?

О 21-ій розпочався прямий ефір. На початку передачі її ведучий Олександр Данильченко повідомив, що двір будинку, в якому розташована телестудія, заповнив натовп людей, які прийшли сюди з майдану. Вони заблокували вхід на телестудію, б’ють в металеві двері – очевидно, хочуть штурмом брати “Ві-дікон”.

Після такого “заспокійливого” повідомлення розпочалися власне дебати. Я спершу вибачився за своє стомлене і неголене

обличчя, а потім став пояснювати суть ухваленого міською радою рішення. Ішов по кожному пункту окремо.

“21 листопада 2004 року громадяни України відповідно до Конституції та закону України „Про вибори Президента України” на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування обрали Президента України, ім’я якого – Янукович Віктор Федорович – оголосила 24 листопада 2004 року Центральна виборча комісія.”.

Скажіть, будь-ласка, що не відповідає дійсності в першому абзаці звернення? Оголошувала ЦВК 24 листопада 2005 року результати виборів? Оголошувала. Вона назвала ім’я нового Президента? Назвала. Ми ж тут тільки констатуємо відомий усім факт, аж ніяк не виявляючи свого ставлення до нього.

Далі, “Сумська міська рада виступає проти намагань розв’язувати питання підсумків виборів поза правовим полем - усупереч Конституції і законам України. Тільки Центральній виборчій комісії, як того вимагає закон, надано право підводити підсумки волевиявлення Українського народу, і всі - незалежно від уподобань - мають прийняти вибір більшості громадян країни – адже цього вимагають закони демократії.”

Що саме не влаштовує наших демократів у цьому абзаці? Те, що треба діяти в правовому полі? Те, що підсумки виборів, відповідно до закону, підводить Центральна виборча комісія? Що вибір більшості громадян – це закон для всіх?

“Вибори, які відбулися в Сумах, засвідчили, що всі сумчани мали змогу в повній мірі реалізувати своє конституційне право на вільне волевиявлення і віддати свій голос за свого кандидата. Результати цих виборів показали, що вибір більшості сумчан не збігся з вибором більшості громадян України.”

У вас є сумніви, що в нашому місті вибори були чесними і результати їх неправдиві? За оприлюдненими даними ЦВК, дійсно, вибір сумчан, як це не прикро, не збігся з вибором більшості громадян України. Так це ж, звичайне явище – в регіоні перемагає один кандидат, а в країні в цілому інший.

І так далі по кожному пункту звернення. Невже ви за протиправні дії і порушення прав і свобод співвітчизників, за залучення до політичних акцій неповнолітніх. Невже ви проти створення необхідних умов для безпечного перебування наших дітей у навчальних закладах, проти підтримання на належному

рівні правопорядку і життєдіяльності міста, проти миру і злагоди в суспільстві заради збереження вільної, незалежної, соборної України?

І тоді, і тепер мені не соромно за жодне слово звернення. Читаючи його зараз - майже через рік з часу тих подій, я би нічого не міняв, бо воно станом на 25 листопада 2005 року було виваженим, правовим, віддзеркалювало тогочасний політичний момент в Україні і в місті.

А тепер, що стосується альтернативного, не ухваленого депутатами проекту рішення, що його запропонував був пан Лаврик. Два основні пункти проекту: про недовіру ЦВК і визнання Президентом України Віктора Ющенка - є абсолютно незаконними, бо суперечать Конституції України і Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні". Так, у статті 19 Конституції чітко сказано, що *"... органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України"*. Стаття ж 25 відповідного закону про місцеве самоврядування визначає, що *"... міські ради правомочні розглядати і вирішувати питання, віднесені Конституцією України, цим та іншими законами до їх відання"*. Назвіть мені статтю Конституції чи закон, який дозволяє міській раді ухвалювати рішення про недовіру ЦВК, який надає нам право визнавати чи не визнавати Президента України. Ви посилаєтесь, пане Лаврику, на те, що запропоновані Вами пункти носять не правовий, а політичний характер. У якому нормативно-правовому акті України дозволено органам місцевого самоврядування приймати політичні, а не правові рішення? У разі ухвалення такого рішення воно було б поза правовим полем. А ми ж на майдані проголошуємо гасла, в яких ідеться про наше палке бажання жити в правовій державі!

Слід віддати належне пану Лаврику. Знаючи його невмотивовано агресивну манеру публічного спілкування, важко було передбачити виявлені ним на теледебатах стриманість у судженнях, повагу до співрозмовників, зрештою, певні елементи шляхетності.

Під час наших дебатів "Відікон", перервавши свою передачу, увімкнув один з центральних телеканалів - показували початок першої зустрічі на переговорах з питань врегулювання політич-

ної кризи в Україні за участю керівників іноземних держав. Може хоч це, кінець кінцем, заспокоїть ситуацію в нашому місті.

Після завершення прямого ефіру з'ясувалося, що блокування телестудії знято. Сергій Колесников запропонував відвезти мене додому. Я категорично відмовився – не мав морального права залишати своїх колег і товаришів. Пам'ятаючи наш виїзд на “Ві-дікон” і розуміючи повну неконтрольованість натовпу, ми з тривогою їхали назад. Однак, на цей раз обійшлося без пригод. У дворіку “пентагону” на нас уже чекали свої – тиснучи руку і обнімаючи, вітали мене з вдалим виступом. Виявляється, усі вони дивилися прямиий ефір і вболівали за мене, виказуючи свої емоції то аплодисментами, то схвальними вигуками. Звісно, чути таке було приємно.

Володимир Омельченко сказав, що до нього приходила делегація з майдану – депутат Борис Коган і якийсь Бондаренко. Вони майже в ультимативній формі запропонували вивести “заручників” із заблокованого Будинку рад, бо ніхто не може гарантувати безпеку людей у разі, якщо відбудеться штурм “пентагону”. На це Омельченко сказав, що ми виїдемо звідси тільки після того, як буде знято блокування будинку.

Будучи на першому поверсі, поцікавився в міліціонерів, що вони будуть робити, якщо почнеться штурм. Відповіли, що нічого, і цим “заспокоїли”.

Десь близько до опівночі до нас спеціально прибули з Києва два представники Уповноваженого з прав людини Ніни Карпачової. Вони уважно вислухали кожного і пообіцяли зустрітися ще раз завтра після того, як вивчать обстановку на місці.

Важкий день позаду. Склав докупити кілька стільців і завалився спати.

27 листопада 2004 р. Третій день блокування

Ентузіазм нічних крикунів дещо згас. Можливо нарешті втомилися?

Від декого з колег дізнаюся, що на стінах будинків у мікрорайонах, де вони мешкають, написи, які ганьблять заблокованих депутатів, листівки із закличками до їхнього відкликання; члени

сімей отримують погрози по телефону. Телефоную додому, дружина каже, що рано-вранці стерла написане крейдою на дверях під'їзду "Ющенко – так, Атаман – мудака". Заспокоїв - таке діється скрізь у місті.

Зранку майдан знову наповнюється колонами людей і гуде як мурашник. Усі вікна першого поверху обклеєно списками "зрадників українського народу", якимись лозунгами, вимогами відставки мера і депутатів тощо. Народ сюди підходить, хто просто так, з цікавості, як на екскурсію, а хто, щоб отримати насолоду від приниження гідності заблокованих у "пентагоні". Через кілька днів після зняття блокади мені принесли звідти плакат у формі лекційної таблиці. З одного боку написано: "проф. Атаман ганьба! Медфак", а з другого – діаграма із заголовком "Причини перитонита". Зберігаю цю таблицю як спомин про "помаранчеву революцію". Можливо колись подарую її кафедрі хірургії. Згодиться для навчального процесу.

Стало відомо, що деякі депутати, не витримавши моральних тортур, і через страх, уже покинули Будинок рад. Процедура їхньої "капітуляції" була такою. Натопт від самих дверей утворював "стежину ганьби", яка нагадувала собою лабіринт. Депутати, які полишали будинок, довго і принизливо проходили цим лабіринтом. Їх освистували, супроводжували "улюлюканням", криками "Ганьба!" та іншими прокльонами; символічно били по спинах і головах маленькими помаранчевими прапорцями і кульками.

Близько 12-ї знову зустрілися з представниками Ніни Карпачової. Один з них – Василь Редько – як з'ясувалося, добре знає організатора акції – Сергія Ключка, бо приїжджав у Суми захищати права студентів під час літньої акції. Він розповів, що Ключко його обманув учора, стверджуючи, що з першого дня блокування в будинку немає жодної жінки. Крім того, представників Карпачової дивував підхід "подвійного стандарту" до прав і свобод людини з боку товариша Ключка і студентів на майдані. Відстоюючи свої права і свободи влітку, вони їх брутально порушують нині, коли йдеться про інших.

Ми, в свою чергу, спростували твердження організаторів акції про зняття блокування і повідомили, що не збираємося виходити з будинку ні через "лабіринт", ні через чорний хід. Ми

вийдемо звідси так само, як і прийшли. І тільки тоді, коли на майдані не залишиться жодного пікетувальника.

На майдані знову мітингують. Черговий оратор закликає блокувати домівки тих депутатів, які не здаються. Це вже страшно, бо стосується не мене особисто, а сім'ї – дружини, дітей, маленького онука. Телефоную додому і прошу дружину негайно піти в магазин і купити хліба, харчів – від цих “хунвейбінів” можна чекати всього.

Під вечір знову всі збираємося разом. Міський голова каже, що надійшло запрошення направити наших представників на з'їзд місцевих рад у Северодонецьк. Є пропозиція послати мене. Я відмовляюся, аргументуючи це тим, що не маю повноважень представляти міську раду на такому з'їзді, бо для цього потрібне відповідне рішення ради. А брати участь у роботі з'їзду приватно, без права голосу, не бачу сенсу. Може, хтось інший на це згодиться.

До 21-ї години мітинг, який поступово перейшов у концерт і масові гуляння, закінчився, люди розійшлися, залишивши після себе гори сміття, дрова, металеві діжки та інші атрибути пікетування.

Я, як і всі інші, поїхав нарешті додому. Був задоволений собою. Витримав випробування, вистояв, не здався!

29 листопада 2004 р. Депутатська вимога скликати позачергову сесію міської ради. Вихід на мене

Сьогодні понеділок - починається новий тиждень після буремних подій. На роботу приїхав о 6-ій ранку, бо була думка, що можуть знову заблокувати Будинок рад і не пропускати туди працівників (як у Києві в будинок Кабінету Міністрів).

О 8-ій з канцелярії принесли листа-звернення депутатів на моє ім'я з вимогою скликати позачергову сесію міської ради. Оскільки законом передбачено, що на вимогу не менше третини депутатів сесію скликає міський голова, я відніс цього листа Володимирі Павловичу, а сам запросив до себе голів депутатських фракцій, аби з'ясувати який порядок денний і які проекти рішень пропонують депутати. Прийшли Борис Коган, Сергій Ко-

лесников та Микола Ситник. Не встигли ми ще як слід обмінятися думками і обговорити проблему, як у кабінет увірвалися (саме увірвалися, а не ввійшли!) вкрай збуджений Микола Резнік, а потім і агресивна Світлана Дронік. Перший кричав, що зараз буде викликати на підмогу робітників з заводу Фрунзе (чому? з якої причини?), а друга вимагала від мене негайно відчинити залу, де зазвичай проходять сесії. На це я відповів, що ключів від приміщень Будинку рад у мене немає, зала для засідань не належить міській раді, а тому потрібно попередньо подати відповідну заявку в облраду і отримати дозвіл. Після цього я вийшов геть зі свого кабінету, бо до нього підтягнулися інші депутати з протилежних таборів, і між ними розпочалися “розбірки”. Через десяток хвилин уся ця “депутатська маса” перемістилася до блоку міського голови і намагалася штурмом взяти його приймальню. Тільки через годину все більш-менш заспокоїлося, депутати перейшли у відчинену кімнату для засідань виконкому, там я їх і застав.

Оскільки в кімнаті агресивних депутатів не залишилося, то можна було щось обговорювати. Зокрема, домовились, що насамперед треба з’ясувати позиції обох сторін і шукати порозуміння. Для цього слід сісти за стіл переговорів. З одного боку, згоду на це дав присутній тут Володимир Лаврик, а з другого – депутатська фракція “За МЕРа”, яка визначить сьогодні імена депутатів, що будуть брати участь у перемовинах. На тому й розійшлися.

Після цього відбулося засідання фракції, на якому погодилися з ініціативою Олександра Тарасенка і Юрія Недбайла взяти на себе налагодження діалогу з протилежною стороною. Як потім з’ясувалося, їхня зустріч з опонентами в штабі, що розташований у Будинку профспілок на майдані Незалежності, не дала жодних результатів – радикально налаштовані депутати нічим не хотіли поступатися. У них вимога одна – негайне скликання сесії.

Увечері мені зателефонував один з депутатів і попросив про конфіденційну зустріч. Дав згоду. Під час прогулянки по темній вулиці Дзержинського почув від нього приблизно таке: “Олександр Васильовичу! Ви знаєте, що в місті дуже незадоволені Омельченком, особливо підприємці. Уже є достатня кількість

голосів, щоб усунути його з посади. Завтра ми проводимо сесію міської ради, і хотіли б, щоб Ви, як секретар, її відкрили і провели". На це я відповів, що за законом не маю права скликати сесію за обставин, що склалися. І звісно, робити цього не буду. Це по-перше. По-друге, на відміну від багатьох, я маю певні моральні принципи, і встромляти ножа у спину людині, з якою я працюю в одній команді, мені не дозволить ні совість, ні моє виховання. І нарешті, по-третє. За посаду секретаря я не тримаюся, бо є людиною цілком самодостатньою. Меркантильних інтересів у владі не маю, пішов я туди винятково з пізнавальною метою. Якщо полишу цю роботу, то сяду за письмовий стіл і напишу про те, якою я бачив цю владу. Ось і все. Така моя відповідь.

30 листопада 2004 р. Збори депутатів міськради. Перше моє зміщення з посади

Уранці підготував компромісний, як на мене, проект рішення міськради з питання політичної ситуації в місті, урахувавши прийняту напередодні постанову Верховної Ради України щодо кризи в країні. Зателефонував Володимирові Лаврику, той прийшов, прочитав і сказав, що підпишеться під будь-яким пунктом цього проекту.

Через кілька годин дзвоник від Володимира Лаврика – уже зовсім іншим тоном вимагає надати депутатам приміщення для проведення сесії. Доповідаю міському голові, той дає доручення підлеглим підготувати для депутатів актову залу Управління територією Зарічного району. Інформую про це Лаврика.

О 13-ій годині в мій кабінет уриваються без будь-якого попередження депутати Володимир Лаврик, Степан Пак і Володимир Шкробот. З ними ще двоє з відеокамерами, направленими на мене. Таке враження, що йде фіксування якогось злочину. Лаврик в ультимативній формі став вимагати, щоб я відкрив їхню сесію, яку скликано в Будинку профспілок. Я відповів, що цього робити не буду, бо це суперечить закону. Тоді вони запропонували мені йти з ними і виголосити це ж саме депутатам, що зібралися. Я дав згоду, але відмовився від їхнього конвою, сказавши, що прийду сам рівно за 15 хвилин.

Обіцянку свою виконав і прибув на місце вчасно. Здається, на останньому поверсі Будинку профспілок знайшов велику задушливу кімнату, вцент заповнену депутатами, кореспондентами та телеоператорами. Серед присутніх тут особливо впадають у вічі ті, хто ще вчора бив себе кулаками в груди, доводячи свою відданість Омельченку, поливаючи багном усіх помаранчевих. Тьфу! Та в них ще й шарфи помаранчеві на шиях висять! Перефарбувались, ще й фарба не встигла висохнути! На мене не дивляться, очі або опущені, або направлені кудись убік.

І ось надають мені слово. Розповідаю депутатам, що вчора вранці отримав від них звернення з вимогою скликати позачергову сесію міськради. Передав їхнього листа міському голові, бо саме в його повноваженнях згідно з пунктом 4 статті 46 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" скликати сесії. Відповідно до пункту 6 статті 46 цього ж закону сесію може скликати й секретар міської ради, але тільки за умови, якщо міський голова без поважних причин не скликав сесію у двотижневий строк після отримання вимоги не менш як третини депутатів міської ради. Оскільки така вимога до міського голови надійшла тільки вчора і двотижневий строк, упродовж якого він має скликати сесію, ще не пройшов, то не маю законного права відкривати сесію. Не маю права, бо я, як посадова особа місцевого самоврядування, відповідно до статті 19 Конституції України *"зобов'язаний діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України"*. Крім того, основним моїм обов'язком, згідно із Законом України *"Про службу в органах місцевого самоврядування"*, є додержання Конституції і законів України, інших нормативно-правових актів. Приступаючи до виконання повноважень секретаря міськради я склав Присягу такого змісту: *"Усвідомлюючи свою високу відповідальність, урочисто присягаю, що буду ... неухильно дотримуватися Конституції та законів України ..."*. Я підписав текст цієї Присяги, і він зберігається в моїй особовій справі. Якщо я прийму вашу пропозицію і відкрию сесію, то перевищу владу і свої службові повноваження. А це вже не просто правопорушення, а може, і злочин, передбачений статтею 365 Кримінального кодексу України. Так що стосовно до мене, все ясно.

Тепер про вас. Ви, як депутати, відповідно до статті 18 Закону України "Про статус депутатів місцевих рад" зобов'язані "додержуватися Конституції та законів України", отже, не маєте права порушувати закон. Якщо я зараз не вправі відкрити сесію, то й ви не можете зробити цього. Згідно з пунктом 8 статті 46 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" ви набуваєте право скликати сесію самостійно тільки в разі, якщо міський голова, а потім і секретар міськради не скликали сесію у двотижневий строк після отримання вашої вимоги.

Отже, усе, що буде відбуватися зараз у цій залі, - це не сесія міської ради, а тільки збори депутатів. Ухвалювати будь-які рішення від імені міської ради депутатські збори не правоздатні.

А загалом мене як звичайного громадянина дивує той поспіх, з яким депутати намагаються скликати сесію, щоб обговорити політичну ситуацію в місті, виказати свою недовіру ЦВК і визнати Ющенка своїм Президентом. Гострота моменту і кульмінація подій на майдані вже позаду. Прийнято відповідну постанову Верховної Ради, ідуть засідання Верховного Суду України, який розглядає результати виборів. Зрештою, завтра о 10-й годині ранку, як давно вже оголошено, мала відкритися чергова XXIV сесія міської ради, на якій можна було б розглянути усі питання, що вас хвилюють. І не тут - у задушливій кімнаті, а, як годиться, у сесійній залі. Мала відкритися, але не відкриється, бо міський голова, знаючи, що ви за будь-яких умов проведете сьогодні свою "сесію", перед тим, як я пішов до вас, підписав своє розпорядження про перенесення чергової XXIV сесії з 1 грудня на пізніший термін.

І останнє. Абсолютно переконаний, що розпочинати побудову справжньої демократії в нашій державі з елементарного нехтування законом не можна. Це хибний шлях. Він веде не до демократії, а до тоталітаризму. Хіба цього хоче майдан?

Після виголошеного пішов геть з почуттям збереженої гідності.

Через кілька годин стало відомо (бо те, що відбувалося на зібранні депутатів, транслювали на майдан), що депутати свою "сесію" відкрили і поставили першим у порядку денному питання про дострокове припинення повноважень секретаря міської ради. (Власне кажучи, саме для цього вони, мабуть, і збира-

лися; якби я все ж таки відкрив сесію, то ставав би своїм, а раз ні – то геть з посади.) Начебто відбулося таємне голосування з цього питання, за мою відставку проголосувало 38 з 39 присутніх депутатів – саме той мінімум, який потрібен для ухвалення рішення.

Усе, що відбувалося в місті останнім часом, мені вже добряче набридло, і я в цей вечір під впливом сьогоднішніх подій подав заяву на ім'я міського голови з проханням надати мені чергову відпустку.

Від завтра я відпочиваю, і пішли всі під три чорти!

3 грудня 2004 р. Рішення Верховного Суду України. Депутатські збори за проведення міського референдуму

Останні дні маю змогу дивитися по телевізору засідання Верховного Суду України. Сьогодні він задовольнив заяву Юценка про відміну результатів голосування у другому турі виборів і призначив повторне голосування на 26 грудня 2004 року.

Увечері з теленовин довідався, що депутати міськради провели ще одне засідання своєї незаконної “сесії” і ухвалили провести 16 січня 2005 року міський референдум з питання дострокового припинення повноважень міського голови.

8 грудня 2004 р. Пакедне голосування у Верховній Раді України. Виступ Володимира Лаврика в прямому ефірі по “Відікону”

Як цікавий драматичний серіал дивлюся засідання Верховної Ради. Сьогодні, нарешті, ухвалили в пакеті рішення про конституційну реформу, зміни до закону про вибори Президента і в першому читанні зміни до Конституції України в частині, що стосується місцевого самоврядування. Леонід Кучма тут же, в сесійній залі їх і підписав. Це, як на мене, перша вагома поразка Юценка - бути йому повноцінним Президентом не більше року.

Увечері дивився прямиий ефір по "Відікону" за участю депутатів міськради Людмили Чайкіної і Володимира Лаврика. Останній у своєму виступі абсолютно безпідставно, у притаманній йому агресивній манері образив мене. Перша реакція - взяти ручку в руки і написати заяву до суду. Пишу:

"Позовна заява: Про захист честі, гідності, ділової репутації та відшкодування моральної шкоди.

8 грудня 2004 року в прямому телевізійному ефірі телерадіокомпанії "Відікон", що проходив з 21.00 і транслювався на всю Сумську область, виступив депутат Сумської міської ради Лаврик Володимир Борисович. Зокрема, пояснюючи підстави нелегітимного мого звільнення з посади секретаря міської ради, він заявив, що мене (дослівно цитую мовою оригіналу) "сняли не просто так", а "за его бездеятельность и за то, что он занимался в рабочее время выборами президента Януковича и тоже ездил, был ответственным по некоторым дильницам и по предприятиям, где в его было обязанностях ездить и давить людей голосовать за Януковича и требовать фальсификации выборов от работников здравоохранительных органов. Я за каждое слово отвечаю. Я почему повторяю. Я хочу, очень хочу, господин Атаман, подайте на меня в суд".

Усе, що сказано в цій заяві пана Лаврика В.Б. є наклепом, не відповідає дійсності, ганьбить мою честь, гідність і ділову репутацію.

Протиправні дії відповідача завдали мені і моїй родині великої моральної шкоди..." і т.д.

Написав заяву і поклав її в шухлядку - до суду подати ще встигну, нехай пройнуть емоції. Через певний час подумав, а чи варто взагалі це робити. Адже в народі кажуть: "З ким поведешся - того й наберешся". Судитися з Лавриком - це свідомо опустатися до його рівня політичної культури. А якщо він назве мене публічно дурнем, то що, доводити через суд, що в мене з головою все в порядку і вимагати від відповідача, щоб він спростував свій наклеп: "Вибагте, пане Атамане, я помилився, Ви - не дурень!". Хай буде сказане Лавриком на його совісті, Бог усе бачить і чує, він і стане йому суддею.

Узагалі, ідучи в політику, треба усвідомлювати, що це брудна справа. Політичні супротивники можуть тебе називати як завгодно: фашистом, зрадником, злочинцем ... Ясна річ, образливо таке чути, читати. Але це звичайні політтехнології (хоча й брудні з огляду на моральність), до них і ставлення має бути відпо-

відне. Не можна пройти через багнюку в білому костюмі і лакованому взутті – і залишитися чистим, ніде не замаратися. Політиці більше підходять робочий костюм і кирзові чоботи. Хочеш, щоб тебе безпідставно не ображали – не лізь в політику. А раз пішов туди, то живи і поведь себе так, щоб всі звинувачення ніким серйозно не сприймалися – у нашому місті всі про всіх усе знають, від людей ніщо не приховаєш.

Розмірковуючи у такий спосіб, я, врешті-решт, поклав край внутрішній боротьбі, яка тривалий час після того прямого ефіру точилася в мені. Проте, позовна заява до суду ще й досі лежить у шухлядці ...

14 грудня 2004 р. Ще одні збори депутатів міськради. Друге моє зміщення з посади

Стало відомо, що кілька днів тому Ковпаківський районний суд визнав скликану депутатами 30 листопада “сесію” незаконною і відмінив ухвалені нею рішення, у тому числі й про дострокове припинення моїх повноважень секретаря міської ради.

Проте сьогодні депутати, вкотре порушуючи закон, відкрили ще одну свою “сесію”. На ній по-новому ухвалили відмінені судом рішення. Отже, мене вже вдруге позбавлено повноважень секретаря міськради. І знову незаконно.

17 грудня 2004 р. Київ. Слухання з питань реформування системи охорони здоров'я в Україні

Перебуваючи в Києві на відпочинку, відвідав слухання, що їх організував комітет з питань охорони здоров'я Верховної Ради України. Вони відбулися в Будинку профспілок, що на майдані Незалежності.

У Києві був уперше від початку “помаранчевої революції”. Хрещатик справив гнітюче враження – здалося, що це не головна вулиця столиці, а суцільний партизанський табір. У Будинку профспілок – хаос: молоді люди в камуфляжній формі снують туди-сюди, не установа, а прохідний двір. Багато людей просто

гріються тут, сидять на підлозі, дехто лежить. На стінах – багато оголошень, писаних від руки.

У залі, де проходять слухання, переважна більшість присутніх має на собі помаранчеві шарфи та іншу “революційну” атрибутику. У президії народні депутати Пинзеник, Поліщук, Бондаренко, заступник міністра охорони здоров'я Завгородній, знаний український учений-лікар Любомир Пиріг.

Основна думка, яка лунає з трибуни від поважних людей: після обрання президентом Ющенка одразу буде проведено реформу охорони здоров'я (яку? не кажуть), і всі проблеми в нашій медицині залишаться позаду. Нація стане здоровішою, вмирати стануть менше, лікарі будуть багатими, як на Заході, і тому подібне. Не конструктивна, ділова розмова, а чистої води демагогія і популізм. Просидів годину і пішов геть, на більше не вистачило терпіння та й бажання слухати цю маячню.

21 грудня 2004 р. Запрошення на збори виборців

До мене на кафедрі прийшов мешканець мого виборчого округу, один з місцевих активістів “помаранчевої революції”. Прийшов, щоб запросити на збори виборців, які мають відбутися післязавтра 23 грудня о 18.00 у приміщенні бібліотеки. Довго сиділи, розмовляли, обговорювали проблеми Басів. Така собі чемна, шляхетна розмова. Жодних натяків на справжню мету зборів. Я сказав, що в цей день має відбутися чергова сесія міськради і, якщо вона не затягнеться, то безумовно прийду.

Після обіду, коли приїхав у міську раду, з'ясувалося, що в територіальну виборчу комісію надійшло повідомлення про проведення зборів виборців на Басах з порядком денним – відкликання Атамана О.В. з депутатів. Крім того, дізнався, що такі збори виборців мають відбутися в цей день не тільки на моєму виборчому окрузі, а й на багатьох інших, де депутатами є прихильники Володимира Омельченка.

Отже сценарій “революціонерів” став цілком зрозумілим – розпочався тиск на найбільш стійких депутатів з тим, щоб у такий спосіб схилити їх на свій бік. Операція з усунення міського голови триває.

23 грудня 2004 р. XXIV сесія міської ради

Нарешті відкрилася перенесена з 1 грудня чергова сесія міської ради. Незважаючи на образливі вигуки і виступ Володимира Лаврика, сиджу в президії поруч з міським головою. Я ще легітимний секретар міської ради.

Сесія розвивається сьогодні за сценарієм тепер уже нової “помаранчевої” більшості. Найбільше обурення в мене викликає склад лічильної комісії: Богодушко, Валюх, Ілляшенко, Коваль, Скрипка. Жодного члена з протилежного табору і це, незважаючи на вимоги Регламенту про пропорційне представництво депутатських груп і фракцій в комісіях міськради. Яка там нова демократія! Про що мова? Ясно одне – будуть фальсифікувати голосування!

Далі більшість затверджує свій порядок денний, першим питанням якого – дострокове припинення повноважень міського голови. Володимир Омельченко виходить із сесійної зали, місце головуючого займає депутат Степан Пак.

Без доповіді та її обговорення оголошується процедура таємного голосування. У перерві для обговорення ситуації збираються депутати тепер уже нової меншості. Висловлюю свою думку: якщо ми візьмемо участь у головуванні, то його результати будуть сфальсифіковані. Для фальсифікації потрібно тільки одне – щоб ми вкинули свої бюлетені в урну для голосування, після цього підрахунок голосів не матиме ніякого значення, результат буде тільки один – відставка мера. Моя пропозиція: усім, хто ще не зрадив міського голову, під час виклику на голосування залишатися на своїх місцях у сесійній залі, не брати бюлетенів і не голосувати. За цих умов буде видно, хто є хто, і таємне голосування по суті перетвориться у відкрите.

З мою пропозицією погодились, вчинили так, як я сказав. Фальсифікація голосування на цей раз не пройшла - за відставку міського голови проголосувало щонайбільше 44 депутати (кажу так, бо й це число може бути з відомої причини неправдиве). Для ухвалення ж рішення потрібно не менше як дві третини голосів від загальної кількості депутатів міської ради, тобто 50. Отже, перша спроба усунути з посади Володимира Омельченка не вдалася.

Після сесії на збори своїх виборців, звісно, не поїхав. Не буду ж я підігравати розробникам “революційного” сценарію!

26 грудня 2004 р. Третій тур виборів Президента України. Зустріч депутатів з Володимиром Щербанем

День третього туру виборів Президента. Після того, як проголосував, поїхав на зустріч з Володимиром Щербанем. Він запросив сьогодні до себе в кабінет усіх депутатів міської ради, що підтримують Володимира Омельченка.

Зустріч тривала понад дві години. Володимир Щербань, зокрема, сказав, що був і є людиною Президента Леоніда Кучми, завжди сумлінно виконував свої обов'язки на державній службі, робив багато для того, щоб підняти економіку Сумщини на належний рівень. Результати виборів сьогодні у нього не викликають жодного сумніву – переможе Ющенко. Він подякував нам за сумлінну роботу і просив надалі підтримувати міського голову.

Після цього всі депутати, що були на зустрічі (а таких понад 30), мали змогу висловити свої міркування щодо політичної ситуації в місті. Я цією нагодою не скористався, бо що можна було говорити, коли й без слів усе ясно.

29 грудня 2004 р. Друге пленарне засідання XXIV сесії міської ради. Третє моє зміщення з посади

Місячник мого усунення з посади секретаря міськради триває. Тепер регулярно один раз на два тижні депутати приймають рішення про мою відставку.

Друге пленарне засідання чергової сесії відбулося цього разу у великій актовій залі Будинку рад. Знову все йшло за наперед розробленим сценарієм нової більшості. Було ухвалено порядок денний, першим питанням якого – дострокове припинення повноважень секретаря міської ради.

Розгляд питання всупереч Регламенту і здоровому глузду не передбачав ні звіту секретаря про свою роботу, ні доповіді ініціаторів. Перед тим, як покинути залу, попросив слова.

Зокрема, сказав, таке. Радий, що, нарешті, питання про моє усунення розглядається в правовому полі – не на зборах депутатів, а законно на сесії. Третя спроба мене звільнити, власне, і є підтвердженням того, що дві попередні були незаконними, у чому організатори дійства сьогодні і розписалися.

Намагання позбавити мене повноважень секретаря мають, як на мою думку, три аспекти: політичний, правовий і моральний.

“Велика” політика полягає в тому, що питання про відставку виникло одразу після моєї відмови провести позачергову сесію міської ради 30 листопада, коли я аргументовано пояснив депутатам незаконність їхніх дій. Спрацював відомий принцип – хто не з нами, той – проти нас.

Правовий аспект я вже згадував – не можна розглядати і ухвалювати рішення з питань, віднесених законом до повноважень міської ради, на депутатських зборах. Для цього скликаються сесії міськради. Та й процедура розгляду персональних питань має витримуватися. Це що, ознака демократії – ухвалювати рішення щодо звільнення посадової особи без заслуховування звіту про її роботу?

І, нарешті, мораль. Говорити про це не буду. Хай кожен залишиться на одинці зі своєю совістю.

Насамкінець хотів би сказати, що я людина самодостатня, за посаду секретаря триматися не буду. Тішу себе думкою, що за півтора року мені вдалося зробити щось істотне. Принаймні залишаю після себе три вагомні речі: Регламент роботи міської ради, Статут територіальної громади міста Суми і офіційний сайт Сумської міської ради.

Після цих слів покинув сесійну залу і поїхав додому відпочивати.

Увечері довідався, що таємним голосуванням достроково припинено моє повноваження секретаря міської ради. За це проголосувало 42 депутати.

30 грудня 2004 р. Засідання територіальної виборчої комісії

Кінець цього року, як ніколи, насичений мало приємними для мене подіями. Не дарма, мабуть, кажуть, що чекай різних капостей у високосному році.

Напередодні Нового року отримав запрошення на засідання територіальної виборчої комісії для розгляду заяви виборців мого виборчого округу про відкликання мене з депутатів. Аналогічне питання розглядається і щодо депутатки Седи Аветикян.

О 15-ій годині прийшов на засідання. Бачу, в залі серед присутніх – два представники з мого округу. Це пані квартальна та ще один пан – “помаранчевий” активіст. Принизливо бути об’єктом обговорення цих людей – не в міру амбітних, войовничих, у своїх діях на 100 відсотків керованих з центрального міського штабу. Після того, як зазначені панове у своїх виступах продемонстрували повне незнання закону і нерозуміння процедури, комісія відмовила прохачам прийняти документи через відсутність підписів учасників зборів, що відбулися 23 грудня.

5 січня 2005 р. Третє пленарне засідання XXIV сесії міської ради

Міський голова наклав вето на рішення міської ради про дострокове припинення повноважень її секретаря. Згідно з законом він підписав відповідне розпорядження і вніс це питання на повторний розгляд міської ради на третьому пленарному засіданні, яке відбулося 5 січня без моєї участі.

Зазначене питання до порядку денного сесії внесли, але в цей день його не розглядали. Моє секретарство знову зависло в повітрі.

11 січня 2005 р. Позачергове засідання виконавчого комітету міської ради

До міського голови стали звертатися керівники бюджетних організацій і установ (шкіл, лікарень) з питанням, що робити. До них приходять депутати міськради зі складу більшості і, погрожуючи, вимагають підготувати приміщення до проведення 16 січня міського референдуму.

Ця обставина спонукала Володимира Омельченка терміново зібрати позачергове засідання виконавчого комітету міської ради.

Коли в обговоренні черга дійшла до мене, я висловив думку, що маємо діяти винятково в правовому полі. А це означає, що рішення міської ради про проведення референдуму з питання про дострокове припинення повноважень міського голови на сьогодні не існує. Подібні рішення, що їх ухвалили депутатські збори 3 і 14 грудня, незаконні. Щодо першого з них є відповідна ухвала суду, щодо другого – то воно нині на розгляді в суді. Отже, мови про організацію і проведення міського референдуму сьогодні йти не може, а раз так, то використовувати комунальну власність для проведення незаконних акцій неприпустимо.

З урахуванням цих аргументів виконавчий комітет більшістю голосів ухвалив рішення про заборону керівникам комунальних закладів і установ надавати свої приміщення для проведення 16 січня 2005 року так званого “міського референдуму”.

12 січня 2005 р. Четверте пленарне засідання XXIV сесії міської ради. Відставка Володимира Омельченка

Чергове пленарне засідання міської ради виявилось кульмінаційним серед подій, що відбувалися останнім часом у місті.

За погодженням з міським головою участі в роботі сесії не беру, допоки остаточно не розв’яжеться питання з моїм секретарством. З вікна свого кабінету спостерігаю, як під орудою Ключка на майдані збирається невеликий мітинг. Що нового вони задумали сьогодні?

Рівно о 10-ій люди з майдану йдуть у велику актову залу Будинку рад, де має розпочатися пленарне засідання.

Об 11-ій дізнаюся, що прокурор міста Анатолій Пирха вніс протест на розпорядження міського голови щодо повторного розгляду питання про мою відставку, мотивуючи це тим, що воно було видане в термін, який перевищив 5 днів. Але головне – до порядку денного знову внесено питання про дострокове припинення повноважень міського голови. Невже назбирали 50 голосів?

Що відбувалося в сесійній залі протягом дня, достеменно не знаю. Десь під вечір, коли знову приїхав на роботу в міську раду, побачив з вікна таку картину: одні депутати виходять з Будинку рад, інші, навпаки, заходять. Треті – просто стоять біля входу, чогось чекають. Хтось у когось надворі бере інтерв'ю. Що ж все таки відбувається? Рівно о 17-ій годині бачу, як через весь майдан Незалежності до будинку, де проходить сесія, прямує депутат Євген Лавров.

Тільки ввечері по “Відікону” дізнався, що він ішов забивати останнього цвяха в домовину міського голови. Саме опущений ним бюлетень був 50-им - рівно стільки голосів “за” було потрібно, щоб ухвалити рішення.

Нехай очевидці розкажуть, як відбувалося чотиригодинне голосування, як шукали ще десятьох депутатів, щоб довести число тих, що взяли участь у голосуванні до потрібних 50, як обіцянками і погрозами буквально стягували депутатів з лікарняних ліжок, як не допустили в кімнату для підрахунку голосів жодного спостерігача з протилежного табору. Останній факт для мене є неспростовним свідченням того, що результати голосування було сфальсифіковано. Адже й лічильна комісія складалася винятково з депутатів більшості.

Певен, що багатьох моїх колишніх колег ще довго буде мучити совість за участь у цьому дійстві. Проте, поживемо – побачимо.

Але як би там не було, першу частину плану під назвою “узурпація влади в Сумах” виконано. Під шумок “помаранчевої революції” вдалося розчистити владне поле, щоб повністю його окупувати.

13 січня 2005 р. Прощавай, міська радо!

Уранці поїхав у міську раду, аби забрати свої речі з кабінету. Тут як тут завгосп – попереджає, щоб я нічого не забрав казенного. Пообіцяв йому, що красти не буду і через кілька годин звільню кабінет.

Дізнаюся, що моїх колег – заступників міського голови – не пропускають у приміщення міської ради, по коридорах бігають збуджені, екзальтовані, майже в стані ейфорії депутати. Товариш Ключко чатує на Омельченка – має намір його не пропустити у свій кабінет. Соромно було це чути й бачити. Ось вони зразки високої культури переможців! Як їх назвати, колишніх моїх колег? У нашій мові для цього дуже багато слів, але утримаюсь... Бо ще, не приведи господи, ображу їхню честь і гідність.

Тільки о 14-ій годині, коли депутати пішли на чергове своє пленарне засідання, я безперешкодно покинув приміщення міської ради, залишивши в кабінеті портрет Леоніда Кучми. Подумалося: пересидів ти всіх нас у своєму владному кріслі.

Екс-секретарство

*18 січня 2005 р. Офіційне звільнення з посади секретаря.
Повернення в університет*

Нарешті звільнення моє з посади секретаря міськради офіційно оформлено. Отримав свою трудову книжку із записом про дату звільнення - 17 січня 2005 року.

Згодом отримав на руки і копію рішення Сумської міської ради від 29 грудня 2004 року за №993-МР "Про дострокове припинення повноважень секретаря Сумської міської ради Атамана О.В." Текст рішення був такий:

"У зв'язку з незадовільним виконанням секретарем Сумської міської ради Атаманом О.В. своїх службових обов'язків, передбачених Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні", керуючись частиною п'ятою статті 50 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" та враховуючи результати таємного голосування, Сумська міська рада вирішила:

- 1. Достроково припинити повноваження секретаря Сумської міської ради Атамана Олександра Васильовича.*
- 2. Дане рішення оприлюднити в засобах масової інформації.*
- 3. Контроль за виконанням цього рішення покласти на депутатів Сумської міської ради Дронік С.В., Клочка С.В., Ткаченка О.В."*

Далі йшов підпис: *"Головуючий на сесії депутат Сумської міської ради С.Я.Пак"* і печатка.

Остання обставина, себто підпис С.Я.Пака, і привернула до себе мою увагу. Адже 29 грудня 2004 року на сесії головував не Пак, а міський голова Володимир Омельченко. На якій підставі

депутат підписав рішення міськради? Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" передбачає тільки одну обставину, коли депутат ради може підписувати рішення представницького органу – це тоді, коли сесію скликано не головою чи секретарем, а самими депутатами. Наш випадок не підходить під це, бо мова йде про чергову сесію, яку відкривав і проводив міський голова. Може існує рішення міської ради, яким депутатові Паку доручено підписати рішення, ухвалені не при його головуванні (хоча це також протизаконно)? Але ж ні, нема такого.

Отже, депутат Пак не головував на сесії 29 грудня 2004 року під час розгляду мого питання і не мав жодного права підписувати відповідне рішення. А раз так, то воно незаконне і його можна оскаржувати в суді. Звісно, я цього робити не буду. Але вражає правовий цинізм, з яким діють "переможці". Адже маючи більшість, дуже просто було все розв'язати в правовому полі. Для цього потрібно було сесію, на якій зняли з посади міського голову, закрити. На вимогу третини депутатів скликати нову. І на ній по-новому ухвалити рішення, які не було підписано усуненим міським головою. Ці рішення підписав би депутат, що головував, і жодних суперечностей із законом. Але все робилося поспіхом, і тепер у мене в папці лежить ціла стопка рішень, які можна в будь-який момент опротестувати в суді.

Оскільки звільнення моє відбулося 17 січня, то з 18-го числа повертаюся на попереднє місце роботи – Сумський державний університет. Таку можливість мені гарантує стаття 33 Закону України "Про статус депутатів місцевих рад".

19 січня 2005 р. П'яте пленарне засідання XXIV сесії міської ради

Увесь тиждень після відставки мера серед депутатів про те й мова, хто буде виконувати його обов'язки. Кажуть, що пропонує свої послуги Олександр Андронов, є й інші версії.

13 січня депутати ухвалили рішення про призначення на 27 березня 2005 року виборів Сумського міського голови замість того, що вибув. Проте, дату виборів з чиєсь свідомої, як на мене,

подачі визначили неправильно, чим явно порушили закон. Закон вимагає, щоб вибори було призначено не раніш як за 90 днів до їх проведення, а призначили за 74. Хтось явно не хоче виборів, а тому заклав під рішення "мінус", яка обов'язково спрацює.

На цьому пленарному засіданні депутати більшості продовжили "зачистку" владного поля – вони у повному складі відправили у відставку виконавчий комітет міської ради і поклали виконання обов'язків секретаря міськради на Клочка.

20 січня 2005 р. Повернення у минуле. Дежа вю?

Знову повністю віддаюся роботі на кафедрі і факультеті. Таке враження, що нічого не змінилося за час мого перебування у владі. Ніби нікуди звідси не виходив. Наче знову повернувся у недалеке минуле, на півтора року назад.

Перша зустріч з колегами-професорами після відставки. За зовнішніми ознаками важко сказати, чи змінилося їхнє ставлення до мене. Та мені, власне, і байдуже, бо, як і всі, знаю, що одна з рис нашого українського менталітету - зловтішатися з невдач сусіда. Такі ми вже є.

Маю низку ще не здійснених планів і в царині науки, і на ниві педагогіки. Одно слово, мотивації до роботи не втратив. І це вже добре!

23 січня 2005 р. Інавгурація Президента Ющенка

Дивився, як і всі в Україні, інавгурацію Президента, слухав його урочисту промову на майдані Незалежності в Києві.

Зараз чомусь спадають на думку слова, сказані тоді Олександром Зінченком: "Ми прийшли до влади надовго - як мінімум на 10 років!". Ой, сумнівно!

26 січня 2005 р. Шосте пленарне засідання XXIV сесії міської ради

Прокурор м. Суми вніс протест на рішення Сумської міської ради, яким призначено вибори міського голови на 27 березня 2005 року. Цього й слід було чекати, бо надто вже очевидним є порушення закону.

На черговому пленарному засіданні сесії депутати задовольнили протест прокуратури, але замість того, щоб змінити тільки дату виборів, узагалі скасували своє рішення від 13 січня 2005 року. Таким чином, вибори нового міського голови відмінено. Сценарій з узурпації влади в місті успішно здійснюється.

На цьому ж засіданні Клочка обрано секретарем міської ради і звільнено з посад усіх заступників міського голови.

27 січня 2005 р. "Чорний список"

У числі 4 газети "Панорама" опубліковано чорний список, який налічує близько ста прізвищ керівників обласного і міського масштабу. Моя персона теж удостоєна честі бути в ньому.

У передмові до списку "Панорама" пише: "... люди, занесенные в него, не имеют права занимать руководящие посты в государственной и местной власти, а вся их деятельность на прежних постах должна быть подвергнута тщательной проверке. Черный список озвучил на площади Независимости сокоординатор медиапроекта «Ночной дозор» Геннадий Минаев. «За» проголосовали свыше 30 тыс. сумчан, присутствующих на площади во время праздничного действия, посвященного инаугурации президента Украины Виктора Ющенко.

Етот чорний список далеко не полный и вскоре будет расширен. Читатели «Панорамы» также могут участвовать в его составлении, предоставив фамилии чиновников и убедительные доказательства их неправомерных действий".

Що можна сказати з цього приводу? Класична охлократія! Середньовіччя! Навіщо ж чорний список, одразу – на вогнище чи гільотину! 30 тисяч людей вимагають цього!

Але це так, до слова. Цілком можливо, що приїде той час, коли присутність у цьому списку стане вельми почесною.

2 лютого 2005 р. Сьоме пленарне засідання XXIV сесії міської ради. Депутатська фракція "За справжню демократію"

Напередодні на своїх зборах депутати, що входять до опозиційної меншості, вирішили розпустити фракцію ЛПУ "За МЕРа" і натомість створити депутатську фракцію "За справжню демократію!". До її складу увійшло 11 депутатів. Керівником фракції обрано мене.

На початку пленарного засідання взяв слово, щоб виголосити заяву фракції:

"Ми, депутати Сумської міської ради, сповідуючи принципи справжньої, а не декларованої демократії, визнаючи найвищою соціальною цінністю права і свободи кожного громадянина нашого міста, рівність у своїй гідності і правах усіх сумчан, незалежно від політичних, релігійних та інших переконань, етнічного, соціального та географічного походження, матеріального стану, за мовними та іншими ознаками; прагнучи розвивати в місті всі форми місцевого самоврядування; усвідомлюючи відповідальність перед своїми виборцями; керуючись статтею 27 Закону України "Про статус депутатів місцевих рад" та пунктами 70, 72, 73 та 74 Регламенту роботи Сумської міської ради оголошуємо про створення депутатської фракції "За справжню демократію!".

Метою фракції є реальне втілення в життя нашого міста та його територіальної громади основних принципів демократії: верховенства права; місцевого самоврядування; відкритого громадянського суспільства.

Задля досягнення цієї мети ми готові до конструктивної роботи з усіма депутатами міської ради, політичними партіями та громадськими організаціями, що поділяють задекларовані нами принципи.

Депутати новоствореної фракції об'єднуватимуть свої зусилля для проведення плідної діяльності як на виборчих округах, так і в міській раді.

Основними напрямками роботи депутатської фракції на виборчих округах будуть:

1) спільна участь депутатів у реалізації передвиборчих програм і виконання доручень виборців;

2) сприяння створенню органів самоорганізації населення, розвиток форм безпосередньої демократії (місцеві референдуми, дорадчі опитування, місцеві ініціативи, громадські слухання та ін.);

3) захист прав і свобод наших виборців і всіх членів міської громади.

Діяльність депутатської фракції в міській раді буде спрямовано на:

1) забезпечення демократичних принципів роботи міської ради, дотримання Регламенту, захист прав депутатів, що не входять до депутатської більшості;

2) ініціювання розгляду та підготовка проектів рішень з важливих для міста та його територіальної громади питань, удосконалення нормативної бази місцевого самоврядування та форм безпосередньої демократії, активне залучення міської громади до розв'язання найважливіших проблем управління і розвитку міста;

3) моніторинг дій, бездіяльності та актів органів і посадових осіб місцевого самоврядування з метою запобігання порушень чинного законодавства.

Депутатська фракція “За справжню демократію!” є відкритою для всіх депутатів, що визнають зазначені вище принципи діяльності.”

Потім з цього приводу доводилося чути, що, мовляв, “справжньої” демократії не буває, вона або є, або її взагалі немає.

Що можна сказати у відповідь? Стосовно терміну “справжня демократія” буду стверджувати, що він має повне право на існування. Бо існує “несправжня демократія”, її ще позначають як збочення демократії або охлократія – тобто влада натовпу. Прочитайте Аристотеля! У тому то і вся суть, що на відміну від своїх опонентів, які пропагують саме охлократію (чорні списки – це лише один з багатьох прикладів), я, сповідуючи демократичні принципи, хочу і буду відстоювати справжнє народовладдя, себто владу народу, а не владу натовпу. Треба нарешті зрозуміти, що у справді демократичному суспільстві доля однієї людини є такою ж цінністю, як і доля 30 тисяч людей майдану. Не можна шельмувати співгромадян тільки через те, що їхня думка не збігається з думкою натовпу. Істина – це не завжди те, у що вірить більшість. Земля усе ж таки крутиться! Джордано Бруно був правий, хоча всі його співвітчизники були іншої думки. Але ж у нас надворі сьогодні не середньовіччя!

4 лютого 2005 р. Новий уряд України. Юлія Тимошенко – Прем'єр-міністр. Микола Лаврик – губернатор Сумщини

У цей день усі були свідками, як Верховна Рада України конституційною більшістю затвердила на посаді Прем'єр-міністра України Юлію Тимошенко. Тут же у залі Віктор Ющенко на очах усієї України підписав свої укази про призначення міністрів та голів обласних державних адміністрацій.

Щодо останнього, правники стверджують, що гарант Конституції прилюдно порушив 118-ту її статтю, в якій сказано, що *“голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду ... Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України”*. Оскільки всі бачили, що засідання Кабінету Міністрів не було, то і відповідно ніякого подання щодо голів облдержадміністрацій не могло бути. Отже, призначені губернатори нелегітимні?

З приводу цього виникає думка, про яку законність дій влади на місцевому рівні може йти мова, якщо там нагорі таке ігнорування Конституції і закону. Невже ми будуюмо правову державу?

7 лютого 2005 р. Приїзд Ющенка в Суми

У цей день у Суми прибув Віктор Ющенко, щоб особисто представити нового голову облдержадміністрації Миколу Лаврика. Промова Президента, яку транслювали по телебаченню, тривала близько півтори години, була різкою щодо колишньої сумської влади.

Як зазначила *“Панорама”*, *“виступал президент блистательно. Основные тезисы его выступления: высокоморальная власть, не крадущая, не берущая взятки, законность и доверие”*. Микола ж Лаврик, хвилюючись, приблизно сказав таке: *“Красти і сам не буду й іншим не дозволю! Хабарів брати не буду, а хто брати буде, той пожалкує, що на світ народився!”*

9 лютого 2005 р. Восьме пленарне засідання XXIV сесії міської ради

Сесія міської ради, відкрита ще Володимиром Омельченком у грудні минулого року, досі триває. Через кілька днів минає місяць, як місто без мера. Закон вимагає, щоб міська рада у місячний термін призначила вибори міського голови. Але депутатська більшість не хоче ухвалювати рішення з цього питання, ба навіть не голосує за внесення його до порядку денного сесії, щоб обговорити. Єдиний їхній аргумент – проводити вибори мера недоцільно, дарма що існує закон.

На пленарне засідання завітав новопризначений губернатор Микола Лаврик. У виступі перед депутатами він висловив свою думку щодо виборів міського голови в нашому місті – раз закон вимагає, то треба проводити. Подальші події показали, що жодного впливу на діяльність міської влади голова облдержадміністрації не має. Минулися ті дні, коли до слів губернатора дослухалися.

11 лютого 2005 р. Депутатська більшість зриває роботу сесії

Сьогодні останній, передбачений законом день, коли міська рада має визначитися з проведенням виборів міського голови. Саме цим пояснюється та обставина, що депутати знову зібралися на своє пленарне засідання.

Запізнюючись на сесію, помітив, що ціла низка депутатів більшості (переважно директори шкіл, головні лікарі) чомусь не входять, а виходять з Будинку рад. Невже сесії не буде?

Усе стало зрозуміло після того, як Ключко оголосив, що зареєструвалося 50 депутатів міської ради, а в залі присутні тільки 33. Міська рада, таким чином, не правоздатна ухвалювати будь-які рішення, бо кількість присутніх на сесії народних обранців менша 38.

Отже, у такий простий спосіб депутати більшості зірвали ще одну спробу розв'язати проблему міської влади в правовому полі.

23 лютого 2005 р. XXV сесія міської ради

Надійшов припис прокурора міста на бездіяльність міської ради щодо призначення виборів міського голови замість того, що вибув.

Замість того, щоб відповідно до закону розглянути його і ухвалити рішення, депутатська більшість заблокувала внесення питання про припис прокурора до порядку денного сесії. Пропозиція провести поіменне голосування з цього питання також не набрала необхідної кількості голосів. Депутати явно не хочуть нести персональну відповідальність за порушення закону.

11 березня 2005 р. Позачергова сесія міської ради

До скликання позачергової сесії міськради спричинилася ухвала Зарічного районного суду міста Суми про бездіяльність міської ради щодо призначення виборів міського голови замість того, що вибув. Суд зобов'язав міську раду відповідно до закону призначити вибори мера.

Депутати більшості знову бойкотували роботу сесії. Зареструвалося тільки 44 з 75 депутатів. Цього було замало для того, щоб набрати 38 голосів хоча би для внесення до порядку денного сесії питання про вибори.

Отже, рішення суду для міської ради – це ніщо!

23 березня 2005 р. Депутатський звіт на окрузі

Згідно з Законом України “Про статус депутатів місцевих рад” кожен депутат зобов'язаний один раз на рік звітувати на виборчому окрузі про свою діяльність.

Цього року з початку березня активну кампанію щодо відкликання “непомаранчевих” депутатів стала проводити новостворена громадська організація під назвою “Воля громади”. Її члени влаштовували пікети перед міською радою з вимогою до

депутатів прозвітувати перед своїми виборцями. Цілком, до речі, законна вимога.

Проте, і без цих пікетів запланував зустріч з виборцями і наперед погодив з квартальними дату, час і місце її проведення – 23 березня 2005 року, 15.00, приміщення філії міської бібліотеки, що по вул. Карбишева, 17.

У призначений час іду на зустріч з виборцями. Бачу, що перед входом у будинок бібліотеки стоять чотири “іномарки” (не те щоб дуже круті, але й не убогі), а біля них чогось чекають близько двох десятків молодих людей, переважно студентського віку.

Входжу в невелике приміщення бібліотеки, тут уже стоїть стіл президії зборів, за яким квартальна пані Кудіна; вітаюся з десятком виборців, що прийшли на зустріч. Мене запрошують до столу президії. Через хвилин п’ять до кімнати знадвору заходять молоді люди, що я їх бачив біля “іномарок”. Очолюють цей десант Геннадій Мінаєв і ще один підприємець, який сідає прямо переді мною з диктофоном. Судячи з усього, це на збори прибули члени “Волі громади”. Пройшло кілька хвилин, і приміщення повністю заповнилося людьми, які стояли не тільки в кімнаті, а й у коридорі.

Розпочалися збори. Головувати на них узялася пані квартальна. Вона стала довго читала списані аркуші паперу, перераховуючи проблеми, які сьогодні є на окрузі. В усіх гріхах звинуватила Кучму, Януковича, Щербаня, Омельченка і, звісно, мене. Після цього розпочалися дебати. Виборці (переважно пенсіонери), перебиваючи один одного, стали в голос висловлювати кожен свої проблеми: хто про водорозбірну колонку, хто про низьку пенсію, хто про маршрутки тощо. Сиджу і думаю, а чи дадуть мені слово. Нарешті, пан Мінаєв зі свого місця кладе край цьому хаосу і нагадує, що всі зібралися тут для того, щоб послухати звіт депутата.

У своєму виступі я розповів про роботу на окрузі, про те, що всі доручення виборців, які отримав, доведено до відома міської влади, міська рада з цього приводу ухвалила відповідне рішення, в якому окремими пунктами зафіксовано кожне доручення виборців мого округу із зазначенням виконавців і строку виконання. Щось з переліку цих доручень зроблено, а багато – ні. Це

вже проблема ефективності роботи виконавчих органів міської ради і видатків міського бюджету. Розповів, на що витрачено бюджетні кошти, які виділено депутатам для здійснення їхніх виборчих програм.

Зупинився і на своїй діяльності в міській раді. Над чим працював, що конкретно зробив, розгляд яких питань зініціював, які підготував документи тощо.

На кінець свого виступу сказав таке. Проблем на Басах, як і в місті, сьогодні безліч. Не сподівайтесь, що їх розв'яже улюблений Президент, добрий губернатор чи гарний мер. Поготів, не розв'яже їх і жоден депутат, якого б ви не обрали. Вихід, як на мене, є тільки один. Треба брати на Басах владу в свої руки. Про що я веду мову? Конституція і закони України дають вам сьогодні право утворювати органи самоорганізації населення. Якщо ви виявите активність і створите такий орган, скажімо під назвою орган самоорганізації населення мікрорайону "Баси", то це дасть вам змогу порушувати питання про виділення певних коштів міського бюджету для благоустрою території, розв'язання інших проблем мікрорайону. Ви можете набути статусу юридичної особи, і це значно розширить ваші можливості у спілкуванні з міською владою.

Якщо ви згодні на такий варіант місцевої демократії, то я вам обіцяю допомогти. Готовий узяти на себе роботу з написання усіх потрібних для цього документів, надавати консультації з питань, що, коли і як робити, забезпечити отримання дозволу і реєстрацію органу самоорганізації населення в міській раді тощо. Від вас потрібно тільки одне – бажання мешканців і кілька ініціативних людей, готових іти цим шляхом. Оце й буде воля громади – справжня, без лапок.

Після зробленого звіту пан Мінаєв та його хлопці влаштували мені такий собі "перехресний допит". Суть сказаного мною їх зовсім не цікавила. Натомість вони хотіли знати, чому багато виборців мене не знають в очі, як я поводив себе під час виборів, чому я не підтримав Ющенка, тобто не став "помаранчевим" і взагалі, яке я маю моральне право ходити по цій землі. Іншими словами стали "шити мені політику".

Після цього весь десант вийшов надвір, залишивши мене і виборців у спокої.

Декого з присутніх моя пропозиція щодо створення органу самоорганізації населення зацікавила, і розпочалася неформальна розмова. Виборці поступово стали розходитися. І ось тут схопилася пані Кудіна. Вона стала повертати людей назад, мовляв, ви що, забули для чого вас тут зібрали – відкликати Атамана! Ні з того ні з сього ставить на голосування питання про моє відкликання. Бачу, що хтось із тих, що залишилися, піднімає руку, хтось ні. Тут повертається в кімнату з надвору пан Мінаєв. “Ну що проголосували?” – запитує у Кудіної. “Так” – та відповідає. “Тоді ми вас чекаємо, приїжджайте, допоможемо” – чую від керівника “Волі громади” (ця пропозиція, як потім прочитав у “Панорамі”, звучала так: “оказать инициативной группе юридическое сопровождение процесса”). Так і хотілося їм допомогти – докладно розказати, як і на яких підставах за законом можна відкликати депутата, скількох і яких процедурних помилок вони припустилися тут сьогодні, у зв’язку з чим з їхнього наміру нічого не вийде.

Потім я ще довго стояв і розмовляв з окремими виборцями, не відпускали. Спілкуючись з ними, між іншим, цілком щиро сказав, що за депутатство не тримаюся. Коли переконаюся, що, дійсно, не влаштовую своїх виборців, а не тільки пані Кудіну з “Волею громади”, то й сам складу із себе депутатські повноваження.

Яким же було моє здивування, коли через тиждень на сесії міськради до мене підходить пан Мінаєв і запитує, чому я не складаю з себе депутатських повноважень, адже я обіцяв це зробити. Ну що тут скажеш? “Не обіцяв я цього нікому” – відповідаю. “А як же нам бути, ми про це вже написали в “Панорамі?””. “Не знаю, це ваші проблеми. Спростуйте”.

Купив “Панораму” і, дійсно, у матеріалі під заголовком “Первый пошел” (яка тільки назва, жегловська!), підписаному паном Мінаєвим, читаю: “... к немалому удивлению собравшихся жителей, Атаман заявил, что и сам снимет с себя депутатские полномочия”.

Та не зніму я їх, хоча би вже тому, що цього дуже хочете ви, панове – нові демократи. Принципово, вам на зло. Щоб не думали, що все можете. Щоб не використовували у своїх політтех-

нологіях студентів. Щоб не перебирали на себе функцію представників громади. Громада вас на це не уповноважувала.

За підсумками звіту надіслав на ім'я секретаря міськради Ключка листа, в якому виклав всі поставлені міській владі питання і систематизував доручення виборців.

30 березня 2005 р. XXVI сесія міської ради

До цієї сесії підготував і вніс на розгляд міської ради проект рішення "Про органи самоорганізації населення".

Зазначений проект передбачав затвердження низки типових документів, які би надавали змогу мешканцям міста безперешкодно створювати органи самоорганізації на місцях. Зокрема, я пропонував ухвалити Порядок надання дозволу на створення органу самоорганізації населення в м. Сумах та Типове положення про будинковий, вуличний, квартальний комітет, комітет мікрорайону (району в місті) у м. Сумах.

При затвердженні порядку денного сесії за ініціативою депутата Олександра Ткаченка внесене мною питання було вилучено. Цим депутати більшості продемонстрували справжнє своє ставлення до розвитку місцевої демократії.

Тільки наприкінці пленарного засідання, коли кількість присутніх депутатів зменшилася до межі кворуму, уже вкотре повернулися до питання про призначення виборів міського голови. Але з цього знову нічого не вийшло. Не потрібен легітимний мер тим, у кого й так влада сьогодні в руках.

1 квітня 2005 р. Робота на окрузі

Упродовж кількох днів підряд до мене на роботу приходять виборці. Питання у них різні: одних зацікавила моя пропозиція про створення на Басах органу самоорганізації населення, інші просять допомогти у розв'язанні їхніх конкретних проблем. Одна жіночка приходила позичати 20 гривень і т.д. Вражає активність певної частини мешканців округу. Вони вважають, що на-

стали нові часи, і тепер можна здійснити всі їхні бажання. Де й ділася апатія та зневіра у владу! Ще рік тому такого не було.

Направити б у правильне русло цю енергію. Бажань багато, а ось реальної оцінки можливостей бракує. Прикладом цього може бути історія з клубом, будинок якого мешканці хочуть повернути у власність громади. Вислухавши їхні аргументи, допомагаю написати листа до губернатора (переконав, що Ющенкові писати ще зарано).

Ясна річ, знаю, що до питань комунальної власності міста губернатор ніякого стосунку не має, це не його поле діяльності і не його компетенція. Але ж виборці хочуть, щоб саме йому потрапив їхній лист, вірять, що він може все зробити.

Вони вимагають, щоб уже до Дня Перемоги будинок колишнього клубу перейшов у їхню власність. Пояснюю, що в жодному разі не можна революційними, силовими методами захоплювати будинок, а треба діяти винятково у рамках закону. Будівлю колишнього клубу було приватизовано ще всередині 90-х років; вона, можливо, вже кілька разів поміняла своїх власників, і тому повернути її у власність громади можна тільки, запропонувавши міській раді викупити зазначену будівлю у зв'язку з суспільною необхідністю. Для цього необхідно провести переговори з власником і погодити умови купівлі-продажу, ухвалити відповідне рішення Сумської міської ради і передбачити в міському бюджеті кошти на придбання цього будинку та на його подальше утримання. Ось така має бути процедура розв'язання цього питання. Згоден, не проста і тривала, але іншої немає.

6 квітня 2005 р. Продовження сесії. Початок арештів

На виборах міського голови, здається, можна поставити хрест. Ні приписи прокурора, ні ухвали судів щодо бездіяльності міської ради не діють на депутатську більшість. Основний її аргумент – недоцільно.

Про яку демократію, про яку правову державу взагалі можна вести мову, якщо в нас політика вища за право, а доцільність панує над законністю!

Більша половина депутатського корпусу міськради ноги витирає в Конституцію України та її закони.

Депутати, візьміть хоч раз у руки Основний закон і прочитайте, що *“органи місцевого самоврядування зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України”* (КУ, ст.19). Запам’ятайте, що *“депутат місцевої ради зобов’язаний додержуватися Конституції та законів України”* (ЗУ *“Про статус депутатів місцевих рад”*, ст. 18). Урешті-решт, *“кожен зобов’язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України”* (КУ, ст. 68). Зрозумійте, що ви всі є правопорушниками. Негоже депутатам порушувати закон!

Але вам є виправдання, бо ви не одні такі. Це ж ваші старші товариші – народні депутати - показують приклад *“законослухняності”*. Згадайте, чи склали вони свої депутатські повноваження після того, як стали міністрами, секретарями РНБУ, губернаторами. Та й сам гарант Конституції раз по раз демонструє, як з нею можна поводитися залежно від доцільності.

Стало втілюватися в життя гасло *“бандитам – тюрми!”*. В Києві заарештовано голову Донецької обласної ради Бориса Колесникова, а в Сумах – депутата міськради – Ольгу Крутушкіну.

На момент, коли я завершував роботу над цими спогадами, Ольга Вікторівна вже 6 місяців поспіль перебувала за ґратами, і суд був подовжив її утримання в неволі ще на 2 місяці. Постає питання: невже ця жінка і матір така небезпечна для суспільства, що не можна проводити слідчі дії в інший спосіб. Вона що – убивця, грабіжниця, особливо небезпечний злочинець, рецидивіст? Пояснення одне – це типова політична розправа.

27 квітня 2005 р. XXVII сесія міської ради. Влада проти Щербаня

Тепер роль депутатів, що не входять до більшості, зводиться практично тільки до одного – створювати кворум, необхідний для роботи сесії. Дисципліна депутатського корпусу шкутильгає, на пленарні засідання збирається не більше 50 депутатів з 75.

Мої спроби конструктивної участі в роботі ради нічого не дали, бути ж просто статистом – теж не до вподоби. А тому сиджу в сесійній залі тільки до першої перерви, а потім – на роботу.

У засобах масової інформації – час Щербаня. Щодня якась інформація про нього. Ідуть обшуки на його квартирах, у будинках, на дачах. Заведено кримінальні справи. У “Панорамі”, як в телесеріалі, щонамера подаються “злочинні схеми” імперії ВП. Його самого, судячи з усього, в Україні нема. За чутками, він не то в Росії, не то в США.

19 травня 2005 р. Громадське обговорення територіальної реформи

У міській раді відбулося громадське обговорення проекту територіальної реформи, запропонованої Романом Безсмертним.

На цьому зібранні свою думку щодо пропонованих змін територіального устрою України висловив і я.

Зокрема, згадав прадавнє китайське прокляття –жити в часи реформ. Можливо, така реформа і важлива, але вона не на часі. Хто її буде проводити в життя – 20 тис. новопризначених державних службовців, які не мають належного досвіду і навичок управління на місцях? Їм ще треба вчитися і вчитися працювати в непогано налагодженій старій адміністративній системі, а вже потім змінювати її.

2 червня 2005 р. Робота на окрузі. Водорозбірна колонка

Від сьогодні у мене на окрузі розпочалася епопея під назвою “водорозбірна колонка”. Від пенсіонерів, що мешкають по вулиці Карбишева, отримав заяву, в якій вони просять допомогти встановити додаткову водорозбірну колонку, посилаючись на велику відстань до тих, що є. Для цього потрібно виділити “Міськводоканалу” 5 тисяч бюджетних коштів.

Вивчивши це питання, дійшов висновку, що допомога цим людям похилого віку дійсно потрібна, і написав у міську раду

відповідне подання, в якому просив виділити необхідні кошти з мого “депутатського фонду”. Здавалося, тепер не буде жодних проблем.

Але ж вийшло зовсім не так. На початку вересня, коли робітники водоканалу мали приїхати, щоб розпочати роботи, з'ясувалося, що не всіх влаштовує попередньо погоджене місце розташування цієї колонки. У “Міськводоканал” пішли нові заяви та вимоги. На прохання мешканців та керівників комунального підприємства іду на зібрання заявників. Запитую їх, невже ви самі не можете домовитися між собою, де стояти тій колонці? Якщо десять метрів управо, то не згодні одні, якщо десять метрів уліво, то інші. У разі, коли ви не дійдете згоди, то взагалі колонки не буде, а бюджетні кошти підуть на інші потреби.

Не відпускають, вимагають від мене бути суддею. Запитую, де ви хочете, щоб стояла колонка. Показують. Ставлю ногу в це місце і продовжую: “Хто проти того, щоб колонка була тут?”. Піднімається лише кілька рук. Усе, даю свою згоду, щоб колонку встановити саме тут. Ну що, проблему вичерпано?

Аж ні. Наступного дня телефонний дзвінок. Один з пенсіонерів просить знову про допомогу. Каже, що водоканал хоче поставити трубу на 25 дюймів, а це замало. Вода буде текти повільно, старим людям доведеться подовгу стояти, особливо взимку, а тому не прохання, а вимога поставити трубу вдвічі більшого діаметра.

І так майже через день, то дзвінок, то візит. Уже й головний інженер з цього приводу приїжджала.

І тут я, наївний, кінець кінцем зрозумів у чому суть проблеми, чому така боротьба точиться за кожний метр уліво чи вправо, за діаметр труби. Виявляється сама водорозбірна колонка як така, мабуть, нікому й не потрібна. Кожен намагається підвести воду у свій двір, а тому хоче, щоб довжина труби, яку він буде тягнути за свій кошт, була якомога меншою. Це по-перше. А по-друге, якщо поставити трубу, цілком достатню для водорозбірної колонки (25 дюймів), як того вимагає технічна документація, то ніхто не зможе врізатися в неї.

Уже пішли пропозиції, чи не доплатити мешканцям за збільшення діаметру труби. Тут я сказав, ні. Буде так, як визначено в технічній документації. Бюджетні кошти не можна використо-

вувати не за призначенням. Ставте трубу на 25 дюймів і ні на дюйм більше!

Чому так докладно описую цю історію? Бо вона є маленьким відзеркаленням нашої України, або точніше – українського менталітету. Про яку єдність нації можна вести мову, якщо сусіди не можуть по-людськи домовитися між собою, стають ворогами? А знамениті українські хитрощі? У кінцевому підсумку у нас, як завжди, самі себе перехитрували.

18 червня 2005 р. Пошуки компромату на міського голову

Судячи з усього, правоохоронні органи вивчають кожну літеру актів, виданих міською радою і міським головою.

Телефоном запрошують то в УБОЗ, то в УБЕЗ. Даю пояснення з простих питань місцевого самоврядування. Розумію, що правоохоронцям непросто – адже місцеве самоврядування для них абсолютно незнайома галузь діяльності.

Висновок абсолютно очевидний. Шукають хоч що-небудь, аби тільки можна було “зачепити” Омельченка як колишнього міського голову. Копають, копають і копають. А раз так, то є задоволення. На жаль, це реалії нашого життя, нашого суспільства і нашої країни. Копати, садити, мочити – усі ознаки “бандитської” держави збережено, дарма що під новими гаслами.

25 червня 2005 р. Надзвичайний з'їзд ЛПУ

У Ліберальній партії України відбувся розкол, який показав, що без Володимира Щербаня вона ніщо.

Делегати, які прибули на надзвичайний з'їзд, розділилися на два протилежних табори. Один, на чолі із заступником голови партії Петром Циганком, вирішив перебрати на себе всю повноту влади, реалізуючи план, в якому на першому місці стояло обрання свого нового голови партії. Політична лінія, яку поділяли прихильники Циганка, полягала в підтримці програми Ющенка. Відповідно до цього передбачалося, що ЛПУ має “лягти” під

якусь пропрезидентську політичну силу – по суті, стати однією з багатьох провладних партій-сателітів.

Другий, протилежний табір, що його очолив голова контрольно-ревізійної комісії Олексій Лисенко, стояв на тому, що обирати треба не голову, а виконувача обов'язків голови партії. Тільки на наступному черговому з'їзді, після того як на місцях пройде звітно-виборча кампанія, можна буде обирати новий керівний склад партії. Делегати, що стояли на цих позиціях, пропонували не визначатися з політичною платформою, зачекати до осені, коли на політичному полі України спаде туман і настане якась ясність.

Боротьба між цими таборами набула такої гостроти, що з'їзд фактично було зірвано. Делегати, що підтримували Олексія Лисенка, залишили залу і в іншому приміщенні провели своє зібрання.

Через 2 тижні - 10 липня 2005 року в Українському домі відбувся X з'їзд ЛПУ. На ньому обрали виконувачем обов'язків голови партії Олексія Лисенка. Петра Циганка і ще чотирьох членів-розкольників виключено з партії. Ухвалили восени провести звітно-виборчі конференції у первинних, районних, міських і обласних партійних організаціях та XI з'їзд ЛПУ.

Під час проведення з'їзду в Будинку культури МВС проходила виставка особистих речей Щербаня, вилучених при обшуку його квартири й будинків. Перше, що спало на думку, а наскільки законною є ця PR-акція міністра Луценка. Невже можуть наші правоохоронці опуститися до такого рівня правового невігластва, щоб демонструвати публіці ще не конфісковані судом, а отже чужі, а не державні, речі? Але ж стривайте, забув, що влада сьогодні керується не правом, а "революційною доцільністю". Народ це сприйме на ура, а закон нехай зачекає до ліпших часів. Ой, небезпечна політична тактика!

3 серпня 2005 р. Арешт Володимира Омельченка

Перебуваючи на відпочинку на Південному березі Криму, отримав розіслане через Інтернет SMS-повідомлення про те, що сьогодні заарештовано Володимира Омельченка. Суд задоволь-

нив клопотання прокурора про утримання Володимира Павловича у в'язниці терміном до 2 місяців.

Сьогодні, коли пишу ці рядки, стало відомо, що термін його утримання під вартою подовжено ще на 2 місяці.

Прийде час і всі дізнаються, як “шили” Омельченкові кримінальні справи, про роль кожної з дійових осіб у цьому спектаклі.

Тут хотів би зазначити тільки одне. Не маю ані найменшого сумніву в тому, що ця справа є: 1) політичною розправою; 2) замовною; 3) свідченням слабкості, недолугості, нікчемності, недалекоглядності чинної влади.

Влада має бути шляхетною! Мені, що з молоком матері всмоктав любов до України, прикро сьогодні за те, що відбувається! Соромно, що нами керують міністри-відморозки, губернатори-аматори, мери-збоченці! Чим відрізняється чинна влада від того режиму, що був? Порядністю? Професіоналізмом? Патріотизмом? Може щезла корупція і хабарі? Перестали красти? Бізнес відділено від влади? Панує право і тільки право? Влада стала чесною і прозорою?

Кожен скаже, ні і ще раз ні. Чинна влада, узявши від кучмівського режиму все найгірше, що в ньому тільки було, стала мстивішою, цинічнішою та непрогнозованішою. Побудована на засадах кумівства, земляцтва та особистої відданості, вона нежиттєздатна в демократичному суспільстві. Відомо, що за часів Кучми закон не діяв, але можна було жити “по поняттям”. Сьогодні ж ні закону, ні “понятій”. Можливо саме в цьому причина того, що нашвидкуруч вибудована владна команда розсипається на очах як пісок. Вона сама себе знищує зсередини, є найбільшим ворогом для себе. Її не врятують ні політичні репресії, ні нові порції дешевого популізму та демагогії. Прикро, що заручником у цій тяганині за владу, як завжди, є народ і святі для кожного українця поняття: Україна, незалежність, соборність.

8 вересня 2005 р. Відставка уряду. Кінець казкам і міфам?

Президент Ющенко через 7 місяців роботи послав у відставку “молодий, енергійний, впевнений у собі Уряд” Юлії Тимошенко.

Владна команда розпалася на два ворожі табори. Вкотре Україна стала посміховиськом для всього світу. Сьогодні, як іронія, сприймаються слова Ющенка, сказані на майдані Незалежності два тижні тому: *“Так швидко змінити країну, як за останні місяці, могла лише сильна нація”*.

Отже, романтичні казки і міфи Майдану скінчилися. Розпочинається новий політичний спектакль. Головні актори міняють свої ролі і амплуа, на зміну режисерам з Білого Дому приходять постановники з Білокам'яної. Проте стрижень сюжету залишається незмінним – влада, влада і ще раз влада, за будь-яку ціну. Кожен з нас вільний обирати, чи знову йти в масовку (себто на майдан) чи сідати в крісло глядача. Поки що жанр спектаклю не відомий. Драма, комедія, трагедія? Але певен, буде цікаво. Як і передбачала далекоглядна Алла Пугачова: *“То ли ещё будет, ой-ёй-ёй!”*.

Частина друга

СЛОВА Й ДІЛА

**ПУБЛІКАЦІЇ, ВИСТУПИ,
ДОКУМЕНТИ**

Міська влада

Переконаний, що переважна більшість наших виборців, віддаючи свої голоси за кандидатів у депутати чи на посаду міського голови, добре знають і уявляють, що таке місцеве самоврядування і міська влада.

Проте, не раз був свідком, як ті, хто сам працює в цій системі, не завжди можуть пояснити, чим відрізняються державна влада і влада на місцях, плутаються в цих поняттях. Воно й не дивно, бо ніхто й ніде цього не навчає, хіба що майбутні правники знайомляться із засадами місцевого самоврядування, студіюючи конституційне право. А добре було б, якби про це мали уявлення всі наші мешканці, адже вони - господарі свого міста. І починаючи, певно, потрібно зі школи, передбачивши в навчальній програмі відповідні уроки місцевого самоврядування.

Відверто кажучи, ідучи в депутати міської ради, мало що знав про владу в місті. Довелося вчитися "на ходу". Здобутий досвід та практичні знання, власне, і спонукали мене до того, щоб поділитися з читачем своїми міркуваннями щодо чинної нині системи міської влади. Може, це комусь і буде цікаво.

Про систему влади в Україні

У статті 5 Конституції України визначено, що "... єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування" (рис. 1).

З цього випливає, що в Україні є три суб'єкти влади: 1) народ; 2) органи державної влади і 3) органи місцевого самоврядування.

Народ здійснює владу безпосередньо через народне волевиявлення. Конституція України (ст. 69) передбачає такі його форми: вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії.

Державна влада, відповідно до ст. 6 Конституції України здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

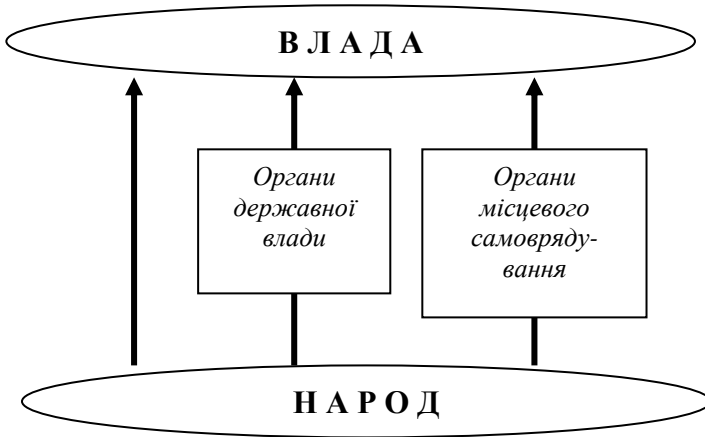

Рис. 1. Народ – джерело влади в Україні

Якщо ви погортаєте Основний Закон, то можете помітити логіку, за якою вибудовано цей документ.

Після загальних засад (розділ I) ідуть два розділи, присвячені народів: “Права, свободи та обов’язки людини і громадянина” (розділ II) та “Вибори. Референдум” (розділ III). У наступних розділах: з IV по VIII – мовиться про органи та інститути державної влади. А потім уже йде розділ XI (до речі, найкоротший із зазначених), у якому визначаються основні засади місцевого самоврядування.

Коли кажемо, що влада погана, то це значить, що поганий у тому числі і народ, який здійснює цю владу безпосередньо, обирає органи державної влади і місцевого самоврядування. Мабуть є рація в тому, що “народ має таку владу, на яку заслуговує”.

Про міську владу

Міська влада здійснює місцеве самоврядування в місті. Вона по суті виконує дві важливі функції.

1. *Міська влада виступає регулятором суспільних відносин на теренах міста. Вона регулює і управляє цими відносинами, використовуючи два інструменти: а) закон; б) силу.*

Законні методи передбачають регулювання суспільних відносин через нормативно-правові акти України, а також через нормативні акти, які видає міська влада у межах своїх повноважень, визначених Конституцією і законами України.

Силові методи (вони ж незаконні) у нас часто позначають терміном “адміністративний ресурс” (скорочено – адмінресурс).

Адмінресурс – це втручання влади у ті сфери життя суспільства, до яких вона, за законом, не має безпосереднього стосунку.

Широке використання адмінресурсу в своїй основі має два чинники: об’єктивний і суб’єктивний.

Перший з них полягає в тому, що в нашій державі існує ще багато прогалин у законодавстві, які унеможливають розв’язання багатьох нагальних проблем. Але розв’язувати їх конче необхідно, а тому влада, не маючи “законних” важелів, об’єктивно вимушена використовувати важелі “силового тиску”. Як приклад такого використання адмінресурсу можна навести дії міської влади, спрямовані на боротьбу з боржниками за комунальні послуги (оприлюднення списків боржників, ненадання владою пільг, землі чи комунального майна підприємствам, працівники яких мають заборгованість); на забезпечення законних інтересів мешканців міста (силовий тиск на власників багатоквартирних будинків, що з різних причин не починають опалювальний сезон); на поліпшення благоустрою (укладання під тиском угод про участь у соціально-економічному розвитку міста); на збільшення надходжень у цільові фонди міського бюджету тощо.

Суб’єктивна ж складова адмінресурсу пов’язана з тим, що всупереч Основному закону Україна сьогодні не є правовою державою, у ній не діє принцип верховенства права. А тому влада часто обирає з двох можливих варіантів дій (законного і сило-

вого) той, який простіший, який вимагає менших знань, зусиль тощо. А таким є, звісно, другий.

Адмінресурс влада часто використовує у сфері політичного життя суспільства. За допомогою цього інструменту вона бере участь у розбудові провладних партій, в організації і проведенні виборів, референдумів. Відверто кажучи, мені здається, що сьогодні в Україні за умов нерозвиненого громадянського суспільства організувати і провести будь-які вибори без адмінресурсу просто не можливо. Де взяти хоча би для тих самих виборчих комісій тисячі активних громадян? Або примусом (через адмінресурс), або ж заохоченням (через гроші). І те, і інше, погодьтеся, за межами правового поля.

Окрім того, адмінресурс часто виступає засобом обмеження прав і свобод громадян. Усі ми знаємо, що влада через залежних від неї керівників організацій, установ, підприємств по суті примушує людей брати участь у різних святкових і політичних акціях (мітингах, демонстраціях), передплачувати провладні газети, переказувати одноденний заробіток на якісь благодійні потреби тощо.

Але в цьому разі не все так просто. Мова, власне кажучи, іде про “купівлю-продаж” громадянських прав і свобод. З одного боку, якщо людина відмовиться йти на мітинг чи передплачувати газету, певна річ, нічого не буде, бо Конституція і закони захищають її права. Але ж при цьому зіпсуються стосунки зі своїм керівником! А що це означає? А те, що працівник тепер не зможе запізнюватися на роботу та йти з неї раніше, йому не вибачать огріхів у роботі тощо. А хто ж із нас не без гріха? Тому і йдемо на обладку: я – на мітинг, а ви не помічаєте моїх недоліків. Плачу десятку за “Суми і сумчани” і ... отримую карт-бланш на майбутнє. Отже ціна, за якою я продаю свою свободу, – 10 гривень!

З цього приводу маю дві думки.

Переконаний, що суспільство, в якому так дешево цінується свобода, ніколи не стане громадянським. І не треба писати анонімні листи в редакції газет, на радіо і телебачення, плакатися, що вас заставляють. Того, хто не хоче – не заставиш!

І по-друге, адмінресурс буде доти, доки ми не почнемо цінувати самі себе. Адже поки що ми навчилися відстоювати свої

права тільки деперсоніфіковано, тобто на майдані, де “разом нас багато”. А коли ж залишаємося один на один з директором у його кабінеті, то там у нас чомусь віднімає мову, від страху дрижать колінця. Чому ми такі хоробрі, коли “разом нас багато” і такі боягузливі, коли нас мало?

2. Міська влада виконує функції управління єдиним господарським комплексом, що ним є місто.

Метою діяльності міської влади у цій площині є: 1) отримання доходів з використанням трьох основних активів міста – фінансів, землі і комунального майна; 2) забезпечення витрат, необхідних для існування і розвитку міста.

“Серцевиною” повноважень міської влади, яка притягує до себе наче магніт багатьох претендентів на владні крісла, є, безумовно, робота з активами – фінансами, землею і комунальним майном. Повірте, що за владу точиться боротьба не задля того, щоб заробити головний біль і безсоння. Мабуть, мало є керівників-мазохістів, які отримують задоволення від іржавих труб міської каналізації та водогонів, нерозв’язаної проблеми з міським сміттєзвалищем, розбитих доріг, дірявих дахів шкіл, житлових будинків тощо. Привабливість міської влади – не в цьому! А в можливості покерувати активами! Ось де справжнє широке корупційне поле! Можна направити бюджетні кошти туди й сюди, землю і комунальне майно здати в оренду чи продати тому чи тому. Можна за хабарі (але це примітивно і злочинно!), а можна й цілком законно – собі чи своїм.

Керувати міськими фінансами, землею і комунальним майном, крім того що вигідно, ще й приємно – бо рішення з цих питань за законом приймаються колегіальними органами – міською радою чи виконавчим комітетом, а отже персональної відповідальності ніякої. Для того, щоб міцно тримати в своїх руках “штурвал” міських активів, влада не зацікавлена зробити свою діяльність на цих теренах прозорою для громади. Мешканці міста, незважаючи на те, що вони є власниками, не мають можливості отримати будь-яку інформацію про вільні землі чи комунальне майно, яке можна взяти в оренду чи викупити. Відкритість у питаннях комунальної власності для влади є зайвою, вона шкодить її приватним інтересам.

Владу в місті представлено трьома суб'єктами: міською радою, міським головою і виконавчими органами міської ради.

Про міську раду

Міська рада являє собою представницький орган місцевого самоврядування, тобто вона представляє територіальну громаду міста та здійснює від її імені та в її інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією та законами України.

Загалом міська рада виконує дві основні функції:

1) “законотворчу”. На основі Конституції і законів України вона ухвалює нормативні акти, які регулюють суспільні відносини в місті. Прикладом такої діяльності Сумської міської ради IV скликання є прийняття Статуту територіальної громади міста та близько 50 нормативних актів, що наповнюють змістом цей Статут. Серед них, зокрема, Правила благоустрою території міста Суми, Правила торгівлі на ринках міста Суми Положення про загальні збори громадян за місцем проживання, Положення про місцеві податки і збори в місті Суми та інші;

2) дозвільно-контрольну. Міська рада надає дозвіл і здійснює контроль за використанням трьох основних активів міста: фінансів (міський бюджет), землі (рішення з питань земельних відносин) і комунального майна (рішення з питань набуття права власності на майно та його відчуження).

Міська рада проводить свою роботу сесійно. Сесії складаються з пленарних засідань ради і засідань постійних комісій. Міська рада ухвалює рішення на своїх пленарних засіданнях шляхом голосування депутатів.

Про депутатів

Міська рада складається з депутатів. До складу Сумської міської ради IV скликання входить 75 народних обранців.

Діяльність депутата міської ради поділяється на:

1) діяльність на виборчому окрузі. Суть її впливає з того, що депутат є представником інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу. Працюючи на окрузі, депутат

зустрічається з виборцями, інформує їх про роботу міської влади, веде регулярний прийом членів громади, розглядає їхні пропозиції, звернення, заяви і скарги, отримує доручення, бере участь в організації їх виконання;

2) діяльність у міській раді. Депутат є повноважним і рівноправним членом міської ради. Він бере участь з правом ухвалюючого голосу в пленарних засіданнях міської ради і в засіданнях постійної і тимчасових комісій, до складу яких його обрано. Під час сесій ради депутат має право на депутатський запит і депутатське запитання. Депутати можуть об'єднуватися в депутатські групи і фракції.

Цікавим, з погляду на майбутні вибори, є питання, а хто в нас нині є народними обранцями. Що спонукає людей до участі у виборчих перегонах, до боротьби за мандат депутата міської ради?

Переїнявшись цим питанням, я зробив спробу класифікувати депутатів Сумської міської ради нинішнього скликання, поклавши в основу вид їхньої діяльності, а отже і можливі мотиви входження в міську владу на момент їхнього обрання. Що ж з цього вийшло? Окреслилося 3 групи: бізнесмени, керівники-бюджетники, громадські активісти.

1. Бізнесмени.

З 82 депутатів міської ради (беру до уваги всіх депутатів – і тих, що вибули, і тих, що дообиралися) безпосередньо з бізнесом (великим, середнім і малим) пов'язано понад 40 осіб, тобто більше половини. Іншими словами, Сумська міська рада – це рада, передовсім, бізнесменів.

Оскільки метою будь-якого підприємництва є не благодійність, а отримання прибутку, то саме в цій площині шукаймо справжні, а не декларовані мотиви бажання потрапити у владу. Звісно, наші підприємці плекають надію не стільки дати місту (як, скажімо, Харитоненки), скільки взяти в нього. Отже, основний сенс перебування бізнесменів у депутатському корпусі – це, передовсім, лобювання власних і корпоративних бізнесових інтересів.

Що ж має цікавити бізнесмена у владі? Правильно – активи міста: фінанси, земля і комунальне майно. Як до них можна долучитися? Як виграти тендер, щоб узяти бюджетні гроші; як ви-

бити пільги на місцеві та інші податки; як отримати собі чи своїм земельку; як знайти в гарному місці об'єкти для оренди і приватизації? Та й невеличкий “дах” у владних структурах на всяк випадок бізнесу не завадить. Знаєте, яка постійна комісія в міській раді найпривабливіша, найавторитетніша, найчисельніша? Здогадалися? Дійсно, комісія, яка опікується земельними питаннями.

Корпоративні інтереси бізнесменів-депутатів не завжди збігаються, це й може спричинитися до їхнього політичного протистояння. За цією ознакою я виділив три групи бізнесменів-депутатів: “продонецькі”, “істинно сумські”, а між ними “середина” - то там, то тут, залежно від політичних обставин.

А загалом кажучи, бізнес не може бути в опозиції до влади. Якщо нема зиску, то хоча б не було збитків. Цим і керуються бізнесмени-депутати, намагаючись якщо не дружити, то хоча б не конфліктувати із сильним мером. У кожному разі, я не знаю жодного бізнесмена-депутата, який би до відомих “помаранчевих” подій був у відкритій опозиції до міського голови - Володимира Омельченка.

Зараз, коли у місті майже рік немає мера, настали золоті часи для бізнесменів-депутатів, особливо з когорти “істинно сумських”. Адже тепер усе в руках депутатського корпусу. І гріх було б не скористатися такою “унікальною” нагодою! Хто й коли ще так близько підпустить наших народних обранців до “міської годівниці”? Тут головне не штовхатися, щоб ненароком не нашкодити один одному!

А незабаром нові вибори, і знову треба думати про депутатство. Старими технологіями на кшталт поставити в під'їзді і пофарбувати лавку, полагодити гоїдалки, засипати яму на дорозі, дати пенсіонерам як презент подарунки з харчами - уже не обійдешся. Доведеться пропонувати себе політичним партіям, щоб узяли в список. От нарешті і місцеві партійні організації заживуть, стануть самостійно заробляти гроші (перейдуть на госпрозрахунок), а не будуть просити з Києва. А то всю периферію зі столиці не нагодуюш. Ох і молодець, Олександр Мороз, що, скориставшись конституційними баталіями у Верховній Раді, так собі непомітно, “під шумок”, проштотхнув закон про систему пропорційних виборів у місцеві ради!

2. Керівники бюджетних організацій і установ.

Ця категорія депутатів налічує близько півтора десятка осіб. Хотів би особливо підкреслити, що йдеться виключно про керівників, а не про всіх працівників бюджетної сфери.

До зазначеної групи входять директори шкіл, головні лікарі, керівники виконавчих органів міської ради і комунальних житлово-експлуатаційних організацій.

Основна мета цих депутатів лежить на поверхні: вони хочуть усього лише зберегти свої керівні посади, а якщо повезе, то й піднятися на щабельку вище у своїй кар'єрі (стати, скажімо, начальником якогось управління, відділу тощо).

Мати абсолютно залежний від влади контингент у міській раді - мрія будь-якого мера. Такі депутати виявляють неабияку лояльність до міської влади, дисципліновані, не дратують владу зайвою громадською активністю, не подають депутатських запитів тощо. Зважаючи на це, влада широко залучає їх до виборів, допомагає їм стати депутатами за допомогою відомого адмінресурсу.

Керівники-депутати почувають себе комфортно тільки за умови повної визначеності з владою нагорі. Вони готові вірно служити будь-якому владареві, бо знають, що з ними може статися, якщо вчасно не зорієнтуються в ситуації. А хто забуде, то є приклади, щоб нагадати (приміром, звільнення за політичними мотивами головного лікаря Седи Аветикян).

Узагалі кажучи, політичний нюх – це життєво необхідне керівникові-депутатові відчуття. Якщо говорити відверто, то боляче було дивитися на своїх колег у часи невизначеності з владою на початку і наприкінці нинішньої депутатської каденції. До кого йти, з ким бути, щоб собі не нашкодити? Відсутність очевидної та однозначної відповіді вводила таких депутатів у тривалий “мандраж”, спричинялася до хворобливого невротичного стану, а можливо і до більш значних розладів здоров'я.

Керівники-депутати не можуть бути опозиціонерами. А тому на наступних виборах їхнє місце у списках провладних партій. Брати їх туди будуть, звісно, не за гроші, а виключно через їхню можливість застосовувати адмінресурс у своїх колективах. Треба ж бо і партійні ряди поповнювати, й агітацію яку не яку прово-

дити, і в дільничні виборчі комісії посилати, та й спостерігачі потрібні. Де ж їх стільки взяти, як не серед вчителів, медичних працівників, службовців інших бюджетних організацій?

3. Громадські активісти.

До таких депутатів я приписав понад півтора десятка своїх колег. Як на мене, основна мета їхнього походу у владу – це самотвердження. Цілком нормальна мотивація, якщо врахувати, що відчуття власної значущості є звичайною потребою кожної людини.

Категорія цих депутатів дуже неоднорідна, вони можуть мати різні, діаметрально протилежні політичні погляди, життєві установки, рівень культури тощо. Але їх об'єднує схожість психологічних рис і незадоволення своїм статусом у суспільстві.

Часто це люди, які не спромоглися досягнути якихось вагомих успіхів на ниві своєї професійної діяльності, у яких не складалася кар'єра.

За психологічними особливостями я їх поділив на три підгрупи під умовними назвами: “псевдохаризматичні” особи, “активні активісти”, “насивні активісти”.

Представники першої підгрупи (їх, на щастя, усього лише кілька чоловік) бачать себе харизматичними лідерами, претендують на роль єдиних речників територіальної громади. Вони вкрай амбіційні, не визнають будь-якої іншої думки, окрім власної, свій фаховий рівень вважають недосяжним для інших, поводять себе надто агресивно, образа опонентів у них – найголовніший аргумент у дискусії. Не дуже високий рівень загальної культури намагаються прикрити невдалими, а інколи й до смішного, посиленнями до високої духовності, релігії тощо. Уві сні і наяву бачать себе в кріслі мера. Самокритичної оцінки як такої у них не існує. З урахуванням усіх наведених характеристик не дивує та обставина, що вони в міській раді, кінець кінцем, виявилися абсолютно самотніми і не мають ніякої підтримки.

“Активні активісти” – це переважно люди з чітко визначеною громадянською позицією, з усталеними політичними поглядами. Вони щиро вірять, що самотужки можуть впливати на суспільні процеси, змінювати щось на краще. Їх можна побачити в епіцентрі політичних подій у місті. Для частини з них конфлікти – це середовище, без якого не можуть жити. А тому вони

їх активно шукають, а якщо нема, то самі створюють або провокують. Часто виступають у ролі “моськи, что лаёт на слона”, не боячись утисків з боку влади – адже нема небезпеки втратити свій бізнес чи керівну посаду. Щирому бажанню зробити щось вагоме на заводі інколи стає недостатньо високий фаховий рівень, нерозуміння суті проблеми, в яку вони намагаються увійти. Їхня стихія – трибуна, подіум, мікрофон. Левова частка депутатських запитів і звернень – це від них. Уміють притягувати до себе “пасивних активістів” з числа депутатів. Можуть працювати на різні політичні сили, залежно від отриманих обіцянок щодо своїх перспектив. Амбітні, але тверезо оцінюють свої можливості. Не позбавлені прагматизму: через свою активність намагаються “виторгувати” у влади якісь преференції - поліпшити житлові умови, отримати роботу чи посаду, послати на навчання чи прилаштувати своїх дітей.

“Пасивні активісти” – це народні обранці, які, ставши депутатами міської ради, досягнули “вершини своєї слави”. Вони цілком задоволені цією обставиною, не ведуть ніякої самостійної гри, легко підпадають під вплив “активних активістів” і поведуть себе відповідно до їхніх настанов. На сесіях тихі, непомітні, голосують так, як треба. Тільки нагальна вимога своїх виборців може заставити їх вийти до мікрофона з депутатським запитом. Але при цьому буде виділено стільки адреналіну, що вистачить на весь час депутатства. У критичні періоди, коли кожен депутатський голос на вагу золота, їх починають шанувати як пішаків у шаховій партії, різними привабливими пропозиціями намагаються схилити на свій бік. Оце і є їхній “зірковий час”! Вони ростуть самі в своїх очах, відчуваючи значущість власної персоні. З ними розмовляють віч-на-віч у високих кабінетах, вітаються за руку, запрошують за багаті банкетні столи, можуть підвезти додому на дорогому автомобілі тощо. А загалом це порядні, виховані, щирі люди.

Дорога усіх “громадських активістів” до міської ради не була увінчана лаврами. Вони стали депутатами всупереч адмінресурсу і незважаючи на ті кошти, які вклали у вибори їхні конкуренти – бізнесмени. Вони заробили депутатське місце своїм горлом, горбом і ногами, зустрічаючись з виборцями на вулицях, у дво-

рах, у під'їздах, на квартирах; переконуючи і агітуючи людей за себе, мовляв, дивіться, я такий самий, як і ви.

Стосовно до перспектив у майбутніх виборах, можна сказати, що “псевдохаризматичні” особи і “активні активісти”, безумовно, шукатимуть можливості потрапити до партійних списків. Але це буде не так просто через велику конкуренцію з боку бізнесменів і представників чинної влади. У них більше шансів опинитися у списках опозиційних партій, де така конкуренція з відомих причин буде менша. Що ж стосується “пасивних активістів”, то в них перспектив жодних.

Мене можуть запитати, а в якій категорії депутатів я бачу сам себе. Відверто скажу, що, не знайшов місця в цій класифікації собі і ще кільком народним обранцям. Річ у тім, що жодна з трьох наведених вище мотивацій: лобювання власних чи корпоративних бізнесових інтересів, бажання зберегти свою керівну посаду (або ж при нагоді піднятися вгору) і самоствердження – до них не підходить. Що стосується мене, то я опинився в міській раді радше випадково, а не закономірно. У своєму прагненні стати депутатом я передовсім керувався притаманною всім науковцям пізнавальною мотивацією. Мені завжди цікаво долучатися до нового поля діяльності, і від цього не відхреститися.

Сьогодні привабливість депутатського мандату дуже зросла. Це пов'язано з прийняттям норми закону, що передбачає “недоторканність” депутата місцевої ради. Ідеться, власне, про особливий порядок, суть якого полягає в тому, що “депутата місцевої ради не може бути притягнуто до кримінальної відповідальності, арештовано або піддано заходам адміністративного стягнення, що накладаються в судовому порядку, без попереднього розгляду питання місцевою радою” (ст. 30 Закону України “Про статус депутатів місцевих рад”). Ця норма, нині виправдана в умовах політичних репресій, що панують в Україні, не буде сприяти поліпшенню якості депутатського корпусу. Надто вже цікава для багатьох зазначена преференція! І до прихованих від виборців мотивацій походу у владу, безумовно, додасться ще одна – отримати “дах” від правоохоронних органів.

А взагалі, мені можуть дорікнути – мовляв, під час виборів усі кандидати б'ють себе в груди і кажуть, що йдуть у владу, аби допомогти громаді з її проблемами, зробити життя ліпшим, на-

вести порядок тощо. З цього приводу я згадую радянські часи, коли приймали в комуністичну партію. На стандартне питання, що завсіди звучало на партійних зборах чи парткомісії, – чому ви хочете стати комуністом? – лунала така ж стандартна відповідь: бо хочу бути в перших рядах будівників комунізму. Цьому, звичайно, ніхто ніколи не вірив, бо знали, що існують інші – прагматичніші мотивації, про які вголос не говорять і які часто не сумісні з комуністичною мораллю.

Моя порада виборцям – ніколи не читайте виборчих програм кандидатів. Народжені в муках або ж частіше звідкись списані, вони такі ж далекі до справжніх прагнень кандидата, як і бажання колишніх партійців будувати “світле комуністичне майбутнє”.

А за кого ж голосувати на виборах? Власне я хотів би, щоб інтереси територіальної громади представляли люди, що складають еліту міста, тобто найкращу, найосвіченішу, найпрофесійнішу частину громади. Чи є вона в нас ця еліта? Якщо нема, то треба створювати, вирощувати, культивувати, плекати ... Без неї, переконаний, не буде в міській раді ні справжніх політиків (у кращому розумінні слова), ні фахівців – високих професіоналів.

Про міського голову

Міський голова є головною посадовою особою територіальної громади міста.

За законом, він: 1) очолює виконавчий комітет міської ради, тобто виконавчу гілку влади в місті; 2) головує на засіданнях міської ради. Іншими словами, він уособлює і представницьку, і виконавчу владу в місті.

Водночас міський голова має поєднувати в собі: а) політичного лідера і б) топ-менеджера єдиного господарського і соціального комплексу, яким є місто.

Посада міського голови дуже відповідальна. Не знаю, наскільки треба бути самовпевненим, вірити в свої сили, щоб балотуватися в мери. Переконаний, що обирати треба не стільки міського голову як людину, скільки “команду”, яка прийде до влади. Віддаючи свій голос за того чи того кандидата на посаду мера,

хотів би знати, а хто буде працювати пліч-о-пліч з ним, у разі його перемоги. А то в нас часто як? Спочатку перемогти, а потім уже через торги, перемовини шукати “однотумців” і формувати команду. Обираючи такого мера, ми по суті купляємо kota в мішку.

Працюючи поруч з Володимиром Омельченком, міг спостерігати за роботою міського голови і здалеку, і зблизька. Повірте, ця людина щиро віддавалася своїй справі. Сам я ніколи не зміг би працювати в його режимі – з 8-ї ранку до 23-24 години без вихідних, свят і відпусток. Голова йде обертом, коли бачиш наскільки насиченим є робочий день мера. Головування на різних засіданнях, нарадах; щоденна робота з поштою і фінансовими документами, прийом відвідувачів, робота з депутатами і виборцями, виїзди на об’єкти міста, наради в облдержадміністрації, участь в урочистих заходах, прийом делегацій і високопосадовців з Києва – це далеко неповний перелік того, чим насичений звичайний день міського голови. А коли ж думати, читати, генерувати ідеї, просто навчатися (адже мерами не народжуються!)?

Маючи величезну відповідальність, міський голова майже беззахисний. Його можуть постійно “тероризувати” різними перевітками (благо, є що перевіряти!), тримати “на гаку”, вимагаючи у такий спосіб абсолютної лояльності до вищого (обласного і державного) керівництва. Це тільки на папері, цебто за законом, у нас міський голова – не від кого не залежна (крім своєї громади) виборна посадова особа. А насправді? Запитую себе, чому це тільки депутати місцевих рад отримали “недоторканність”? А міські, селищні і сільські голови? Вони що, не обрані народом? Вони поза політикою? На них ніхто ніколи не “наїждає”? Погодьтеся, це несправедливо.

Аналізуючи півторарічну діяльність Володимира Омельченка на посаді міського голови, не буду говорити про досягнення – нехай про них скажуть інші, - а зупинюсь тільки на деяких системних недоліках, а можливо і прорахунках, які мені впали у вічі.

1. Недооцінка політичної складової.

Посада мера, як зазначалося вище, є наполовину посадою політичною. Уся попередня діяльність Володимира Павловича бу-

ла далекою від публічної політики і проходила в умовах адміністративно-командної системи. Це їй спричинилося до того, що внутрішньої політики як такої в місті не було. Ніхто з членів команди, власне, їй не знав, а що це таке. Займався нею один з рядових заступників міського голови, до відома якого входила ще й робота з силовими відомствами та опікування сім'єю і молоддю, фізкультурою і спортом. Єдине, що робилося на теренах так званої внутрішньої політики – це бездумне, як в армії, виконання наказів і настанов, що йшли згори. Справедливості ради слід сказати, що через другорядність політичної складової, таке виконання ніким по-справжньому не контролювалося, а отже, часто було удаваним. Це, зрештою, спричиняло менші втрати, ніж ті, що могли бути за зразкової виконавської дисципліни посадовців.

Якщо влада хоче утримувати владу, то питання внутрішньої політики мають бути в центрі її уваги. Все, що відбувається в місті, у різних сферах його життя слід оцінювати через призму політики. Яма на дорозі, холодні батареї, дірявий дах, невчасна виплата зарплати, підвищення цін на комунальні послуги ... – усе це велика політика! Бо кидаючи в урни бюлетені, люди роблять вибір між гарними обіцянками опозиції і реальними справами чинної влади. Голосують або за слова, або за діла. І всі, хто працює у владній команді, мають це усвідомлювати!

Майбутньому мерові, якщо він більш схильний до господарювання, ніж до політики, хотів би дати пораду. Другою особою у вашій команді (нехай це буде перший заступник міського голови чи секретар міської ради) має стати високоосвічена, публічна, авторитетна у місті людина, напрямом діяльності якої їй буде ця сама внутрішня політика.

Переконаний, що всім важливим рішенням міської влади мають передувати рішення політичні. Згадаймо приснопам'ятні радянські часи! Де приймалися рішення? Спочатку в політбюро, на партбюро, а потім уже в гілках виконавської влади. З переходом до пропорційних виборів таку систему прийняття рішень може бути відновлено. І в цьому є великий сенс. Бо політична партія, її місцева організація несе відповідальність за своїх членів, що прийшли до влади.

2. Незбалансованість напрямів управління містом.

Керуючи містом, доводиться розв'язувати питання і проблеми різної ваги і значущості. Їх можна поділити на дві категорії: стратегічні і сьогоденні.

Міський голова, як на мене, має бути передовсім стратегічним менеджером, тобто бути зосередженим на проблемах розвитку територіальної громади і міста. Результати такої діяльності, звісна річ, виявляють себе не одразу - для цього потрібен час. І півтора року на посаді міського голови - це не той відтинок, щоб ставити Володимиріу Павловичу запитання - а що ви зробили для розвитку міста. Про це можна було б запитати в Олександра Андронова, який був сумським мером майже 9 років.

Однак, ґрунтуючись на своїх спостереженнях, можу стверджувати, що стратегічним питанням уваги приділялося недостатньо. І це не тому що, Володимир Омельченко не розумів, не усвідомлював значення стратегії, не знав як долучитися до неї. Зовсім не так. Він палко хотів зосередитися в своїй роботі саме на стратегічних проблемах. Але ... Поточні справи його засмоктували, твердою хваткою не відпускали жодного дня. Необхідно було розв'язувати то одну, то другу, то третю нагальну проблему. І не колись, а зараз, невідкладно. І тут, будьмо щирими, Володимир Павлович виявив себе блискучим кризовим менеджером. Не пам'ятаю жодного "проколу" в його роботі.

Усі знали і відчували, що в місті є справжній господар, сильна рука. З міською владою рахуються, її поважають (бо поважають тільки сильних). Містом керують не "когути", а люди високої культури, професіонали. З такою владою якимось і живеться спокійніше.

Знаю не з чуток, як "правоохоронці", виконуючи політичне замовлення, копали-копали і вздовж, і впоперек, щоб почепити на Омельченка кримінал за його діяльність на посаді мера. І фінанси, і земля, і комунальне майно ... Невже нема нічого? Не може бути! Довелося, щоб ізолювати від суспільства і посадити за ґрати, висмоктувати з пальця справи п'ятирічної давнини. Проте це тема особливої розмови.

3. Надмірна централізація влади.

Одною з причин великої завантаженості міського голови поточними справами і, як наслідок, браку часу на розв'язання

стратегічним проблем вважаю надмірну концентрацію владних повноважень в одних руках. Володимир Павлович як украї відповідальна людина намагався сам контролювати всі сфери міського життя – від капітального будівництва до соціального захисту населення. Знаючи це, його заступники рідко брали на себе відповідальність за прийняття важливих рішень і постійно узгоджували їх з мером.

Така практика, з одного боку, не могла забезпечити дієвого контролю за виконанням рішень і поставлених завдань (не може ж фізично одна людина все проконтролювати!), а з другого - породжувала у підлеглих безвідповідальність (завжди є надія, що мер не помітить, обійдеться).

Інколи доходило до смішного. На одній з нарад зі своїми заступниками Володимир Павлович ніяк не міг з'ясувати, хто несе відповідальність за те, що при в'їзді на Воскресенську вулицю уже тривалий час лежить на землі повалена металева огорожа.

Я й сам, будучи секретарем міськради, не раз ловив себе на думці, що не знаю до кого звернутися з того чи того питання. Скажімо, бачу, що кілька місяців пройшло, як на вул. Інтернаціоналістів розрили тротуар і ніхто нічого не робить. Хто може мені пояснити, яка причина такої бездіяльності? От і не знаю, кому зателефонувати!

З цього приводу в мене якось відбулася розмова з Володимиром Павловичем. Суть її зводилася до того, що міську владу треба децентралізувати, тобто передати частину владних повноважень районам. Міський голова і його заступники мають зосередитися на питаннях розвитку міста, на галузях, що забезпечують його життєдіяльність. Конкретна ж робота на територіях міста та з населенням має проводитися безпосередньо в Зарічному і Ковпаківському районах. Для цього треба створити повноцінні виконавчі органи – районні адміністрації, їхнім керівникам надати статус заступників міського голови і членів міськвиконкому, передати в райони низку владних повноважень, забезпечивши їх фінансово і матеріально. Ось тоді у кожному районі міста з'явиться господар, який нестиме відповідальність за все, що там відбувається. Таким чином, не треба думати-гадати, з кого спитати – достатньо з'ясувати, на якому березі Псла ми перебуваємо, і відповідь готова.

Та й мешканці міста забудуть, де та міська рада, а будуть розв'язувати всі свої проблеми в адміністрації свого району. Та й завжди можна порівняти, хто і як господарює. Проблема тільки в тому, щоб підібрати і поставити на посади керівників районних адміністрацій справжніх господарників, управлінців-професіоналів, амбітних, у гарному сенсі цього слова, людей.

4. Недостатня ефективність управлінських рішень.

Часто був свідком того, як міський голова приймав абсолютно правильні, з мого погляду, рішення. Однак проходив час, і виявлялося, що очікуваного ефекту нема. Іншими словами, результат виявлявся не таким або не зовсім таким, на який сподівались.

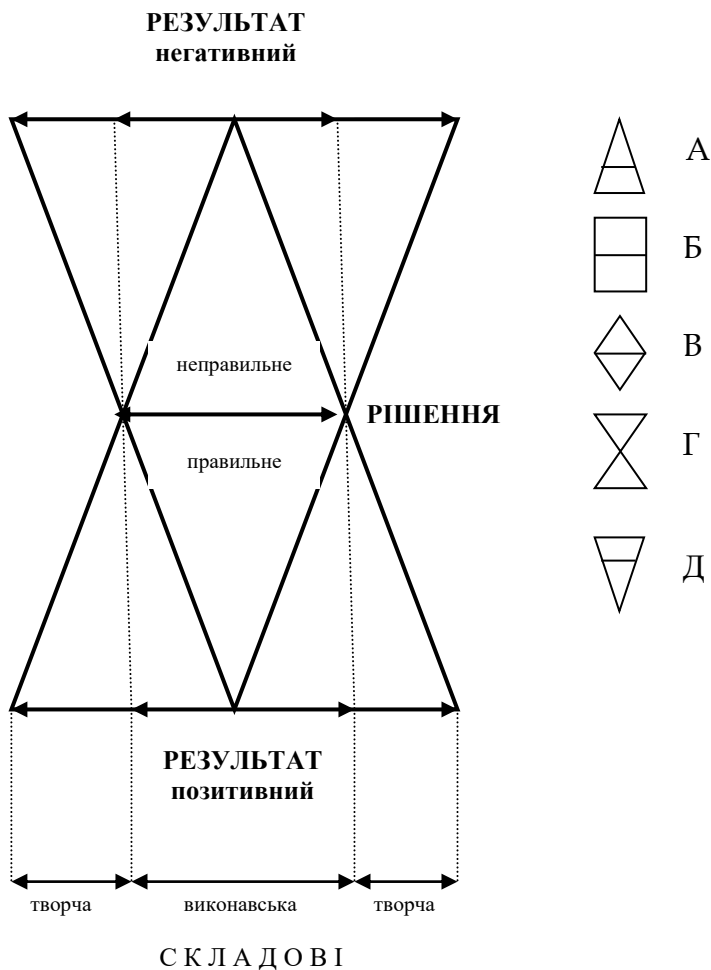
Аналізуючи це явище, прийшов до висновку, що причина – у проблемі виконавців.

Але все по порядку. Домовимося, що управлінські рішення поділяються на правильні і неправильні. Якщо рішення правильне, то ефект його має бути позитивним, якщо неправильне – то негативним. Ідемо далі. Залежно від того, наскільки отриманий результат відповідає очікуваному, можна виділити три типи ефектів: ефект точного виконання, ефект згасання, ефект посилення (рис. 2).

Ефект точного виконання полягає в тому, що виконавці діють так, як цього вимагає управлінське рішення, і результат буде залежати тільки від якості самого рішення: було воно правильним чи неправильним. У цьому разі до підлеглих ніяких претензій, вони на висоті, дисципліновані, жодного самостійного кроку, а всю відповідальність несе менеджер. Ефект згасання виникає тоді, коли підлегли не виконують чи виконують не так управлінське рішення. Значення цього ефекту може бути різним. У разі правильного рішення цей ефект негативний, бо нема очікуваного результату, у разі ж неправильного – ефект згасання є позитивним, бо мінімізує негативний результат. В основі ефекту згасання лежить кадрова проблема: низька кваліфікація підлеглих (не вміють, не знають, не можуть), лінощі і безвідповідальність (не хочуть), інколи навіть саботаж (спеціально не виконують).

Ефект посилення характеризується тим, що результат правильного управлінського рішення перевершує очікуваний (позитивне значення), а результат неправильного – набагато більш

негативний, ніж об'єктивно міг би бути. Ефект посилення свідчить про наявність творчої складової в діяльності підлеглих. Її треба тільки вітати, але якщо сумніваєшся у правильності свого рішення, то на цей випадок слід чітко попереджати: "Ніякої самодіяльності!".

*Рис. 2. Можливі варіанти виконання управлінських рішень.
Пояснення див. у тексті.*

Безумовно, ідеальний варіант – це той, коли підлеглі настільки кваліфіковані, розумні і досвідчені, що правильні рішення вони творчо розвивають, а неправильні просто не виконують (на схемі контур А). Цілком прийнятний варіант, коли задуми управлінця виконуються один до одного (контур В). Від лінивих, безвідповідальних і невмілих одні тільки прикрощі, коли менеджмент правильний, але може бути і користь, якщо управлінські рішення невдалі (контур В). Творчі люди – це дуже добре, коли менеджмент на висоті, але в разі невдалого – з ними можна мати клопіт (контур Г). І зовсім вже поганий той варіант, що характерний для саботажу – невиконання правильних рішень і виконання з творчим натхненням рішень неправильних (контур Д).

Загалом кажучи, кадрова проблема Володимира Омельченка полягала в тому, що йому, за деякими винятками, не вдалося підібрати виконавців, що забезпечили б реалізацію його задумів за схемою контурів А, Б чи хоча би Г. Натомість найчастіше виконання його рішень здійснювалось за контуром В і не один раз за контуром Д.

Справедливості ради слід зазначити, що це не тільки проблема Володимира Павловича, а й усього управління в нашій державі – особливо після того, як з політичних мотивів змінено в Україні понад 18 тисяч посадових осіб – представників державної влади і місцевого самоврядування.

Про секретаря міської ради

Посаду секретаря міськради стали останнім часом особливо шанувати, бо в разі дострокового припинення повноважень міського голови саме він стає виконувачем обов'язків мера.

Особливість статусу секретаря полягає в тому, що він обов'язково мусить бути депутатом міськради і не призначається, а обирається. Пропозицію щодо його кандидатури вносить тільки міський голова, а обирає його міська рада і то таємним голосуванням. Тобто секретар, по суті, є особою, двічі обраною.

Повноваження секретаря міськради можуть бути достроково припинені, але для цього також потрібне рішення міської ради, ухвалене таємним голосуванням.

Таким чином, на посаді секретаря має бути людина, яка в однаковій мірі влаштує і мера, і депутатський корпус. За певних умов секретар міськради може стати самостійною політичною фігурою, якщо виникне конфлікт між міським головою і депутатами. У такому разі секретар, що перейшов на бік депутатів, буде почуватися в своєму кріслі цілком комфортно, бо зняти його з посади міський голова ніяк не зможе.

Маючи півторарічний власний досвід, можу стверджувати, що робота секретаря поєднує в собі як звичайну бюрократичну рутину, так і елементи творчості. Співвідношення між ними залежить як від особи самого секретаря, мотивацій його діяльності, так і від міського голови, який у змозі або підняти секретаря до статусу другої посадової особи місцевого самоврядування в місті, або ж опустити його до рівня звичайного другорядного свого заступника.

Загалом же повноваження секретаря міськради чітко визначено законом. Але практика свідчить про те, що міський голова часто додатково завантажує його функціями і повноваженнями своїх заступників з питань діяльності виконавчих органів ради. Я завжди виступав проти такої практики, бо переконаний, що не можна поєднувати в одній особі (звісно, крім мера) функції представницької і виконавчої гілок влади. Володимир Омельченко мене підтримував у цьому.

Працюючи на посаді секретаря, я здійснював свої повноваження у чотирьох основних напрямках.

I. Виконання організаційно-розпорядчих функцій.

Цей напрям передбачав організацію і здійснення процедури розгляду питань у міській раді відповідно до Регламенту її роботи. Він охоплював широке коло завдань: від забезпечення роботи постійних комісій міськради до організації і проведення сесій. Виконання покладених на секретаря організаційно-розпорядчих функцій здійснювалось через підпорядкований йому відділ з організації діяльності ради.

II. Розвиток місцевого самоврядування в місті.

Робота в цьому напрямі була радше самодіяльною, бо закон прямо не передбачає відповідних функцій і повноважень. Але ж хто, як не секретар міськради, має очолювати роботу зі створення Статуту міста, координувати роботу над нормативними

актами, що ним передбачені, ініціювати діяльність, спрямовану на розбудову системи органів самоорганізації населення; бути натхненником створення і головним редактором офіційного Інтернет-сайту міської ради?

III. Представницькі функції.

Секретар міськради бере участь у роботі колегіальних органів. Пленарні засідання міської ради, засідання її виконавчого комітету, різних комісій, так звані апаратні наради – це неповний перелік робочих зібрань, на яких він представляє міську раду і своїх виборців. А ще ... різні урочистості (засідання, зустрічі, прийоми, покладання квітів) з нагоди державних і недержавних свят, відрядження в інші міста з метою налагодження дружніх стосунків, обміну досвідом тощо.

IV. Робота на виборчому окрузі.

Будучи депутатом міської ради, секретар представляє інтереси виборців свого виборчого округу, проводить діяльність, передбачену Законом України “Про статус депутатів місцевих рад”.

Про виконавчі органи міської ради

Виконавчі органи міської ради представлені виконавчим її комітетом, департаментами, управліннями і відділами.

До складу виконкому входять міський голова (очолює роботу цього органу), заступники міського голови, керуючий справами, секретар міської ради. Крім цього, його членами можуть бути керівники інших виконавчих органів ради та особи, що їх запропонує міський голова і затвердить міська рада.

Виконавчі органи ради здійснюють дві групи повноважень:

1) власні (самоврядні) повноваження у різних галузях і сферах життя міста (освіта, охорона здоров'я, культура, соціальний захист, житлово-комунальне господарство, торгівля, транспорт тощо);

2) делеговані повноваження, тобто ті, які держава передає місту разом з фінансовими і матеріальними ресурсами, необхідними для їх здійснення.

Загальне керівництво виконавчими органами ради здійснює міський голова, виступаючи, по суті, топ-менеджером міського господарства.

“Якби мером був я ...”, то запропонував би структуру управління містом, зображену на рис. 3.

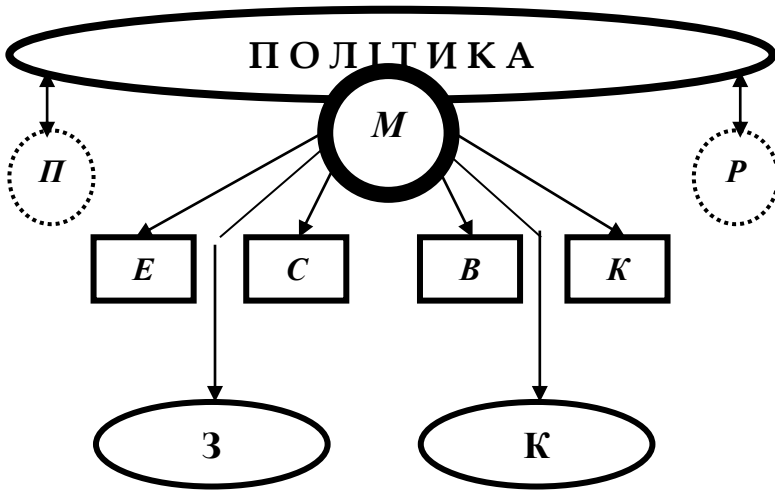

Рис.3. Можлива схема управління містом (пояснення див. у тексті).

Умовні позначення: М – міський голова; блоки Е – економічний, С – соціальний, В – комунальної власності, К – комунального господарства; З – Зарічний район, К – Ковпаківський район, П – політичні партії, Р – міська рада.

Наведена схема передбачає такі управлінські блоки:

1) блок внутрішньої політики. Його має очолювати перший заступник міського голови або ж секретар міської ради. Цей блок охоплює такі види діяльності, як розвиток місцевого самоврядування, робота з засобами масової інформації, співпраця з політичними партіями, громадськими, профспілковими, релігійними та іншими організаціями; аналітично-інформаційна діяльність тощо;

2) блок комунальної власності (бюджет, майно, земля). Як на мене, відповідні виконавчі органи ради мають бути напряму підпорядковані мерові. Переконали, що заступники міського голови із зазначених питань – є зайвою управлінською ланкою;

3) економічний блок (економіка, промисловість, торгівля, підприємництво, інвестиції, зовнішні зв'язки);

4) соціальний блок (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, культура, проблеми сім'ї і молоді, фізкультура і спорт);

5) блок комунального господарства (житлово-комунальне і дорожнє господарство, транспорт, капітальне будівництво, архітектура, екологія, цивільний захист, розподіл житла).

На чолі окреслених вище трьох блоків мають стояти заступники міського голови;

6) блок Зарічного району;

7) блок Ковпаківського району.

До повноважень виконавчих органів кожного з двох районів міста мають увійти питання місцевого самоврядування, благоустрою територій, житлово-комунального господарства, торгівлі, громадського харчування і побутового обслуговування, правопорядку, служби неповнолітніх та роботи з молоддю, співпраці з підприємствами, організаціями і установами. Очолювати ці блоки мають заступники міського голови – вони ж керівники відповідних районних у місті Суми адміністрацій.

Зв'язки між гілками міської влади

На рис. 4 показано, у який спосіб пов'язані між собою різні суб'єкти міської влади: територіальна громада міста, депутати міської ради, міський голова, виконавчі органи ради, органи державної влади. Зі схеми випливають такі види зв'язків.

(1) Громада → депутати міської ради.

Територіальна громада міста один раз на чотири роки вільно, на основі загального, рівного і прямого виборчого права таємним голосуванням обирає депутатів міської ради.

Вона ж може і достроково відкликати депутатів, послугуючись відповідними нормами Закону України "Про статус депутатів місцевих рад".

Механізм відкликання деякі політичні сили інколи намагаються використати як інструмент тиску на депутатів, як засіб їхнього шантажу з метою досягнення своїх конкретних політичних цілей. За прикладами ходити далеко не треба.

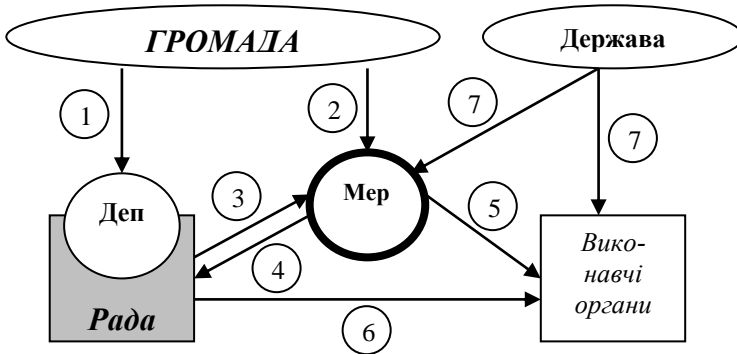

Рис. 4. Зв'язки між різними суб'єктами місцевого самоврядування (пояснення див. у тексті)

Під час і після “помаранчевої революції” переможці чинили на “непомаранчевих” депутатів шалений тиск, для того щоб схилити їх на свій бік. Ця тактика себе цілком виправдала, бо в такий спосіб вдалося, урешті-решт, “нашкребти” 50 голосів, необхідних для усунення Омельченка з посади міського голови. До тих депутатів, що, виявляючи стійкість і принциповість, не піддавались на обіцянки і погрози (а до них належав і автор цих рядків), хотіли застосувати передбачений законом механізм відкликання.

Вивчаючи Закон України “Про статус депутатів місцевих рад”, я помітив цікаву його еволюцію саме в тій частині, що стосується відкликання депутатів.

Річ у тім, що в першій редакції закону від 11 липня 2002 року у статті 37 представлено широкий перелік підстав для відкликання депутата місцевої ради.

“1. Підставами для відкликання виборцями обраного ними депутата місцевої ради можуть бути:

1) порушення депутатом місцевої ради положень Конституції і законів України;

2) пропуск депутатом місцевої ради протягом року більше половини пленарних засідань ради або засідань постійної комісії, невиконання ним без поважних причин рішень і доручень ради та її органів;

3) невідповідність практичної діяльності депутата місцевої ради основним принципам і положенням його передвиборчої програми;

4) використання депутатського мандата в особистих чи корисливих цілях;

5) систематичне порушення депутатом місцевої ради норм депутатської етики.

2. *Виборці мають право порушувати питання про відкликання депутата місцевої ради також з інших підстав, які вони вважають суттєвими."*

Із зазначеного випливало, що відповідно до норми закону депутата можна відкликати з будь-яких підстав – ну просто не подобається ніс чи те, з ким він дружить, і таке інше. Однак, незважаючи на це, відкликати депутата громада не могла, бо прописана законом процедура була надто складною і практично нездійсненною.

Зрозумівши це, Верховна Рада через рік – 20 листопада 2003 р.- ухвалює закон, яким уносить зміни до розділу, присвяченому відкликанню депутатів місцевих рад. Суть цих змін зводиться до того, що тепер процедура відкликання депутата дуже проста – кілька десятків активістів можуть легко позбутися небажаного депутата. Але ... Законом докорінно змінено підстави для такого відкликання.

У новій редакції стаття 37 вже має інший вигляд:

"1. Підставами для відкликання виборцями обраного ними депутата місцевої ради можуть бути:

1) порушення депутатом місцевої ради положень Конституції і законів України, що встановлено судом;

2) пропуск депутатом місцевої ради протягом року більше половини пленарних засідань ради або засідань постійної комісії, невиконання ним без поважних причин рішень і доручень ради та її органів;

3) невідповідність практичної діяльності депутата місцевої ради основним принципам і положенням його передвиборчої програми."

Помітили різницю? Із великого переліку підстав залишилося тільки три цілком конкретні.

Пункт 1 частини першої конкретизовано (порушення Конституції і законів України мають бути встановлені судом), а пункти 4 і 5 частини першої та частину другу взагалі скасовано.

А це означає ось що. Якщо ви, панове, хочете мене відкликати, то маєте чітко сформулювати підставу. У вас є рішення суду, яким встановлено, що я порушив Конституцію чи закони України? Може я пропустив протягом року більше половини пленарних засідань ради чи засідань постійної комісії?

Залишається остання, третя підстава. Для того щоб визначитися з нею, візьміть мою передвиборчу програму – а це офіційний документ, що його подають всі кандидати в депутати, і зберігається він у територіальній виборчій комісії – і доведіть, якому конкретно пунктові програми не відповідає моя практична діяльність.

Висока в лапках правова культура моїх заочних опонентів зводилася до того, що підстави для відкликання вони хотіли взяти з першої (нечинної) редакції статті 37 закону, а спрощену процедуру цього процесу – з нової редакції відповідного розділу.

З урахуванням заангажованості і повної залежності від влади нашої судової системи важко сказати, чим би це все закінчилося. Але в переможців не то забракло сил, не то зникла нагальна потреба – відкликання депутатів якось само собою припинилось, так по суті і не розпочавшись.

Закон передбачив, у який спосіб мають підтримуватися зв'язки між громадою і депутатами. Виборці можуть на своїх зборах і зустрічах давати депутатам доручення, а останні зобов'язані не рідше одного разу на рік звітувати про свою діяльність на виборчому окрузі і в міській раді.

(2) Громада → міський голова.

Територіальна громада міста на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування обирає міського голову строком на чотири роки.

Законом передбачено, що міський голова при здійсненні наданих йому повноважень є підзвітним, підконтрольним і відповідальним перед територіальною громадою. Він не рідше одного разу на рік звітує про свою роботу перед громадою на відкритій зустрічі з громадянами. Зазначена норма знайшла своє відо-

браження і була деталізована у розробленому нами Статуті міста та Положенні про щорічний звіт міського голови перед громадою міста Суми.

Територіальна громада міста може достроково припинити повноваження міського голови з будь-яких підстав. Для цього потрібне рішення місцевого референдуму.

У грудні 2004 року депутати Сумської міської ради вирішили застосувати цей механізм, ухваливши на своїх зборах рішення про проведення 16 січня 2005 року місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень Сумського міського голови Володимира Омельченка.

Перебіг подій показав, що усунути в такий спосіб сумського мера дуже важко, якщо не виходити за межі правового поля, керуючись тільки політичною доцільністю.

По-перше, рішення про проведення місцевого референдуму має прийматись на пленарному засіданні сесії міської ради, а не на зборах депутатів (дарма що самі депутати назвали свої збори сесією). Будь-який незаангажований суд визнає таке рішення недійсним з усіма наслідками, що з цього випливають.

По-друге, якщо проводити референдум, то треба керуватись недосконалими нормами Закону України "Про всеукраїнський та місцеві референдуми" від 1991 року. А вони передбачають, що *"референдум визнається таким, що не відбувся, якщо в ньому взяло участь менше половини громадян, внесених у списки для голосування"*. Забезпечити таку явку виборців після трьох підряд виснажливих турів голосування на виборах Президента України було практично неможливо. Організатори акції, мабуть, і самі це добре розуміли, бо ніяких агітаційних кроків щодо підготовки населення до референдуму з їхнього боку не простежувалося, а отже за кілька днів до призначеної дати мало хто із сумчан взагалі знав, що референдум відбудеться.

І по-третє. Виникало багато питань щодо того, як формувалися депутатами міська і дільничні комісії з референдуму. У мене, наприклад, не виникало жодних сумнівів, що організатори за будь-яких обставин підуть на фальсифікацію результатів "народного волевиявлення". І явку зроблять таку, як треба. І голосів "за" буде більш, ніж потрібно. Бо скрізь – на 100 відсотків свої люди! Який там контроль? Хто кого буде контролювати?

Іншими слова, “куй железо пока горячо”! Ось вам і зразок чистої, справжньої демократії, за яку всього лише місяць тому боролися на “майдані”!

Відверто кажучи, здавалося, що й самі організатори стали панічно боятися цього референдуму, а тому зробили все, аби референдум не відбувся, а міського голову все ж таки зняли з посади, але в інший спосіб – викручуванням рук депутатів за кілька днів до призначеного голосування.

(3) Міська рада → міський голова.

Оскільки і міська рада, і міський голова є представниками територіальної громади, то стосунки між ними будуються на паритетних засадах відповідно до визначених законом норм.

Якщо проводити аналогію з шахами, то мер за своєю силою дорівнює двом третинам депутатів міської ради мінус “півдепутата”. Тобто, якщо кількісний склад ради 75 депутатів, то 50 депутатів сильніші за міського голову, а міський голова сильніший за 49 народних обранців.

Закон передбачає, що міська рада може заслуховувати звіт міського голови про діяльність виконавчих органів ради, може прийняти рішення про недовіру міському голові і, нарешті, достроково припинити його повноваження у випадках, чітко окреслених Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні”.

У статті 79 цього закону встановлено тільки три підстави, за наявності яких міська рада своїм рішенням, прийнятим шляхом таємного голосування не менш як двома третинами голосів депутатів від загального складу ради, може достроково припинити повноваження міського голови.

Такими підставами є:

- 1) порушення міським головою Конституції або законів України;
- 2) порушення ним прав і свобод громадян;
- 3) він не забезпечує здійснення наданих йому повноважень.

Три конкретні, чіткі підстави! Все ..., крапка!

Зупиняюсь так докладно на цьому питанні, бо міська рада, порушуючи наведену вище норму, ухвалила 12 січня 2005 року рішення “Про дострокове припинення повноважень міського голови міста Суми Омельченка В.П.”.

Що ж спричинилося до відставки пана Омельченка? Читаємо рішення: *“У зв’язку з неналежним виконанням міським головою м. Суми Омельченком В.П. своїх службових обов’язків, передбачених Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні”, незабезпеченням виконання вимог Конституції України в частині забезпечення прав і свобод громадян та виборчого законодавства України про проведення виборів Президента України в 2004 році в м. Суми ...”*

У зв’язку з цим, звичайно, постає низка питань. Коли і які конкретно свої службові обов’язки міський голова виконував неналежним (цебто яким?) чином? Та й нема такої підстави, бо в законі сказано: *“не забезпечує здійснення наданих йому повноважень”*. Далі, а що це таке – *“незабезпечення виконання вимог Конституції України в частині забезпечення прав і свобод громадян”*? По-перше, хто і як це довів - є приписи прокурора, рішення суду? Та й у законі мовиться не про *“незабезпечення вимог Конституції”*, а про порушення міським головою Конституції, законів України, прав і свобод громадян.

Іншими словами, у правовій державі є всі підстави оскаржувати в суді таке незаконне рішення. Але ж це у правовій... Нам ще далеко до цього. Якщо сам Президент видає указ про звільнення з посади Генерального прокурора України без жодної на то підстави, чітко визначеної законом, то що вже казати про Сумську міську раду, яка у такий само спосіб звільняє свого мера...

(4) Міський голова → міська рада.

У законі лаконічно сказано, що міський голова є відповідальним перед міською радою. Він на вимогу не менше половини депутатів міської ради зобов’язаний прозвітувати перед радою про роботу виконавчих органів ради у будь-який визначений ними термін.

Разом з тим міський голова може ініціювати дострокове припинення повноважень міської ради. Для цього в нього є два механізми:

1) провести місцевий референдум, на якому порушити зазначене питання. Підставою для цього може бути: а) прийняття радою рішень, що порушують Конституцію і закони України, права і свободи громадян з ігноруванням при цьому вимог компетентних органів про приведення цих рішень у відповідність із

законом; б) непроведення сесій ради без поважних причин у строки, встановлені законом, або неприйняття рішень з питань, віднесених до її відання; в) інші випадки;

2) порушити перед Верховною Радою України питання про призначення позачергових виборів міської ради. Це можливо в разі, коли є рішення суду про визнання актів ради незаконними.

У разі незгоди міський голова може зупиняти рішення міської ради (накладати вето) і вносити їх на повторний розгляд ради. У такому випадку рішення набирають чинності тільки тоді, коли рада двома третинами депутатів від загального складу підтвердить їх. У періоди конфронтації між радою і мером ця норма діє часто, підтвердженням чого є історія стосунків між міським головою і Сумською міською радою останнього скликання.

(5) Міський голова → виконавчі органи міської ради.

Будучи обраним громадою і представляючи її інтереси, міський голова очолює виконавську гілку міської влади. Він пропонує міській раді кількісний і персональний склад виконавчого комітету ради, кандидатів на посади своїх заступників і керуючого справами, вносить на розгляд ради пропозиції щодо структури і штатів виконавчих органів, здійснює керівництво виконавчим комітетом ради, призначає і звільняє посадових осіб місцевого самоврядування.

Він несе відповідальність перед територіальною громадою і міською радою за роботу виконавчих органів.

У разі незгоди міського голови з рішенням виконавчого комітету він може зупинити дію цього рішення своїм розпорядженням та внести це питання на розгляд міської ради.

(6) Міська рада → виконавчі органи міської ради.

У законі визначено, що міська рада утворює виконавчий комітет ради, визначає його чисельність, затверджує персональний склад, вносить зміни до складу виконавчого комітету та може його розпустити. Крім цього, рада затверджує заступників міського голови, керуючого справами, структуру виконавчих органів, загальну їх чисельність та витрати на їхнє утримання. Міська рада може заслуховувати звіти керівників виконавчих органів, скасовувати акти виконавчих органів ради, якщо ті не відповідають Конституції чи законам України.

(7) Органи державної влади → міський голова та виконавчі органи міської ради.

Стосунки між цими суб'єктами влади є, по суті, білою плямою в законодавстві України. Власне, один із напрямів конституційної реформи полягає саме в тому, щоб створити чіткі, зрозумілі, недвозначні правила співіснування в Україні органів державної влади і місцевого самоврядування. Саме на цьому тлі невизначеності і зароджуються практично всі конфлікти між губернаторами і мерами, облдержадміністрацією і виконавчими органами міської ради. Бо чинне сьогодні положення закону про те, що "органи і посадові особи місцевого самоврядування з питань здійснення ними делегованих повноважень органів виконавчої влади є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади" трактують хто як хоче. Звідси і всі проблеми...

Не певен, чи вдалося мені хоча б побіжно, у загальних рисах ознайомити читача з тим, що являє собою міська влада.

Мабуть, нічого страшного, якщо далеким від розуміння влади є пересічний мешканець міста – бо влада в ідеалі має бути непомітною, себто такою, щоб її ніхто не бачив і про неї ніхто не чув. Але переконаний, що люди, яких громада наділила владними повноваженнями, просто зобов'язані знати і розуміти сутність влади, відповідні норми законів; прагнути самовдосконалення, підвищення свого фахового рівня! Отже, сьогодні як ніколи знову актуальним стало відоме з недалекого минулого гасло: "учитися, учитися і ще раз учитися!". Є надія, що колись навчимося.

Про Суми, їхні пам'ятки, вулиці та українську мову

Ніхто не знає, як складеться його доля – це, мабуть, і добре, бо життя ні на день не втрачає своєї привабливості. Завжди є надія, сподівання, що все зміниться на краще, що попереду на нас чекають щасливі дні, що ...

Чи міг я думати-гадати, що доля кине мене в Суми, що тут я проведу роки своєї фахової і громадянської зрілості, що тут вестиму боротьбу за виживання своє і своєї сім'ї в часи, коли інші в поті чола та не покладаючи рук розбудовували “суверенну і незалежну, демократичну, соціальну, правову” Українську державу.

Проте, я нині тут уже понад 12 років. Мої діти закінчили сумські школи, у Сумах народився онук Я – сумчанин. А отже, вважаю, що маю моральне право говорити про місто цілком щиро і відверто.

Перше моє побачення з Сумами відбулося наприкінці грудня 1992 року, коли я на один день приїхав сюди з Києва, щоб подивитися - куди ж мене запрошує на роботу декан медичного факультету. Зустрів він мене, як годиться, на вокзалі і повіз через засніжене місто кудись далеко на околицю, як потім з'ясувалося – на Баси. Їдемо і їдемо через якісь сільські вулиці, де ж той факультет? Ось вже й ліс почався, а його все нема. Нарешті, дісталися чотириповерхового навчального корпусу, поруч два гуртожитки. З одного боку - ліс, а з другого – будинки приватного сектору. Ну село, та й годі.

Удруге приїхав у Суми 1 березня 1993 року – вже на постійну роботу. До отримання квартири поселився в гуртожитку. Згадуючи ті часи, не можу полишити думки, що перебував начебто у засланні. Така нудьга була мене охопила! Щоб вибратися в місто і повернутися назад, треба було добряче помучитися. Єдиний вид транспорту – автобус “дев'ятка” – ходив раз на півгодини і його кожного разу доводилося брати штурмом. Удома в гуртожитку специфічно нудний голос сумських дикторів з гуч-

номовця добивав остаточно. Здавалося, не витримаю й місяця. Єдине, що рятувало, це щотижневі поїздки на вихідні додому в Київ.

Одразу після отримання квартири на Черепіна в грудні 1994 року перевіз у Суми сім'ю. І знову транспортні проблеми замутили. До сьогодні згадую “незлим тихим словом” ту першу зиму – морозну, вітряну, з великим снігом. Згадую, як не можна було посадити вранці сина-школяра на кінцевій зупинці в автобус-“гармошку” під номером 6, як часто доводилося йому їхати в школу з Черепіна на розваленому, розбитому приміському потязі; як я сам торував собі в снігу стежину через Чешку, щоб дістатися СКД, а потім рвав одяг, щоб утиснутися в нашпиговану людьми “дев'ятку”.

Ось такі вони мої перші сумні враження від Сум. Тільки нова й цікава творча робота на факультеті та підтримка сім'ї спричинилися до того, що я тоді не прийняв радикального рішення – повернутися назад у Київ.

З плином часу ставлення моє до Сум поступово стало змінюватися. Після того, як налагодився громадський транспорт, як на другий план відійшли інші побутові проблеми, став помічати природну красу міста, зрозумів, що Суми – це діамант, але без оправы – ніби загорнутий в стару засмальцьовану ганчірку. Де ще в Україні є обласний центр з такою кількістю водойм, зелених насаджень, добре збережених пам'яток історії і культури? Запитував себе, як таке місто можна було перетворити у велике занедбане селище? А розповідали ж бо, якими були Суми за часів Лушпи! Як так вдалося розвалити місто за такий короткий час? Нема нині в ньому господаря. Уявляю лишень, яким би його зробили німці, чехи, фіни! А нам не під силу? Чого бракує – уміння, розуму, бажання? Прикро – за націю, за народ, за владу.

Сьогодні ж для мене Суми – рідне місто. І не помітив, коли ми з ним зрослися, об'єдналися. Безумовно, за ці роки воно змінилося на краще, та й недоліки його – можливо тому, що стало своїм – вже не так ріжуть око, звикся. Тепер, їдучи в Київ, я відчуваюся там не в своїй тарілці, щось у столиці змінилося на гірше, не та аура, не той темп і триб життя. А тут, навпаки, відчуваюся не молекулою багатомільйонного міста, а людиною. Вийдеш на вулицю чи в центр Сум, та й побачиш обов'язково кілька

знайомих облич. За 10-15 хвилин можна дістатися й на роботу, і в центр, і ще кудись. Це не 2-3 години, що їх доводиться щодня викреслювати зі свого активного життя в Києві чи іншому мегаполісі, аби приїхати на роботу, а потім назад додому. Одне слово, у Сумах нині є все для комфортного життя. Була б лише достойна робота і заробітки.

У свій час, даючи згоду балотуватися в депутати, сподівався, що зможу зробити свій внесок у розвиток Сум, бо подумки бачив його сучасним, цивілізованим, європейським містом.

Суми, мабуть, належать до невеликої когорти міст України, в яких збереглося багато пам'яток історії, архітектури і культури. У якому вони перебувають стані – це вже інша річ. Прикро, що ми і влада не завжди усвідомлюємо, в якому культурному багатстві живемо; інколи байдуже дивимося на те, як воно руйнується; не докладаємо зусиль, щоб його зберегти і відновити. А що вже казати про знищення своїми руками!

Одного дня, коли я вже був секретарем міськради, до мене на кафедру прийшов колега-лікар, активіст місцевої “Просвіти” і передав папку з цікавими паперами. З них я довідався, що 1926 року в Сумах було створено і встановлено на території скверу біля нинішнього Будинку дітей та юнацтва пам'ятник Тарасові Шевченку. Його автор – наш видатний земляк, скульптор зі світовим ім'ям Іван Кавалеридзе.

1956 року за рішенням міської влади цей пам'ятник, виконаний у стилі українського кубізму, було по-варварськи знищено. Пізніше на тому ж місці встановили новий – у стилі соцреалізму – пам'ятник Шевченку, роботи Якова Красножона.

1997 року при проведенні земельних робіт на вулиці Соборній було знайдено фрагмент зруйнованого пам'ятника. Відтоді патріотично налаштована громадськість міста стала вимагати від влади відновити знайдену частину скульптури і встановити її десь на проспекті Шевченка чи в іншому людному місці. Час минав, а зрушень у справі жодних. Так і забули всі про пам'ятник роботи Кавалеридзе.

Власне до мене, як до представника чинної міської влади, було прохання посприяти відновленню історичної справедливості.

Одразу після цього мав спеціальну розмову з міським головою Володимиром Омельченком, передав йому фото знищеного пам'ятника і отримав завдання докладніше вивчити проблему.

Дуже швидко з'ясував, що нині фрагменти пам'ятника перебувають у дерев'яних ящиках на зберіганні в комбінаті благоустрою на вулиці Лебединській. На превеликий жаль, скульптуру було зроблено з бетону – матеріалу недовговічного. Це спричинилося до того, що залишки стали розсипатися від тривалого контакту з повітрям, і відновити їх сьогодні неможливо. Створювати ж копію роботи великого Майстра – це вже буде і не Кавалеридзе, і не пам'ятка культури. На цьому й закінчилася наведена історія.

Не вміємо вберегти те, що дісталось нам у спадок, зате любимо творити нове і своє.

Узимку 2005 року міська рада підтримала пропозицію Сергія Ключка створити і поставити у сквері, про який мовилося вище, пам'ятник студентам, що влітку минулого року брали участь в акціях протесту проти об'єднання трьох сумських вишів в один національний університет. Мотивація Ключка цілком зрозуміла – з огляду на майбутні вибори потрафити студентам, бути серед них своїм товаришем і другом тощо. Але ж чим керувалася міська рада, ухвалюючи своє “історичне” рішення? Невже депутатам не відомо, що оцінку історичних подій дають аж ніяк не через шість місяців після того, як вони відбулися? Студентська акція, як би хто до неї не ставився, аж ніяк не тягне на такий спосіб увічнення. Які байки буде придумувати молода мама, розповідаючи своїм дітям через 5-10 років про трьох “русалок”, утілених в скульптурі? Ставити пам'ятник живим (тим паче молодим, енергійним, здоровим людям, у яких ще все життя попереду!) з огляду християнської релігії – це гріх, з огляду моралі – неетично, з огляду політики – явно кон'юнктурно. Та й чи не стане “ведмежою послугою” таке вшанування юних героїв, якщо мати на увазі їхнє майбутнє? Досвідчені педагоги й батьки знають, до чого це може спричинитися.

Поспішні й непродумані “історичні” рішення міської влади потім відгукуються нам не один рік.

Мешкаючи на вулиці Черепіна, я довгих 10 років не міг ні в кого з'ясувати, а хто ж це власне був такий Черепін. Уже й назви

похідні з'явилися на кшталт гастроном "Черепінський". Від різних людей різні версії – революціонер, герой війни, партизан, місцевий письменник, директор великого заводу ... Ніхто не знає! Та це ж одна з найбільших вулиць міста, де мешкають тисячі людей – цілі мікрорайони! Гортаю новий енциклопедичний довідник "Сумщина в іменах" – Черепіна там нема! Отже, ніхто не знає! Одні лише припущення та здогадки. Чим не аналогія майбутнім байкам про трьох сумських "русалок"?

Тільки після того, як сів у крісло секретаря ради, вдалося розшукати документи, які все прояснили.

Отже, документ перший - під назвою "УСССР. Сумский городской Совет народных депутатов. Исполнительный комитет. Решение от 17.04.1986 г. №119, г.Сумы «О наименовании улицы именем Черепина Т.К.».

Читаємо: *"В соответствии с проектом детальной планировки центральной части города и образованием новой улицы, прилегающей к микрорайонам №10, 11 и 12, Исполком Сумского городского Совета народных депутатов решил:*

1. *Новую улицу на участке от моста через р. Псел в районе Краснозвезденского рафинадного завода до ул. Токаревской, прилегающую к микрорайонам №10, 11 и 12, именовать именем Тихона Корнеевича Черепина.*

2. *Отделу коммунального хозяйства горисполкома изготовить и установить анилаги с наименованием улицы Черепина.*

Первый заместитель председателя исполкома Ю.Н.Шаркевич.

Секретарь исполкома М.М.Попова".

Другий документ – це довідка з партійного архіву Сумського обласного комітету Компартії України, датована 13 березня 1986 року. Наведу її повністю.

"Горисполком, т. Поповой М.М.

Справка на бывшего первого секретаря Сумского обкома партии Черепина Тихона Корнеевича.

Родился Тихон Корнеевич Черепин в с. Межиричи Каневского района Черкасской области в 1907 году. Свою трудовую деятельность Черепин Т.К. начал рабочим в свеклосовхозе, затем работал на строительстве Каневского моста через Днепр, комсомольским работником, инструктором Черкасской МТС, позднее – ее директором.

С 19 лет стал коммунистом. В 1936 году Черепин Т.К. участвует в работе Чрезвычайного VIII съезда Советов СССР, который принял

Конституцію ССРСР. В 1937 году черкасчане избрали депутатом высшего законодательного органа страны первого секретаря Черкасского райкома партии Тихона Корнеевича Черепина.

Позднее Черепина избирают секретарем Киевского обкома Компартии Украины, потом выдвигают на должность заместителя народного комиссара совхозов УССР.

В январе 1940 г. Черепин Т.К. избран первым секретарем Сумского обкома Компартии Украины.

С июля 1941 года Черепин на фронте. Постановлением Главного Комитета Оборона от 9 июля 1941 года он назначен членом Военного совета 18-й армии (был заместителем командующего армии по тылу). Приказом Народного Комиссара Оборона от 2 августа 1941 года ему присвоено звание бригадного комиссара.

В одном из тяжелых боев 8 октября 1941 года при прорыве вражеского кольца около села Вершина 2 Запорожской области он погиб смертью храбрых.

Зав. партактивом обкома Компартии Украины В.Титов."

Отже, тепер я знаю, хто такий Тихон Корнійович Черепін. Знаю, що 17 квітня наступного року маємо всі підстави відзначати 20-річний її ювілей – День вулиці Черепіна. Але ж знову постає питання – уже до тодішньої міської влади, яка в такий спосіб найменувала мою вулицю. Чим ви керувалися, шановні товариші, приймаючи своє “історичне” рішення? Хто вам подав таку ідею? Сьогодні у цій ролі був Ключко, а 20 років тому?

Дивує й інше. Цього року відзначали 350 років міста. У Сумах вулиці Черепіна, Коротченка та подібні є, а імені Герасима Кондратьєва, Івана та Павла Харитоненків нема. Невже ми так шануємо наших славних попередників? Була ж нагода виправити історичну несправедливість? Не скористалися...

Продовжуючи тему міської топоніміки, не можу обійти мовчанням повний безлад, який панує в нас у цій царині. Будучи секретарем міськради, я півтора року бився як риба хвостом об лід, щоб отримати систематизований перелік назв сумських вулиць. Ішлося, власне, про те, щоб чітко знати, коли, яким рішенням влади, на честь кого чи якої події названа кожна конкретна вулиця міста. Виявляється такої офіційної інформації у міській раді нема. Уже й міський голова з мого подання на засіданні виконавчого комітету привселюдно був доручив управ-

лінню архітектури та містобудування надати такий перелік. Та дарма ... А віз і нині там.

Так само як у людини, яка себе шанує і хоче, щоб її поважали, не може бути дрібниць в одязі, так і місто, якщо воно не вважає себе меншовартісним, не може нехтувати такими “дрібничками”, як назви своїх вулиць.

А що ж ми маємо? Повірте, без “броду” не можу читати офіційні документи міської влади, в яких фігурують назви вулиць. Чинovníки витворяють з ними все що завгодно, ну просто знущаються. Переконали, що кожна вулиця, як і громадянин, повинна мати свій паспорт, у якому, передовсім, - правильна її назва українською і російською, коли, ким і чому вона так названа, які об’єкти на ній розташовані тощо.

Що ж не дає мені спокою?

По-перше, назви вулиць на мові сумського суржику: вул. Кузнечна, сім чи вісім вулиць Продольних, кілька провулків з такою ж назвою - Продольні, вул. Августовська, пров. Профсоюзний, вул. Труда.

Розумію, що деякі назви настільки увійшли в сумський лексикон і підсвідомість, що з цим ніщо не вдієш. Ну ніяк не приживуться в побуті сумчан питомо українські назви Ковальська, Поздовжня, Серпнева, Профспілкава, Праці! Але ж є офіційні папери, в яких не можна діяти за правилом “як кажемо в побуті, так і пишемо в документі”. Зрештою, можна було б ухвалити рішення, в якому б закріплювалась подвійна українсько-російська назва вулиць на кшталт вул. Ковальська (ул. Кузнечная), вул. Серпнева (ул. Августовская) і т.д.

Тепер щодо вул. Труда. З цього приводу існує в місті дві версії. Згідно з першою - ідеться про “труд” як вид діяльності людини, а тому українською мовою слід писати - вул. Праці.

Друга ж версія полягає в тому, що вулицю названо на честь Героя Радянського Союзу - Труда. Перевірити її я так і не зміг. Принаймні в енциклопедичному довідникові “Імена Сумщини” такого прізвища нема. Та й кожна людина має своє ім’я. Була б у такому разі, скажімо, вул. Івана (чи Миколи ...) Труда і жодних запитань.

По-друге, різуть око назви, що є нині історичними анахронізмами. По правді кажучи, не хотів би жити на вул. 40 років КПУ,

40 років Жовтня (от уже число 40 комусь колись так сподобалося!), 9-го січня, газети “Правда”! І не тому, що мене бентежить комуністична символіка – до речі я цілком спокійно і толерантно сприймаю назви, пов’язані з іменами Дзержинського, Свердлова, Кірова, Калініна тощо – а через недолугість, недалекоглядність тих місцевих партійних чиновників, які, щоб вислужитися перед Києвом і Москвою, дали в свій час вулицям такі “історичні” назви, зовсім не думаючи про людей, що будуть там жити не один рік і не одне покоління.

Добре, що хоч нам не прийшли в голову назви на зразок “10 років Незалежності України”, “10 років СПУ”, “22-го листопада”, “5-го каналу” тощо. А то б і ми показали, на що здатні! А може руки ще до цього не дійшли ...?

По-третє, сумчани, як англійці, скорочують усе, що тільки можуть. Як пояснити приїжджій людині, що означає назва вулиці СКД? Ну звісно, Сумсько-Київських дивізій! За всі роки, що мешкаю в Сумах, я жодного разу ніде не бачив повного написання назви цієї вулиці – ні в офіційних документах, ні в пресі! А чи не здається вам, що це ображає пам’ять наших героїв? Ми їх так шануємо, що ліньки написати чи вимовити повну назву? То навіщо тоді, знаючи менталітет своїх городян, ви присвоювали таку назву? Певен, що років через 10 буде нелегко знайти людину, яка б пояснила цю аббревіатуру. Хіба що пам’ятна дошка ..., та люди в нас рідко звертають на таке увагу.

Дістається від сумчан і видатним людям та подіям, що мають надто довгу, на їхній погляд, назву. Горгаю низку рішень міської ради і читаю: вул. Р.Корсакова, Л.Кумача, С.Щедріна, М.Железняка, П.Комуни, 26 Б.Комісарів. Хто і де так скорочує власні назви? Та й навіщо так зневажати тих же Римського-Корсакова, Лебедева-Кумача, Салтикова-Щедріна, матроса Железняка, героїв Паризької Комуни, Бакинських Комісарів? Зрештою перейменуйте ці вулиці і жодних проблем.

Я вже не буду казати про те, що часто імена визначних людей нерозривно пов’язані з їхніми прізвищами. А тому, даючи назву вулицям, ми в одних випадках обмежуємося прізвищем (вулиця Чехова, Горького, Калініна), а в інших додаємо ім’я (вул. Лесі Українки, Розі Люксембург, Остапа Вишні). І ніхто не дав права чиновнику на свій розсуд вкорочувати в документах назви ву-

лиць, відкидаючи імена або перетворюючи їх на ініціали. Повірте, дивно сприймаються вулиці Мирного (замість Панаса Мирного), Бідного (замість Дем'яна Бедного), П.Морозова (замість Павлика Морозова) і т.д.

І по-четверте. Негаразд у наших чиновників з рідною мовою. Ніяк не звикнуть, що свої українські прізвища на “-ко” відмінюються. Ну не люблять вони родового відмінка! А тому скрізь, де тільки можна, пишуть: вул. І.Франко (замість Івана Франка), вул. Довженко (замість Довженка) і т.п. Цей відмінок підводить їх і в множині – маємо вул. Червоних партизан (добре хоч не Ч.Партизан!) замість Червоних партизанів. Та й із транскрипцією російських прізвищ не все гаразд – маємо вулиці Тимірязєва, Рєпіна, Куприна, Мусоргського замість Тимірязєва, Рєпіна, Куприна, Мусоргського.

Що маємо робити в цій ситуації? Змиритися, хай і так буде? Скільки жили з цим і нічого! Хіба це головне в нашому житті?

Є й інший варіант – нічого докорінно не змінюючи, навести елементарний лад у топонімічному господарстві. Для цього всього лиш і потрібно, залучивши до справи небайдужих фахівців (а таких у Сумах не бракує!), провести “інвентаризацію” назв вулиць. Одним рішенням міської ради затвердити раз і назавжди перелік їхніх правильних українських назв, бо за часів СРСР вони давалися російською. Дивно, що за 14 років своєї незалежності ми так і не спромоглися на такий простий крок!

Загалом у Сумах, як і скрізь, українська мова має свої особливості. Працюючи над Статутом міста, я як секретар міськради надіслав офіційного листа в Інститут української мови Національної академії наук України з проханням дати відповідь на питання, чи правильно ми вживаємо слово “сумчани”, у такий спосіб позначаючи мешканців міста.

Наведу одержану відповідь, підписану доктором філологічних наук, професором Олександром Пономаревим:

“Шановний Олександрє Васильовичу!

У відповідь на Ваше запитання повідомляємо, що назва мешканців міста Сум, згідно з фонетико-морфологічними та словотвірними законами української мови, *сум'яни* (пор. *львів'яни*, *харків'яни* тощо). Суфікс -ч- (*сумчани*) тут нічим не вмотивований,

бо він з'являється внаслідок чергування *цьк // ч, ц // ч* (Донецьк – донеччани, Вінниця – вінничани).”

Таким чином, правильно було б “сум’яни”, але скільки іронії з’явилося було з приводу цього в російськомовних сумських газетах! – «нас учат, как мы сами себя должны называть!»

Сумчани так сумчани. Дарма що й астрономи планету під номером 2092 назвали на честь Сум іменем Сум’яна (Sumiana).

А ми будемо говорити по-своєму: не в *Сумах*, а в *Сумах*; не *Сумщина*, а *Сумщина*, не *горобина*, а *горобина*. Про останню з неправильним наголосом є навіть пісня: “Горобина, горобина ...”

Проте й у цьому – неповторність і привабливість нашого міста. Міста, в якому ми працюємо, відпочиваємо, кохаємо, виховуємо дітей і онуків, одне слово - живемо. А отже, його треба любити таким, яким воно є.

Народ і влада

(тези виступу на ТРК "Відікон" у прямому ефірі 27 жовтня 2004 року)

Відверто кажучи, не був у захваті, коли отримав запрошення виступити в прямому ефірі на "Відіконі" за чотири дні до виборів Президента, що мали відбутися у неділю 31 жовтня 2004 року.

Відмовитися від участі в передачі не було підстав, але про що маю говорити у цей неспокійний час, коли люди живуть не розумом, а розбурханими емоціями?

Після нетривалих роздумів дав згоду, але поставив кілька умов: 1) з урахуванням поточного моменту тема розмови має бути "народ і влада" і 2) буду вести розмову з телеглядачами не як посадова особа місцевого самоврядування, а як депутат, науковець, просто громадянин, який бачить владу не тільки ззовні, а й пізнає її зсередини; буду висловлювати свої власні погляди, які, можливо, і не зовсім збігаються з офіційною позицією влади.

- Отже, Олександрє Васильовичу, як Ви почуваете себе в новому для Вас кріслі секретаря міської ради? Чи змінилось щось у Ваших уявленнях про владу?

- Дійсно, 28 травня минулого року мене було обрано секретарем міськради. Півтора року роботи на цій посаді дали мені підстави для багатьох висновків.

Передовсім, я дуже швидко усвідомив, що, давши згоду працювати на майдані Незалежності, став бюрократом, чиновником і перейшов, по суті, сам до себе в опозицію, адже одним з моїх передвиборчих гасел було: "Ні, свавілля місцевих чиновників! Не ми для них, а вони для нас, бо живуть за наші гроші!". Одразу стало ясно, що це популістське гасло, прийнятне для виборів, аж ніяк не віддзеркалює справжнього стану справ. Виявилось, що більшість чиновників міської ради – це такі ж самі люди, як і всі ми, тільки їх вирізняють високий фаховий рівень і рівень ку-

льтури, необхідна для ефективної роботи виконавська дисципліна.

Згодом прийшло розуміння, що робота в міській раді є діяльністю не стільки бюрократичною, скільки політичною. Я переконався у правильності слів відомого норвезького політолога Одуна Офердала: “Міське самоврядування є політичною, а не адміністративною формою управління”.

Усвідомивши себе політиком (хоча й місцевого масштабу), став шукати відповідь, а що ж це за штука така - політика? Мистецтво можливого? Ремесло? Бруд, лицемірство, обман? І дійшов висновку, що політика – це наука. А тому, зважаючи на свій великий досвід науковця, універсальність наукових методів дослідження, я можу зробити щось корисного. Перекоаний, що робота в міській раді дає можливість втілювати теоретичні знання в практичну діяльність, потрібну громаді і нашому суспільству.

Але головне, що я зрозумів, занурившись у політичне і бюрократичне життя, це відповідь на основне питання нашого сьогодення: “Чому ми так погано живемо в своїй Україні – на нашій, не своїй землі?”

- І яку відповідь Ви знайшли на це запитання?

- У нас слов'ян – українців і росіян – питання “Чому погано живемо?” традиційно трансформується в два питання: “Хто винен?” і “Що робити?”.

Формула кращого життя напрочуд проста: “Хто винен?” – “Влада!”, “Що робити?” – “Змінити владу!”.

Ця проста формула завжди була основою такої політичної антитехнології як популізм – основного зняряддя будь-якої опозиції.

Але життя свідчить: у нас скільки не міняй владу – життя на краще мало змінюється. Отже, ця формула хибна.

На моє глибоке переконання, розглядати владу окремо, відірвано від суспільства (себто народу) не можна. Взаємини між владою і народом підпорядковуються відомому всім законові діалектики – про єдність і боротьбу протилежностей.

У чому єдність? У тому, що нема влади без народу, народ є джерелом влади, він первинний. Але й народ без влади існувати не може.

У чому протилежність? У тому, що у всі часи, в усіх країнах народ скрізь і завжди владою не задоволений, її не любить, і не-любов ця, як правило, взаємна. Для стосунків між владою і народом характерні обоюбісна недовіра, взаємна відчуженість і страх.

У цій єдності і боротьбі, як відомо, закладено рушійну силу розвитку суспільства. Як тільки народ стане задоволений своєю владою – розвиток суспільства припиниться!

Але повернімося до питань “Хто винен?” і “Що робити?”. Припустімо, що у всьому винна влада: нема ладу в державі – президент, в області – губернатор, у місті – мер. А тепер дозво-льте поставити запитання: “А чи є порядок у під’їзді будинку, в якому ми живемо?”.

Не знаю, може мій будинок виняток у Сумах, але все ж зда-ється, що він такий не один: скрізь зашльовано, на сходинах недопалки, огризки, інше сміття, стіни обписані, у ліфт не за-йдеш, ніхто не прибирає. Хто винен у цьому – президент, губе-рнатор, мер? Запитання риторичне. Ми вимагаємо від влади порядку на вулиці, у місті, в області, у державі, а самі (кілька де-сятків сімей) не можемо навести елементарного порядку у влас-ному під’їзді. Чому ж тоді ми такі суворі до влади і такі поблаж-ливі до себе?

Глибоко переконаний, що порядку не буде ні в державі, ні в місті доти, доки не буде порядку в наших під’їздах і в наших го-ловах! Тобто доти, доки ми самі себе не змінимо. Ми і наші під’їзди – первинне, а все інше – вторинне!

Ось ми і підійшли до відповіді на питання “Хто винен?” і “Що робити?”.

Хто винен? – Ми (себто народ) і влада (ми – на першому міс-ці, бо “народ має таку владу, на яку заслуговує”).

Що робити? – Змінити себе (тобто народ) і владу (знову ж та-ки починати треба з себе).

- Олександр Васильовичу, а чому народ не любить владу?

Тут, на мій погляд, є кілька причин і закономірностей.

1. Перша з них – у психологічній площині. Так вже влаштовано, що людина часто шукає причини своїх негараздів ззовні, а не в самій собі. Вона завжди чимось не задоволена. Ще Михайло Салтиков-Шедрін писав: *“Надо сказать правду, в России в наше время очень редко можно встретить довольного человека... Кого ни послушаешь, все на что-то негодуют, жалуются, вопиют. Один ... ропщет на то, что власть бездействует; другой – на то, что власть чересчур достаточно действует; одни находят, что глупость нас одолела, другие – что мы слишком умные стали; третьи, наконец, участвуют во всех пакостях и, хохоча, приговаривают – ну где такое безобразие видано?! И всякий требует лично для себя конституции ...”*.

2. Міра нелюбові до влади тим більша, чим більше сподівань покладалося на претендентів на владу до і під час виборів.

Якщо не багато обіцяв, то що з нього візьмеш; якщо ж обіцяв золоті гори, а вийшов пшик, то тримайся – людській ненависті не буде меж.

Загалом, як відомо, від любові до ненависті один крок. Як на мене, цей процес переходу від одної якості (любов) до другої (ненависть) має чотири періоди. Кожен може пересвідчитися в цьому на власному життєвому досвіді.

Перший період (*період любові*) – ми обоюємо людину, яка нам дуже багато наобіцяла, ми живемо й спимо з намальованими в своїй уяві картинками, які стануть омріяною нами реальністю, коли обіцянки буде виконано. Другий період (*період виправдовувань*) – ми все ще з ентузіазмом (щоправда не таким, як раніше) чекаємо на виконання обіцянок, але вони не виконуються. Причини цього шукаємо де і в кому завгодно, тільки не в нашому доброчинникові. Знаходимо багато виправдань: пройшло ще занадто мало часу, це зробити не так просто, хтось і щось заважає тощо. Час плине, а обіцяного нема. Настає третій період – *період розчарувань*. Хочемо чи ні, а наш пошук причин невиконання обіцянок після того, як всі аргументи захисту нашого благодійника вичерпано, приводить нас до висновку, що основна причина не деінде, а в самій людині, що нам пообіцяла. Звичай-

но, ми починаємо змінювати свою думку про неї на протилежну, переосмислювати і по-іншому, без зайвих емоцій, сприймати усе те, що відбувалося в наших стосунках.

І насамкінець, коли стане остаточно зрозуміло, що нас попросту обманули, “кинули”, “лохонули”, використали нашу довірливість і наївність, щоб “покористуватися”, поначіплювати нам локшини на вуха і так далі і тому подібне ... – настає останній період – *період ненависті*.

Так і хочеться волати, не вірте політикам, які багато обіцяють! Бо ж самі потім у перших рядах на майданах будете кричати “Геть!”.

3. Найбільше не люблять чинну владу ті, хто сам вийшов з цієї влади. Не люблять, бо самі хочуть повернутися до неї.

За часів Радянського Союзу система влади і кадрової політики працювала за принципом “ніпеля” – людина, яка потрапляла у владу (себто в номенклатуру) вийти з неї вже не могла.

Якщо ти завалив роботу фабрики, тебе поставлять директором якоїсь контори, якщо завалиш роботу і там, то поставлять на чолі товариства порятунку на водах і т.д. – ти з номенклатури просто так не випадеш. А чому ..., адже ти бездарний керівник? Партія інтуїтивно розуміла, що коли людину відлучити від влади, то вона, один раз уже відчувши смак цієї влади, буде її не те що не любити, а ненавидіти – стане її ворогом. А навіщо ж створювати собі ворогів? Пам’ятаєте, чим закінчилася історія, що розпочалася словами: “Борис, ты не прав!”?

А що ми маємо тепер в Україні?

Подивіться, хто найбільше ненавидить чинну владу і веде жорстку боротьбу з нею? Це все люди, які вже були на вершині цієї самої влади: колишні прем’єр-міністри, перші і не перші віце-прем’єри, міністри, губернатори, мери ... Чомусь, перебуваючи не так давно на своїх високих посадах, вони не кричали, що в нас “влада бандитська”, називали Президента своїм батьком. Ніхто з них добровільно, на знак протесту, не залишив свої високі владні крісла! Якби не відправили б у відставку, так і досі працювали б у цій “бандитській владі”. Для них “бандитською” влада стала в один момент – у ту мить і зародилася сакраментальна фраза: “Я йду, щоб повернутися!”.

Влада, як той магніт, тягне до себе, не відпускає.

- Олександрє Васильовичу! На питання “Хто винен?” Ви відповідаєте – народ і влада. А на питання “Що робити?” – змінити народ і владу. А як? Що, власне, з ними треба робити – з народом і владою? З чого почнемо?

- Почнемо, мабуть, з менш складного – з влади.

Ніхто, певно, не сумнівається, що в Україні змінювати владу потрібно. Але треба змінювати не стільки персоналії (“шило на мило”), скільки саму систему влади! Якщо цього не зробити, то хто би не став Президентом, нічого на краще не зміниться. Чинна владна система на свій лад “відшліфує” будь-якого твердого в своїх найкращих помислах і намірах президента, як та швидка гірська вода – камінь.

Для чого потрібно змінювати саму систему влади? Річ у тім, що особливість нашої України сьогодні полягає у великій кількості історично зумовлених внутрішніх суперечностей. Хто би що не казав, але ми маємо нині “унікального” президента – Леоніда Кучму. Його “унікальність” у тому, що він, як цирковий актор, спромігся (через десятки і сотні вдалих і невдалих спроб) відшукати одну єдину точку, що є опорою горизонтальної площини суспільного і державного життя, на якій величезна кількість ваг і противаг намагаються перевернути її у свій бік. Леонідові Кучмі вдалося знайти точку рівноваги, яка утримує баланс інтересів між Західним світом і Росією, між Заходом і Сходом України, між “донецькими”, “київськими” і “дніпропетровськими”, між “лівими” і “правими”, між Московським і Київським патріархатами, між українською і російською мовами, між воїнами Радянської Армії і вояками ОУН-УПА, між кримськотатарським і російськомовним населенням Криму і т. д.

При наявній системі влади перемога будь-якого претендента спричиниться до того, що єдину точку опори, а отже і цю складну рівновагу буде втрачено, і горизонтальна площина суспільної злагоди перевернеться. Відбудеться загострення усіх наявних суперечностей, у країні запанують боротьба, хаос, безвладдя

і безладдя, настане те, що в старі гетьманські часи, називали руїною.

Аби цього не трапилося, єдиний вихід – змінити систему влади, що означає здійснити політичну і конституційну реформу.

Усі знають, що тільки три точки опори можуть забезпечити стійкість площини у просторі. У владній системі такими точками мають стати Президент, Верховна Рада і уряд. Саме перехід від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської республіки і має слугувати стабільності влади як такої, нашої держави і нашого суспільства.

Переконаний, що народні депутати з “Нашої України” і БЮТ припустилися дуже великої помилки, коли заблокували наприкінці березня прийняття Верховною Радою змін до Конституції України (тоді для ухвалення рішення забракло 6-7 голосів). Це була історична помилка!

Якби тоді конституційну реформу було проголосовано, то вже нині ми б жили в зовсім іншому суспільстві – мали б сьогодні зразкові, найдемократичніші вибори, а не те, що маємо; мали б громадський спокій і злагоду, а не загострення усіх тих суперечностей, про які ми поволі стали вже забувати; не стояли б на грані “каштанової революції” і, по суті, громадянської війни.

- Олександр Васильовичу, а в чому винен народ, що йому так живеться? Як він має змінюватися?

- Вина народу в тому, що він ще не став народом, тобто спільнотою, що складається з громадян. У нас ще мало громадян.

Це тільки на перший погляд здається, що наявність паспорту цілком достатня для того, щоб людина вважалася громадянином. Насправді ж усе не так просто. Згадаймо історію. Відомо, що в багатьох країнах ранньої демократії для того, аби набути громадянських прав, треба було подолати різні цензи: віковий, освітній, майновий, ценз осідлості. Громадянином могла стати тільки та людина, яка могла відповідати за свої вчинки; маючи права, розуміла і виконувала свої обов'язки.

Сьогодні, як на мене, щонайменше три риси мають бути притаманні громадянинові.

По-перше, він повинен усвідомлювати себе як невід'ємну частку своєї держави, нації, народу. Скажіть, чи можна вважати громадянином України людину, яка не тільки не шанує символіку своєї держави, а й чинить над нею наругу; яка зневажає державне свято – День незалежності; яка за юшку, за долар чи рубль готова продатися першому-ліпшому іноземцеві?

По-друге, громадянин має розуміти, що його права і свободи породжують і обов'язки та відповідальність, що вони є нерозривні. Права і свободи громадянина закінчуються там, де починається порушення прав і свобод іншої людини. Чи багато у нас людей це розуміє?

І нарешті, третя риса – це громадянська активність. Вона, як правило, виявляє себе участю в діяльності політичних партій, громадських організацій, у виборах, референдумах та інших формах безпосередньої демократії. У нас з усіх можливих форм люди здебільшого обирають одну, а саме ту, яка вимагає від них найменших зусиль – 1 раз на 2-3 роки прийти до виборчих дільниць і проголосувати.

Якщо ми хочемо демократії, то маємо зрозуміти, що демократичне суспільство складається з громадян. Рівень демократії в суспільстві прямо залежить від частки громадян у ньому.

Однак постає питання, а чому у нас мало громадян. Головних причин, як мені видається, декілька.

1. Чинник матеріальний – бідність.

Бідна людина зосереджена на своїх внутрішніх проблемах, їй не до справ суспільних, її громадянська активність, якщо вона взагалі є, спрямована не на конструктивне, а на руйнівне – на соціальний протест (звідси, “протестний електорат”). Бідним народом легко маніпулювати, його легко купити, він є гарним ґрунтом для різного роду політичних антитехнологій, що їх називають популізмом.

Якщо громадянин – це людина, що має певний рівень внутрішньої свободи, то, за словами одного з основоположників фундаментальної політології Бориса Чичеріна, “рівень свободи не може бути вищим за рівень добробуту”.

2. Чинник духовний – низький рівень культури.

За словами ще одного фундатора політології Петра Струве, “рівень свободи не може бути вищим за рівень культури”. З приводу цього мені сподобалися слова Дмитра Видріна: “Ми з упертістю вимагаємо свобод для людей, які один раз на рік тримають в руках книжку, та й то детективну чи кулінарну”.

3. Чинник психологічний – історично і генетично зумовлені особливості національного менталітету.

Тут на перший план, безумовно, виходить кріпацька (“совкова”) психологія наших людей, яка дісталася у спадок ще з часів Радянського Союзу. Вона, до речі, мало чим відрізняється від рабської.

“Давня Греція часів розквіту налічувала мільйони рабів і лише тисячі громадян. І таке співвідношення склалося не тому, що раби не могли підняти повстання, звільнитися і вимагати для себе громадянського статусу. Вони не були готові до цього. У них переважала не стільки зовнішня, скільки внутрішня несвобода. А громадянин – той, хто не зовні розкріпачений, а вільний усередині” (Дмитро Видрін).

Крім успадкованих кріпацьких рис до психології пересічного українця додаються і суто національні, про які коротко і виразно мовиться у відомих прислів'ях: моя хата скраю; краще синиця в руці ніж журавель у небі і т.д.

Що ж нам у такому разі робити?

Цілком поділяю думку, що вільна країна починається не з вільної держави, а з вільного громадянина цієї держави. Ми надто захопилися розбудовою держави, але забули про створення громадянина, особи, персони.

Звідси й основне, нагальне завдання – створення громадянина. Для цього з урахуванням викладених вище чинників потрібно:

1) боротися з бідністю. Саме з бідністю, а не багатством! Не забирати, саджати, націоналізувати, як дехто пропонує, а крок за кроком піднімати рівень життя, створювати середній клас – основу будь-якої демократії;

2) відроджувати духовність – розвивати освіту, культуру, науку;

3) по краплині вичавлювати з себе раба.

- Час нашої передачі, на жаль, збігає, лишилося кілька хвилин. Що Ви, Олександрє Васильовичу, скажете на її завершення?

- Я поділяю ту доктрину історії, відповідно до якої основним суб'єктом історії є не народ і не влада, а Господь Бог. Народ і влада виступають тільки зняряддям Господнього задуму.

Наша історія була саме такою, якою мала бути, наше майбутнє буде саме таким, яким воно має стати.

Через задум Господній тільки у минулому столітті наш народ пройшов через важкі випробування: жовтнева революція 17-го, громадянська війна, примусова колективізація, голодомор 33-го, сталінські репресії – Соловки і Колима, Велика Вітчизняна війна, масова деукраїнізація за часів Брежнєва, і нарешті, Чорнобиль.

Господь побачив, що, незважаючи ні на що, український народ вижив – значить він достойний бути народом. І подарував йому – без єдиної краплини крові! – незалежність, свою власну державу!

Сьогодні на нас чекає нове випробування – вибори Президента України. Хочу вірити, що нашому народові не забракне здорового глузду, розуму, щоб зробити правильний вибір і не піддатися на заклики тих, хто штовхає нас у прірву розбрату, до насильницької зміни влади, а по суті до громадянської війни.

І насамкінець хотів би сказати таке. Великий Тарас писав: “Раби, подножки, грязь Москви, варшавське сміття ваші пани, ясновельможнії гетьмани!”. Я як представник українського народу не хотів би бути ні “рабом Москви”, ні “сміттям” Варшави, Європи чи Америки!

Я за свою Богом даровану Батьківщину, за мир і злагоду в нашому суспільстві!

Дякую за увагу!

Олександр Атаман: "Ідея Статуту виходить з інтересів громади"

(І.Панасенко, "Суми і сумчани", №41, 2003)

- Олександр Васильовичу, інформація про винесення на сесію питання "Про концепцію Статуту територіальної громади міста Суми" викликала закономірне запитання: чому знову повертаємося до цієї теми? Сумчани вже ознайомилися з проектом Статуту, що його друкувала міська газета "Суми і сумчани" більш як рік тому. Правда, перегорнувши наступні номери газет, я не побачила обговорення. Чим це можна пояснити?

- Історія Статуту, про який ви говорите, починалася з того, що попередній склад виконкому міської ради, взявши типовий Статут, до якого вписали назву міста, тобто - Суми, без відома депутатів міської ради, без затвердження Концепції статуту, виніс на широкий загаль недопрацьований документ. На дві третини він складався із скопійованих статей Закону України "Про місцеве самоврядування" .

Міста, які формально прийняли подібні Статуту, швидко відчували їхню непотрібність.

На мою думку, Статут - конституція міста, яка визначатиме і закріплюватиме загальні положення правового статусу територіальної громади, її повноваження та організаційні форми участі у вирішенні питань міського життя, права і обов'язки членів територіальної громади.

- Якщо коротше і простіше, це - правила нашого, в місті, внутрішнього розпорядку?

- Можна сказати і так. Адже ідея Статуту виходить з інтересів міської громади, так само як і суть місцевого самоврядування - самим влаштувати правила, за якими було б у місті добре жити. Отже, ми всі разом: депутати, інтелектуальна еліта, громада - маємо створити такий документ. У ньому мають бути чітко виписані механізми взаємодії і всі питання стосовно міської громади.

- Олександрє Васильовичу, окресліть, будь-ласка, розділи Статуту.

- Я бачу його з шести розділів, преамбули та прикінцевих положень. У першому розділі - місто Суми і його територіальна громада (загальні засади) подається коротка історична довідка про місто, характеристика його території та меж (карта), означення і характеристика понять "територіальна громада міста", "населення міста", "сумчани (сум'яни)", "міська влада". Йтиметься про міську топоніміку, засади розвитку міста, символіку, День міста, почесні звання і відзнаки.

Розділ другий "Права і обов'язки сумчан" - я б назвав серцевиною Статуту, їй мають бути підпорядковані всі інші, тому що мова йде про гарантії та механізми реалізації на теренах міста прав і свобод людини і громадянина, визначених Конституцією України. Не виходячи за рамки чинного законодавства, ми маємо чітко розписати права і обов'язки сумчан: право на володіння, користування і розпоряджання своїм майном, право на житлово-комунальні послуги, право на безпечне довкілля. Подивімося уважніше не тільки на права, а й на обов'язки сумчан. У міській громаді ми всі - взаємозв'язані. Якщо так склалося, що ми живемо в одному будинку, то чому 70% громадян платять за ЖКП, а 30% - ні? Але ж якщо відключають будинок - тоді страждають всі без винятку. Чи маємо право псувати одне одному настрої і нормальні умови

співжиття? Можна дискутувати без кінця про права і свободи, про той же "жовтий" балкон. Але свобода тільки тоді свобода, коли вона не порушує свободу інших громадян.

Колись треба починати говорити і про обов'язки, хоча б найелементарніші: обов'язок дотримувати чистоти й порядку в місті; обов'язок своєчасно сплачувати за житлово-комунальні послуги; не завдавати шкоди об'єктам комунальної власності; берегти культурну та історичну спадщину.

- Питання дуже актуальне, якщо зважити, наприклад, на останні факти: зруйновані скульптури в щойно відновленому парку "Казка", засмічені вулиці після вихідних днів і масових заходів. Невже ж ми такі? Необхідно починати з виховання почуття патріотизму до рідного міста. І першим кроком до цього може стати Статут Сум, який буде видано після загальноміського обговорення.

- Так, над Статутом зараз працюють робочі групи. Потім місяць Статут має обговорювати територіальна громада. Вже з думками сумчан ми винесемо його на сесію міської ради. Дуже хочеться, щоб у новий рік ми ввійшли з новим Статутом. Втім, прийняття Статуту - не означає завершення роботи. Навпаки, це тільки початок нормотворення, яке розвиватиме всі положення Статуту. Актів, де буде все розписано і деталізовано, потрібно від 50 до 100. Завершальним етапом стане підготовка до друку і видання зведених нормативно-правових актів міста.

Я не хочу, щоб хтось подумав, що ми все будемо писати з "чистого" аркуша і намагасмося все ревізувати. Ні. Якщо є Регламент роботи міської ради, який сьогодні влаштовує депутатів - він увійде як додаток.

Моє побажання всім, хто нині працює над Статутом: виявіть творчість, ініціативу. Адже ця робота - для всієї громади, а ми - її частина.

Статут міста – закон життя сумчан

(Л.Крутько, “Суми і сумчани”, №47, 2003)

Наша газета 6 листопада опублікувала проект Статуту міста Суми. Протягом місяця сумчани мають ознайомитися з головним законом, за яким вони житимуть, внести доповнення, пропозиції, висловити свої думки. Усе це обов'язково буде враховано. Далі проект Статуту розглядатимуть депутатські комісії. А наприкінці грудня – з урахуванням усіх пропозицій і доповнень – сесія міської ради. Як створювався проект Статуту, чим керувалися ініціатори і розробники цього документу і що лягло в його основу, розповів на зустрічі з представниками ЗМІ секретар міської ради Олександр АТАМАН.

– Перш ніж приступити до цієї роботи, – поділився Олександр Васильович, – ми вивчали досвід інших міст нашої держави. Група експертів, яка працювала в різних асоціаціях міст, зробила модельний Статут. Тобто вписується назва міста – і можна ухвалювати. Але це нас не влаштувало. Адже кожне місто має свої особливості, і такий документ повинен задовольняти потреби саме тієї громади, для якої він створюється. Досить продуманий Статут територіальної громади Харкова. Звідти є що почерпнути. Звісна річ, адже над ним попрацювали фахівці юридичної академії ім. Ярослава Мудрого.

У світовій практиці існує 4 можливі варіанти такого документу, – продовжив Олександр Атаман. – Я ретельно вивчив кожен з них. Приміром, перший – статут-хартія, в якому проголошуються основні наміри територіальної громади, чого вона хоче досягти в майбутньому. Мені здалося це дещо утопічним, адже закон говорить: Статут має бути в межах Конституції України і чинного законодавства. Хартія, як правило, хоче реалізувати щось у майбутньому, тому виходить за межі чинного законодавства. Такий статут-хартію має Одеса.

Інший варіант – статут-кодекс, тобто документ, в якому декларовано і регламентовано все, що визначає стосунки мешканців міста та влади.

Є й такий варіант, як зведення нормативних актів. Тобто Статуту немає, але всі нормативні акти зводяться в один документ у вигляді різних положень, правил тощо.

І останній – міська конституція. Тобто визначити в межах Конституції України основні засади життя міста, а потім підзаконними актами деталізувати і розвивати ці положення. Саме цей варіант, на мою думку, найбільш придатний для нашої громади. Тому ми визначили основні положення з тим, щоб кожне надалі розвивалося, підкріплюючись конкретними нормативними актами. Тобто комісія дійшла висновку: статут треба писати для всіх нас, для сумчан. В основі такого документу має бути саме цей чинник.

– Для кожної людини найголовніше, – продовжив Олександр Васильович, – її права і свободи. Це основа основ. А все інше – гарантування цих прав, реалізація – має бути підпорядкованим цьому. Тому в проекті Статуту розділ №2 “Права і обов’язки сумчан” – найбільший за обсягом, складається із 50 статей.

Саме завдяки цьому розділу проект Статуту Сум суттєво відрізняється від статутів інших міст. Можна сказати це наше ноу-хау. Багато наших власних розробок і в інших розділах проекту.

Якщо в 2-му розділі ми визначили основні права й обов’язки сумчан, то далі мали визначити і механізм, який гарантував би їх. Тож хто може стати гарантом? Влада. Є два погляди на владу: влада надає послуги населенню, і влада – сила, яка забезпечує, гарантує свободи своїх громадян. Тобто цьому мають бути підпорядковані всі її дії.

У III розділі проекту нашого Статуту і показано, в який спосіб міська громада може управляти містом через механізм прямого волевиявлення, а саме: місцеві вибори, референдуми, загальні збори громади тощо.

IV розділ проекту “Міська влада” – механізм опосередкованого керівництва містом через виборні органи.

– На відміну від статутів інших міст, ми не характеризуємо кожну гілку влади, – продовжив Олександр Атаман. – Адже вони мають свої документи, які регламентують їхню діяльність. Не має сенсу перелічувати закони про міську раду, виконавчий комітет чи про статус депутата і т.п.

Найбільше нас цікавили стосунки різних гілок влади з сумчанами, тобто – міський голова і міська громада; депутат і виборці і т.д. Це теж нове, чого немає в інших статутах. Коли ми визначилися, в який спосіб управлятимемо містом - міська громада через міську владу, постало питання про матеріально-фінансову основу життєзабезпечення міста. Відомо, що кожне місто має три активи, на яких усе базується: фінанси, комунальне майно і земля та природні ресурси.

У наступному розділі проекту Статуту “ Власність міської громади” дається характеристика усіх цих трьох “китів”. Сумчани мусять знати, звідки беруться гроші, як формується місцевий бюджет, на що можна витратити його кошти, що таке комунальне майно та як ним розпоряджатися тощо.

Олександр Атаман зосередив також увагу присутніх на ст. 113 VI розділу “Розвиток положень Статуту актами міського самоврядування”, де визначено понад 50 актів, які міська рада має затвердити, щоб наповнити змістом положення Статуту.

Тобто коли ми приймемо Статут – настане другий етап – робота всіх цих підзаконних актів, затвердження їх міською радою. Тоді ми матимемо повну нормативну базу, яка регламентуватиме життя нашого міста.

Кожен член нашої територіальної громади матиме можливість ознайомитися зі Статутом та цими нормативними документами в єдиному пакеті. Виконавча ж гілка влади має все це втілювати в життя.

Наприкінці зустрічі Олександр Атаман звернувся до присутніх:

- Я хотів би, щоб кожен сумчанин виявив активну позицію щодо обговорення нашого Статуту і вніс конкретні пропозиції. Адже ми всі маємо жити за цим законом.

Про затвердження Статуту територіальної громади міста Суми

(доповідь на пленарному засіданні XVI сесії Сумської міської ради 24 грудня 2003 року)

Шановний пане голово, шановні депутати міської ради, шановні присутні в цій залі!

Ось і добігає свого завершення процес статутотворення, започаткований півроку тому.

Цей процес пройшов 4 послідовних етапи. Нагадаю:

Етап I. Упродовж трьох літніх місяців йшло вивчення можливих концептуальних підходів до розробки Статуту територіальної громади міста. З-поміж чотирьох можливих концепцій ми зупинилися на моделі Статуту, яку можна охарактеризувати як Конституція чи „основний закон” міста.

Рішенням міської ради за номером 526-МР від 24 вересня поточного року концепцію Статуту міста було затверджено і водночас було створено Комісію з розробки Статуту.

Етап II. Протягом вересня-жовтня тривала робота з розробки проекту Статуту. 31 жовтня створена міською радою комісія його ухвалила і 6 листопада він був опублікований окремою вставкою в часописі „Суми і сумчани”.

Етап III. Протягом місяця від 6 листопада до 6 грудня тривало обговорення проекту Статуту мешканцями міста, структурами виконавчої влади міської ради, у постійних депутатських комісіях, на підприємствах, в організаціях і установах всіх форм власності, у громадських організаціях. Кожен суб'єкт цього обговорення мав змогу надати свої зауваження і пропозиції для того, аби вони були враховані при доопрацюванні проекту Статуту.

На цьому етапі було проведено експертизу нашого проекту в Інституті держава і права ім. В.М.Корецького НАН України на відповідність його Конституції та чинному законодавству України.

І нарешті, етап IV. Він тривав від 7 грудня по день сьогоднішній. У цей період часу комісія з розробки проекту Статуту, розглянувши всі зауваження і пропозиції схвалила доопрацю-

ваний варіант проекту і ввійшла з клопотанням до міського голови внести цей варіант на розгляд Сумської міської ради.

Отже сьогодні міська рада має визначитись: або затвердити Статут територіальної громади міста і увійти в Новий 2004 рік із своєю „конституцією”, або продовжити цей нормотворчий процес на невизначений час. Безумовно, я як людина причетна до створення цього нормативно-правового акта, схилиюсь до першого.

Шановні депутати!

Обговорення проекту Статуту міста дає підстави зробити кілька важливих, на мій погляд, висновків.

1. Процес обговорення проекту відбувався без залучення будь-яких важелів адміністративного впливу, а це означає, що він виявив справжній ступінь громадянської активності наших мешканців, колективів підприємств, організацій і установ, об'єднань громадян, органів і посадових осіб виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Ступінь цей, як і прогнозувалось, виявився невисоким.

У комісію з розробки проекту Статуту надійшло понад 300 пропозицій від 62 суб'єктів обговорення.

Сьогодні хотів би висловити щире подяку за конструктивні і обґрунтовані пропозиції:

депутатові Зарічної в місті Суми ради Бутенку Дмитру Володимировичу,

мешканцям міста Суми: Литвиненку О.І., Овчаренку О.П., Пилипенку Р.В., Бондаревій А.С., Стариковій Г.Л., Отенко Н.С. ;

мешканцям будинку №26, що по вул. Миру;

колективам ДП ДАК „Хліб України”, Сумського будівельного коледжу;

Президії Сумської обласної організації Українського товариства охорони природи, Сумському обласному відділенню Національної служби посередництва і примирення.

Багато з висловлених ними пропозицій ураховано і винесено сьогодні на Ваше голосування як зміни і доповнення до опублікованого проекту Статуту.

2. Обговорення проекту Статуту засвідчило абсолютну байдужість до основного нормативно-правового документа нашого міста усіх без винятку політичних партій і громадських організацій обласного центру. Адже від жодної з них не надійшло жодної пропозиції.

Це тільки ще раз переконує, що активність наших політичних і громадських інституцій, які виступають поборниками прав і свобод людини, захисниками Сум і сумчан, виявляє себе тільки під час виборів та масових акцій, присвячених цим правам і свободам. А що стосується конструктивної роботи, спрямованої на реальне втілення в життя основних засад нашої Конституції, то ця робота виявляється для них нецікавою і непотрібною.

Про які утиски демократії в нашій країні Ви, панове політичні лідери, ведете мову, якщо відмовляєтеся брати участь в найдемократичнішому з найдемократичніших заходів – створенні Основного закону, по якому буде жити наше місто.

А багато хто з Ваших політичних лідерів у столиці мріє поширити пропорційну виборчу систему на органи місцевого самоврядування, тобто дати владу на місцях не конкретним людям, а осередкам політичних партій – утворенням, які радше існують сьогодні на папері, а не в житті. Не привели господи, якщо так станеться!

3. Обговорення проекту Статуту надавало шанс місцевим засобам масової інформації визначити свою позицію щодо основних засад розвитку місцевого самоврядування в місті.

Прес-служба міського голови, інформаційно-аналітичний відділ міської ради та і я сам, як секретар міської ради, були готові надавати будь-яку інформацію з приводу Статуту, брати участь у будь-яких заходах, присвячених його обговоренню.

З метою інформування журналістів і мешканців міста було проведено дві прес-конференції, організовано прямі телевізійні ефіри на ТРК „Відікон” та обласному телебаченні.

Але з друкованих засобів масової інформації тільки газети „Суми і сумчани” та „Ваш шанс” помістили матеріали, присвячені Статуту. Інші ж видання, які „монополізували” право захищати права і свободи сумчан, на своїх шпальтах жодним сло-

вом не обмовилися про сам факт існування проекту документа, основу якого й складають ці ж самі права і свободи.

4. Відмова деяких друкованих засобів масової інформації від висвітлення процесу статутотворення, як мені стало відомо, пояснюється ними тим, що ця проблема, власне, зовсім не цікава їхнім читачам.

Помиляєтеся, шановні добродіі! Ви ж самі опублікували дані опитування, що проводилось Центром досліджень регіональної політики в рамках проекту з підвищення професійного рівня комунальних ЗМІ за підтримки Фонду розвитку друкованих ЗМІ Посольства США в Україні. Нагадаю, що за даними цього опитування 42,5% сумчан вважають, що Статут необхідний, себто майже кожен другий мешканець міста. То з чого Ви взяли, панове, що коло Ваших читачів складається винятково з байдужих людей та тих, що не сприймають саму ідею його доцільності?

Аналіз листів, що надійшли в міську раду з приводу Статуту, свідчить, що жоден дописувач не поставив під сумнів необхідність цього документа для міста. Не буду наводити цитати з листів, в яких, навпаки, підкреслюється нагальна необхідність прийняття Статуту.

5. Для нас дуже важливим є висновок про те, що розроблений проект Статуту в цілому відповідає Конституції і законам України, себто виконується основна вимога для державної реєстрації нашого документа, що встановлюється статтею 19 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”.

Я візьму на себе відповідальність висловити від імені депутатів Сумської міської ради щире подяку науковим співробітникам Інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України – директорові цього інституту, академікові Шемшученку Юрію Сергійовичу, завідувачеві відділу конституційного права і місцевого самоврядування, членові-кореспонденту НАН України В.Ф.Погорілку, науковому співробітникові цього ж відділу, кандидату юридичних наук О.В.Батанову за проведену правову експертизу проекту Статуту та високу його оцінку.

Шановні депутати! Я далекий від думки, що прийняття Статуту одразу й автоматично змінить життя міської громади та нашого міста на краще. Статут буде залишатися усього лише декларативним документом, якщо нічого не зробити для втілення в життя його положень.

У зв'язку з цим постає важливе питання, а з чого, власне кажучи, розпочати, що має стати пріоритетним у реалізації закладених у ньому ідей.

Як на мене, діяльність міської влади в цій царині має здійснюватись у двох площинах: практичній і теоретичній.

Оскільки серцевиною Статуту, його основним змістом є права і свободи громадян, то першим практичним кроком міської влади мають стати заходи щодо реалізації і захисту цих прав і свобод.

Для цього потрібно, з одного боку, проводити повсякденну роботу, спрямовану на підвищення як загальної, так і правової культури мешканців міста, роз'яснення не тільки прав, а й обов'язків членів міської громади, виховання почуття патріотизму і прямої причетності кожного сумчанина до того, що відбувається в рідному місті – одно слово, розвивати міське самоврядування. Перекоаний, що конкретним кроком у цьому напрямі має стати введення вже з 1 вересня наступного року вивчення основ міського самоврядування в середніх навчальних закладах нашого міста. Основою такого вивчення і має стати наш Статут, який, власне, і створювався для міської громади.

Водночас із заходами, покликаними підняти на належний рівень правову культуру сумчан, конче необхідно розвивати і зміцнювати дієві механізми гарантування прав і свобод мешканців міста. Неоціненним, з цього погляду, є прийняті нами рішення про створення міської міліції, територіальних пунктів охорони громадського порядку, затвердження програми „Правопорядок”. Не маю жодного сумніву в тому, що виконання цих рішень повинно стати пріоритетом №1 у наступному році. Для цього маємо докласти всіх зусиль, щоб у повному обсязі розв'язати організаційні, фінансові, кадрові, правові питання реалізації правоохоронних програм.

Діяльність міської влади в теоретичній площині має бути підпорядкована створенню повноцінної нормативно-правової

бази нашого міста. І прийняття Статуту слід розглядати як перший визначальний етап цієї роботи.

У наступному році на всіх нас чекає дуже відповідальна робота – маємо створити нові і провести ревізію тих, що існують, нормативно-правових актів, які регулюють різні аспекти життя нашого міста. Адже сам Статут передбачає, що міська рада та її виконавчий комітет мають затвердити близько 60 так званих „підзаконних“ актів, що розвивають основні положення нашої міської Конституції. Роботу цю необхідно розпочати негайно і завершити до 1 жовтня наступного року.

Завершенням цієї дуже важливої нормотворчої роботи має стати видання в друкованому та електронному вигляді зведення нормативних та нормативно-правових актів міської влади. Мені дуже хотілося б, щоб рівно через рік – у день першої річниці прийняття Статуту (звісно, у разі, якщо ми його сьогодні затвердимо) відбулася урочиста презентація цієї товстої книжки, і вона стала доступна кожному мешканцю міста та кожній юридичній особі, що здійснює свою діяльність на теренах Сум.

Шановні депутати!

Я свідомий того, що представлений на Ваш розгляд проект Статуту не є зразком довершеності. Безумовно, він має певні огріхи, можливо недоречності, можливо ще якісь вади.

Розумію, що не всі депутати мали змогу докладно ознайомитися з ним, вивчити його, вчасно надати свої зауваження і пропозиції.

У зв'язку з цим хотів би зауважити, що наш Статут має бути живим організмом. Ми приречені вносити до нього зміни, хоча би з огляду на те, що законодавство України перебуває в стані перманентних змін, а актуальний стан нашого Статуту має відповідати чинному законодавству.

Сьогодні наше суспільство і держава стоїть на порозі великих конституційних реформ, які будуть заторкувати не тільки підвалини державного ладу, а й основні засади місцевого самоврядування. Президентом України започатковано процес підготовки реформування місцевих органів виконавчої влади та системи місцевого самоврядування. Нещодавно в Україні відбулася низка громадських слухань, присвячених цій проблемі.

Беручи до уваги цю обставину, переконаний, що нам не раз доведеться повертатися до нашого Статуту і вносити до нього відповідні зміни і доповнення.

А тому закликаю всіх депутатів, хто хотів би, та не встиг чи не мав можливості долучитися до розробки нашого Статуту, не впадати у відчай, а готувати свої конкретні пропозиції як зміни до Статуту, і міська рада їх обов'язково розгляне, адже в нашій міській Конституції закладено спеціальну статтю 111 „Порядок унесення змін і доповнень до Статуту“.

Вельмишановне товариство!

Процвітання нашого міста, як і України в цілому, неможливе без єднання і суспільної злагоди.

Досягнення високої мети та виконання завдань, визначених нашим Статутом, можливе тільки тоді, коли всі мешканці міста згуртуються незалежно від політичних поглядів і релігійних переконань, майнового стану і особистих уподобань – стануть справжньою міською громадою. Адже всіх нас єднає одне – ми хочемо жити в місті, яке ми любимо і в якому нас люблять, шанують і поважають.

Дякую за увагу.

Дійти згоди завжди можна - була б на це добра воля

(Л.Крутько, "Суми і сумчани", №50, 2002)

Знайомство з новою людиною - завжди подія, своєрідне відкриття. Кажуть, зустрічі не бувають випадковими, кожна з них дає безліч інформації, спонукає до роздумів, а іноді й до переосмислення власного "я".

Головні риси характеру Олександра АТАМАНА, з яким мені недавно поталанило спілкуватися, - допитливість, сила волі, наполегливість. Олександр Васильович людина, для якої пристрастю стало навчання. Для нього немає більшої втіхи, як занурюватися у світ невідомого. Це його внутрішня потреба. А оскільки життя і праця висувають щоразу нові й нові вимоги, він не може зупинятися на досягнутому. Вважає, людині не повинно бути властиве почуття самозаспокоєння, адже перестаючи працювати над собою, вона неминуче почне відставати від життя. Олександр АТАМАН - лікар, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри нормальної та патологічної фізіології медфакультету Сумського державного університету. Закінчив Київський медичний інститут, аспірантуру. Захистив кандидатську та докторську дисертації. На запрошення керівництва СумДУ в 1993 році переїхав до Сум для відкриття кафедри на новоствореному медфакультеті університету.

Цього року Олександра Атамана обрано депутатом міської ради по 75-му виборчому округу. До якого входять вулиці: Ювілейна, 1-а, 2-га Червоносільські, Олеко Дундича, Карбишева, Санаторна, Східна, Басівська від №53 до №105 та від № 38 до №90 включно, Низівська, Молодіжна; провулки: Карбишева, Санаторний, Ювілейний, Східний. Територія пологового будинку №2.

Як розповів Олександр Васильович, саме в Сумському державному університеті він отримав необхідний ступінь творчої сво-

боди. Отож за останні два роки написав і видав підручник, за яким зараз навчаються студенти багатьох медичних вузів України, та дві монографії. А ще Олександр Васильович - прекрасний сім'янин. Дуже пишається своїми дітьми. Син наступного року закінчує медфак СумДУ, донька навчається у Києво-Могилянській академії.

Коли я завітала до його кабінету, він знайомився з документами з законодавства України і місцевого самоврядування.

- Я не звик щось сприймати на слух, - сказав Олександр Васильович, - доки сам не вивчу досконало ту чи іншу проблему, не приймаю або не відкидаю її. Працюючи в депутатському корпусі, вивчаю законодавство про місцеве самоврядування, форми і методи роботи виконавчої влади. На вибори йшов з гаслом Віктора Ющенка "Не словом, а ділом". Воно мені дуже сподобалось, бо, вважаю, слів уже було та й було - час братися до діла. Зробив хоч невеличку справу - бачиш результат - і вже приємно. Досвід аналітичної роботи у мене великий, і він придасться при розв'язанні депутатських проблем.

- Як вам працюється у депутатському статусі?

- Одразу після обрання мене депутатом зустрівся зі своїми виборцями і отримав від них багато доручень. Я їх усі проаналізував, систематизував і вони ввійшли до книги «Заходи міськради по виконанню доручень виборців». Здебільшого це стосується благоустрою мого виборчого округу, особливістю якого є те, що це село в місті. Деякі з цих проблем: відведення дощових і талих вод з перехрестя вулиць Дундича та Карбишева, бо людям доводиться долати в обхід півкілометра до кінцевої зупинки маршрутки. Потрібно також встановити водорозбірні колонки по вул. Карбишева, де живуть багато пенсіонерів-інвалідів; поновити освітлення пішохідного проходу через сади від вул. Карбишева до вул. Римського-Корсакова.

Отож я увійшов до планово-бюджетної комісії, аби мати реальне уявлення, як витрачаються бюджетні кошти, і чи зможу я чимось зарадити виборцям. Якщо переконаю депутатський ко-

рпус у необхідності закласти до бюджету кошти для здійснення вищеназваних доручень виборців, вважатиму своє завдання виконаним.

Але депутат мусить думати не лише про свій округ, а й у цілому про територіальну громаду міста. Саме над цим ми працюємо у депутатських комісіях і на сесіях міської ради.

- Рік закінчується. А над головним законом, за яким житиме місто у наступному році, - бюджетом - ви ще й не починали працювати.

- Тут є певна процедура: міська рада може починати роботу над цим документом, коли Державний бюджет буде прийнято Верховною Радою у другому читанні. Бюджет міста 2002 року склав 150 млн. Цифра начебто велика. Але міська влада не може повністю використати ці кошти для розвитку територіальної громади. Бо держава, делегувавши органам місцевого самоврядування певні свої повноваження, поклала на нас і фінансування їх. Решта ж бюджету, яка залишається від цих витрат, недостатня для підтримання життєдіяльності міста.

- Депутатом ви, Олександрє Васильовичу, обрані вперше. Яка ваша думка про роботу депутатського корпусу?

- Вас, певно, цікавить поділ на групи і фракції? З огляду на мій фах наведу такий приклад. У людини є серце. Воно працює, бо всі м'язові волокна скорочуються у певній послідовності. Якщо кожне волокно починає скорочуватися само по собі - серце зупиняється, настає смерть. Отак і в депутатському корпусі: якщо кожен буде сам по собі - ради, як такої, не буде. Вона матиме силу лише тоді, коли депутати об'єднуються і діятимуть злагоджено.

Я - не машина для голосування. Перш ніж піднести руку, мушу знати, за що голосую. Мені, безперечно, потрібне депутатське середовище для спілкування. Оце і є фракція чи група. Ми

збираємося разом, припустімо, фахівець у галузі землекористування пояснює мені, що означає той чи інший проект рішення, доцільно чи недоцільно їх приймати. Обмінявшись думками, ми йдемо на сесію готові до голосування і ухвалення рішень. Така рада незручна для керування. Протистояння між законодавчою і виконавчою владами у розумних межах допустиме, бо не дає заспокоюватися ні тій, ні другій гілці влади.

На мою думку, структурування міської ради - явище позитивне. Треба тільки зробити його конструктивним. Діяти згоди завжди можна - була б на це добра воля. Адже нас об'єднує одне: ми всі представляємо інтереси територіальної громади міста. Іноді на сесіях приділяється аж занадто багато уваги і часу дріб'язковим питанням, які для сумчан не мають значення. А приміром, стратегічне питання про утворення Наглядової ради комунальних засобів інформації - а це ж інформаційна політика міськради - пройшло за 5 хвилин. Я веду до того, що має бути пріоритет розгляду питань на сесії.

- Якщо вже ви торкнулися утворення Наглядової ради комунальних засобів масової інформації, до речі, положення якої ви розглядали саме в день, коли у Верховній Раді відбувалися слухання про свободу слова в Україні, то ваша думка про функції Наглядової ради?

- Є міська рада, засновник газети, то в який спосіб вона може здійснювати керівництво, формувати політику свого друковано-го органу? Саме Наглядовій раді міська рада і делегує ці функції. Щоправда, назва - Наглядова у мене дещо асоціюється з цензурою, може, краще було б назвати її координаційною? Звичайно, тут повинен бути відпрацьований механізм, який не перешкоджав би вашій професійній діяльності згідно з Законом про пресу. На мою думку, це питання потребує дуже делікатного і професійного розв'язання.

Приємно було спілкуватися з такою ерудованою, інтелігентною людиною. І в сто разів приємніше, що Олександр Васильович, один з небагатьох депутатів, поцікавився, як же все-таки

живеться нашій редакції? Що в неї є, а чого бракує? Скільки в нас комп'ютерів, і в якому вони стані? Чи маємо ми факс і вихід в Інтернет?

Сподіваюся, що Олександр Васильович (хоча ми й не його виборці) з притаманною йому скрупульозністю вивчить і це питання - і результати не забаряться.

Атаман горсовета

(В.Ивченко, "Данкор", №50, 2003)

Новый секретарь горсовета Александр Атаман рассуждает о сумском менталитете, проблеме языка, а также о том, почему приехал в Сумы и пошел в политику.

Пресс-досье. Александр Атаман. Родился в 1954 году в Луцке. Мать - врач, отец - юрист. Закончил Киевский медицинский институт. Доктор медицинских наук, профессор. В 1993 году приехал в Сумы, где создал и возглавил кафедру нормальной и патологической физиологии. В марте 2002 года избран депутатом, 28 мая этого года - секретарем Сумского горсовета.

Особенности сумчан

- Первым моим впечатлением от Сум было расстояние между здешней прекрасной природой и людьми, которые ее совершенно не берегут. Мусорят там, где живут и отдыхают. На природе приезжают компании на дорогих машинах, отдыхают и уезжают, даже не удосужившись убрать за собой мусор. Часть местных жителей не хочет платить за вывоз мусора. В результате выносят на берег Псла, где сами же потом отдыхают. Люди не понимают, в каком раю они живут.

Это непонимание просто поражает. Также сумчане довольно консервативны. Во время выборов мэра я спрашивал у людей: «Что для вас важно при выборе? Результат или то, чтобы был местный?»

Не в сумском мэре дело. Во времена Киевской Руси варягов на княжение звали, потому что «страна велика и обильна, а порядка нет. Приходите к нам и правьте нами». Главное, чтобы не «свой» мэр был, а результат его работы.

Нужно преодолеть консерватизм. Еще одно объяснение консерватизма состоит в том, что прожившему здесь трудно принимать изменения, многие вещи стали родными. Это как с деревьями на ул. Фрунзе. Они дороги тем, кто бегал под ними еще маленьким, но приезжий человек, руководствующийся здравым

смыслом, видит, что они только прикрывают убогость улицы. Поэтому приезшему легче решиться на нововведения.

Зигзаги карьеры

- Я получаю удовлетворение от достижения цели. У меня есть черта, которая с годами только усиливается, - я люблю учиться. Сам педагог - и все же люблю учиться. Для меня интересно взять проблему, которую я совсем не понимаю, и разобраться в ней. Я получаю удовольствие, когда решаю проблему, мне недоступную.

И не надо говорить, что у нас нет порядка, нужно попытаться этот порядок навести. Видишь проблему - найди ее решение и предложи.

Приход на должность секретаря горсовета тоже стремление учиться. Но альпинисту, когда он возьмет гору, второй раз туда лезть уже неинтересно, он ищет что-то другое.

Поэтому я пришел сюда не делать длительную карьеру, сидеть за этим или другим столом до пенсии. Я хочу сделать, чтобы горсовет работал, как швейцарские часы. Когда это будет достигнуто, мне станет здесь неинтересно. Я снова полностью перейду на научную и преподавательскую работу, забрасывать которую не собираюсь и сейчас.

Язык без проблем

- С детства я разговаривал по-украински, учился в украинской школе, но когда поступил в Киевский медицинский институт, то преподавание там велось только на русском. И произошла деградация общения на украинском языке, он остался лишь на бытовом уровне. В 1989 году, когда в Киеве начали поднимать вопрос повышения статуса украинского языка, мне стало интересно преподавать свой предмет на украинском языке.

Я тренировался, покупал словари и с тех пор преподаю только на украинском. Но не в языке дело. Два года назад я написал пособие «Патологическая физиология в вопросах и ответах». Написал по-русски, чтобы пособие могли изучать студенты-иностранцы. Учебник разошелся по стране и понравился. Сейчас студенты половины вузов страны изучают патофизиологию

по этому учебнику, среди них Львов, Ивано-Франковск. То обстоятельство, что эта книга на русском для них не имеет значения. Важно не на каком языке, а что написано.

Из столицы в провинцию

- Я решил уехать из Киева, потому что в Сумах предложили интересную работу и квартиру. Нужно было организовывать кафедру. Кроме того, моя мама из Роменского района - все-таки родина. Я думал, что жена, коренная киевлянка, не захочет уезжать, но она легко согласилась.

Теперь я привык к Сумам. Этот город оптимальный для проживания. И не маленький, то есть имеется вся инфраструктура, и удобный для жизни. Не как в Киеве, где огромные расстояния, толчея. В Киеве утомляешься от одного пребывания, даже ничего не делая.

Олександр Атаман: "Хочу бути корисним сумчанам"

(І.Панасенко, "Суми і сумчани", №24, 2003)

Уперше я почула Олександра Атамана на офіційній нараді. Скажу відверто: такої мови від посадовця не чула давно. Грамотної, милозвучної, справжньої української. Один стародавній оратор зауважував: заговори, щоб я тебе побачив. Справді, коли він, секретар міської ради, оголошував і пояснював окремі положення Регламенту роботи міськради, переді мною постала людина високоосвічена, інтелігентна, розсудлива і врівноважена. Подумала: якщо сьогодні у владу приходять такі особистості - це добрий знак. Наближався День медичного працівника, тож знайшлася і нагода поговорити із Олександром Васильовичем АТАМАНОМ - секретарем міської ради, завідувачем кафедри Сумського державного університету, професором, доктором медичних наук, лауреатом премії імені Олександра Богомольця.

Наша розмова почалася із справ депутатських. Зазвичай робочий день секретаря міської ради починається спілкуванням із квартальними свого виборчого округу. Бути в курсі всіх справ - на переконання Олександра Атамана - найголовніше. Адже якщо він, секретар міської ради, не зможе щось корисне зробити для свого округу, то кому ж тоді до снаги?

- Наша держава пережила такий час, коли у владі були люди безініціативні. Звичайно, це пережиток історії, який проте залишив глибокий слід у свідомості, підтверджений багатьма висловами народної творчості на зразок "моя хата скраю - я нічого не знаю", "ініціатива завжди карається" і тому подібне, - ділиться роздумами співрозмовник. - Але час, коли на хвилях суспільної піни і яскравих популістських лозунгах можна було дістатися владних кабінетів - минув. Саме тоді люди інтелігентні, виховані в подібну боротьбу й не вступали.

На щастя, сьогодні можемо говорити про інший гатунок влади. Я особисто побачив якість команди, яка на сьогодні склалася в Сумах. Тут маємо інтелект, спільне бачення проблем міста. Депутати - люди, які змогли себе реалізувати в обраній сфері.

Подумайте: скільки відомих людей, ставши депутатами чи урядовцями, відразу ж ставали докторами наук, тоді ж - академіками. На моє переконання - це ганебний шлях.

Що ж до мене - вважаю: я маю певний ступінь самостійності. Адже багато зроблено у професійній діяльності, маю плани на перспективу. Тепер є бажання щось корисне зробити заради громади. Адже дорога без вибоїн, чиста вода з крана, безпечно навколишнє середовище - потрібні всім нам.

- Олександр Васильовичу, розкажіть, будь ласка, про свою фахову діяльність...

- Є така наука - паталогічна фізіологія. Її значення підсилює один факт, який я розповідаю студентам - майбутнім медикам. У Києві, на станції метро "Університет", є символічна алея видатних людей. І хто ж, ви думаєте, поряд із Пушкіним, Менделєєвим, Горьким? Олександр Богомолець - світило медицини, величина. Саме він - батько цієї науки. Унікальна людина і науковець, у 27 років стає доктором, працює у Росії, а в 20-х роках повертається до Києва, де стає президентом Академії наук. З його легкої руки організуються у столиці чотири великих медичних інститути, які вивчають проблеми фізіології людини. Лікарю-професіоналу мало знати, як вилікувати хворобу, важче досягнути причини розвитку хвороби. Саме цим і займається патофізіологія - вивчає першопричини паталогічних змін в організмів. Тут уже інші виміри: окрім пігулок і скальпеля, маємо бути і філософами...

- Як сталося, що ви змінили столицю на провінцію?

- Справді, з Києвом пов'язані студентські роки, навчання у престижному Київському медичному інституті. Після третього курсу професор Биць запросив до студентського гуртка з пато-

логічної фізіології. Це й зумовило вибір майбутнього. У 1977 році почав навчання в аспірантурі. Скажу вам, що аспірантура тих років суттєво відрізнялася від нинішньої. На весь Київський медичний інститут, де вчилися майже 8 тисяч студентів, виділялося чотири аспірантських місця. Одне з них "бронювалося" для невістки високовладного партійного діяча. Але кандидатську, а згодом і докторську дисертацію я в столиці захистив. (До речі, Олександр Атаман на той час - наймолодший доктор наук - прим. автора).

Мені поталанило на хороших людей. Завідував кафедрою професор Зайко - надзвичайна людина, яка безпосередньо працювала з Олександром Богомольцем, будучи в нього аспірантом.

- Отож, за науковим деревом родоводу ви - онук Богомольця...

- Про це я завжди нагадую студентам, бо вони - його правнуки. Але повернемося до переїзду в Суми. Справді, 10 років тому мені запропонували очолити кафедру на медичному факультеті університету. Для мене це мало надзвичайно важливе значення: організувати, очолити, обирати напрямки досліджень - одним словом, захотілося спробувати власні сили. Ось так уже десять років з дружиною, сином і донькою ми - сумчани.

Як науковець, професор Олександр Атаман займається проблемою склеротичних уражень кровоносних судин. Вибір теми - не випадковий, адже це серйозна причина смертності. Вивчаючи і розвиваючи наукові дослідження, О.В.Атаман підготував кілька монографій. Приємною несподіванкою стало присудження премії імені Богомольця. Олександр Васильович сприйняв її як визнання досягнень у діяльності всієї наукової лабораторії. Визначальне й те, що премія, яка зазвичай присвоюється раз на два роки, і до цього часу віддавалася лише столичним науковцям.

Ось такі дві іпостасі Олександра Атамана - медик, професію якого продовжить син Юрій - випускник медичного факультету Сумського університету. І секретар міської ради - людина з активною громадянською позицією, яка вже багато чого зробила

для громади. Підготовлено солідний документ - Регламент роботи міської ради, який визначає "правила гри" між депутатами і виконкомом, розкриває засади самоврядування в місті. Цікаво, що донька Олександра Васильовича нині опановує фах соціолога в Києво-Могилянській Академії, отож продовження і по цій лінії буде. Нам усім від людей високоосвічених, грамотних, незаангажованих, які вільно мислять і мають певний ступінь самостійності, буде тільки краще.

Первый пошел

*Александр Атаман отчитался перед избирателями
и пообещал снять с себя депутатские полномочия*

(«Панорама» №13, 2005)

Отчет депутата городского совета по избирательному округу №75 (Басы) Александра АТАМАНА состоялся 23 марта в помещении библиотеки на ул. Карбышева. Многие избиратели увидели своего депутата наконец-то живьем, впервые после того, как отдали ему свои голоса на выборах. Александр Васильевич был скромен и вежлив. В свой депутатский актив занес разработку регламента горсовета, Устава города, создание и наполнение интернет-сайта мэрии, а также ремонт прогнившей крыши на сумму 15 тысяч грн. бывшей школы на Басах, где сейчас живут люди. По ходу депутат доложил общественности о том, что все наказания избирателей, которые ему давались на выборах, он умудрился втиснуть в одно из решений сессии горсовета. И зачитал все эти наказания со страниц брошюры. К сожалению, депутат не сказал о том, почему все эти решения по воплощению наказов так и остались на бумаге, а не реализовались в жизни. Острые моменты общественно-политической жизни города 2004 г. депутат дипломатично обошел и высказывать свою позицию особо не стал, упомянув лишь то, что при его секретарстве в горсовете последний принимал исключительно законные решения. Это спорный момент: лично я припоминаю решение о месте проведения митингов в определенных местах, исключая площадь Независимости, с предварительной заявкой за 10 дней до мероприятия, что противоречит нормам Конституции, и некоторые другие решения - сомнительные с точки зрения интересов громады.

Но избирателей волновали совершенно другие, более приземленные вещи.

Почему, например, в районе нет помещения, где могли бы собираться избиратели и проводить мероприятия, а клуб "прихватизировали" неизвестные много лет назад и оборудовали там магазин. В округе нет ни одного телефона-автомата, мусор вывозится один раз в квартал, помещение библиотеки в аварийном состоянии, а, собственно, библиотечного фонда полный ноль, пляж даже минимально не обустроен, тривиального мини-рынка нет, детской летней площадки нет, даже новогодняя елка для детей и то не была установлена и т.п. Я насчитал еще 15 вопросов, которые легко решаемы и больших финансовых вливаний абсолютно не требуют, - только должного внимания со стороны власти и депутата округа. На что Атаман предложил собравшимся взять власть в районе в свои руки и создать улично-районный комитет самоуправления для их решения. Более глобальные вещи, как-то: транспортные проблемы, вопросы, связанные с освещением улиц, ремонтом дорог, отсутствием в районе школы и детского сада - остались за бортом дискуссии.

Остались неудовлетворенными жители Басов даже после того, как Александр Васильевич рассказал им, что только благодаря ему, вернее, одному маленькому пунктику в разработанном им регламенте, город получил и.о. мэра из и.о. секретаря - впрочем, тут же назвав нынешнюю власть нелегитимной. Среди всех собравшихся юридическую казуистику поняли единицы, хотя лично я мысленно поблагодарил столь прозорливого депутата, предвидевшего одновременную отставку и секретаря горсовета, и мэра города.

Коалиция "Воля громады", инициировавшая весенние отчеты депутатов перед избирателями, не могла остаться в стороне от столь значимого события и делегировала на первое отчетное собрание около 20 своих представителей. Это были предприниматели из "Ночного дозора" и студенты из "Студентського руху спротиву", был среди них и автор этих строк. В ход собрания мы особо не вмешивались, а вначале даже успокоили депутата, сказав о том, что мы приехали мониторить процесс, а не "мочить" его в глазах избирателей. Хотя не скрою, лично у меня такое желание, несколько раз возникало уже в ходе собрания. Более того, как только закончилась отчетная часть собрания, мы покинули помещение, чтобы избиратели округа сами решили, как им пос-

тупить дальше: то ли выдавать очередные указы депутату, то ли отзываться его из депутатского корпуса. Правда, предприниматель Юрий ГЛУЩЕНКО, осмотрев уже упоминавшуюся крышу, вернулся и высказал Атаману и его избирателям большие сомнения, что такой объем материалов и работ тянет на заявленную сумму. Вернулся и я, но только лишь для того, чтобы сказать, что, если избиратели решат отзываться своего депутата, то коалиция "Воля громады" окажет инициативной группе юридическое сопровождение процесса.

Вечером того же дня стало известно, что после нашего ухода в результате обсуждения вопроса об отзыве и голосовании среди присутствующих за отзыв высказалось подавляющее большинство при двух голосах против и одном воздержавшемся. После этого, к немалому удивлению собравшихся жителей, **Атаман заявил, что и сам снимет с себя депутатские полномочия.**

Ну что же, возможно, это действительно единственно правильное решение для него в создавшейся ситуации. По крайней мере, честное решение по отношению к людям, которые, в свою очередь, решили процедуру отзыва все-таки инициировать, на всякий случай. И настроены они решительно.

Несмотря на то что решением сессии горсовета предусмотрено, что отчетные собрания депутатов должны пройти в марте-апреле, до сих пор в мэрии не составлен график их проведения. Еще 23 февраля и.о. мэра Сергей КЛОЧКО обещал представителям коалиции "Воля громады" в кратчайшие сроки предоставить этот график по всем 75-ти округам с указанием места и времени проведения этих собраний - более того, опубликовать его в СМИ. На сегодня этого графика нет, и только один депутат исполнил решение сессии. По нашей информации, некоторые депутаты подали свои заявки чуть ли не на конец мая и с неопределенными местами проведения своих отчетных собраний. Кроме того, **почему-то собрания назначаются в рабочие дни и в рабочее время.**

По крайней мере, все это вызывает удивление, если не ощущение издевательства. Вы декларируете доверие избирателей к вам и ратуете за своих избирателей? Вот и подтвердите это доверие. Поэтому коалиция "Воля громады" требует от депутат-

ского корпуса горсовета: отчитайтесь перед своими избирателями, как сделал это пока единственный из вас - Александр Атаман.

*По поручению совета коалиции "Воля громады",
координатор "Гражданской инициативы "Ночной дозор"
Геннадий Минаев*

Зміст

Від автора	5
Передмова	7
Частина перша. Влада: туди й назад. Сторінки щоденника	9
Шлях у народні обранці	10
Депутатство	20
Секретарство	56
Екс-секретарство	138
Частина друга. Слова й діла. Публікації, виступи, документи	159
Міська влада	160
Про Суми, їхні пам'ятки, вулиці та українську мову	192
Народ і влада	202
Олександр Атаман: "Ідея Статуту виходить з інтересів громади"	212
Статут міста – закон життя сумчан	215
Про затвердження Статуту територіальної громади міста Суми	218
Дійти згоди завжди можна - була б на це добра воля	225

Атаман горсовета	230
Олександр Атаман: <i>“Хочу бути корисним сумчанам”</i>	233
Первый пошел	237

Громадсько-політичне видання

Атаман Олександр Васильович

ЗАНУРЕННЯ У ВЛАДУ